צ'כיה וסלובקיה

במבט יהודי וכללי

יחזקאל לביא

צ׳כיה וסלובקיה
במבט יהודי וכללי

מדריך למטייל

מאת

יחזקאל לביא

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

סדר והפקת דפוס: סדר-אות ששון, טל': 02-5660160

עיצוב העטיפה: יובל טל בע"מ

לשלומית רעייתי

על הליווי והתרשומות,

ההגהה וההערות

תוכן העניינים

הקדמה 13

הערות כלליות 14
ויזות 14
המטבע 14

צ'כיה 15
היסטוריה 15
כלכלה 20
דרכים 20
מבנה שלטוני 20
היסטוריה יהודית 21
עולם התורה 23
גיאוגרפיה 23
1. בוהמיה 24
2. מוראביה 25
נהרות צ'כיה 26
1. אלבה Labe 26
2. ולטווה Vltava 26
3. מוראווה Morava 26
מזג האוויר 26
השפה 27

סלובקיה 29
היסטוריה 29
יהודים ויהדות 31
כלכלה 31
מזג האוויר בסלובקיה 32
גיאוגרפיה 32
הרי הקרפאטים 32
נהרות סלובקיה: 33
דנובה 33
מוראווה Morava 34

35 **פראג PRAHA**

37 פראג היהודית

42 הסיור בפראג

60 מרכז פראג

62 גשר קארל

65 מצודת הראדצ'אני Hradcany

73 מלה סטרנה-העיר הקטנה

74 אתרים נוספים והשלמות

94 קרלשטיין Karlstejn

95 פרטים חשובים

96 מסעדות כשרות

99 **מסלול מספר 1**

99 פרהוניצה Pruhonice

100 קונופישטה Konopiste

100 תבור Tabor

103 יאנדריחוב הראדאצ Jindrichuv-Hradec

104 טלץ Telc

107 צ'סקי בודאוויצה Ceske-Budejovice

108 צ'סקי קרומלוב Ceske-Krumlov

112 פלזן Plzen

116 רוקיסאני Rokycany

116 בראון Beroun

116 קארלשטיין Karlstejn

117 מריאנסקה לז'נה (מרינבאד) Marianske-Lezne

117 אגר Eger (כב Cheb)

120 קארלובי ורי Karlovy Vary קארלסבאד - Karlsbad

122 הרוזנטיין Hroznetin

124 טפליצה-שנוב Teplice-Snow

125 אוסטי נאד לאבם Usti Nad Labem/ Aussig

127 דייץ'ין Děčín-Podmokly Tetschen-Bodenbach

128 ליטומיירז'יצה Litomerice

129 טריזיין-טריזינשטאט Terezin

131 אוסטק Ustek

131 דוקסאני Doksany

132 רודניצה נאד לאבם Roudnice nad Labem

133 מלניק Melnik

133 ולטרוסאי Veltrusy
133 ברנדיס נד לבם Brandys Nad Labem
134 לידיצה Lidice

136 **מסלול מספר 2**
136 צ'סקי ברוד Cesky Brod
139 קולין Kolin
140 קוטנה הורה Kutna Hora
142 צ'סלאב Caslav
143 הרמנוב מיסטץ Hermanuv - Mestec
146 הראדאצ קראלובה Hradec Králové
147 ייצ'ין וסביבותיה Jicin
148 דוברושקה Dobruska
148 טירת אופוצ'נו Opocno
150 הבליצ'קוב ברוד Havlickuv Brod
150 סווטלה נאד סאזאוו Svetla Nad Sazaou
151 איגלאו- (Iglau) א'יהלאווה Jihlava
151 טלץ' Telc
152 טרביץ Trebic
152 ברטניצה Brtnice
154 טרסט -טריש-Trest
154 איוואנציצה=אייבשיץ-Ivancice
155 מורווסקי קרומולוב Moravsky Krumlov
155 דולני קוניצה Dolni Kounice
156 פוהורליצה Pohorelice
156 ניקלשבורג-Nikolsburg-מיקולוב-Mikulov
164 מערת טוורולד
164 לדניצה, וולטיצה וטירת וולטיצה
165 זנוימו Znojmo
166 מעקף להודונין
166 הודונין Hodonin
167 קיז'וב Kyjov וקוסטליץ Kostelec
167 ברין-ברנו Brno Brunn
173 סלאווקוב-Slavkov אוסטרליץ-Austerlitz
174 פרוסטאיוב-פרוסניץ Prostejov
176 מערות הנטיפים של עמק המצוחה
176 לומניצה Lomnice

179 בוסקוביצה Boskovice
181 וישקוב Vyskov
181 קרומריז Kromeriz
182 הולשוב Holesov
183 אולומוץ-Olomuc
186 קרנוב Krnov
186 פררוב Prerov
186 סטייה לליפניק נאד בצ
188 אופאווה Opava
189 אוסטראווה המוראבית- Ostrava מוראבסקה אוסטראווה
189 הקוולדי Hukvaldy
190 פרייבור Pribor
190 נובי יאצ'ין Novy Jicin
191 קיסיוק נווי מיאסטו Kysucke Nove Mesto
191 ז'לינה Zilina
193 ביאטצה Bytca
193 מרטין Martn
193 רוזמברוק Ruzomberok
194 הרי הקרפטים
195 מערת דימנובסקה יאסנה לאדובה Demanovska J L'adova
197 הסיור בהרי הטטרה
198 הונצובצה Huncovce
198 קז'מארוק Kezmarok
199 ברדיוב – Bardejov
200 פרשוב Presov
201 קושיצה Kosice
203 ספיסקה פודהראדי Spisska Podhradie
203 לבוצ'ה Levoca
203 ספיסקה נובה ווס Spisska Nova Ves
דובזינסקה לדובה ייסקינה (הדובשינה)
205 Dobsinska Ladova Yaskeyna
באנסקה ביסטריצה Banska Bystrica
206 (בגרמנית נויסהול Neusohl)
206 זבולן Zvolen
207 ניטרה Nitra
207 פודהראדי Podhradie
209 פוואסקה ביסטריצה Povazska Bystrica

209 טרינסיאנסקה טפליצה Trencianske Teplice
209 טרינצין Trencin
210 ביצקוב Beckov
210 נובי מיאסטו נאד והאום Nove Mesto Nad Vahom
210 פיאסטאני Piestany
212 טרנוה Trnava
213 גאלאנטה
213 בראטיסלבה-פרשבורג-פוז'נוי

224 **מסלול מספר 3**
224 נאחוד – Nachod
225 הראחוב– Harrachov
225 יבלונק נאד ניסו Jablonec-Nad-Nisou
225 פרידלנד Fridlant
226 ז'ליז'ני ברוד - Zelezny brod
226 טורנוב Turnov

228 **ישובים נוספים מחוץ למסלול**
228 אורבסקי פודזאמוק Oravsky Podzamok
228 באנסקה סטיאווניצה Banska Stiavnica
228 ברזניצה Breznice
229 גולצוב יניקוב Golcuv Jenikov
229 דאטבה Detva
230 דובריס Dobris
230 דומזליצה Domzlice
230 דומיצה ייסקינה Domica Jaskyna
231 דיויסוב Divisov
231 הומינה Humenne
231 הלוביץ Hlohovec
232 הרלני Herlany
232 הרניצה Hranice
232 וולקי מזריצ'י (גרוס מזריטש) Velke Mezirici
233 זוויקוב Zvikov
234 טאחוב-טאשוו Tachov
235 יאמניצה Jamnice
235 יויצקו Jevicko
236 ירומריצה Jaromrice

236 לאהון Louny
236 לוז'ה Luze
237 ליבוחוביצה Libochovice
237 ליטומישל Litomysl
238 לוקט Loket
238 לושטיצה Lostice
238 מילהאוזן-מילווסקו Milevsko
239 יונגבונסלאו מלאדה בוליסלאב Mlada – Boleslav
240 נויה צרקוב (נובה צרקוב) Nova Cerekev
240 נויה בידשוב (נובי בידשוב) Novy Bydzov
240 פולנא Polna
241 סלובסקה סקלי Sulovske Skaly
241 סלאטינה Slatina
241 סטראקוניצה ונובי סטראקוניצה Strakonice
242 סושיצה שטטינהופן Susice
242 פראחאטיצה Prachatice
243 פרידלמאט Frydlamt
243 צ'חאטיצה Cachtice
243 ציצמני Cicmany
צ'סקה ליפה (בוהמיש ליפה)
243 (Bohmisch Leipa) Ceska Lipa
244 צ'סקי טשין Cesky Tesin
245 צ'רבני קלסטור (המנזר השחור) Cerveny Klastor
245 קדיין Kdyne
245 קולינץ Kolinec
245 קלאדנו Kladno
246 קסייוביצה Kasejovice
246 קרמניצה Kremnica
246 רבי Rabi
247 רבשטיין נאד סטרילו Rabsejn Nad Strelou
247 רקובניק Rakovnik
248 רוזינוב Rousinov
248 ריחנוב נאד קניזנו Rychnov Nad Kneznou
249 טובאצ'וב Tovacov
250 אורסקי ברוד Uherske Brod
250 אוסוב Usov
251 ווליני (וולין) Volyne
251 סויהוו Svihov

מלכים בבוהמיה-צ'כיה 253

ראשי תיבות ופענוחם 254

הנחיות ועצות ליוצאים לחו"ל 262

מפתח 271

רשימת מפות

1. מפת צ'כיה 16
2. מפת סלובקיה 30
3. מפת פראג 41
4. מסלול מס' 1 97
5. הדרך מפראג לתבור 98
6. הדרך מתבור לטלץ ולצסקי בידווצה 102
7. הדרך מצסקי קרומולוב לפלזן 109
8. הדרך מפלזן לכב (אגר) 115
9. הדרך מכב לטפליצה 118
10. הדרך מטפליצה לליטומירז'יצה טריזין ולפראג 123
11. מסלול מס' 2 137
12. הדרך מפראג לקוטנה הורה 138
13. הדרך מקוטנה הורה ליצ'ין או להרדצ'י קארלובה 141
14. הדרך מקארלובה לצסלב ולא'יהלאווה 144
15. הדרך מטרביץ למיקולוב (ניקלשבורג) 153
16. הדרך מניקלשבורג דרך זניומו להודינו ולברנו 158
17. הדרך מברנטו לבוסקוביץ דרך מערות המצוחה 168
18. הדרך מבוסקוביצה לקרומריז ולאולומוץ 178
19. הדרך מאולומוץ לאופווה וקרנוב 184
20. הדרך מקרנוב לסלובקיה ז'לינה 187
21. הדרך מז'לינה לליפטובסקי מיקולש (הרי הטטרה) 192
22. הדרך מליפטובסקי מיקולוש לברדיוב
דרך הרי הטטרה לקושיצה ומערת הדובשינה 196
23. הדרך ממערת הדובשינה לניטה 204
24. הדרך מניטרה לטרנזין ולברטיסלבה 208
25. מסלול מס' 3 223

רשימת תמונות

.1	בית הכנסת אלטנוי	44
.2	תאריך בניית בית הכנסת אלטנוי	44
.3	בית הכנסת הספרדי בפראג	48
.4	כנסיית טין	53
.5	פיסלו של יאן הוס במרכז הכיכר	53
.6	השעון על בניין העיריה	54
.7-8	בית הכנסת קלאוסובה מבפנים ומבחוץ	57
.9	בית הטהרה	59
.10	קבר המהר״ל	59
.11	בית הכנסת פנקס	61
.12	בית הקברות היהודי	61
.13	בית התזמורת הפילהרמונית	64
.14	גשר קארל	64
.15	כיכר ההרדצ׳אני מוקפת בארמונות האצילים	66
.16	הכניסה לארמון	66
.17	שרטוט הארמון	68
.18	קתדראלת סאן ויטוס	71
.19	העיר פראג הנשקפת מהארמון	71
.20	מצבת זיכרון בתבור על מקום בית הקברות שנחרב	101
.21	בית הכנסת בינדריחוב	101
.22	כיכר העיר טלץ	105
.23	בית הכנסת בפילזן	105
.24	טפליצה – שנוב, יד לזכר קורבנות השואה	126
.25	ליטומיירז׳יצה	126
.26	קוטנה הורה מבט כללי	145
.27	קוטנה הורה בית העיריה	145
.28	בית הכנסת בניקלשבורג	157
.29	הבמה בבית הכנסת	157
.30-31	מערות המצוחה	177
.32	פרשוב, השטיבל החסידי	202
.33	מצבת זיכרון לקדושי פרשוב	202
.34	בית הכנסת בטרנווה	211
.35	בראטיסלבה, שער מיכאל	211

הקדמה

מדריך זה הנו המשך למדריך "פולין בעיניים יהודיות - מדריך למסייר". אף הוא כקודמו מנסה לכוון את המטייל בארצות מרכז אירופה לנקודות המעניינות את התייר, ובמיוחד את התייר היהודי. מקומות בהם להיסטוריה היהודית יש חשיבות רבה כמו גם לאתרי תיירות אחרים. המדריך נכתב לאחר שהכותב חקר וסייר במקומות והוא פרי המלצתו של הכותב. יחד עם זאת ניתן כמובן לפרוס מפה ולנסוע ממקום למקום תוך שימוש במראי המקום המצויים בסוף הספר שיכוונו את המטיילים למקומות השונים.

המדריך המאגד בתוכו את צ'כיה וסלובקיה בנוי בשיטה הבאה:

בתחילה מצויות בו סקירות על שתי הארצות הללו, לאחר מכן מסלולים מוצעים ובתוך מקומות הקרובים לאותם מסלולים מוצעים ושנראה שיכולים לעניין את הקורא-המסייר. לבסוף תמצאו מקומות רבים שהם מחוץ למסלול ושלעיתים רבים מחפשים בהם את שורשיהם. כמו כן צירפנו כנספח קיצור לראשי תיבות שיקלו על המסיירים בבואם לקרוא שילוט ומצבות.

הכותב יוצא מתוך הנחה כי המטיילים המסיירים באמצעות מדריך זה, ייסעו ברכב פרטי ועל כן המסלולים המותווים, בנויים על נסיעה ממקום למקום ברכב. יחד עם זאת, ברור שקיימות דרכים אחרות לסייר אם באמצעות תחבורה ציבורית או ברכבת. כמו כן קיימת אפשרות לשכור שרותי נהג עם מכונית (לא נהגי מוניות) שהם זולים יחסית.

כאמור, אחת הדרכים לטייל ברחבי צ'כיה וסלובקיה היא באמצעות הרכבת על 13,103 הק"מ של מסילותיה (אגב חשוב לזכור שאת מסילת הברזל ברחבי בוהמיה סללו ברבע הראשון של המאה ה-19 במימון של ליאופולד פון לעמל, אחד מעשיריה היהודים של פראג), או באמצעות רכב שכור ו\או תחבורה ציבורית ב-73,444 הק"מ של כבישיהן. מעבר באתרים השונים מהווה מעבר מסוגי נוף שונים ויפים, החל ביערות ובהרים וכלה באזורים חקלאים.

המדריך מביא בחשבון כי בשל היות צ'כיה וסלובקיה צמודות זו

לזו, ובעברן אף מדינה אחת, ינסו המטיילים לנסוע במה שמכונה שיטת הזיג-זג, דהיינו מעבר בין שתי המדינות באמצעות הרכב. דבר זה מחייב תכנון זהיר בהיות מעברי הגבול נקודות בהן עלול המטייל לבזבז משכי זמן ארוכים, מעל ומעבר לכל תכנון. יחד עם זאת אנו מציינים את הנקודות בהן ניתן לעבור.

טיול בשתי המדינות יוצר אצל המטייל מערכת ריגושים כשהשיא בהם הוא הביקור בפראג, ולאחריו סיורים בערים ועיירות ציוריות עליהן ממליץ מדריך זה. מלבדם, כמובן, קיים הפאן היהודי של המקומות המהווים למטייל מקורות היסטוריים לעברו ולעברו של העם היהודי על גווניו השונים.

הערות כלליות

ויזות

לאזרחי ישראל, אין צורך להצטייד באשרת מבקר לצ'כיה ולסלובקיה.

המטבע

לצ'כיה נכון לסוף עונת התיירות 2002 מטבע חזק הצמוד לסל מטבעות והנע בתחומים צרים מאוד מול היורו. המטבע – הקרונה הצ'כית, הוא מטבע די יציב בשנים האחרונות. יחד עם זאת החלפתו מתבצעת אצל חלפנים הגובים עמלות גבוהות. ניתן למשוך כספים ממכשירי בנקומט והעמלות הנגבות במשיכה כזו עשויות להיות זולות מאשר המרה אצל החלפנים. אם כי יש לזכור שלא בכל מקום מצויים מכשירי בנקומט במיוחד לא בערים הקטנות ובעיירות.

לסלובקיה מטבע הנושא את השם קרונה סלובקית שאינו זהה לקרונה הצ'כית ושהינו זול יותר מהמטבע הצ'כי. ההערות בעניין החלפת מטבע תקפים גם לגבי סלובקיה.

שני סוגי המטבעות מתחלקים ליחידות של מאה.

צ'כיה

צ'כיה, המשתרעת על פני שטח של 78,864 קמ"ר, שוכנת במרכז אירופה מתוחמת על ידי מספר ארצות: פולין בצפון; גרמניה במערב (לאורך היער הבווארי או הבוהמי מבחינתה של צ'כיה); סלובקיה במזרח ואוסטריה בדרום. הארץ מחולקת לשני חלקים עיקריים: בוהמיה ומורביה. מבחינה גיאולוגית מצויה צ'כיה על גבי מה שמוגדר בקרב הגיאולוגים "הפלטה הבוהמית", כאשר מצפונה מצויים הרי הסודטים ובהמשכם תחילת הרי הטטרה. הרים שנוצרו כתוצאה ממה שמוגדר כהמשכו של הקימוט האלפיני.

האוכלוסייה נכון לשנת 1994 מנתה 10,408,280 נפש. היא מורכבת מ-81 אחוז צ'כים, כ-13 אחוז מגדירים עצמם כמוראביים ו-3 אחוז הגדירו עצמם כסלובקים, השאר הם פולנים, צוענים גרמנים ואחרים. השפות הן: צ'כית וסלובקית. אך גם בבואנו לבחון את הצ'כים מבחינה אתנית, הרי שהם למעשה סלבים שספגו את מורשת בית הבסבורג ששלט בארצם והביא עמו הן את השפה והן את התרבות הגרמנית כמו-גם את הסגנון הגותי. עד לאחר מלחמת העולם השניה הייתה בצ'כיה אוכלוסיה דוברת גרמנית, אך זו גורשה עם שחרורה של הארץ מעול הנאציזם. מבחינה דתית כ-40 אחוז הם קתוליים, 10 אחוז פרוטסטנטים והשאר או שלא מגדירים עצמם או שהם משתייכים לכנסיות אחרות.

אולם מעט היסטוריה לא תזיק:

היסטוריה

הרומאים, שהתפשטו עד הדנובה ואף מעבר לה, מצאו באזור של צ'כיה את השבטים הקלטים שנשאו את השם בואיי. אחריהם בסביבות המאות החמישית והשישית, פלשו לאזור שבטים צ'כו=סלאביים, שבחרו לעצמם מלך ממוצא צרפתי שנשא את השם סאמו. עם השתלטות הנצרות באזור, בסביבות המאה התשיעית, מוצאים אנו את האימפריה המוראבית הגדולה ובית פשמישל מתחיל לשלוט בצ'כיה באזורים של מערב סלובקיה של היום, צפון הונגריה, בוהמיה ושלזיה. הם מקימים את מצודת פראג.

Rumburk
Decin
Liberec
Teplice
Turnov
Chomutov
Mlada Boleslav
Nachod
Labe
Labe
Krnov
Karlovy Vary
Jesenice
Praha
Kolin
Pardubice
Zamberk
Sumperk
Krnicice
Opava
Ostrava
Unicov
Policka
Zruc nad Sazavou
Plzen
Pribram
Holysov
Zdar nad Sazavou
Stramberk
Prerov
Klatovy
Blatna
Tabor
Jihlava
Vsetin
Strakonice
Vyskov
Telc
Trebic
Brno
Morava
Ceske Budejovice
Pohorelice
Hejdetice
Znojmo
Skalica
Breclav

מפת צ'כיה

אולם מצב דברים זה אינו מחזיק מעמד וכבר במאה העשירית, בעקבות פלישת אוטו הראשון וכיבוש בוהמיה על ידו, צ'כיה הופכת להיות חלק מהאימפריה הרומאית הקדושה. ב-1212 מעניק האפיפיור לאוטוקאר הראשון את השלטון, אבל בית הבסבורג תופס את השלטון ותחת שלטונו של המלך קארל הראשון, הידוע גם כקיסר הקיסרות הרומית הקדושה (תחת כובע זה הוא נשא את הכינוי קארל הרביעי), הוכרה צ'כיה – אז בוהמיה – כמעצמה תרבותית ופוליטית. אירועים אלו היו בין השנים 1348 ל-1378.
1437-1310 שולטים במקום שליטים מבית לוכסנבורג.

במאה ה-15 מזדעזעת הארץ מהרפורמטורים ההוסיטים המתחילים במהומות נגד שלטונה הכנסייתי של רומא. מנהיגם הכומר יאן הוס מוצא עצמו מובל לבית הדין ומועלה על המוקד ברחובה של עיר.

1526-1471 מלכי הונגריה שולטים.

1918-1526 שלטון בית הבסבורג. ב-23 במאי 1618, במחאה על כך שבית הבסבורג לא קיים את הבטחותיו לסובלנות דתית, ועל כך שרמס את זכויותיהם של האצילים המקומיים, אנו מוצאים את ה"תחביב" הצ'כי שאת עקבותיו תמצאו בפראג וכוונתי לזריקתם של שני חברים במועצה הבסבורגית מחלון גבוה במצודת פראג (הם נותרו בחיים וסבלו רק מפגיעות מעטות) על ידי אצילי בוהמיה. "הזריקה מהחלון" של חברי המועצה, היותה הגורם שהצית את מלחמת שלושים השנה, בסופה איבדו הצ'כים את זכויותיהם ואת רכושם, וכמעט גם את זהותם כלאום. על אדמת צ'כיה מתקיים קרב ההר הלבן, שהיה חלק ממלחמת שלושים השנה, והיווה נקודת ציון במאבק הדתי על נשמותיהם של בני הארץ. עם זאת ניסו התושבים הצ'כיים לקבל לפחות שלטון אוטונומי, אולם זה לא בא לידי ביטוי ממשי מצד בית הבסבורג ובמיוחד בתקופתו של יוסף השני בנה של מריה תרזה.

בסופה של מלחמת העולם הראשונה (18.10.1918), הוקמה הרפובליקה של צ'כוסלובקיה, שהייתה מורכבת למעשה משני חלקים: המזרחי שנקרא סלובקיה; והמערבי נקרא צ'כיה. בירתה של הרפובליקה הייתה כמובן פראג (יש לציין כי חלקי המדינה המאוחדת היו: בוהמיה, מוריביה, סלובקיה, רוטניה וחלק משלזיה באזור הרי הסודטים ודרומה מהם). יחד עם זאת לשני

החלקים של המדינה היו בתי נבחרים נפרדים והסלובקים ראו את ברטיסלבה כבירתם. זו הייתה רפובליקה דמוקרטית שנוהלה על ידי שני נשיאים בזה אחר זה: יאן מסאריק ואדווארד בנש. העובדה שהייתה זו רפובליקה דמוקרטית בעלת אוריינטציה מערבית, הביאה לפתיחות ולמערכת יחסים פנים ארצית מהטובות שבאירופה שלפני המלחמה. אפילו מבחינה כלכלית הייתה צ'כוסלובקיה שונה מהמדינות הסובבות אותה וכלכלתה נתגלתה כאיתנה ביותר בעת המשבר הכלכלי שעבר על העולם כולו בשנת 1929. אולם אין זה אומר שבסלובקיה לא היו רצונות שהובעו על ידי גופים שונים, לפתח עצמאות, אבל מנהיגותו של מסאריק הצליחה להרדימם.

בשנות השלושים של המאה העשרים נחלשה צ'כוסלובקיה מבחינה פנימית וחיצונית כמדינה. עובדה זו, יחד עם קיומו של מיעוט רציני בן שלושה מיליון תושבים, בעלי אורינטציה גרמנית, ויחד עם עלייתו של השלטון הנאצי בגרמניה, הביאו לתביעות טרטוריאליות מצד גרמניה על חבל הסודטים. גרמניה טענה שהוא חלק בלתי נפרד ממנה. יצוין כי המיעוט הגרמני חדר פנימה לצ'כיה במהלך השנים מאז המאה ה-11 ולא הייתה זו שתילה של אוכלוסייה זה מקרוב באה, המדובר בתושבים ממוצא גרמני ולא צ'כי או סלאבי. אל נשכח שמאז אמצע המאה ה-16, כאמור, היו שליטי הארץ מבני בית הבסבורג האוסטרי שאף לו אורינטציה גרמנית מובהקת. הייתה זו רק שאלה של זמן לאחר האיחוד עם אוסטריה, שגרמניה תתבע ביתר שאת את האזור. בריטניה וצרפת, במה שהיסטוריונים מכנים, ליקוי מאורות, הפעילו לחץ על ממשלת צ'כוסלובקיה להסכים למה שנקרא "שלום מינכן". אפילו מדינות כפולין והונגריה חשפו שיניים כדי לקבל לעצמן שטחים מצ'כוסלובקיה. כך איבדה צ'כיה את מרחב ההגנה האסטרטגי שלה מפני גרמניה – הרי הסודטים. לא סתם נקטתי בשם צ'כיה והורדתי את סלובקיה, בעקבות התפטרותו של בנש, קיבלה סלובקיה מעמד של אוטונומיה וכך גם רותניה שהפכה לחלק מהונגריה. והארץ נותרה למשיסה.

משפרצה מלחמת העולם השניה יכלו הגרמנים להיות בטוחים באזור הדרום-מזרחי שלהם בו היו מוגנים על ידי אוסטריה שהפכה לאחר ה"אנשלוס", לחלק מגרמניה וצ'כיה שנמחקה. אבל בתוך צ'כיה לא שקטו הרוחות והמחתרת המקומית ביצעה

את חיסולו של רינהרד היידריך מנהיג הגסטאפו, חיסול שהביא לאירוע השחיטה בלידיצה. אגב, בנש שלאחר הכיבוש הגרמני הפך לנשיא מדינה בגלות, חתם בשנת 1943 על חוזה ידידות ל-20 שנה עם סטאלין, ויש הקושרים חוזה זה לעובדה שלאחר המלחמה נפלה צ'כיה כפרי בשל בידי הקומוניסטים, אם כי העובדות הן קצת שונות.

המדינה האחרונה ששוחררה מעול הנאציזם הייתה צ'כיה, שביום השמיני במאי 1945, מועד כניעתה של גרמניה, השתחררה מעול זה.

מאז תום מלחמת העולם השניה ועד 1946, ליקקה הארץ יחד עם תושביה את פצעי המלחמה ובבחירות דמוקרטיות לחלוטין שנערכו באותה שנה, כ-38 אחוז מכלל הבוחרים בחרו במפלגה הקומוניסטית. הייתה זו רק שאלה של זמן עד שהמפלגה הקומוניסטית, שהוקמה רק בשנת 1921, השתלטה על המדינה. השתלטות זו באה רק בפברואר 1948, כאשר השרים הלא קומוניסטיים בממשלתו של גוטוואלד התפטרו. כך הפכה צ'כוסלובקיה לגרורה של ברית המועצות עד להתפוררותו של הקומוניזם. אולם באמצע הדרך ב-1968, החלו לנשב בפראג רוחות חדשות. היה זה דווקא מזכירה הכללי של המפלגה הקומוניסטית, אלכסנדר דובצ'ק, שתבע בפה מלא ביצוען של רפורמות, כולל דמוקרטיזציה וחופש. רפורמות אלו נראו בעיני האח הגדול במוסקבה כעצמאות יתר. כוחות ברית ורשה שמנו כ-600,000 חיילים, צעדו פנימה לכיוון פראג והחזירו את האח הסורר "הביתה". מתקפה זו גרמה ל-25 הרוגים. זו הייתה התקופה המכונה עד היום כ"אביב של פראג".

ביום הראשון של חודש ינואר שנת 1993 נפרדו הצ'כים והסלובקים אלו מאלו ונוצרו מצ'כוסלובקיה שתי המדינות.

ובכן צ'כיה בקצרה הנה מדינה המורכבת משלושה חלקים עיקריים והם: בוהמיה, מוראביה ושלזיה. היא מתוחמת על ידי המדינות הבאות: פולין בצפון, גרמניה במערב, אוסטריה בדרום וסלובקיה במזרח. אולם חלילה לכם מלקרוא לצ'כים מזרח אירופיים, הם מגדירים עצמם כמרכז אירופיים וכמובילי התרבות המרכז אירופאית וייתכן ואכן כך הם. זאת לא רק משום מיקומם הגיאוגרפי אלא גם בשל אופייה התרבותי ובשל שפע בתי האופרה והתיאטראות המצויים בעריה.

כלכלה

מאז נפילת הקומוניזם, הצליחה צ'כיה להתרומם בצורה מדהימה תוך מעבר לכלכלת שוק. זאת בשל העובדה שהארץ הייתה מתועשת בתעשיות כבדות, ומדיניות כלכלית מרסנת. כלכלת השוק החופשי והפרטה מסיבית של למעלה מ-80 אחוז מהמפעלים, וכמובן התיירות המסיבית המגיעה לארץ זו, כל אלה היו בין הגורמים להתפתחות הכלכלית של צ'כיה. אחת השיטות בפיתוח הכלכלה החדשה הייתה באמצעות מכירת קופונים שאפשרו המרה למניות בחברות תעשייתיות. תכנית זו שהצליחה, הזרימה כספים למשק ואפשרה מעבר קל למשק שוק.

עם זאת, יצוין כי באשר לחקלאות, למרות האפשרות לרכוש אדמה, נשארו חלק גדול של האדמות בידי הקואופרטיבים מזמן הקומוניזם, דהיינו בידי הממשלה.

יצוין שמול כל אלה קיימות בעיות קשות של עוני ופשיעה בצידו, כמו גם זיהום אוויר, במיוחד בצפון מערבה של המדינה.

דרכים

9,000 ק"מ של מסילות ברזל
55,560 ק"מ של כבישים

תקשורת

44 תחנות שידור פרטיות
55 עיתונים יומיים

מבנה שלטוני

דמוקרטיה פרלמנטרית.
נשיא בראש הפירמידה הנבחר על ידי הפרלמנט.
ראש ממשלה ממונה והוא ממנה 17 שרים לממשלתו.
בית מחוקקים של 200 נבחרים.
סנאט של 81 חברים.
כולם נבחרים לשש שנים.

הארץ מחולקת ל-75 אזורים.
לכל ישוב אוטונומיה שלטונית מקומית תוך השענות על השלטון המרכזי.

עם שוך הקומוניזם פעלו 100 מפלגות, אולם בפרלמנט מיוצגות 12 ואילו 8 מיוצגות באסיפה הלאומית.

היסטוריה יהודית

מבחינת ההיסטוריה היהודית יש לחלק את צ'כיה לשתיים: מוראביה ובוהמיה.

יהודים חיו במוראביה כבר במאות השנייה והשלישית בהיות האזור חלק מהאימפריה הרומית. הם עסקו בעיקר בנושאי מכס. במאות ה-10 וה-11 אנו מוצאים יהודים בצ'כיה שעסקו בה במסחר. בין השאר מוזכרת קהילה יהודית באולמוץ (ראה מחזור ויטרי וב"שארית ישראל" לרבי מנחם ברבי שלמה[1]) וכן הייתה קהילה בכב היא אגר. לאחר מכן בעקבות גזרת הרועים במאה ה-13 נרדפו היהודים והיו פרעות ביהודי שהמחריד בהם היה בכב אגר (כב Cheb) והוא מתועד בספרי ההיסטוריה.

הישוב היהודי בפראג במאה ה-13 מהווה ישוב רב חשיבות. אגב, רבי יצחק אור זרוע שחי באותה תקופה הגדיר את בוהמיה בספרו בשם "ארץ כנען".

במאות ה-12 וה-13 אנו מוצאים בין גדולי ישראל המתגוררים בביהם, את אליעזר בן יצחק ויצחק בן יעקב (הלבן) בני רבי יעקב, רבי יצחק (האור זרוע) ואת רבי אברהם ברבי עזריאל מחבר "ערוגות הבושם". רדיפות היהודים בחבל הריין וכן מסעי הצלב נתנו אותותיהם ביחס ליהודי צ'כיה שאולצו לחוות רדיפות למיניהם. במיוחד אמור הדבר לגבי פוגרומים שאירעו בפראג ב-1389 ובאגר ב-1350. אולם אם נחזור מקצת הזמן אחורה, מעניינת עדותו של בעל הכרוניקה הצ'כי, קוסמאס, שחי בפראג והמציין את הבישוף של פראג הנושא אותו שם של בעל הכרוניקה, שניסה למנוע הטבלת היהודים לנצרות בדרך של

---

[1] בעל שארית ישראל כותב: צרות ורעות אשר עברו על היהודים באשכנז ובצרפת, בענגלאנד, פיהם ואונגארן משנת ד' אלפים תתן עד תתנו.

כפיה.[2],[3] גם בתקופת מרד ההוסיטים במאה ה-15, שהיה בעל סממנים רפורמאטיים בנצרות, ובשל כך ניתן היה לחשוב שדווקא תתפתח סובלנות כלפי היהודים, הפגיעה ביהודים הייתה משני צדי המתרס, הן זה של ההוסיטים ובוודאי מזה הקתולי. תחילת המאה ה-15 מביאה עמה צרה נוספת על היהודים בדמות גירוש מסיבי ממקומות הישוב. ב-1426 מתבצע הגירוש הראשון מאיגלאו, היא ביכלאווה (באידיש), ולקראת 1454 מורה המלך על גירוש מסיבי של היהודים מרוב ערי הממלכה. בעקבות פקודת הגירוש מתבצעים פוגרומים בזטץ, לייטומריצה=ליטומיירז'יצה, נימבורק רודניצה נאד לאבם ועוד. לאחר זמן משפחות בודדות נמצאות בפראג ויהודים שבו לקולין Kolin.

כאן המקום לציין את הקשר ההדוק שהיה במאה ה-16 בין יהודי פראג ליהודי פולין, ובמיוחד עם יהודי קרקוב. כאשר לא נראה ליהודי פסק הלכה שנפסק בפראג, הלך לבית דינו של הרמ"א וביקש ממנו את הסעד: (שו"ת הרמ"א סימן ז' ד"ה ושוב שנית) "גם באו הנה מבני פראג לדון בכאן על דברי ריבם אשר בשעריהם ואחד מאתם נקרא משה פרייס ונתארח אצלנו...".

דווקא האצולה שהייתה מעונינת ביהודים, הביאה לכך שלקראת המחצית השנייה של המאה ה-18 מתחיל ישוב יהודי די מסיבי במוראביה ובוהמיה. במיוחד בניקלשבורג-מיקולוב, ברנו, מורווסקה-אוסטרווה, אולמוץ, איגלאו ופרוסניץ- פרוסטייוב. זו גם התקופה בה שולט על צ'כיה יוסף השני המוציא ליהודים "כתב סובלנות" המביא בכנפיו מעין אמנציפציה ליהודים. עובדה זו מביאה גם את ההשכלה כשהתנועה מנוהלת על ידי בני משפחת יילטש. אבי המשפחה הרופא יונה ובניו ברוך ויהודה, הם המושכים בחוטים כשאליהם מצטרפים מרכוס פישר ושלמה לוינזון.

בראשית המאה ה-20 גרו בצ'כיה, כולל סלובקיה, למעלה מ-140,000 יהודים. ב-22.7.1939 מקים אייכמן בפראג את "הרשות המרכזית להגירת יהודי בוהמיה ומוראביה". גרמניה

---

[2] י. בער, "גזרות תתנ"ו, ספר שמחה אסף, ירושלים תש"ג.

[3] א. גראבויס, "יהודים וישראל בכרונוגראפיה של מסעי הצלב במאה הי"ב עיונים בהיסטוריוגרפיה", ירושלים תשמ"ח.

מסדירה הסכם עם שלטונות סלובקיה, לפיו תשלם ממשלת סלובקיה 500 רייכסמרק תמורת גירוש היהודים וההבטחה כי לא ישובו. מאה אלף יהודי סלובקיה הובלו אל מותם. לאחר מלחמת העולם השנייה שימשה צ'כיה כארץ מעבר בין פולין לבין איטליה לצורכי בריחת היהודים.

עולם התורה

כאמור, כבר במאה ה-12, עם תחילת הסטת מאורות החכמה היהודית מערי חבל הריין – (קהילות שו"מ) – לעבר צרפת, אנו מוצאים בבוהמיה, ובמיוחד בפראג, ישיבות ותלמידי חכמים. תחילתם בתלמידי רבנו תם, שהגיעו לכאן בשל רדיפות וכדומה. אך הפריחה האמיתית לישיבות פראג הייתה במאה ה-15 כאשר בראש ישיבות פראג עמדו הרב יעקב פולאק, המהר"ל, רבי מרדכי יפה בעל ה"לבושים", השל"ה, בעל התוספות יום-טוב ואחרים. במאה ה-17 עומדים בראש עולם התורה של פראג רבי יהונתן אייבשיץ בין השנים (1715-1741), הרב יחזקאל לנדא ה"נודע ביהודה". גם בקהילות אחרות במוראביה היו ישיבות, מספר תלמידיהן היה בסביבות ה-20 ואף פחות מכך. בנושא זה כדאי לציין את התקנה בקהילות מוראביה מהמאה ה-16 לפיה על כל עיר להחזיק ישיבה ולכלכל את תלמידיה ומספר תלמידיה לא יפחת מ-21. במאה ה-18, אנו מוצאים ישיבה גדולה במיוחד בניקלשבורג היא מיקולוב, עם 300 תלמידים וכן היו ישיבות בליפניק, בוסקוביצה והלישוי היא הולשוב עירו של הש"ך. ישיבות מוראביה נסגרו בפקודת הממשלה האוסטרית בשנת 1845.

גיאוגרפיה

צ'כיה מתוחמת על ידי גבולות טבעיים בצורת הרים ונהרות מהדנובה שבדרום להרי האורה שבצפון, דרך הנהרות אגר ואלבה שבמערב ונהר המוראווה שבמזרח.

צ'כיה מאוכלסת די בצפיפות ועיבוד אדמתה נעשה בצורה אינטנסיבית. אותם אזורים בהם ממוקמים מקורות המים וקיימת אפשרויות הפקת אנרגיה הן ממים והן מפחם, הנם

בעייתים מבחינת איכות הסביבה והמסיירים באתרים חשים זאת בנשימתם.

אחת הסיבות שרבים הרימו גבה כאשר הוחלט על פירוד בין צ'כיה לבין סלובקיה, נעוצה בעובדה שהיו אלה הסלובקים שלחצו על ביצוע ההפרדה. היה ברור שהסלובאקים חיים מהתוצר הלאומי שעיקרו מופק באזורי צ'כיה, כי דווקא צ'כיה היא העשירה מבין השתיים ויש בה תעשיות כבדות כולל תעשיות רכב, כימיקלים, מכרות ועוד, כאשר אזורי התעשייה מרוכזים סביב הבירה פראג, פילזן וליבריץ.

הערים הראשיות: פראג 1.2 מיליון נפש. ברנו, 390,000 נפש, אוסטרווה ובה 350,000, פלזן היא פילזן Plzen, העיר שעל שמה קרויה הבירה הידועה בכל אירופה, עם אוכלוסייה של 170 אלף נפש ואולומוץ בה 105 אלף נפש.[4]

אופי המשטר ברפובליקה הצ'כית השתנה מן היסוד במהלך השנים האחרונות כחלק מהתהליכים העוברים על כל מזרח אירופה.

תושבי הארץ מחולקים בין שני פלגים בנצרות: ההוסיטים והפרוטסטאנטים.

כאמור הארץ מחולקת מבחינה פנימית למספר חלקים:

1. בוהמיה - ביהם במקורותינו

בפי הצ'כים היא קרויה צ'טשי וחלקה המערבי מוגדר כסודטים. היא מהווה כשני שליש מצ'כיה. מקור השם הוא המילה הקלטית בויי שמשמעותה שם של עם שהתגורר באזור בתקופת האימפריה הרומאית.

את בוהמיה חוצים מספר נהרות: האלבה ויובליו האגר והוולטווה Vltava. הם חוצים את האזורים הנקראים היער הבוהמי. בינהם הרים כהרי האורה המצויים בצפון מזרחה. מבחינה מדינית היא מתוחמת על ידי פולין בצפון, אוסטריה בדרום וגרמניה במערב.

---

[4] הנתונים נכונים לשנת 1996 ונלקחו מחומר המופץ על ידי שגרירות צ'כיה בישראל.

2. מוראביה - מערין במקורותינו

חבל הארץ המוגדר כמוראביה מקשר בין בוהמיה במערב לבין סלובקיה שבמזרח. למוראביה שני חלקים: הצפוני, ששטחו 11,660 קמ"ר ושבירתו היא אוסטרווה המוראבית (מורווסקה אוסטרווה), והדרומי, שבירתו היא ברנו, ושטחו 15,019 קמ"ר. מוראביה מהווה אזור פורה מאוד מבחינה חקלאית וזאת בגין תופעות גיאולוגיות שאירעו באזור בתקופת הקרח ושהביאו עימהם אדמת לס לאזורי השוליים של מוראביה. מורדות ההרים כשבמערב-הרמות הצ'כיות-מוראבית, מהווים את פרשת המים שבין האלבה והדנובה וגם אגני ההיקוות של המוראווה והאודר. מוראביה מתוחמת מבחינה גיאוגרפית בין הרי הטאטרה והרי הסודטים. מלבד חקלאות עשיר חבל ארץ זה באוצרות טבע כנפט, ליגניט ופחם.

קיימות הוכחות היסטוריות שהאזור היה מיושב כבר לפני המאה ה-6 שקדמה לספירה, הקלטים ולאחריהם השבטים הגרמניים ולבסוף הסלאביים הם שהשתלטו על חבל ארץ זה. ההתיישבות באה הן בשל היות האדמה מאוד פורייה והן בשל המחצבים. השבטים שהתגוררו באזור היו סלאביים והתושבים כיום הם כנראה בני אותו מוצא. בתקופת הקיסרים של רומי הייתה מוראביה חלק מהלימס רו מאנוס. במאה התשיעית לספירה התקיימה באזור מוראביה הגדולה שקשרה קשר הדוק עם הקיסרות הביזאנטית. ולאחר מכן נכבשה והפכה לסלע מחלוקת בין בוהמיה הונגריה ופולין.

אגב, תושבי מורביה מדברים צ'כית בניב הקרוב יותר לניב השפה הסלובקית ובשל כך מהווים מעין גשר בין שתי התרבויות.

שלושה נהרות עיקריים עוברים בתחומה של צ'כיה כשאחד מהם הנו יובלו של השני.

נהרות צ'כיה

אלבה Labe

בדרכו לגרמניה מתחיל האלבה בצ'כיה באזור העיר קולין Kolin וממנה לאורך 1160 ק"מ. בדרך הוא מושך את מימיו לאורך תחתית הרי הסודטים תוך שהוא חוצה את הגבול עם גרמניה וממשיך לכיוון המבורג שם הוא נשפך לאוקיינוס. בדרכו בתוך צ'כיה הוא אוסף אליו מים מיובלים שונים ביניהם: הוולטווה Vltava והאוהזה Ohre (Eger) הידוע בשמו הגרמני אגר. האלבה מנקזת בדרכה 144,056 קמ"ר.

ולטווה Vltava

הוולטווה הנו היובל הדרומי של האלבה והוא הנהר הראשי של בוהמיה. אורכו 524 והוא מושך את מימיו מאגן היקוות של כ-13 אלף קמ"ר המהווים כ-60 אחוז משטחה של בוהמיה. נקודת החיבור שלו עם האלבה Labe הוא במלניק Melnik. הוא משמש כמקור לא אכזב בשירה ובספרות הלאומיים הצ'כים וידועה הפואמה המפורסמת של סמטנה ממנה נלקח קטע ידוע ... התקווה. הוא חוצה את פראג וקיימת בו תחבורת נהרות אם כי לא מפותחת.

מוראווה Morava

הנהר מהווה בחלקו גבול בין צ'כיה לסלובקיה. הוא מושך מימיו מאזור התפר שבין הרי הטאטרה להרי הסודטים באזור קראליצקי שנזניק Kralicky-Sneznik בגובה 1400 מטר בקירוב.

מזג האוויר

בשל מיקומה מזג האוויר הוא מזג אוויר אירופאי כך שהחורף קר ומושלג עד כדי קפיאה חלקית של הנהרות, עם כ-40 עד 100 ימי שלג בשנה ובהרים בהם קר יותר כ-130 ימי שלג. בקיץ, תלוי במקומות בהם אתם נמצאים, תמצאו מזג אוויר נעים וטמפרטורות נוחות בדרך כלל, כולל ימי גשם, אך בו זמנית גם ימים חמים. בדרום ובמרכז המדינה הקיץ הוא חם ואילו בצפון

נעים. בפראג טמפרטורת החורף הממוצעת לחודש ינואר נעה בין 5- ל-0 מעלות ואילו במזרח המדינה בין -5 ל-1- בינואר, לבין 14 ל-25 ביולי אוגוסט. הטמפרטורה הממוצעת הנה מעל ל-17 מעלות צלסיוס.

השפה

תושביה של צ'כיה מדברים שפה סלאבית שהיא שפה אחות לשפה הפולנית אם כי צורת ההיגוי שונה. למעשה זוהי שפה שמקורה הינדי-אירופאי שממנה התפתחה השפה הסלאבית.

*

הסיור בצ'כיה מאופיין במספר מסלולים כאשר נקודת המוצא היא פראג, זאת בשל העובדה שנמל התעופה המרכזי והבינלאומי של צ'כיה מצוי בעיר זו. עם זאת ניתן להגיע לצ'כיה במספר דרכים כחלק מסיור במרכז אירופה או במזרחה.

אשר לימים שיש להשקיע בסיור, בארץ יפה זו, על שני חלקיה צ'כיה וסלובקיה, הרי ששנים עשר יום יאפשרו סיור די מעמיק. החלוקה, לדעתנו: שבוע בצ'כיה, ארבעה ימים יש לשריין לפראג והשאר לסלובקיה.

הערות שטוב לזכור:

ימי חג:

1 בינואר

1 במאי חג העבודה

8 במאי יום הניצחון והשחרור

5 ביולי חג דתי

6 ביולי יומו של יאן הוס

28 באוקטובר יום העצמאות

☎ טלפונים וכתובות חשובים

שגרירות ישראל בפראג נמצאת בכתובת הבאה:

2 BADENIHO STREET

טלפון 322453 או 322481/7

שגרירות צ'כיה בארץ הנמצאת ברחוב צייטלין 23 תל אביב טלפון 6918282.

בנוסף למקומות המותווים במדריך אנו מבקשים להפנות תשומת לבכם לעובדה שצ'כיה כמדינה תרבותית מחזיקה בתוכה מספר גנזים וספריות מיוחדות, בעיקר בפראג, ואף במקומות אחרים והם:

ספריית מנזר פרמוסטרטניסיאן מסטראחוב;

המוזיאון הלאומי והספרייה הקשורה בו;

ספריית אוניברסיטת קארל בפראג;

ספריית המדינה;

כל אלו מכילות מסמכים רבי חשיבות.

בהזדמנות זו ברצוני לציין כי בצ'כיה ישנה מערכת חינוך מפותחת קיים במדינה חוק חינוך חובה לגילאי 6-16 וכן חינוך בגני חובה מ-3 עד 6.

יש בה 4100 בתי ספר בהם לומדים נכון לתחילת שנות ה-90 של המאה הקודמת, למעלה ממיליון ומאה אלף תלמידים.

יש בצ'כיה 23 מכוני הוראה אוניברסיטאיים, כולל אוניברסיטת קארל שנוסדה בשנת 1348, אוניברסיטת אולומוץ שהוקמה ב-1576 וכן אוניברסיטה ע"ש מסאריק.

סלובקיה

החלק השני של מה שהייתה צ'כוסלובקיה היא סלובקיה. שטחה של סלובקיה הינו קצת מעל ל-49 אלף קמ"ר ורובה משתרע על פני שטח הררי של הרי הטטרה. רובה של האוכלוסייה המונה מעל לכ-5.25 מיליון נפש, הם סלובקים - 86.6 אחוז; כ-10.9 אחוז הונגרים כ-1.2 אחוז צ'כים ואחרים. צפיפות האוכלוסייה נמוכה ומגיעה לכ-110 נפש לקמ"ר. הסלובקים מרביתם הם דוברי השפה הסלובקית. זו שפה סלאווית אחות לצ'כית, לפולנית ולאוקראינית. הארץ הנה במרבית שטחה הררית במסגרת הרי הטטרה שהנם חלק מהמסיב הקרפטי הגבוה מבין ההרים הללו הוא הגרלכובסקי שטיט Gerlachovský Štet 2,663 מטר, המצוי בהרי הטטרה העליונים (הויסוקי טאטרי) Tatry-Vysoke ליד עיירות הנופש סמוקוביץ ולומניצה טטרנסקה לומניצה Tatranska-Lomnnica. בדרומה מתוחמת הארץ על ידי נהר הדנובה במסגרת הגבול המשותף בינה לבין הונגריה.

בחלקה הצפוני, כאמור היא מתוחמת גיאוגרפית על ידי הרי הטאטרה המנוקזים על ידי הואך, ההרון, הבודרוג, הפופראד, ההורנאד וההונדובה. כשדרום הארץ מנוקז על ידי הדנובה ואילו המערב מתנקז על ידי נהר המוראווה המהווה כאמור את קו הגבול בינה לבין צ'כיה.

היסטוריה

כבר במאה הראשונה לספירה נכבשה הארץ על ידי השבטים אחוזי התזזית של הגרמנים, האילריים והקלטים. מאז היא הייתה חלק מהאימפריה הסלאבית של מוריביה הגדולה. במשך 1,000 שנה הייתה סלובקיה תחת שלטון הונגרי והבסבורגי ובמאה ה-18 "נשבר להם" ומנהיגם יאנושיק ניסה להגיע לשחרור מוחלט. התהליך התמשך עד למעבר למלחמת העולם הראשונה. ב-1918 הכריזו הסלובקים על איחודם עם צ'כיה אך גם החשק לחיות תחת האיחוד הזה עבר להם מהר, ובסיוע ועידוד של הנאצים ב-1938 קמה סלובקיה האוטונומית שב-1939 הכריזה על עצמאות שהתקיימה עד לכיבוש הגרמני. לאחר נפילת גרמניה ושחרור הארץ על ידי הרוסים עלה המשטר

Cadca
Kysucke nove Mesto
Zakopane
Plavec
Bardejov
Kezmarok
Raslavice
Povazska Bystrica
Hubova
Liptovsky Hradok
Presov
Bystre
Stakcin
Dubnica nad Vahom
Liptovska Osada
Spisska nova Ves
Vranov nad Toplou
Brezno
Hel'pa
Dobsina
Michalovce
Nove Mesto
Banska Bystrica
Kosice
Senica
Tisovec
Roznava
Trebisov
Oslany
Ziar
Zvolen
Topolcany
Trstin
Plesivec
Vel'ky Krtis
Hlohovec
Figa
Lucenec
Pezinok
Sintava
Nitra
Levice
Milanovce
Mostova
Tekovske Luzany
Nove Zamky
Duna

מפת סלובקיה

הקומוניסטי במשותף לצ'כיה ולסלובקיה. בעקבות התפרקות הגוש הקומוניסטי החליטו התושבים בסלובקיה, בבחירות דמוקרטיות, לתמוך במפלגה הבדלנית ולאחר זמן קצר הכריזו על היפרדות מצ'כיה.

כיום סלובקיה הנה רפובליקה במרכז אירופה בין הרי הטאטרה הגבוהים לבין הדנובה כאשר היא גובלת מדרום בהונגריה, במערב באוסטריה ובצ'כיה אחותה, במזרח עם אוקראינה ובצפון עם פולין. בראש המדינה עומד נשיא הנבחר על ידי הפרלמנט בן 150 החברים. הנשיא ממנה את ראש הממשלה שהיא גוף אקזקוטיבי.

שתי הערים העיקריות של סלובקיה הן בראטיסלבה הבירה וקושיצה. לאחריהן באנסקה ביסטריצה, טרנאווה, ז'לינה וטרינצ'ין.

יהודים ויהדות

יהדות סלובקיה, כיהדות הונגריה ששלטה על חלקים גדולים מסלובקיה, החלה להתפתח בהתאם לרוחות שנשבו מכיוון מה שקרוי הלימס רומאנוס שהדנובה שימשה גבול לו. היהודים חצו את הדנובה וחדרו פנימה בסביבות המאה ה-10. מאז, תוך כדי צמידות ליהדות הונגריה התפתחו הקהילות היהודיות, כאשר מפעם לפעם הן מוצאות עצמן בעין הסערה והיהודים מגורשים וחוזרים, נדים ונעים, ובסופו של דבר מתיישבים באזורים הצמודים לאורך נהר המורווה המהווה את הגבול של סלובקיה עם צ'כיה (באזור בראטיסלבה הבירה); לאורך הגבול עם פולין (באזורי ז'לינה Zilina וממנה לקז'מארוק Kezmarok ופופראד Poprad עד לבארדיוב Badejov), ומשם לאורך הגבול עם אוקראינה (באזור שבין הומינה Humenne, מיכלובצ'ה Michalovce לקושיצה Kosice) ולבסוף האזורים הגובלים עם הונגריה (מקושיצה דרך באנסקה ביסטריצה Banska Bystrica וזבולן Zvolen שלידה ומשם לניטרה Nitra וטרנאוה Trnava) שהיו חלק מהונגריה הגדולה. בשנת 1526 נאסר על היהודים לשבת בערים והם עברו לכפרים, תהליך שנמשך עד המאה ה-17. מאז הוגדרה דרומה של סלובקיה כהונגריה היהודית... למעשה היה קשר הדוק בין מה שקרוי היום סלובקיה לבין החלקים האחרים של מורביה המצויים תחת שליטה צ'כית כיום.

במהלך שנות השואה גורשו יהודי סלובקיה, בסיוע נמרץ של שלטונות סלובקיה, לפולין. יהודים אלו נתמכו בדרך לא דרך על ידי ארגונים יהודיים בסיוע ובניהול של הרב מיכאל דוב ויסמנדל.

כלכלה

כאמור, בשל ההיפרדות מצ'כיה דווקא סלובקיה היא זו שסובלת כלכלית, למרות שתושביה הם אלה שרצו בפירוד. המדינה דלת המשאבים נהנית ממשאב אחד מרכזי וזה הפחם המצוי באדמתה. בשל הפרשי הגבהים והזרימה הקבועה של מים מהמקומות הגבוהים למקומות הנמוכים, קיימת בארץ מערכת ניצול מים לתחנות כוח. מערכת זו היא גם מקור לסכסוך בין סלובקיה להונגריה בשל השימוש שמנסים הסלובקים לעשות במימי הדנובה על ידי הטייתם באמצעות סכר גאבצוקובו.

מזג האוויר בסלובקיה

בשל השוני הגיאוגרפי בין חלקיה השנים של הארץ משתנה גם מזג האוויר בהתאם. בתקופת הקיץ ניתן למצוא בפסגות, במיוחד בהרי הטאטרה הגבוהים, מקומות עם כתמי שלג. ואילו בדרום, באגן הדנובה, מזג האוויר הוא חמים יותר.

גיאוגרפיה

הרי הקרפאטים

הרי הקרפטים מתחלקים למספר אזורים: הקרפטים הקטנים; הקרפטים הלבנים; רמת הטאטרה הגבוהה; הקרפאטים המזרחיים והאלפים הטרנסילבנים. הם נמשכים לאורך 1450 ק"מ במרכז ומזרח אירופה. תחילתם ליד בראטיסלבה, שם הם קרויים הטאטרה הקטנה או הקרפטים הקטנים, ומשם הם ממשיכים עד למקום חצייתם על ידי הדנובה, ב"שער הברזל" המצוי ליד אורסבה שברומניה. בדרכם בסלובקיה, הם הופכים למה שקרוי רכס הטאטרה העליון או הגבוה, הידוע בשמו הסלאבי כ"ויסוקי טאטרי", Tatry-Vysoke. בינם לבין ה"מאלי

טאטרי"-הטאטרה הקטנה, זורם נהר הואך שאוסף את מימיו מקווי פרשת המים של שתי הרמות הללו. באזור זה של הויסוקי טאטרי Tatry-Vysoke מצוי גם אחד הרכסים הגבוהים שלהם הגרלכובסקי שטיט Gerlachovský Štet. אם כבר ציינו את נושא קו פרשת המים, נציין שמצידם הצפוני של הרי הטאטרה מקבל נהר הויסלה את מימיו ובאופן כללי מצידם הדרומי זורמים המים לדנובה.

נהרות סלובקיה:

דנובה

הדנובה הנה הנהר השני באורכו באירופה אחרי הוולגה. היא חוצה מדינות ומשמשת כגבול בין מדינות. המדינות שיש להן נגיעה לנהר הנן: אוסטריה, אוקראינה, בולגריה, גרמניה, הונגריה, יוגוסלביה, סלובקיה, צ'כיה ורומניה. ארבע מבין בירות הארצות שהוזכרו, הדנובה חוצה אותן: בלגרד שביוגוסלביה, בודפסט שבהונגריה, בראטיסלבה בסלובקיה ווינה שבאוסטריה. אורכה של הדנובה 2,850 ק"מ ואגן הניקוז שלה משתרע על שטח של 817,000 קמ"ר. היא מקבלת את מימיה מכ-300 נהרות ונחלים גדולים ועוד נהרות קטנים יותר. יובליה העיקריים באלפים הם: האיזאר, האילר, האין, הלך, האנס, הדרווה והרבה. מנהרות הרי הבלקאן: האיסקר והינטרה. מהאלפים הדינריים נהרות הסווה והמוראווה ומהקרפטים נהרות הואך הטיסה האולט הסרט והפרוט. כמות מימיה ושפיעתם מגיעה ל-280,000,000,000 מ"ק בשנה או כ-9,000 מ"ק בשניה. נקודת המוצא של הדנובה באזור העיירה דונאואשינגן המצויה ביער השחור שבגרמניה לא הרחק מגבול שוויץ.

כיוונה של הדנובה ממקורה הינו צפון מזרחי. מרגנסבורג פונה הנהר להרי באירישרוואלד ושם היא פונה לכיוון דרום-מזרח לאורך ההרים. משם לאורך הרי במרוואלד שבאוסטריה, היא מגיעה לקרמס ובקרבתה בעמק צר היא מהווה גבול בין הרי בוהמיה והרי האלפים באזור הידוע בשם ואכאו. משם היא זורמת לווינה וממנה היא מפרידה בין הקרפטים הקטנים לצפון מזרח האלפים, עד שהיא מגיעה לבראטיסלבה והופכת לגבול בין הונגריה לסלובקיה, עד לעיירה אסטרגום שבהונגריה. משם היא

ממשיכה לכיוון ואץ תוך שהיא חוצה את שפלת הונגריה עד למוהאץ'. ממנה היא זורמת בתחומי יוגוסלביה עד לבלגרד. מבלגרד היא זורמת עד לאלפים הדינריים והיא חוצה את "שער הברזל" בקרבת אורסובה. משם היא משמשת גבול בין יוגוסלביה ורומניה עד העיירה נגוטין וממנה עד לסיליסטרה היא מהווה גבול בין רומניה לבולגריה לאורך שפלת ואלאכיה עד שהיא נשפכת לים השחור.

מוראווה Morava

נהר המוראווה הינו מיובליה הראשיים של הדנובה. למעשה קיימים שני יובלים הנושאים שם זה. האחד מתחיל למשוך את מימיו מלב הרי הסודטים בגבול צ'כיה פולין, אורכו 378 ק"מ והוא נשפך לדנובה מערבית לברטיסלווה. השני מקורו במקדוניה והוא חוצה את מה שהיתה יוגוסלביה, ואף הוא נשפך כאמור לדנובה.

פראג PRAHA

לא בכדי קוראים לה תושביה "זלוטה פראהה", כלומר פראג של זהב (מוכר משהו? לא??). מבט הבוז שהם תוקעים במי שקורא לעיר בשם "פראג" מסגיר הכל כאילו אומר "אתה לא משלנו". רחובותיה הקסומים על סגנונות הבנייה המעורבים שלהם, ומגדליה - ולא בכדי קוראים לה גם "עיר מאה המגדלים" שחן של עתיקות משוך עליהם - מהווים נקודת משיכה לתייר.

חמישה מוקדי משיכה עיקריים יש לעיר הקסומה הזו:

העיר העתיקה

הרובע היהודי

גשר קארל

הראדצ'אני והעיר הקטנה

שדרות ואצלב.

העיר שוכנת על גדות הוולטווה Vltava שהוא יובל האלבה באזור הברך של הנהר. עיר שעיקרה נבנה בסגנון הבארוק דהיינו בין השנים 1650-1750. אך גם קיימים בה בניינים רבים שנבנו בתקופות קדומות יותר. בין הסגנונות שניתן למצוא בעיר זו ניתן למנות את: הרומאנסקי; גותי; רוקוקו והסגנון החדיש. ערבוב זה של סגנונות בניה, שפע הסגנונות והימצאותם בצורה מרוכזת בעיר הוא הנותן לפראג את החן המיוחד שלה והופכה לאחת הערים היפות בתבל.

כבר באמצע המאה העשירית מוזכרת העיר פראג בתיאוריו של הנוסע השבוי אברהם בן יעקב, שתיאר אותה כעיר בה עוסקים בסחר עבדים. בתוך האזור העירוני היו מספר טירות בוהמיות, שהיוו לאחר מכן את הגרעין לעיר. המלך וצלב ה-1 היה הראשון שנתן לעיר אופי עירוני. היה זה במאה ה-13, ומאז אנו מוצאים את פראג כמרכז מסחרי. כמאה שנה לאחר מכן הופכת העיר להיות בירתה של בוהמיה והעיר השניה בגודלה באירופה.

הראשון שהתייחס אל פראג כאל בירה היה קארל הרביעי, בעת שמונה כקיסר האימפריה הרומית הקדושה ובחר בפראג כבירת האימפריה. היה זה קארל הרביעי שהקים בה מבני ציבור, קתדרלה, אוניברסיטה ואת הגשר הקרוי על שמו. ב-1344 הופכת פראג לעיר מושבו של הארכיבישוף ומכאן ואילך היא מקבלת מקום דומיננטי, לא רק בהיסטוריה של צ'כיה, כי אם בהיסטוריה של מרכז אירופה. ארבע שנים לאחר מכן מוקמת האוניברסיטה של פראג שהשפעתה על תושבי הארץ חזקה עד היום. ב-1618 נבחר בה מלך בוהמיה על ידי הנסיכים. במהלך מלחמת שלושים השנה נפגעה העיר וזו גם התקופה בה נפגע האזור היהודי שמיד לאחר מכן התפתח בצורה שהוא נראה כיום מבחינת מבני בתי הכנסת, אבל לא מבני המגורים.

בשנת 1784 אוחדו כל חלקי העיר תחת עירייה משותפת אחת, ומכאן ועד 1848 חלה התפתחות ניכרת בעיר. נבנו מבנים ציבוריים ופרטיים רבים, שופצו מבנים היסטוריים והעיר קיבלה את צורתה הנוכחית. זאת למרות שב-1848 העיר מוצאת עצמה בתוך מאבק דמים קשה בין צ'כים שואפי עצמאות לבין הכוחות האוסטריים. כ-16 שנה לאחר מכן, שוב סובלת העיר והפעם מהכוחות הפרוסיים, אבל חלקים רבים ממנה משתמרים.

לאחר מלחמת העולם הראשונה התחזק מעמדה של פראג והיא הפכה לבירת הרפובליקה הצ'כוסלובקית. ככזו היא מקבלת מבנה של בירה ומוסדות השלטון המרוכזים בה גורמים לשינויים במבנה האוכלוסייה, והעיר שהייתה בעל צביון תעשייתי מאז המהפכה התעשייתית, הופכת להיות עיר בעלת צביון יותר בוהמי ותרבותי ומקבלת את לווית החן המשוכה על פניה עד ימינו אלה. זאת למרות כניסת הגרמנים לצ'כיה ולאחריהם השלטון הקומוניסטי.

בתקופה שבין ינואר לאוגוסט 1968 התחוללו בפראג תמורות פנימיות במה שהוגדר במערב כ"אביב של פראג". אביו של המושג "האביב של פראג" היה אלכסנדר דובצ'ק, שהיה אמנם קומוניסט בדעותיו, אבל גם במסגרת זו היה רפורמטור גדול שניסה ליצור דרך חדשה ורפורמית מול האדיקות הקומוניסטית. אבל בלילה שבין 20 ל-21 באוגוסט נכנסו כוחות ברית ורשה לעיר והפכו את הקערה על פיה.

כיום מתגוררים בעיר 1,212,010 נפש.

למעשה החלק התיירותי של העיר מחולק לשני חלקים עיקריים:

האחד בגדה המערבית ובו גבעת הראדצ'אני על מבניה הגדולים והארמונות שבה כולל ארמון המלכות שכיום משמש כארמון הנשיאות, ומתחתיה העיר הקטנה Mala-Strana שהיא הרובע העתיק ובינם לצידו האחר של הנהר מקשרים 13 גשרים;

השני העיר העתיקה Stare-Mesto בה מצויים בתי הכנסיות העתיקים, בית הקברות היהודי העתיק, שרידי הגטו, האוניברסיטה של פראג, הכיכר העתיקה של העיר, כנסיות ומבני ציבור. בין הרובע הקטן לבין העיר העתיקה מחבר גשר עתיק הידוע בשם גשר קארל.

מעברו השני של הנהר מצויה פראג היהודית.

פראג היהודית

במהלך השנים, לאורך ההיסטוריה, הייתה פראג ידועה כעיר של יהודים. ההתיישבות היהודית באירופה ובמיוחד באזור חבל הריין הייתה מקור לא אכזב לתנועה יהודית בתוך היבשת האירופאית. דרך פראג הם עברו בדרכם לוינה וממנה, וכן גם בדרכם מאיטליה לפולין לשם מסחר בענבר ובמלח שפולין הייתה אחת היצואניות הגדולות שלהם. יודגש כי כל המסחר במוצרים אלו נוהל בידי משפחות סוחרים יהודיים.

מעבר להיות פראג מקום מושב לגדולי ישראל בכל השנים, ההיסטוריה היהודית של פראג הנה עתיקה ביותר. המסמך הראשון השופך אור על היות יהודים בפראג הוא מהמאה העשירית, כאשר הגיאוגרף והנוסע היהודי הידוע אברהם בן יעקב מתאר את פראג כ"עיר של סיד ואבן שיהודים יושבים בה". למעשה נוצר הישוב היהודי בפראג, בשל מיקומה הגיאוגרפי, על גדות הוולטווה Vltava שהינו חלק מנהר האלבה והזורם מפראג לכיוון המבורג שבגרמניה. כך שיהודים, שנעו כסוחרים על גדות הנהרות, מצאו את העיר כמקום שטוב לגור בו.

ההמלצה הראשונה הינה לעמוד על גדת הנהר כשגבכם לעיר העתיקה ליד מלון אינטרקונטינטל. ממולכם גבעה בראשה מטולטלת. הרובע היהודי העתיק עד למאה ה-11 היה מעבר לנהר מאחורי הגבעה שמימין לנו לגבעה עם המטולטלת.

במאה ה-11 הרגו הצלבנים ביהודי פראג וגרמו לחלק מהם להתנצר. באמצע המאה ה-11 נשרפה השכונה היהודית שהייתה ממוקמת בסמוך למצודת וישהרד והיהודים עברו לגור באזור בו מצויה כיום ה"מלה סטראנה"- העיר הקטנה. ממנה בסוף המאה ה-12 עברו לרובע העתיק הקרוי יוזפוב. זו גם התקופה בה מתחילה לפרוח המערכת הדתית היהודית בפראג עם ישיבות וגדולי תורה, מגמה שממשיכה במאה ה-12, כאשר כמה מגדולי ישראל ובהם כמה מבעלי התוספות מקיימים קשר רצוף עם מרכז התורה שבקהילות שו"מ וצפון צרפת, וביניהם אנו מוצאים את "חכמי ביהם" רבי יצחק בן יעקב הלבן ואליעזר ברבי יצחק. מכאן ואילך משתרש ביהדות המושג "חכמי ביהם" לאמור בוהמיה.

במשך השנים עברו על יהודי פראג פרעות הן במאה ה-13 (1298) והן במאה ה-14 (1389), כאשר בזו האחרונה, אספו את היהודים לבית הכנסת ושחטום פשוטו כמשמעו. רב הקהל באותה תקופה, הרב אביגדור קרא, חיבר אז את הסליחה "את כל התלאה" הנאמרת בחלק מקהילות ישראל בתפילת מנחה של יום כיפור, ממנה ניתן ללמוד על המועד המדויק של הפוגרום, שביעי של פסח, שנת ה אלפים קמ"ט. אולם המאה ה-14 אינה רק מאה של רדיפות ורצח. בתקופה זו מתחזקת מגמת הלימוד הישיבתי בפראג, שהחלה, כאמור, במאה ה-1. עם הרדיפות של יהדות אשכנז בסוף המאה ה-13 והמעבר למזרח אירופה ולפולין, מתחזק הקשר בין הקהילה היהודית של פראג עם זו של גליציה. בשנת רע"ב (1512) אנו מוצאים בפראג את בית הדפוס העברי הראשון מחוץ לאיטליה וצרפת. בד בבד עם החיזוק הרוחני, מדי מספר שנים, נרדפו היהודים. לדוגמא בשנת ש"ד (1544), כאשר יהודי פראג וכלל יהודי ביהם נצטוו לעזוב את בתיהם ורק לאחר מספר שנים חזרו. למרות זאת הישוב היהודי גדל וצמח ובמאה ה-17 יש כבר בפראג כ-6,000 יהודים.

אולם בטרם נעבור למאה ה-17 עלינו להדגיש כי מערך היחסים בין הקהילה היהודית לבין השלטונות היה אמביוולנטי. אנו מוצאים בתקופתו של המהר"ל, במאה ה-15, מערכת יחסים של כבוד הדדי, ואפילו של הפריה מחשבתית, כאשר אנשי האוניברסיטה של פראג מקיימים קשרים הדוקים עם גדולי ישראל. באותה תקופה פעל בפראג האציל היהודי יעקב בסוי טרויאנברג שדאג לא רק להרחבת הרובע היהודי על ידי רכישת

40 בתים והושבת יהודים בתוכם, אלא גם להצלת גדולים מישראל שהיה צורך לפדותם, כמקרהו של בעל התוספות יום-טוב (ראה הסיפור בהמשך).

בבואכם לפראג תבחינו כי רוחו של המהר"ל שוכנת על העיר לא רק בקרב היהודים, כי אם בקרב שאר האוכלוסייה. רוח זו יחד עם האגדה הנלווית אליה – אגדת ה"גולם" – מוצאים את ביטויים במבנים שונים בעיר ובמזכרות הנמכרות לתיירים. אגב, אגדת ה"גולם" מעניינת בפני עצמה. אגדת העם המפורסמת ביותר בעניינו היא זו המייחסת למהר"ל את יצירת ה"גולם" ואת החייאתו. בעניין זה יש מחלוקות רבות האם אכן היה בסיפור זה ממש וזאת בשל העובדה שאת הסיפור, בכתובים, אנו מוצאים רק כמאתיים שנה לאחר פטירתו של המהר"ל ובד בבד עם סיפורו של "גולם" אחר. מדובר בסיפור על רבי אליהו מחלם, שהיא עיר בדרום מזרחה של פולין, שחי בסוף המאה ה-16, דהיינו בתקופת חייו של המהר"ל ושייצר "גולם". רבי יעקב מעמדן בספרו "שאלת יעב"ץ" מביא את סיפורו של ה"גולם" של רבי אליהו ומציין כי בשל השתוללותו של ה"גולם" הוציא רבי אליהו את השם המפורש מפיו וה"גולם" נפל ללא רוח חיים. גם עדות זו על "גולם" אחר, הנה בערך מאה ושלושים שנה לאחר פטירת המהר"ל. אם כך השאלה האם המהר"ל יצר או לא יצר גולם, זו שאלה מרתקת שחוקרים רבים ניסו להתמודד עמה. אולם האמת ניתנת להיאמר שרבים מהחוקרים סוברים שהגולם לא היה ולא נברא, כי אם משל היה. משל שזויף בצורה מרשימה על ידי אחד חיים שארפשטיין שחי במחצית המאה ה-19 ועסק במכירת ספרים מעשי זיוף. לטענת אחדים נפל ברשתו של שארפשטיין יהודי ורשאי, יהודה יודל רוזנברג, אביו של חבר הכנסת לשעבר ישראל שלמה רוזנברג-בן מאיר וסבו של ד"ר יהודה בן מאיר, אף הוא חבר כנסת וסגן שר החוץ באחת ממשלות ישראל. מעשה הזיוף של שארפשטיין נחשף על ידי מנחם מנדל עקשטיין מסיגאט, שהוציא לאור בשנת תר"ע את חיבורו "ספר היצירה", בו הוא חושף את זיופו של הספר מעצם תוכנו וניסוחים המופיעים בו.[5] אציין שיש אחרים הטוענים שרוזנברג שיתף פעולה עם שארפשטיין.

---

[5] ראו מאמרו של אברהם בנדיקט בקובץ מוריה תשמ"ח על אגדת הגולם.

כאן בפראג היה בשנת 1694 אחד האירועים המשמעותיים בחיי הקהילה, כאשר נער יהודי בן 12 בשם אבלס שמעון, רצה להתנצר והגיע לשם כך לכנסיית טין. הנער נרצח על ידי אביו אליעזר, והאב הושם בבית האסורים, מקום בו התאבד באמצעות רצועות התפילין שלו. הילד נקבר בכנסיית טין-Teyn ובמקום מצויה מצבה לזכרו.

בשנת תקי"ד 1754, עלה הרובע היהודי באש שכילתה לא רק את בתי המגורים כי אם גם את מבני הציבור, להוציא מבני האבן ובתי הכנסיות.

בימי מריה תרזה במאה ה-18 שוב גורשו היהודים, אך ב-1782 פרסם יוזף השני כתב סובלנות ליהודים והם שבו לעיר ואף נטלו חלק בצבא והורשו לגור בכל חלקי העיר. זו גם התקופה בה מקבל אזור הרובע היהודי את שמו יוזפוב, על שם יוזף השני. הרובע נקרא גם הרובע החמישי. יוזף השני אילץ את היהודים להקים בתי ספר חילוניים והביא בכך לפריחת ההשכלה והאמנציפציה לכל יהודי פראג. מגמה זו הגבירה את החילון. במאה ה-19 וראשית המאה ה-20 אנו מוצאים בפראג תהליך של חילופי אוכלוסייה בקרב היהודים, כאשר הוותיקים מהגרים אל מחוץ למדינה ותושבי העיירות והכפרים באים במקומם. בעת הכיבוש הגרמני היו בפראג 56,000 יהודים ומכאן ניהל אייכמן את המשרד להגירת היהודים שהובלו בעיקר לבוכנוואלד ולטרייזין. את פראג ייחדו הנאצים כעיר בה ירוכזו אוצרות האומנות היהודיים במוזיאון לזכר העם שהיה...

כאן המקום לציין את פעילותה של התנועה האנטישמית "הפ הפ". ה"הפ הפ" הייתה ביסודה קריאת גנאי ליהודים שהפכה ב-1819 בגרמניה לתנועה אנטישמית ולאחריה התפשטה בארצות כצרפת, דנמרק, צ'כיה, הולנד ואפילו בלטוויה-ריגה ושעניינה רדיפת היהודים. כתוצאה מתעמולה ארסית החלו פרעות בוירצבורג וממנה עברו לרחבי גרמניה והגיעו עד פראג

Letná
Letenské sady
Letenské nám.
Obránců míru
Nad Štolovou
Dukelských hrdinů
Bubenská
Argentinská
Děl
Jateční
Bubenské nábř.
Ostrov Štvanice
Zimní stadion
nábř. kpt. Jaroše
Švermův most
Revoluční
Hlávkův most
Kyjevské brigády
Na Františku
Vltava
Dům umělců
Dvořákovo nábř.
Mánesův most
Nerudova
Úvoz
Loreta
Hrad
Katedrála sv. Víta
Národ. gal. Pedagog. muz. Komenského
Keplerova
Nový Svět
Jelení
Mariánské hradby
Chotkova
Silnice
Myslbekova
Strahovský klášter
Strahovská
Spartakiádní
Petřín
Petřínské sady
Spartakiádní stadion
Mostecká
Karlův most
Muz. Smetany
Uzeď Karmelitská
Vítězná sv. Mikuláš
Staroměstská radnice
Klementinum
Nová radnice
Národ. gal.
Kostel P. M. před Týnem
Celetná
Prašná brána
Na poříčí
Hybernská
Husitská
Žižkov
Čedok
Na příkopě
Smetanovo nábř.
Kaple Betlémská
Vítězná 1. máje
most
Národní 28. října
Václavské nám.
Opletalova
Praha-hlavní nádr.
Kaliningova
Kubelíkova
Riegrovy sady
Slavíkova
Ondříčkova
Polská
Vinohradská
nám. Jiřího z Poděbrad
Národní shromáždění
Národní muzeum
Galerie Mladých
Goltzaldovo nábř.
Strient
Vodičkova
Kinského zahrada
nám. Sovět tankistů
Zapova
Hrebenkách
Holečkova
Zborovská
Jiráskův most
Resslova
Karlovo
Žitná
Jeská
Anglická
Italská
Jana Palacha
nám. Pavlova
náměstí sv. Ignáce
Plzeňská
Lidická
Palackého most
Klášter na Slovanech
Kaprova
Křižíkova
Sokolovská
Pernerova
nádr. Praha střed
Praha-Bubny
Praha-Bečrov
Praha-Dejvice
Slov. nár. povstání
Pod kaštany
Evropská
Jana Masaryka
Wilhelma Pecka
Ostrovského
Vltavská
Kateřinská
Ječná
Apolinářská
Amerického
Benešova
Kolská
Nitranská
200 400 600 m

ואמסטרדם. השלטונות, בעקבות הפרעות פעלו, במיוחד בגרמניה, לצמצום זכויותיהם של היהודים בין הערים בהם היו הפרעות:

באמברג, ביירות, גאלנהאוזן, גיסטרו, דאנציג, דיסלדורף, הידלברג, היידינגספלד, דליינאך, מאנהיים-באדן, פראנקפורט דמיין, קארלסרוהה, רימפאר.

בדנמרק: הילרד, הלסינגר, וורדינגבורג, נסטווד, קופנהגן.

צרפת: שטרסבורג.

בתקופה שלפני מלחמת העולם השנייה פרחה התרבות היהודית החילונית בפרג ובד בבד גם הציונות, כך שבשנת תרצ"ג 1933 התקיים בפראג הקונגרס הציוני הי"ח.

הסיור בפראג

מה לראות:

את הסיור בפראג נתחיל דווקא באזור היהודי העתיק של העיר העתיקה. את נקודת המוצא נקבע במלון אינטרקונטיננטל וכשגבנו אל הנהר נמשיך ישר במעלה רחוב פריז'קה=פריס Parizska.

בטרם נתחיל את הצעידה (אין דרך אחרת רק ברגל!!!) בעיר הקסומה חשוב שתהיה בידינו מפה מפורטת. זאת כיוון שהמבנה המורפולוגי של החלק הזה של העיר, כמו גם חלקים נוספים אחרים, הוא של רחובות מתעגלים, דבר המקשה על ההתמצאות.

מימין לנו נבחין בגינה קטנה כשבקצה העליון שלה ניצב בניין כבד שנים בעל גג רעפים מחודד. זהו בית הכנסת "על תנאי". לפני שניכנס לבית הכנסת ניתן דעתנו לגינה אותה הזכרתי ולבניין הגבוה המשקיף עליה ושעליו דמויות יהודים. כיכר זו הייתה ידועה בשם כיכר דרוואני Drevny Placek עד למאה ה-18 ובסביבות שנת 1750 שונה שמה לכיכר הקצבים Placek Reznicky סביבה התנהל שוק הבשר. עובדה זו אולי מסבירה את הפיכת האכסדרה של בית הכנסת אליו ניכנס מייד ל"מקום הצגת

הסכינים" ובעניין זה נרחיב בהמשך. באותה תקופה היה בית הכנסת מוקף גדר אבן שלאורכה היו ספסלים וכן דוכנים. נחזור וניתן מבט מימין לנו למבנה הגדול מעבר לכביש מול הגינה, עליו צורות של יהודים וכן של כסף. היה זה בניין מסחרי יהודי. כאן היה במשך מאתיים שנה בית מרקחת יהודי של משפחת קיש.

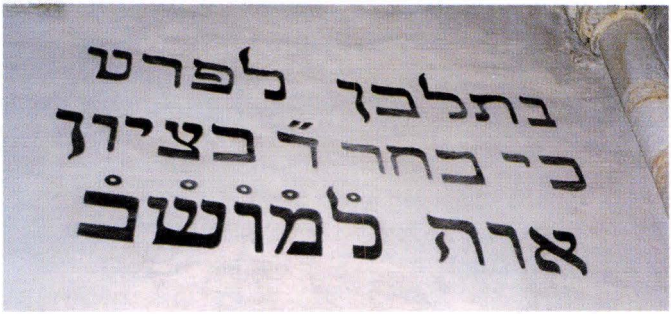
מכאן ניכנס לבית הכנסת. בית הכנסת על-תנאי או "אלטנוישול" הינו העתיק ביותר מבין בתי הכנסיות שנותרו באירופה. שמו נגזר, לדעת חלק מהחוקרים, מהאמרה "עתידין בתי כנסיות שבגולה לעלות לארץ ישראל". במשך שנים נהגו להקים בתי כנסיות מעץ ובמקרים בהם בנו בית-כנסת מאבן, בנוהו "על תנאי", כדי שיעבור לארץ ישראל. יצוין כי רבים נאחזים בשמו של בית הכנסת – "אלטנוי" - ישן חדש, זהו התרגום מגרמנית של המושג "אלטנוי". מקורו של שם זה בעובדה שבעת בניית בית הכנסת, בשנת 1270, היה זה בית הכנסת החדש. כמאה שנה לאחר מכן, משנבנה עוד בית כנסת, הפך בית הכנסת הזה לישן. המושג "אלטנוי" היה מושרש כבר בימיו של הרב אביגדור קרא, רבה של פראג בסוף המאה ה-14, ומופיע בסליחה שחיבר.

בית הכנסת נבנה, כאמור, בסביבות שנת 1270 ותחילתו כמבנה עץ שעד מהרה עלה באש, בעקבותיה נבנה המבנה הנוכחי. במהלך השנים שלאחר מכן נפגע הבניין מספר פעמים ושוקם. כך היה הדבר ב-1316 ולאחר מכן ב-1338. תיקון מסיבי נערך ב-1558 בעת שהגג היה למאכולת אש. בשנה זו נוספה הכניסה העכשווית. לאחר שריפה נוספת שופץ המבנה מחדש ב-1689 ונוספה עזרת הנשים וב-1754 התקיים השיפוץ הרציני האחרון. מאז, מדי זמן עובר המבנה שיפוצים שונים ותכולתו משתנה, להוציא הריהוט וארון הקודש העשוי אבן שסבלו בגין השיטפונות בסתיו 2002. סביב בית הכנסת רקומה ההיסטוריה של הקהילה היהודית בפראג. המבנה בנוי בסגנון גותי וההיתר להקמתו ניתן ליהודי פראג על ידי פשימשל אוטקאר השני. דגם בית הכנסת מוגדר באדריכלות כדגם דו-ספינתי, דהיינו מעין חלל המורכב משני אולמות שגובהם שווה וטור של עמודים או לפחות עמוד אחד חוצץ ביניהם.

הכניסה לבית הכנסת היא דרך שער קטן, המצוי בסמטה הצרה שבין בית הכנסת לבין הבניין בראשו מצויים שני שעונים. בניין זה הוא "בית העירייה היהודי". על מנת להיכנס לבית הכנסת יורדים בגרם מדרגות המוריד אותנו מגובה פני הקרקע כיום לגובה שהוא הגובה המקורי של בית הכנסת. מדרגות אלו

בית הכנסת אלטנוי

תאריך בניית בית הכנסת אלטנוי

מובילות אותנו לאולם הכניסה. חשוב לדעת כי הירידה הזו לתוך בית הכנסת, הפכה בראשית המאה ה-11, למנהג חובה בבתי כנסיות ברחבי אירופה. אולם הכניסה, כאמור, הינו תוספת שהתווספה לאחר בניית הבניין המקורי של בית הכנסת. (במאמר מוסגר יצוין כי גם בית הכנסת בוורמס המיוחס לרש"י נבנה בשיטת השלבים, כאשר רק בתקופה מאוחרת התווספה לו אכסדרת כניסה ואכסדרה נוספת סביב, שהפכה במרוצת השנים לעזרת נשים). משנכנסנו, נבחין מימין לנו בשני ריבועי אבן, מעין מבנים קטנים בתוך מבנה, זהו המקום בו התכנס בית הדין של יהודי פראג ושני המבנים הללו שימשו כתאים להחזקת תרומות וכספי הארנונה שגבתה הקהילה מהתושבים היהודיים לפני העברתם לנציג בית המלוכה. לידם נבחין בעמודון שיש, כאן היה מקום הצגת סכיני השוחטים בפני בית הדין. בקצה ממש היה מעין מקום מעצר של הקהילה ובית הדין. משמאל, ליד הקיר הנגדי לקיר לידו ניצב העמודון, מצויה הכניסה לעזרת הנשים, ממנה ניתן להשקיף על בית הכנסת, כאילו מבעד לחרכי ירייה. אנו ניכנס בתחילה לעזרת הנשים ונמשיך עד לסופה, ושם נבחין בבית כנסת קטנטן ומספר פרוכות. על הפרוכות ייאמר בהמשך.

נחזור וניגש לפתח הכניסה לאולם בית הכנסת, עוד בטרם כניסתנו נבחין גם בעבודות הפלסטר-(טיח) של שיח הגפן המהווה חלק מהמסורת היהודית. כמותו נראה מעל ארון הקודש בתוך בית הכנסת. עתה ניכנס ונפנה מייד ימינה לכיוון ארון הקודש. באמצעיתו של בית הכנסת, על הקיר מימין לנו נבחין בתקנות הקהל של קהילת פראג (אגב, תקנות אלו מוזזות מפעם לפעם ונתלות גם על הקירות האחרים). ליד ארון הקודש, מימינו, מושב הרב עליו ישבו גדולי ישראל כמהר"ל, הרב אביגדור קרא, הרב יחזקאל לנדא בעל "הנודע ביהודה" ועוד. מול ארון הקודש מצוי מקומו של שליח הציבור כאשר המקום בו הוא ניצב נמוך יותר מסביבתו. ומכאן אנו מבינים את המושג "מורים לשליח הציבור לרדת לפני התיבה", ירידה ממש, בבחינת "ממעמקים קראתיך" (במקום זה עבר לפני התיבה במאה ה-16 חזן שכינויו היה "לייב שיר השירים" כשלידו עוזר כ"משורר" [חלק מהמקהלה] שבתי בס).

סביב קירות בית הכנסת נמצא מנורות (פמוטות) נחושת שעד תחילת המאה העשרים הודלקו בהן נרות. הנרות היו בתוך

הפמוט כשמולן טס נחושת שהיה מוברק וממורק כך שאור הנר הוכפל, שולש ורובע. כיום הפמוט כבר אינו מבריק...

מצד ימין למעלה על הקיר נראה את הכתובת "שיילת" – **שיוויתי ה' לנגדי תמיד**" בצד השמאלי קיימת כתובת מקבילה "דלמ'אע" שמשמעותה "**דע לפני מי אתה עומד**". הפרוכות על ארון הקודש כמו גם הפרוכות האחרות המצויות בבית הכנסת הינן חלק מאוסף תשמישי הקדושה היהודיים שנשדדו על ידי הנאצים והובאו לפראג לשם אכסון, קיטלוג וירישום לקראת הכנסתם למוזיאון ל"עם שנכחד". מעל הארון נבחין בגמלון אבן המעוטר בעבודת פלסטר, כזו של הכניסה, של שוריקה-גפן נסובב את הבימה ונבחין בעמודי התמיכה של בית הכנסת הצמודים אל הקיר. ובעוד מספר כתובות "ג.ה.א", "י.מ.ה." = **גדול העונה אמן יהא שמי רבא מהמברך**, "ס.מ.ו.ט." ו"א.ט.ל.ס." שמשמעותם **סור מרע ועשה טוב, ואך טוב לישראל סלה**. מעל לפתח נבחין בכתובת "**נתלבן לפ"ק..היווה למושב**" כשמעל לאותיות למושב קיים ניקוד. מאחורי כתובת זו מסתתרת הטרגדיה של היהודים, לא רק בפראג, כי אם בכל אירופה. בחג הפסחא בשנת 1389 (שחל בצמידות לחג הפסח שלנו) פרעו תושבי פראג הנוצרים ביהודים, פלשו לתוך הרובע היהודי, כשהם הורגים וחומסים כל הנקרא בדרכם. היהודים ברחו לתוך בית הכנסת וההמון השיגם בתוכו, שחטם כשדמם מותז כמים על קירות בית הכנסת. במשך שנים הייתה קבועה הלכה, בקהילת פראג, שאין מסיידים את בית הכנסת ומשאירים את כתמי הדם השחורים כאות וזיכרון. אולם, בשנת "למושב" דהיינו שס"ח, נפסק שיש לסייד את בית הכנסת והשאירו כתובת זיכרון מתומצתת. שמונים שנים לאחר מכן, בשנת 1689 עלה גג בית הכנסת באש יחד עם חלקים גדולים של האזור היהודי של פראג ובעקבות השרפה שופץ וסויד מחדש ואת הכתובת השאירו.

נפנה לבימה המוקפת סבכת ברזל ניאוגותית, ונבחין בה במושב עתיק המיועד למגביה ספר התורה מימין לדלת הכניסה לבימה. ליד העמוד העבה שני מושבים ובתוכם חורים – מקום להנחת הספר לאחר ההגבהה והגלילה. מעל שולחן הקריאה היה עד לפני זמן לא רב תא עגול עשוי זכוכית, בתוכו היה כתר תורה משובץ באבנים טובות. סיפורו של כתר זה מתייחס לבעל ה"נודע ביהודה" הרב יחזקאל ברבי יהודה הלוי לנדא, שנתמנה לרבה של פראג בשנת 1755, לאחר פטירתו של הרב דוד

אופנהיים. בבואו לפראג וביודעו קפדנותם של פרנסיה ויחסם הבלתי מלבב למורי הוראה, החליט להביא עמו דורון והדורון היה כתר התורה הזה. הפרנסים שהתפעמו מגדלותו החליטו להציב את הכתר מעל למקום הקריאה. בשנת 1995 הוסר הכתר ורק הוו עליו היה תלוי, נותר. כיום מצוי הכתר בתוך ארונות בית הנכות שבקומה השניה של בית הכנסת מייזל.

אגב הרב דוד אופנהיים, ידוע היטב בין אספני היודאיקה בשל חיבתו היתרה לספרים. ספריית הענק שהייתה לו מנתה כאלף ספרים, ובמונחים של אותם ימים אכן זו ספריית ענק. ספרייה זו לא הובאה על ידו לפראג, כשנתמנה כרב ראשי, כיוון שהיה חשש שמא יורה הצנזור על שרפת חלק מהספרים. כיום מצויה הספרייה בתוך עקד בית הספרים של אוניברסיטת אוקספורד שבאנגליה, ואלמלא הועברה לשם מהנובר עוד לפני מלחמת העולם השנייה, ספק אם הייתה נותרת...

משמאל על הסבכה תלוי נרתיק נחושת, עגול ומחורר, בדוגמת שושנה. בתוכו מצויה מצת האפיקומן והיא מוחלפת מדי שנה כאשר המטרה האמיתית, שתשמש לעירובי חצרות (מושג בהלכה היהודית הקשור לשבת).

נרד מהבימה ונפנה לכיוון היציאה. משמאל אנו חולפים ליד עמוד אליו קשור נס ודגל. הדגל הענק מונף בצורה שכל הבא יכול להבחין בו. ראשית סיפורו של הדגל בקארל הרביעי שהעניק אותו לתושביה היהודיים של פראג בשנת 1357 כאות הוקרה על פועלם. הדגל המקורי נתרפט ברבות השנים ונתחדש על ידי הקיסר פרדיננד ולאחריו על ידי הקיסר קארלוס ה-6 בימי הרב דוד אופנהיים. על הדגל (קשה להבחין במקום) מצויה חתימת ידו של אותו קארלוס. הגדר-סבכה שסביב בימת בית הכנסת הנה מהמאה ה-15. לפני שנצא מבית הכנסת, בוודאי נרצה לנהוג מנהג יהודי עתיק של מתן תרומה בקופת הצדקה העשויה אבן שעליה הכתובת **מ ב י א** שאף אותיות אלו מהוות ראשי תיבות **מתן בסתר יכפה אף**.

לפני צאתנו מבית הכנסת ניתן מבט על המושבים וצורתם, המזכירה את מבנה המושבים בבית הכנסת העתיק בוורמס – (הידוע כבית הכנסת של רש"י). אמנם רבים חושבים כי בית הכנסת בוורמס הוא העתיק בכל בתי הכנסיות שנותרו באירופה, ולא היא. רק חלק מאולם בית הכנסת נשתמר, בעוד רובו נבנה מחדש במאה ה-17. עובדה זו מביאה אותנו למסקנה כי בכורת העתיקות שייכת לבית הכנסת על-תנאי.

בית הכנסת הספרדי בפראג

עתה נצא מבית הכנסת ונסובבהו לפני שנמשיך בסיור. הארכיטקטורה של בית הכנסת מזכירה מאוד את הארכיטקטורה של "בית הכנסת של רש"י" בוורמס. אם כי אל נטעה, "בית הכנסת של רש"י" הינו בנייה מאוחרת בהרבה, כנראה מאמצע המאה ה-17, וייתכן מאוד שנבנה על פי התכנית המקורית של בית הכנסת הקדום יותר שהיה במקום. אולם להבדיל, בניין נוסף בפראג נבנה באותו סגנון וכנראה על ידי אותם ארכיטקטים, וזהו בניין המנזר הידוע בשם סנט אגנס, המצוי ליד משרד התעשייה על גדת הנהר בכיוון כללי ימינה מהאינטרקונטיננטל כ-1000 מטר באזור הזלטה קורונה (פרטים עליו בהמשך).

ביציאתנו מבית הכנסת, נבחין על הקיר ממול, במפה של האתרים היהודיים של פראג וכדאי לתת את העין בה כדי להתמצא.

בין הבניין שהמפה קבועה בו לבין בית הכנסת "על תנאי", מפרידה סמטה צרה. בכניסה לסמטה זו קידם רבי יחזקאל לנדא בעל ה"נודע ביהודה" את הקיסרית מריה תרזה בלחם ומלח. הבניין מול בית הכנסת הינו "בית העירייה היהודי" ולמעשה בית הקהילה, כאשר בראשו שני מגדלי שעון בסגנון הרוקוקו, האחד רגיל והשני שעון עם אותיות עבריות. אם נמתין ליד השעון נבחין כי מחוגיו פועלים בניגוד לכיוון השעון, דהיינו כפי שהשפה העברית נקראת מימין לשמאל... שני השעונים הורכבו בשנת 1764 על ידי סבסטיאן לנדסברגר.

הבניין הצמוד לו משמאל הוא בית הכנסת הגבוה "הוכשול" שהועמד כמבנה לטובת הציבור במאה ה-16 על ידי ר' מרדכי מייזל מפרנסיה החשובים של פראג ושל יהדות צ'כיה ומוראביה. בית כנסת זה, כאחרים מבין בתי הכנסיות של פראג, מהווה כיום חלק מהמוזיאון היהודי של יהדות פראג. בתוכו ניתן למצוא גלימות לספרי תורה, מצנפות וכתרים וכמובן את ארון הקודש היפהפה וספר התורה הקטן המוצג לפניו. שני הבניינים בנויים בסגנון הרנסנס. בית הכנסת תוכנן במקור על ידי הארכיטקט רודר, אך נשרף במאה ה-17 ונבנה בחלקו מחדש על ידי הארכיטקט באייר בשנת 1689. בצד הפונה לרחוב מייזלובה שוכנת המסעדה היהודית הכשרה של קהילת פראג.

כאן המקום לציין שמרבית בתי הכנסיות של פראג מהווים כיום חלק מהמוזיאון היהודי שנוסד בשנת 1906. מוזיאון זה הוא

מהחשובים ביותר באירופה והוא מכנס בתוכו שכיות חמדה של יודאיקה שנאספו בחלקם עוד לפני מלחמת העולם ובעיקרם בתקופת המלחמה על ידי הנאצים.

יצאנו מבית הכנסת עלתנאי ונפנה שמאלה בסימטת הרביטובה עד למדרגות ברחוב פריז'קה, שם נפנה ימינה ומייד ברחוב הראשון שמאלה, לכיוון רחוב Bilkova עד רחוב Dusni, ונגיע לבית מספר 10, שהוא מבנה מרשים בגודלו וביופיו כאשר לוחות הברית מעידים כי זהו בית כנסת. ובכן הגענו לבית הכנסת הספרדי שהוא בנוי על המקום בו היה ניצב בית הכנסת הישן "דער אלטשול", מראשית המאה ה-16, ונבנה בסגנון ספרדי-מורי מובהק. המבנה שופץ וחודש באמצע המאה ה-19, ולאחרונה בשנת 2001. כיום מהווה בית הכנסת חלק מהמוזיאון היהודי ומכיל בתוכו פרוכות מכל קצווי גרמניה, בוהמיה ומוראביה. מאחורי בית הכנסת הספרדי מצוי סיפורה של הקהילה הספרדית של יהודי פראג, או אולי כדאי שנקרא לה הקהילה המזרחית. הסיבה להגדרה זו נעוצה בעובדה כי קהילה זו הייתה קיימת בפראג כבר במאה ה-12, ולא כקהילות ספרדיות אחרות באירופה שהגיעו לאחר שני הגירושים המסיביים, זה של 1492 מספרד וזה של 1505 מפורטוגל. קיצורו של עניין שבפראג הייתה קיימת קהילה יהודית מזרחית שהייתה מופרדת מהקהילה האשכנזית לא רק במנהגיה כי אם בבית הכנסת המיוחד שנבנה על ידה. בית הכנסת היה קיים לאורך כל התקופות אך לבש צורה ושינה צורה בהתאם לתוקפנות שגילו אנשי פראג כלפי היהודים... לידו היה קיים בית ספר ישן של יהודי פראג שהוקם בשנת 1342 שדבר ממנו לא נותר מלבד ההיסטוריה של המקום. כהערה משלימה יצוין כי קהילה זו הייתה הראשונה בפראג שנהגה מנהגי רפורמה והכניסה אורגן לבית תפילתה.

נחזור על עקבותינו ונעלה במעלה רחוב פריז'קה (פאריס) Parizska, הרחוב בו מצוי בית הכנסת "אלטנוישול", לכיוון כיכר העיר סטרומסטקה ראדניצה Staromestska Radnice.

בכיכר, עם הכניסה אליה, נבחין בכנסיית בית-לחם שחודשה בהתאם למקור שנבנה במאה ה-14 בסגנון גותי. בכנסיה זו דרש יאן הוס. כשנגיע לכיכר נבין מדוע מתרגשים רבים מהמטיילים מפראג. לכותב שורות אלו נראית הכיכר הזו ככיכר חלומית יחידה במינה באירופה. מייד עם הכניסה לכיכר אתה עומד מול, ולמעשה מאחוריו, של הפסל לזכרו של רקטור אוניברסיטת פראג בימי הביניים יאן הוס, פילוסוף ורפורמטור שבשל ויכוחו

המר עם ראשי הכנסייה וחשיבתו המתקדמת הועלה על המוקד כאשר בקרע הדהדו מלותיו "אנא הניחו לכל אחד להישאר עם האמת שלו". הפסל מעשה ידיו של הפסל לדיסלאו סאלאון פוסל בשנת 1915.

יאן הוס נולד כנראה בשנת 1371 והועלה על המוקד בשנת 1415. את חוק לימודיו סיים באוניברסיטת פראג במדעי הרוח ותיאולוגיה. ב-1401 מונה כדרשן בכנסיה בשפה הצ'כית בנוסף למעמדו כדיקן הפקולטה למדעי הרוח, דבר שהיה מעשה נועז בתקופתו. במהלך עבודתו האקדמית תרגם את התנ"ך **מעברית** לצ'כית. נראה שבדברי פרשנותו לתנ"ך השתמש בפירושיו של רש"י וכן בדבריהם של פרשנים אחרים ביהדות. בשנת 1409, לאחר תרגיל שגרם לעזיבת הפרופסורים הגרמניים שלימדו באוניברסיטת פראג, מונה כרקטור. תוך כדי עבודתו על דרשותיו קיבל לידיו את כתבי הרפורמטור האנגלי וויקליף שהיה ממתנגדיו התקיפים של מוסד האפיפיורות הרומאי והוס שהצטרף לדעותיו הוקע, ומשלא חזר בו הוצא להורג על המוקד.

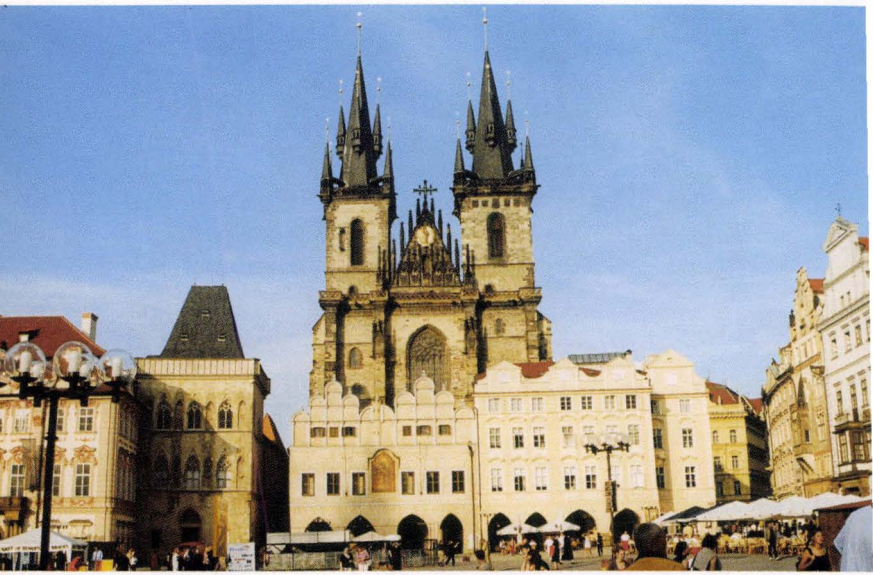
תלמידו וחברו של הוס הוא התיאולוג הנוצרי הירונמוס מפראג שלאחר המתתו של הוס ומאסרו שלו עצמו חזר בו מדעותיו של הוס ושוב חזר בו לאחר מכן ובשל כך אף הוא הועלה על המוקד.

דעותיהם של ההוסיטים היו בעד מעורבות בחיי המדינה להבדיל מקבוצה אחרת שקמה ב-1440 והם האחים הצ'כים שהשפעותיהם ניכרות עד היום בפעילות הכנסייה המוראווית.
את הסיור בכיכר נתחיל בפנייה שמאלה, כשאנו ניצבים ליד פסלו של הוס. מכאן נעמוד ונשקיף סביב על הבתים היפיפיים שהיו בתי מגורים לאצילי פראג. ארבעה סגנונות שולטים בכיכר החל מסגנון הרנסנס דרך הסגנונות הגותי והבארוק ולבסוף הרוקוקו. כאשר פנינו מופנות לעבר חזית פסלו של הוס, מימין לנו עומד בניין-כנסיה בעל צריחים מסועפים (הוא בולט מעבר לחזית הבתים הפונה לכיכר), זו היא כנסיית טין. את הכנסייה קשה לראות במבט אחד בשל מיקומה הדחוק משהו בין המבנים הסמוכים לה. היא בנויה בסגנון גותי והוקמה בשנת 1380. הכנסייה היוותה את מרכזם של ההוסיטים. בתוך הכנסייה היה בשנת 1694 אחד מהאירועים הבעייתיים של יחסי יהודים והכנסייה. כאשר נער יהודי בן 12 בשם אבלס שמעון, רצה להתנצר והגיע לשם כך לכנסיית טין. הנער נרצח על ידי אביו אליעזר. האב הושם בבית האסורים, מקום בו התאבד באמצעות

רצועות התפילין שלו. הילד נקבר בכנסיה ובמקום מצויה מצבה לזכרו. להבדיל, מצוי כאן קברו של האסטרונום הדני טיכו בראה מ-1601 שפעל בחצרו של רודולף ה-2. שני מבנים בכיכר ממול לכנסיה, עם מעבר מקורה לאורכם, משמשים נגנים המשתמשים באקוסטיקה של המעברים כמנוף להשמעת יצירות. מבנים אלה הם בית הספר ע"ש טין ובית בולת הזהב בו פעלו קאפקא, וורפל ומאקס ברוד. במקום מצויה חנות בה מוצגים לראווה מסמכים ותמונות המציגים מקצת מהמידע הרב על פראנץ קאפקא. לידו מצויה כנסיית סט' ניקולאס.

נמשיך לבניין עם השעון הגדול והמעניין שמצוי מצד ימין. במקום זה, הקרוי האורלוי – מגדל עתיק עם השעון, כדאי לבקר במיוחד בשעות הצהרים בהם הצלצולים והתנועות רבים. השעון תוכנן ב-1410, והוא נועד להראות גם את זמן הירח. הבניין בו מותקן השעון הוא בית העירייה הישן שעלה באש באמצע המאה ה-15 ונבנה מחדש ב-1470. לבניין זה לא היה מזל ומדי מספר שנים עלה עליו הכורת, בעת מלחמת העולם השנייה, הנאצים פגעו בו קשות. היה זה הבניין היחיד בפראג שנהרס במלחמת העולם השנייה ביום האחרון למלחמה ב-8 במאי 1945. אבל את מי זה מעניין כיום. מבניין זה השליך בשנת 1419, המון ששולהב על ידי הכומר ז'ליווסקי, את מנהיגי הדת הקתוליים דרך החלונות ופתח בכך את מלחמות ההוסיטים. כנראה שמסורת זו של השלכת אנשים מחלונות בית העירייה רדפה בית זה, כי ב-1619 הושלכו ממנו שליחי קיסר גרמניה. בחזיתו חוסלו המהפכנים שנלחמו נגד בית הבסבורג בקרב ביאלה-הורה ב-1620. אגב השעון מציין, כאמור, גם את מהלך השמש והירח וכמו בהרבה מקומות באירופה יש לו את ה"שטיקלעך" שלו, דהיינו בכל שעה מופיע ישו והשליחים מבעד לשני החלונות הקטנים ושלד של מת מקיש בפעמון ומבצע כביכול פעולה של הפעלת שעון חול.

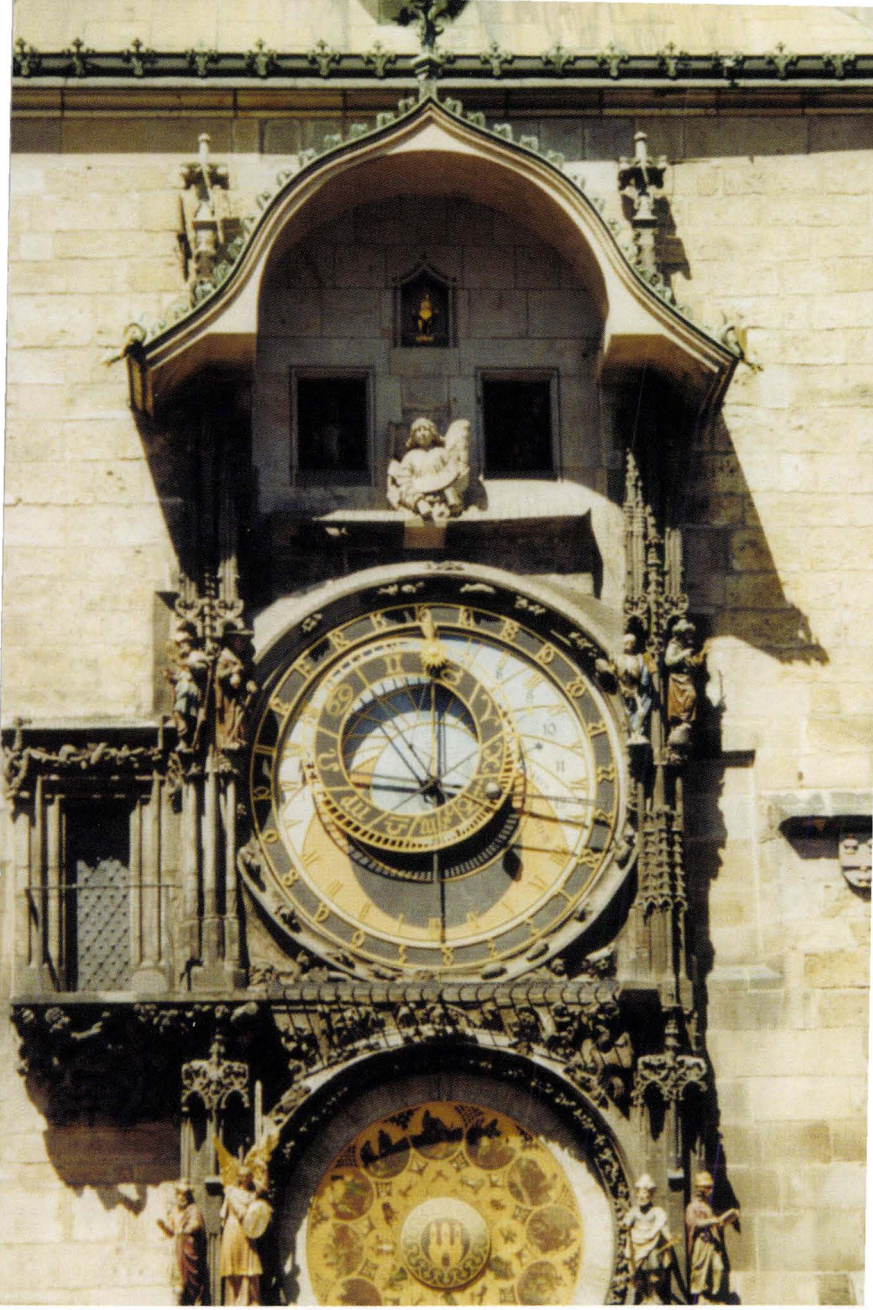
ניתן להמשיך ימינה מהכיכר כשגבנו אל השעון, ותוך התפתלות ופניה שמאלה, אנו מגיעים לכיכר מרייאנסקה MARIANSKE, בה מצוי בית העירייה של פראג, ואליו צמוד פסלו של המהר"ל, מעשה ידיו של אותו פסל שפיסל את פסלו של יאן הוס, המצוי בכיכר העיר העתיקה, לדיסלאו סאלאון בשנת 1915. חדי העין יבחינו בדמיון הפנים שיש אומרים שמקורו בפניו של המפסל עצמו... אגב האגדה לפיה פוסל הפסל המוזר משהו, בו נראה המהר"ל כשנערה עירומה מנסה להתחנן אליו, היא מתוך שירו של המשורר הצ'כי יארוסלב ורכליצקי, לפיו כשהגיע מלאך

כנסיית טין

פיסלו של יאן הוס במרכז הכיכר

השעון על בניין העיריה

המוות למהר"ל לא יכול היה לשלוט בו כי פיו לא פסק מללמוד תורה, ואז כשהתרפקה אליו הנכדה – היא הנערה העירומה, הוא פסק מלימודו ומת.

נחזור על עקבותינו ונמשיך לרחוב מייזלובה עד לבניין מספר 10 שהוא בית הכנסת מייזל. בית כנסת זה הוקם במאה ה-16 (1591) על ידי רבי מרדכי מייזל, מעשירי פראג, אולם המבנה הנוכחי הוא מראשית המאה העשרים, כאשר בית הכנסת המקורי נשרף בשנת 1689 ונבנה בחלקו מחדש ב-1754, ורק במאה ה-19 נמשכה בנייתו ונסתיימה. אם כי סגנונו נשמר וזהו הסגנון הגותי המאוחר. בבית הכנסת מתקיימת תערוכת קבע של תשמישי קדושה מאותם שאספו הנאצים מכל אזורי גרמניה ומוראביה מתוך כוונה לשמר את זה כמוזיאון לגזע שנעלם... בין השאר מצוי בו אוסף ענק של ידיים לספרי תורה, קופסאות בשמים, פמוטים וחנוכיות וקישוטים לספרי תורה.

המבנה שנמצא מימין לבית הכנסת מייזל הוא בית הספר "תורה". נפנה ימינה ונרד עד לבית העירייה היהודי שלידו עמדנו בתחילת דרכנו ושהיה מושב ועד הקהילה. כאן בפינת הרחוב נפנה שמאלה לרחוב הרביטובה Hrbitova. ברחוב זה בבניין מספר 5 מצוי בית הכנסת קלאוסובה שהינו הגדול בבתי הכנסיות בפראג והוקם במקורו בתקופת המהר"ל. בית כנסת זה הוקם, לפי הסברה, במקום בו עמד בית הכנסת שבעליית הגג שלו, לפי האגדה, היה מצוי ה"גולם". יש הטוענים כי הגולם מצוי בבית הכנסת על-תנאי ובכן ממש קורץ לחפש. אגב, מלבד בית הכנסת היה במקום תלמוד תורה ובית חולים יהודי. חלונותיו המסתיימים בקשת והניצבים בשתי שורות יחד עם העמודים מהווים מבנה ייחודי. הבניין שימש גם כבית מדרש ובקומה התחתונה מצוי מקווה טהרה. מהגג יורדים מרזבים לאיסוף מי הגשמים. מייד לאחר סיפוח הסודטים בעקבות ועידת מינכן ב-1938 החלו הנאצים לאסוף בבניין זה את תשמישי הקדושה היהודיים מגרמניה, מוראביה ובוהמיה וכאן הוחל במיון. כיום נותרו בבניין ספרי קודש רבים מהם עתיקים ביותר.

חלונות בית הכנסת קלאוסובה פונים לבית העלמין העתיק של פראג בו קבורים המהר"ל ואשתו, ורבים מגדולי ישראל ששרתו בקודש בפראג.

לפני שניכנס לבית העלמין, נעלה לבניין הניצב מימין לפתח בית העלמין. זה הוא בניין החברה קדישא שהוקם בשנת 1908. כמו כן ניתן לראות במוזיאון בבית הכנסת קלאוסובה מערכת ציורים

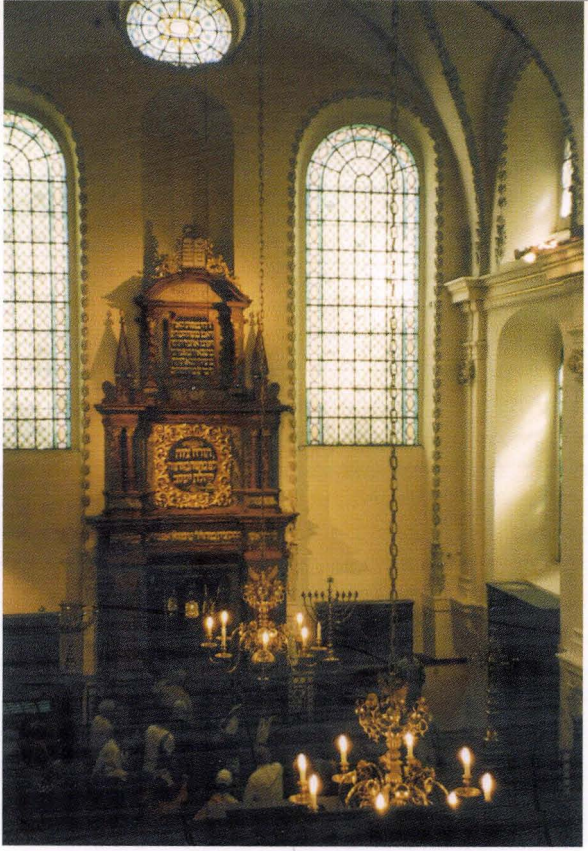
המתארת את תהליך הקבורה היהודי כולל אמירת הווידוי, צידוק הדין, הטהרה, הוצאת המיטה, הקבורה וניחום האבלים.

מכאן, על מנת להיכנס לבית העלמין עלינו להגיע לבית הכנסת פנקס. על כן נחזור ונקיף את האזור בו צעדנו לכיוון רחוב צ'ירוקה (הרחב) Siroka לכיוון בית הכנסת "פנקס" ששמו כפי שהוא נהגה כיום, מתאים ביותר לתכולתו. פנקס זיכרון ל-77 אלף יהודי צ'כיה שנרצחו במלחמה. הבניין מהמאה ה-16 (למען הדיוק נבנה כבית כנסת פרטי בין השנים 1527-1535 ולא כל אחד יכול היה להשתתף בתפילות), בנוי בסגנון גותי. במאה ה-17 שופץ הבניין וכמעט ונבנה מחדש על ידי אהרון משולם הורוויץ, שהיה אחד משבעת בניו של רבי ישעיהו בן משה הורוויץ שממנו החלה למעשה משפחת הורוויץ (שמה הצ'כי היה הורווסקי) למרות שמוצאה מתייחס לרבי זרחיה הלוי גירונדי בעל "המאור". (אחד מבני המשפחה בדורות האחרונים היה לא אחר מאשר קארל מארכס). בית הכנסת נבנה בסגנון הרנסנס. ארון הקודש העשוי בסגנון הבארוק הוא מתחילת המאה ה-19. אגב, בתקנות בית הכנסת הזה הייתה תקנה משונה לפיה יהיו לבית הכנסת פנקס 2 גבאים ו-4 גבאיות, כולם מבני משפחת הורוויץ. הבניין שופץ רק בשנים האחרונות, לאחר שבמהלך שנות ה-70 של המאה ה-20 הוא הוצף במי ביוב והגישה אליו נחסמה ובשיטפונות סתיו 2020 הוצף מחדש וחלק מהשמות נמחקו.

הקומה השניה משמשת כמוזיאון בין השאר לציורי ילדים מגטו טריזינשטאט.

עכשיו ניכנס לבית העלמין. בבית עלמין קטן זה קבורים למעלה משנים עשר אלף נפטרים בקבורה בקומות. יש אומרים (ושמעתי זאת מפי פרופ' ש.ה. ברגמן ז"ל (שהיה בן קהילת פראג), שמספר הקבורים במקום עולה על חמישה עשר אלף.

המספר של שנים עשר אלף אותו נקבתי מתייחס למספר המצבות. משמעות הדבר לדעת חלק מחוקרי ההיסטוריה של בית עלמין זה היא שהנפטרים קבורים קבר מעל קבר, אולם חשוב לציין שלפני כמאה וחמישים שנה תחום בית העלמין צומצם (באזור שליד בניין החברא קדישא וכן מול קברו של המהר"ל היכן שניצבת החומה) וייתכן שחלק מהמצבות הוצבו אלו ליד אלו בשל סיבה זו. כמובן שהמצבות של מרבית הקברים נשארו וזו הסיבה שבהיכנסנו נמצא מצבות המונחות זו לאחר זו בקבוצות.

בית הכנסת קלאוסובה מבפנים ומבחוץ

כאן המקום להפנות את אותם המעוניינים לסייר לעומק בבית העלמין לנספח בסופו של ספר זה המכיל מפתח להבנת הכיתוב על המצבות.

בבית העלמין קיים שילוט המפנה את הבאים לכיוון אותם קברים כקבר המהר"ל, קברו של אביגדור קרא וקברו של רבי דוד אופנהיים. לא הרחק מבניין בית הכנסת קלאוסובה, בתוך בית העלמין, נמצאת חלקה בשם חלקת נפל בה קבורים יילודים שטרם מלאו להם חודש ימים מאז לידתם, וכן מצויה בחלקה זו מעין אנדרטה שהורכבה ממצבות שהובאו לבית העלמין הזה מבית העלמין השני שהיה קיים בפראג, לפני שהחלו קוברים בבית העלמין הזה ושהיה קיים ברחוב ולאדיסלווה Vladislavova. אבני המצבה של בית העלמין ניתנות לחלוקה לפי תקופות, כאשר האבנים הראשונות עשויות אבן-חול ואילו לאחר מכן אבני שיש ואבנים אחרות. כך קברו של המהר"ל ואשתו וקברו של מייזל העשיר. כדאי לחפש את קברו של רבי דוד גנז אווזא, הידוע בכינויו "צמח דוד" על שם חיבורו ההיסטוריוגרפי, ולראות את סמל האווז והמגן דוד שבראש המצבה. כשתגיעו למצבה המצויה מייד בכניסה מצידו של בית הכנסת פינקס, בסמוך לשביל, תבחינו כמובן במגן דוד ולהלן נוסח המצבה:

יום ה' ה' אלול שע"ג לפ"ק
פ"נ החסיד מהר"ר דוד גנז בעל צמח דוד
בן מהר"ר שלמה גנז ז"ל
ת'נ'צ'ב'ה'

בפראג היו בתקופות השונות ארבעה בתי קברות יהודיים:

האחד מעבר לנהר, כשאנו עומדים וגבנו למלון אינטרקונטיננטל זה בצד שמאל שלנו, ומימין לגשר קארל, ממש לפני העלייה לגשר בצד של העיר הקטנה (המלה סטרנה) במקום שהיה קרוי הקליינזייטה.

השני במקום בו מצוי כיום בניין המוזיקה על שם סמטנה לא הרחק מבית הקברות בו קבור המהר"ל ברחוב ולאדיסלובקה;

השלישי בית הקברות בו קבור המהר"ל;

הרביעי בית הקברות החדש הנמצא באזור בו מצויות מעל לפראג אנטנות השידור של הטלוויזיה הצ'כית, שמתחת לרגלי אחת מהן מצויים קבריהם של ה"נודע ביהודה" ופראנץ קאפקא.

בית הטהרה

קבר המהר"ל

בית הקברות לידו אנו נמצאים, הוא זה שבו קבור המהר"ל, החל את פעילותו במאה ה-15 והוא החליף, כאמור, את בית הקברות השני שהיה ממוקם באזור שנקרא הגן היהודי ואשר נחנך באותה שנה בה נחנך בית הכנסת על-תנאי.

מכאן נמשיך לרחוב יאכימובה לבניין מס' 3 שהוא בית המוזיאון היהודי ושנפתח ב-1956, בו מצויה גם גלימת שלמה מולכו בה התהדר כמשיח בשנת 1532.

כדאי גם להגיע לבית הכנסת השני שפועל בפראג וזהו בית הכנסת "היובל" הקרוי גם "ירוזלמסקה", שאינו בסמיכות לשאר בתי הכנסיות. הוא מצוי ברחוב ירוזלמסקה, לא הרחק מבית הדואר המרכזי. אל בית הכנסת ניתן להגיע רגלי מכיוון כיכר הוס בצידה השמאלי העליון שם נפנה שמאלה לאורך רחוב סלטנה Celetna עד לכיכר הרפובליקה Republiky Num שם אנו ניצבים לרגלי מגדל אבק השרפה, זהו שער ששימש ככניסה לעיר העתיקה החל במאה ה-15 (1475). נמשיך לכיוון ולניציי Celnici V והבית השלישי משמאל לנו הוא בית הכנסת. הבניין נראה מבחוץ כבנוי בסגנון מורי והוא יפהפה. בית הכנסת נבנה בראשית המאה העשרים 1905 לאחר שרובע יוזפוב תוכנן מחדש ובמהלך התכנון והבנייה מחדש נהרסו מספר בתי כנסיות ובמקומם נבנה בית כנסת זה.

בכך תם סיורנו בחלק היהודי של פראג אך בבחינת תם ולא נשלם. נותר אתר יהודי והוא בית הקברות החדש בו קבור הרב יחזקאל לנדא – ה"נודע ביהודה". אל בית עלמין זה ניתן להגיע עם מונית ויש לבקש את המפתחות במשרדי הקהילה.

מרכז פראג

נמשיך מהרובע היהודי לרחוב קריזווניצקה Krizovnicka, דהיינו נפנה שמאלה ונגיע לכיכר קטנה שתהיה בימיננו. זוהי הכיכר לזכרו של יאן פאלך, הצעיר הצ'כי ששרף עצמו בתום ימי אביב פראג, כששרשראות הטנקים הסובייטים שעטו ברחבי העיר. לידה מצויים שני מבנים חשובים: האחד בניין הרודולפיניום הבנוי בסגנון ניאו רנסאנס ששווה מאוד להיכנס לתוכו ולראות את האולם ע"ש דבוז'אק. אולם רחב ידיים ומפואר ששימש בין השנים 1918-1939 את בית הנבחרים הצ'כי. כיום משמש המקום את התזמורת הפילהרמונית של צ'כיה. אין זה האולם היחיד בו מתקיימות הופעות. בפראג קיימים עוד שני אולמות האחד לאופרה הבנוי בסגנון הבארוק והשווה כניסה כדי לחזות

בית הכנסת פנקס

בית הקברות היהודי

בפנימיות היפייה. והשני להשמעת מוזיקה קלאסית בעיר שנתנה את סמטנה ואת דבוז'אק. השני מצוי ברחוב נובטניהו לאבקה מספר 1 Novotneho Lavkan. זהו בניין הבנוי בסגנון הניאו-רנסנס ובתוכו תערוכה מעניינת על בדזיך סמטנה הקומפוזיטור הצ'כי הלאומי. אנו ממשיכים ומגיעים לקרבת גשר קארל. כשמימין לנו כנסיית "פרנציסקוס הקדוש" הבנויה בסגנון הבארוק נבנתה במאה ה-17. בתוכה מצויה יצירתו של הצייר ואצלב ריינר "יום הדין" משנת 1723.

גשר קארל

הכניסה לגשר קארל, הינה דרך מגדל השמירה שנבנה בשנת 1433. מגדלים נוספים הניצבים בצידו האחר של הגשר הוקמו לאחר הקמת המגדל הזה. לפני שנעלה על הגשר נביט על מגדל הכניסה שמעלינו ומצידו הימני נראה את פסלו של קארל הרביעי ובנו ואצלב.

בטרם נסייר על הגשר מספר מלים על מקימו. קארל הרביעי שעל שמו קרוי הגשר, חי בין השנים 1316-1378. הוא היה בנו של יוהן מלך בוהמיה מבית לוקסמבורג והוגדר כאביה של בוהמיה. היה זה קארל שפיתח את פרג ואת בוהמיה במאה ה-14 והפכן להיות המרכזיות מבין ערי גרמניה של אותה תקופה. כמו-כן בנה ושיכלל את פראג והפכה לאחת מהיפות בערי אירופה. בד בבד הוא היה גם מלך גרמניה ומלך לומברדיה. ב-1356 פרסם את מערכת ההסדרים לבחירת מלכי גרמניה, הידועה כ"בולת הזהב" שהייתה תקפה במשך למעלה מ-450 שנים.

יחסו ליהודים היה מאוד אמביוולנטי. בעוד שאת יהודי בוהמיה קירב ודאג להם הרי שבשאר חלקי גרמניה נתן יד לחלוקת נכסי היהודים בעקבות ההרג שבוצע בהם.

ועתה לגשר עצמו. גשר קארל בעל שלושת המגדלים, ו-16 הקשתות, שרוחבו 10 מטר ואורכו 516 מטר, החל להתרומם מעל הנהר בשעה 5 ו-31 דקות ב-9 ביולי שנת 1357. אזכור השעה והזמן חשובים בגלל ההיבט האסטרולוגי שניתן לעניין על ידי יועציו של המלך קארל הרביעי. זהו העתיק מבין גשרי פראג. הגשר הוקם לאחר קריסתו של גשר העץ שהיה במקום ושנבנה בשנת 932 ולאחריו גשר אבן שהתמוטט כתוצאה

מהצפה בשנת 1342. לאחר מכן הורה קארל הרביעי שעל שמו, כאמור, קרוי הגשר לכל תושבי ממלכתו לקבץ ביצים ויין כדי שיוכל לערבבם בחומר ובלבנים ולחזק בתערובות זו את עמודי הגשר. על הגשר הייתה עוברת שיירת ההכתרה של מלכי בוהמיה בבואה מכנסיית טין בדרך לארמון. על הגשר ניצבים 30 פסלים אופייניים לתקופת הבארוק שמרביתם הוצבו בין השנים 1683-1714. מרכזו של הגשר קרס קרוב להקמתו ושיקומו נמשך 71 שנים. מגשר זה הטילו אנשיו של ואצלב הרביעי את יואן פון נפומוק הקדוש שפיסלו מ-1683 ניצב על הגשר וטבלת נחושת מציינת את מיקום ההשלכה.

במרכז הגשר פסלו של ישו ומעליו כתובת בעברית "קדוש קדוש קדוש". האגדה מספרת כי התקנת הכתובת בעברית בוצעה על חשבון היהודים תוך כפיה בשנת 1609, וכי היהודים נצטוו בעברם ליד הפסל להסיר את כובעם. וכל זאת בשל העובדה שיהודי הואשם בחילול המקום על ידי יריקה. על הפסל חרוט בגרמנית "הוקם על ידי יהודי מנאץ" האגדה מספרת שהיהודי הזה התאבד לאחר הקמת הכתובת בקפיצה לנהר. אולם קיימת מנגד טענה המציינת כי השימוש באותיות עבריות נפוץ מאוד בכנסיה הלותרנית שיש הרואים בה המשך לכנסייה הרפורמיסטית ההוסיטית.

בקצה הגשר אנו נכנסים **למלה סטרנה (העיר הקטנה)** הנמצאת למרגלות מצודת ההרדצ'אני. הרחובות הצרים של הרובע מלאים ארמונות ומבנים מעניינים. קטע זה של העיר היה בעבר חלק מהקומפלקס הגדול של ארמון המלוכה. המלה סטרנה להבדיל מהאזור בו נמצא הרובע היהודי, היה אזור ללא יהודים. מכאן ניתן להגיע לאחר טיפוס קל לעבר מצודת הראדצ'אני.

בנקודה זו מומלץ לעצור למנוחה. לפני שתמשיכו לכיוון המצודה, אבל במסלול אחר.

עם זאת, אם נותר בכם כוח, חזרו מהגשר ולכו בקו ישר, תמשיכו ברחוב קארלובה Karlova ותיכנסו לחנויות המזכרות שמשני צידנו. בין השאר תוכלו למצוא במקום צעצועי עץ וכן את דמותו של שוויק המונצחת באמצעות בובות. משמאלכם מצוי מבנה מרשים שאם תלכו מסביבו דהיינו תפנו שמאלה, תראו עד כמה מרשים גודלו. זהו הקלמנטינום שחזיתו פונה לכיכר מרייאנסקה Marianske. כאן מצויה כיום הספרייה הלאומית הצ'כית, שבנתה עצמה מהספרייה של מסדר הישועים.

בית התזמורת הפילהרמונית

גשר קארל

אם אתם חובבי ספר ויש לכם פנאי למכביר, היכנסו ותיהנו לא רק מהספרים כי אם גם משפע הסגנונות. ממול בניין נוסף שהיה בניין העירייה של רובע יוזפוב.

בחזית בית העירייה מימין מצוי פסלו של המהר"ל, כשנערה עירומה צמודה אליו במעין תנוחת בקשה. פסל זה פוסל בשנת 1917 על יד הפסל לדיסלאו סליווין שציין כי עשה את הפסל כמונומנט גבוה לדמותו של המהר"ל שהיה מורם מעם. אשר לדמות העירומה, קיימות למעשה שלוש מעשיות עם צ'כיות המתייחסות לנערה ולמהר"ל: לפי אחת מהן מדובר בנערה יהודיה שבגדה באחיה, התחברה לאחד הפריצים עד שזנח אותה ועל כן הוטל עליה חרם; והיא נראית מבקשת כי יאשרו לה לחזור ליהדות. המעשייה השניה מייחסת את הדמות לנכדתו של המהר"ל, שנשלחה אליו על ידי מלאך המוות שלא יכול היה לשלוט בו. המלאך נתן לה שושנה שבאחד מעוקציה היה משוח רעל והיא הגישה את הפרח למהר"ל שאחז בו, נדקר ומת. השלשית ציינתי אודתיה מקודם.

מצודת הראדצ'אני Hradcany

מצודת הראדצ'אני (או הארמון) הנשקפת על העיר הוקמה במחצית השנייה של המאה התשיעית והורחבה לאחר מכן בימיהם של קארל הרביעי וונצל הרביעי במאות ה-15 וה-16. ההרחבה נעשתה ברוח התקופה בסגנון הגותי. באזור זה מצוי ארמון מלכי בוהמיה שמשמש כיום כארמון הנשיאות.

כדי לסייר בארמון ובמבנים סביבו, עלינו להגיע לרחוב נובי שויאט (העולם החדש) Novy Svet פינת צרנינסקה Cerninska באזור שקרוי העיר העליונה של פראג. נצעד ברחוב צרנינסקה עד קצהו ומולנו נמצאת כיכר בשם לוריטאנסקה נאם Loretanske-Nam ובה ארמון הבנוי בסגנון הבארוק האיטלקי. זוהי כנסיית הלוריטה שנבנתה במאה ה-17. בקומה הראשונה מצוי מעין מוזיאון ובו מאוצרות הכנסייה. אוצרות שהועברו לכאן על ידי נזירים פרנציסקאנים בבורחם מפני הגייסות הטורקים שפשטו על פני אירופה בעת הפלישה הגדולה. ממש מעניין. באולמות המבנה התקיימו מסיבות ריקודים. המבנה נבנה, כאמור, במאות ה-17 וה-18 (1626-1724) על ידי אשת האצולה בניגנה קטרינה אוף לובקוביץ ובנייתו נמשכה כמעט מאה שנה.

כיכר ההרדצ'אני מוקפת בארמונות האצילים

הכניסה לארמון

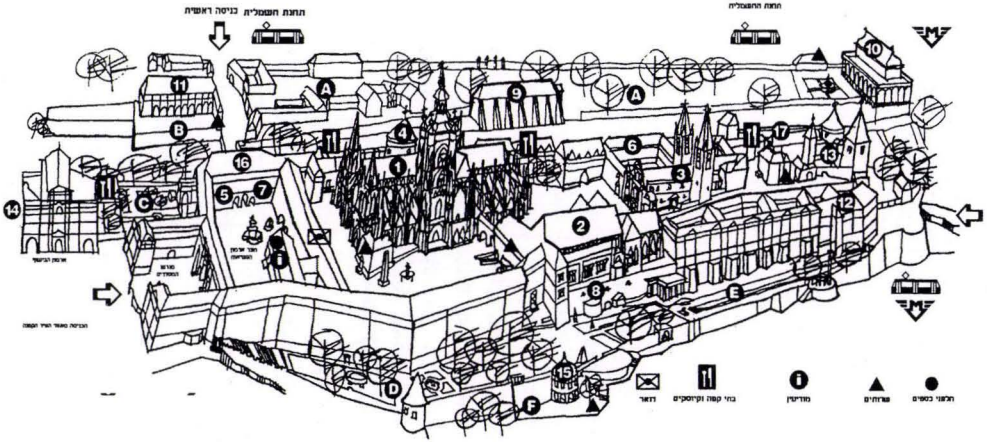
החזית נבנתה על ידי כריסטופר דינטנזהופר ובנו קיליאן שהיו אחראים לבניית מספר רב של מבנים יפיפיים בסגנון הבארוק שנבנו בפראג. דלתותיו המרכזיות מובילות לחצר ומבוי זה נבנה בין השנים 1626-1631 על ידי הארכיטקט האיטלקי ג'ובאני בטיסטה אורסי. בפנים מצויה בתולת הלוריטה עשויה עץ על בסיס כסף כבד. ומעל לכל אלה במוזיאון אותו הזכרנו, בקומה הראשונה מצויים האוצרות וביניהם עבודת כסף המכילה בתוכה 6,222 יהלומים.

משם נחצה את הרחוב לכיוון רחוב לורוטנסקה Loretanske ונפנה בו שמאלה עד לכיכר הראדשאנסקה נאם Hradcanske-Nam. הבניין הראשון משמאל לנו בכיכר הינו **ארמון טוסצאני** (בניין מספר 5) הבנוי בסגנון הבארוק מהמאה ה-17 והמשמש כיום את משרד החוץ הצ'כי. נחצה את הכיכר ומשמאל לנו מצוי **ארמון שטרנברג** בבניין מספר 15 שאף הוא ארמון הבנוי בסגנון הבארוק ובנייתו החלה בסוף המאה ה-17 ועד תחילת המאה ה-18. בבניין תערוכה ובה מוצגי אמנות בני זמננו.

אנו מתקרבים לארמון עצמו ומשמאל לנו בבניין מספר 16, מהארמונות היפים של פראג, נמצא בית הארכיבישוף של פראג השונה מהמבנים שראינו עד כה בהיותו בנוי בסגנונות מעורבים: הרנסנס הבארוק והחזית בסגנון הרוקוקו. בניין זה נבנה על ידי הארכיטקט וירך במאה ה-18. בתוכו מצויים תשעה גובלנים צרפתיים מהמאה ה-18, אולם לא ניתן לראותם בהיות הארמון כשמו מקום מושבו של הארכיבישוף של פראג. וממולנו שערי המצודה על משמר הכבוד הניצב בפתחה. את הבניינים מצידו האחר של הרחוב נסקור לאחר שנחזור מסיור במצודה ובמבניה.

ארמון-הראדצ'אני או **המצודה** הינו אזור המשקיף על פראג ונראה למרחוק, על ארמנותיו וכנסיותיו. אזור זה הוא אחד משכיות החמדה של פראג. כיום משמש הקומפלקס את בית מגורי נשיא הרפובליקה הצ'כית. מייד בכניסה נבחין בעמדת המשמר ומשמאל בית המשמר המהווה כיום את בית משמר הנשיאות. מדי יום בשעה 12.00 מתקיים טקס חילופי המשמרות (אגב הוא מתקיים בכל תנאי מזג אוויר). מכיוון השער כשאנו מביטים על הבניין ממול (לא בניין המשמר) נבחין בשני תרנים ענקיים עליהם מניפים את דגל צ'כיה ודגל המדינה שהשגריר שלה או אישיות ממלכתית מטעמה באם לבקר את הנשיא. בין שני התרנים במרכז, קמרון מעבר בתוכו מצויות מדרגות הכניסה

שירטוט הארמון

1. קתדראלת סנט ויטוס
2. הארמון המלכותי הישן
3. בזיליקת סנט ג'ורג'
4. מגדל אבקת השריפה
5. גלריית הציורים המלכותיים
6. מנזר סנט ג'ורג'
7. האורוות המלכותיות
8. האגף ע"ש תרזה
9. אולם הריקודים
10. ארמון הקיץ המלכותי
11. בי"ס לרכיבה
12. ארמון לובקוביץ
13. ארמון בורגרב
14. ארמון שטרנברג
15. פבליון המוזיקה
16. האולם הספרדי
17. רחוב האליכמאים

A. הגנים המלכותיים
B. מרפסת בי"ס לרכיבה
C. הגנים הבאסטיים
D. גני גן העדן
E. גני המצפור
F. גני הרטיג

לבית הנשיא ובהמשכו מעבר לחצר בניין הנשיאות. נחצה את הקמרון ונגיע לחצר ומימין לנו בניין הנשיאות מעליו מתנופף נס הנשיא. מאחד החלונות בבניין זה קפץ או שמא הוקפץ יאן מסאריק אל מותו. חדרו של הנשיא הינו אותו חדר בו ישבו נשיאי צ'כיה וצ'כוסלובקיה במשך השנים, בחדר זה התייצב ב-15 במרס 1939, אדולף היטלר, התיישב ליד שולחנו של הנשיא אדוארד בנש ורשם על השולחן "צ'כוסלובקיה חדלה להתקיים"...

הבניין החצי עגול ידוע בכינויו "בית האוצר של פראג", נבנה באמצע המאה ה-18 על ידי האדריכלים פקאסי ולוראגו. בתוכו מצויה קפלה ומוחזקים בו אוצרות כנסיית סאן ויטוס, פרטים אודותיה תמצאו בהמשך.

נפנה שמאלה וממולנו הגלריה הלאומית לאומנות. בניין זה שימש במקורו כאורוות סוסי המלך, אך לאחר מותו של רודולף השני הועברו לכאן אוספי האומנויות שלו (יש אומרים שנשדדו על ידו). מבעד לחלונות המוזיאון הזה ניתן לראות את הגן המלכותי שאין דרך אחרת לראותו.

כשפנינו אל הגלריה לאומנות נבחין מימין לנו במעבר נוסף דרכו נגיע לפתחה של קתדראלת סאן ויטוס. אל נא תטעו, הצד הזה של הקתדראלה למרות מראהו הגותי וסגנונות הבנייה שלו, נבנה רק בתחילת המאה העשרים והוא היה הקטע האחרון בבניית הקתדראלה שבנייתה נמשכה למעלה מחמש מאות שנה. ניתן להיכנס לקתדראלה ולראות בה את הרוזטה (שושנה) הגדולה מעל פתח הכניסה המתארת את בריאת העולם והמזכירה במקצת את כנסיית הנוטרדאם בפריז. אין זה הדבר היחיד המזכיר אותה כנסייה. גם עמודי הצד של הקתדראלה, בעלי זרועות שבקצותיהן ראשי דרקונים מזכירים את הכנסייה הפריסאית.

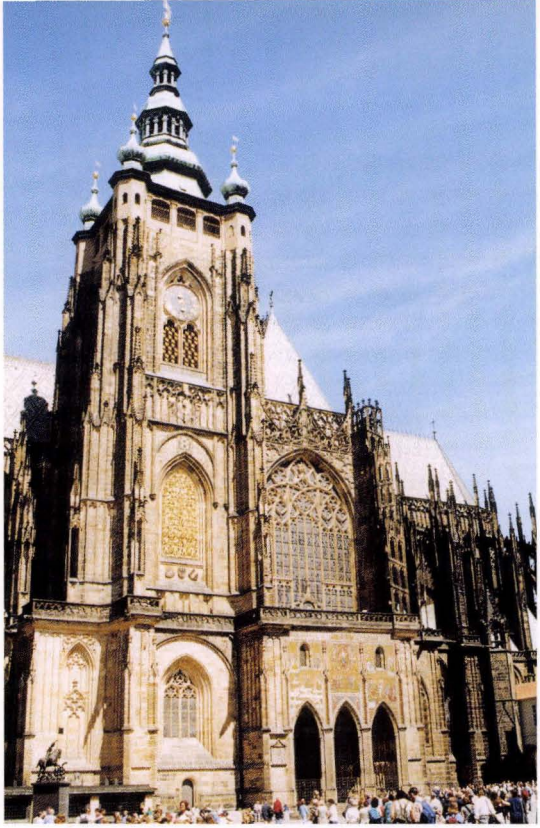
את הקתדרלה ע"ש ויטוס הקדוש התחיל לבנות ב-1344 האדריכל הצרפתי מאתיה מאראס ולאחריו ב-1353 המשיך בבניה פטר פרלר שהקים בעיר עוד כנסיות גותיות ושסגנונו הוא הסגנון שהשפיע על הארכיטקטורה של הכנסייה. אולם כאמור סיום בנייתה היה במאה הנוכחית. בתוך הכניסה קבור המלך ואצלב בנו של קארל הרביעי הידוע בכינוי ואצלב הקדוש. ליד קברו נמצאת הכניסה לחדרי ההכתרה ולקברות מלכי ואצילי צ'כיה ובני משפחותיהם. נצא מהשער בו נכנסנו לקתדראלה

(אם נכנסתם) ונפנה בחצר ממנה נכנסנו שמאלה לכיוון גוש הגרניט המתרומם כאובליסק. גוש זה הוצב כאן לא פחות ולא יותר מאשר על ידי היטלר שיש אומרים שרצה להציב את פסלו מעליו. משמאל נראה מבנה נמוך הצמוד לקתדראלה ובו חלונות להן שבכות ברזל. נציץ מבעד לשבכות ונבחין בשרידים ארכיאולוגיים. אלו שרידי הרוטונדה מהמאה התשיעית שהייתה קיימת במקום ושנהרסה ומעליה הוקמה הקתדראלה.

הבניין שמול הרוטונדה יש בו כניסה רחבה משמאל והיא מכניסה אתכם לארמון המלכות הישן. זוהי מערכת ארמונות ומבנים ששימשו את מלכי צ'כיה ואת חצרם. האולם המרכזי ע"ש ולאדיסלאב, שאורכו 26 מטר, שימש מקום משפט ובתקרתו ניתן להבחין בסגנון הגותי המאוחר. האצילים היו רואים בו את פני המלך ולא בכדי החזיקו באולם זה את כס המלכות של מלכי בוהמיה. כמו כן מצויים במקום עוד אולמות מייד בכניסה ביניהם חדר האורחים שעל תקרתו ציור ענק של משפט שלמה. כל המכלול מהווה ערבוב של סגנונות בניה שמעידים על תקופות בנייתו החל מהרומנסקי דרך הגותי המאוחר ואף מוטיבים של הרנסנס. בתוך המכלול היה שמור אוספו הפרטי של השליט. כפי שהזכרנו לגבי רודולף השני. אוצרות אלה היו שמורים בחדרים שנקראו "שאצקמרן" או חדרי האוצרות, חדרים אלו קיבלו את חשיבותם בעקבות תהליך האיסוף של האוצרות שבוצע על ידי בית רוטשילד הפריסאי – אנשל-נתן.

בלב ליבה של המצודה מאחורי קתדראלת סאן ויטוס ניצבת הבאסיליקה ע"ש גאורגיוס הקדוש מהמאה ה-12 (1151), אף היא כמו הקתדרלה נבנתה על יסודות רוטונדה משנת 915 שאת שרידיה ניתן לראות. משמאל לנו נבחין במנזר שמשמש את הגלריה הלאומית של צ'כיה ובה תמצאו אוספים היסטוריים וציורים קלאסיים.

מכאן נמשיך הלאה ברחוב כאשר הגלריה נמצאת לשמאלנו ונגיע לרחוב צדדי הפונה שמאלה שבצידו הימני שוקת מים ובהמשכו מצוי רחוב הנושא את השם זלוטה (זהב). שמו בא לו מסיפורים לפיהם במקום זה שהוביל מהמצודה לכיוון הביצורים הצפוניים של הגבעה, התגוררו ופעלו האלכימאים, אותם שרצו למצוא דרך ליצור זהב בבחינת יש מאין. סיפור אחר נוגע לאגדה יהודית והוא מופיע במחקרו של פרופ' נגאל על מאגיה,

קתדראלת סאן ויטוס

העיר פראג הנשקפת מהארמון

מיסטיקה וחסידות, שם הוא מביא בשם ספרו של וולף פישלס' "סיפורים". על פי הסיפור מיילדת יהודיה ישבה עם בעלה בביתם בפראג, והם שוחחו ודנו בנערה יהודיה שטבעה בנהר. פתאום ראו חתולה שמנה שעוררה אסוציאציה של הריון ולידה. בחצות נשמע צלצול בדלת וקול גברי ביקש סיוע בלידה המתרחשת לבוא. המיילדת יצאה עמו והם הגיעו לנהר ונכנסו לסירה והגבר הודיע למיילדת שהוא מלך ואשתו היא היולדת. הסירה הפליגה אל מתחת למים והם הגיעו לארמון ושם במיטה ראתה המיילדת את הנערה שטבעה בנהר. ואז הנערה גילתה למיילדת שבעלה הוא רוח והיא הרשתה לנערה להופיע כחתולה והיא הוסיפה שהיא מייעצת למיילדת לא לקבל מידי הרוח מתנות כסף, זהב ויהלומים. במקום הזהב שהוצע לה ביקשה המיילדת סינר מלא פחמים. הרוח הרשתה לה והיא מלאה את הסינור והוחזרה על ידי הרוח לפראג. בבוקר שמעה שאנשים רבים ביניהם על חתיכת זהב שמצאו. היא הביטה בסינור וראתה חתיכות זהב ומאז נקרא הרחוב "די גולדנע גאסה", דהיינו רחוב זלוטה. אגב, סיפור זה כמו סיפורי אגדות אחרות שמקורן ביהדות, קושר את היהדות לפראג העיר, קשר בל ינותק.

האמת היא שבמקום גרו שרתי בית המלוכה ומאוחר יותר תפסו את מקומם צורפים. הוסיפו לכך את העובדה שבימי רודולף השני פעלו האלכימאים ואז נראה שמכאן בא הסיפור על האלכימאים. אותנו מעניין המקום בניין מספר 22 בו התגורר פראנץ קאפקא. קירבת הבית למצודת הראדצ'אני מאפשרת לנו לבחון את מקור ההשראה לסיפוריו של פראנץ קאפקא "הטירה" ו"המשפט".

נצא בחזרה מרחוב זלוטה לכיוון שמאל ונרד במדרגות עד לרחוב הולה. נפנה ימינה בניגוד לכיוון השער ואנו ניצבים מול ארמון לובקוביץ Lobkowicz הבנוי בסגנון הרנסנס במקום מוצגת תערוכה היסטורית של המוזיאון הלאומי הצ'כי. משמאל לנו ניצב ארמון בלוודר ארמון זה הבנוי בסגנון הרנסנס נבנה בין השנים 1538-1564 על ידי הארכיטקטים והאומנים ספאטי, דלה סטאלה ופאמבי. לפניו גן ובו מזרקה מנגנת באמצעות טיפות המים הצונחות על המים מהמזרקה עצמה.

נחזור על עקבותינו לכיוון הקתדרלה מצד ימין שלה (כדי שנראה אותה מכל צדדיה) ונגיע לשער הכניסה ברחבה שליד בית

הבישוף שיהיה מימין לנו. משמאל נבחין במספר ארמונות נוספים ששימשו למגורי האצולה ושכדאי לבקר לפחות באחד מהם, בארמון הראשון משמאל. זהו ארמון פון שווארצנברג בעל חזית מטויחת בצורת לבנים. נבנה באמצע המאה ה-16 על ידי ארכיטקט איטלקי בסגנון הקרוי הרנסנס הצ'כי. במקום תערוכה היסטורית של צבא צ'כיה כולל כלי נשק ודברים אחרים.

מכאן נחזור לכיוון ארמון הראדצ'אני ובכך סיימו את הסיור במצודה ואנו בדרכנו לעיר הקטנה.

מלה סטרנה - העיר הקטנה

בטרם נרד לעיר הקטנה נבחין לפני הכניסה לחצר המצודה, בגדר אבן נמוכה ממנה ניתן לראות את ה"עיר הקטנה" ה" Mala Strana" (מאלה סטרנה). זוהי אחת מנקודות התצפית היפות על פראג ועל העיר הקטנה.

ליד הגדר כביש צר ומתפתל והמוביל כלפי מטה לכיוון העיר. נרד בכביש ברחוב הנושא את השם שחודי Schody עד לפניה הראשונה ימינה ונכנס לרחוב הנושא את השם מלוסטראנקה נאם Malostranske Nam. ממולנו כנסיה בנויה בסגנון הבארוק. זוהי כנסיית סט ניקולאס שנבנתה במחצית הראשונה של המאה ה-18, על ידי מסדר הישועיים ובתוכה ציורי קיר מעניינים בשטח של 1,000 מ"ר. ציורים אלה צוירו ב-1760 על ידי הצייר הצ'כי קרצ'קר. נחזור לפינה ממנה נכנסנו למלוסטראנקה נאם ונפנה ימינה לרחוב טאונובסקה Thunovska עד לנקודת המפגש שלו עם רחוב ואדשטנסקה Vadstenska המוביל אותנו לארמון וואלנשטיין.

ארמון וואלנשטיין הינו ארמון המורכב ממערכת מבנים בנויים בסגנון הבארוק, נבנה במקורו כארמון ראשון בסגנון זה בפראג על ידי מספר ארכיטקטים ואומנים איטלקיים עבור הגנרל ואלדשטיין בין השנים 1624-1630. בין השאר עבדו על מבנים אלו ספיצה ופירוני וכן ברטלומיאו די ביאנקו. במקום היה בית ספר לרכיבה שהכניסה אליו הינה מרחוב ואלדשטיין מספר 4 וכיום משמש את הגלריה הלאומית הצ'כית. כמו כן ניתן לראות במקום את הגן המפואר אף הוא בסגנון הבארוק שבתקופת הקיץ מתקיימים בו ערבי קונצרטים. מכאן נמשיך לרחוב

קלארוב Klarov ונפנה בו ימינה עד לרחוב מוסטיצקה Mostecka המוביל אותנו לגשר קארל.

כל הארמונות שמניתי לעיל הם חלק מ-200 ארמונות שהוקמו בתקופת הבארוק.

אתרים נוספים והשלמות

נחזור לכיכר הרפובליקה ונבחין מימין לנו בבניין העירייה המרכזי הבנוי בסגנון הארט נובו מתחילת המאה העשרים שפנימיותו מרהיבה. מכאן נמשיך רחוב רבולוצי Revolucni עד לפינה השלישית משמאל ונראה משמאל לנו את הבניין העתיק של מנזר סט אגנס הניצב ברחוב אנז'סקה Anezska והסיבה לכך שהובלתי אתכם לכאן נעוצה בדמיון הרב בין המנזר לבין בית הכנסת על תנאי. כיום מצויה במקום תערוכת ציורים.

גשר פאלאצקנו Palackeno נבנה במאה ה-19 והפסלים המעטרים אותו פוסלו על ידי מיסלבק. גשר זה שווה גיחה ולו בשל מבנהו וצורתו. הוא מצוי בהמשך הרחוב המוביל לאורך הנהר כשאנו צועדים מגשר קארל וחולפים על פני בניין התיאטרון הלאומי וממשיכים הלאה לאחר גשר יראשקוב Jiraskuv.

כיכר וצלאב-שדרה מודרנית זו הייתה מקום ההתרחשות של מרד אנשי פראג בעת האביב של פראג ולפני כן לחמו בה תושבי העיר נגד הנאצים. הכיכר קרויה על שם המלך ואצלב הקדוש ולמרות חזיתות הבתים שלה הבנויים בסגנון מודרני יחסית, תחילתה בתקופה יותר עתיקה עם בניית העיר על ידי קארל הרביעי בשנת 1348. על הכיכר נשקף המוזיאון הלאומי הבנוי בסגנון הרנסנס אם כי הקמתו הייתה בשנת 1818. במוזיאון מוצגים פרהיסטוריים וכן תצוגה גיאולוגית מעניינת (אגב המוזיאון פתוח בכל יום בין השעות תשע לחמש אחה"צ ובחודשי הקיץ מיוני ועד אוקטובר מ-10 בבוקר ועד שש אחה"צ. בכל יום שלישי הראשון של כל חודש המוזיאון סגור. למה? ככה!) למעוניינים להגיע לכיכר ואצלב ממקומות אחרים בעיר כדאי שתעשו זאת באמצעות המטרו בקווים A ו-C העוצרים בתחנה הקרויה בשם "מוזיאון". מלבד כל זאת מהווה הכיכר מרכז קניות לפראג ואורחיה.

האוניברסיטה של פראג שמבניה פרוסים על פני העיר נוסדה על ידי קארל הרביעי ב-1348 ונבנתה על פי מודל של אוניברסיטת פריס.

מגדולי ישראל שחיו בפראג

הרב יצחק בן יעקב הלבן היה הראשון מבין רבני ישראל הידועים שחיו **בפראג**. הוא נולד בסוף המאה ה-12 בפראג, וגלה למקום תורה לצרפת ולגרמניה, שם קיבל תורה מרבנו תם ומאחיו, רבי פתחיה הנוסע. לפני ששב לפראג שימש ברבנות בוורמס Worms **ורגנשבורג**, שם הכין את פלפוליו שהביאו להגדרתו כאחד מגדולי בעלי התוספות.

רבי אליעזר בן יצחק מביהם או רבי אליעזר מפראג היה מורהו של **רבי אברהם בן עזריאל** מחבר "ערוגות הבושם", אך יחד עם זאת זכותו בשל עצמו בהיותו מגדולי בעלי התוספות האשכנזיים בתחילת המאה ה-13. עמד בקשרי מכתבים עם רבי יהודה החסיד וקיים סיורים בקהילות ישראל בכל רחבי אירופה ואפילו הגיע עד לרוסיה. היה מתלמידיו של רבנו יעקב תם.

במחצית הראשונה של המאה ה-13 חי בפראג **רבי יקותיאל בן יהודה הכהן (יהב"י)** הידוע כמומחה בדקדוק. הוא הגיע לפראג לאחר שברח עם יהודים רבים מחבל הריינוס. חיבר את הספר "עין הקורא" על דיוק ודקדוק בקריאה בתורה ובהפטרותיה.

במאה ה-13 חי בפראג ובוהמיה **רבי אברהם בן עזריאל** מחבר "ערוגות הבושם", ספר שנכתב בשנת 1234 והמהווה מקור חשוב לתולדות ספרות ימי הביניים, בהיותו פרשנות על סליחות יוצרות ופיוטים. שמו מופיע בשו"ת כאחד מ"זקני ביהם". היה תלמידו של רבי אליעזר בן רבי יצחק מביהם (תלמידו של רבנו תם). נראה שרבי אברהם זה היה מלומדי לקחו של **רבי יהודה החסיד משפיאר** והושפע מ"**בעל הרוקח" רבי יהודה מגרמייזא**. יש מחוקרי ההיסטוריה של יהודי אירופה המזהים אותו כ**רבי אברהם חלאדיק**.

הרב יום טוב ליפמן מילהאוזן שהיה מטובי הווכחנים היהודיים במאה ה-14 הוא כנראה היה תלמידו של **רבי מאיר בן ברוך הלוי שר שלום מנישטט**. ידיעתו בלטינית אפשרה לו להתווכח עם הנוצרים. לצורך זה קרא את האוונגליונים והתווכח אודותיהם עם הכומר של לינדאו. ב-1389 הושם בבית הסוהר בפראג בשל העלבת הנצרות – בעקבות האשמה חסרת יסוד של המומר פסח פטר. חיבר ספר בשם הניצחון מלשון ניצוח=ויכוח שהיה הידוע מבין חיבוריו. מילהאוזן היה החכם היהודי הראשון באשכנז עליו אנו יודעים כיום שבקיאותו הייתה מן היותר מקיפות וכללה רבדים רבים של ספרות ההלכה, הפילוסופיה, הקבלה והסוד. מלבד זאת פרסם פסקי הלכה ברחבי אשכנז. עד היום ידוע בקרב החוקרים על קיומה של האסכולה הווכחנית הנוצרית של האנטי-ליפמן שתחילתה וביסוסה בוויכוחים שהיו עמו והרצון לנסות ולקעקע את עמדותיו. אגב על קברו מצוין השם "הקדוש", דבר המביא אותנו למסקנה כי נהרג על קידוש השם. כן שירת בקודש בארפורט ובניישטאט שליד פראג.

רבי **אביגדור בן יצחק קרא** נפטר קצ"ט 1439. תחילת דרכו הייתה **ברגנשבורג** לאחר מכן הגיע ל**פראג** בה היה בעת הטבח של שנת קמ"ט 1389 כאשר כינסו את היהודים בבית הכנסת עלתנאי ושחטו אותם פשוטו כמשמעו. בין החללים בטבח זה היו אשתו וילדיו. זהו הטבח בגינו במשך שנים רבות היה קיים הפסק שלא להסיר הדם מקירות בית הכנסת לזכר הקדושים. ובה חיבר את הסליחה "את כל התלאה" הנאמרת בחלק מקהילות אשכנז במנחה של יום הכיפורים והמתארת ומתארכת את האירוע. על מצבתו נרשמו המלים: "האיש המשכיל שיר ידידים הלומד תורה עם רבים ועם יחידים בקי היה בתורה בכל ספרי החכמה ובספרי המקרא". **מצבתו ניצבת בבית העלמין של פראג ומסומנת.** האגדה מספרת כי המלך ויצסלאב הודה בפניו כי משה אמת ותורתו אמת. קיים קשרי שות"ים עם רבי זלמן כץ מנירנברג (המהרז"ך).

רבי אליהו מפראג חי במאה ה-15 ומוזכר רבות בספרות השו"ת של דורו. כן היה קרוב וחבר של **רבי ישראל מברונו** היא ברין של ימינו ולאחר פטירתם של **רבי יעקב וייל ורבי ישראל איסרליין.** נחשב לאחד מגדולי ופוסקי הדור. תקנתו שבמקרה של עלילה על יהודי קהילה מסוימת יעשו כל הקהילות אגודה אחת לפדיון היא מן

המפורסמות במסגרת ישראל ערבים זה לזה. לפני ששירת בקודש בפראג היה רב בקרומנוי שאף היא במוראביה.

ראשון הפוסקים בקרב רבני פולין שדבריו הגיעו לידינו, הינו **הרב יעקב פולק**. נולד כנראה בין השנים 1460-1470 בפראג, אם כי יש סברה שנולד בבוואריה. היה תלמידו של רבי יעקב מרגלית ברגנשבורג. כבר בהיותו צעיר מונה כר"מ ומגיד שיעור בישיבה בפראג, כמו גם שימש כחבר בבית הדין. בהיותו מקפיד, גרמו הוראותיו מחלוקת בתוך קהילת פראג, ובשל כך הוחרם על ידי חכמי דורו. לכן עזב את פראג ועבר לקרקוב, בה הקים ישיבה, מהגדולות ביותר בדור, ולמעשה מתקופתו אנו מונים את קרקוב כעיר והם ביהדות. בישיבה הנהיג את שיטת הלימוד, הידועה כפלפול. תלמידו וממשיך דרכו בישיבה ובשיטה היה הרב שלום שכנא, שעבר ללובלין והקים בה ישיבה באותה מתכונת. אמנם מקובל שהוא קבור בלובלין, אך למעשה עקבותיו אבדו, לאחר שהיה מעורב בעלילה על רופא החצר בקרקוב, שהיה יהודי, ונחשד, כי ניסה להרעיל את המלך. הוא נפטר לאחר 1522 כנראה בשנת 1530. ידוע שהרב פולק חי בקרקוב בשנת 1503 בה מונה על ידי המלך אלכסנדר, לשמש כרב של קהילות פולין, עם סמכויות שפיטה ומיסוי.

הרב מרדכי יפה "בעל הלבושים", נולד בפראג בשנת ר"ץ-1530 ולאחר שלמד בישיבות פולין חזר ושירת בפראג כאב"ד. היה תלמידם של **הרמ"א**, **והמהרש"ל** ולמעשה חיבר בו זמנית בעת שהרמ"א חיבר את ה"מפה" קיצור דינים ו"מנהגי קהילות אשכנז, ביהם מעהרין פולין רוסיא ואגפיהם". אך משנודע לו כי הרמ"א כתב את ה"מפה" גנז את ספרו. עשרת כרכי "לבוש מלכות" על התורה העניקו לו את הכינוי "בעל הלבושים". את הידע בתורת הקבלה קיבל **מרבי מתתיהו דלקרוט.** בעקבות גירוש היהודים בשנת שכ"א 1551 החל לנדוד ברחבי אירופה והגיע לווינציה משם חזר לפולין מקום לימודיו והיה אב"ד בלובלין, גרודנו ובקרמניץ. בשנת שנ"ט-1599 שב לפראג. אך מסכת נדודיו לא נסתיימה והוא עבר לפוזנן ונפטר בה לאחר 13 שנים בשנת 1612.

השם הראשון מבין חכמי ישראל שעולה בדעתנו בבואנו לפראג הוא **המהר"ל**, או בשמו **רבי יהודה ליווא בן רבי בצלאל**, שנולד בפוזנן

בשנת 1512 (אם כי יש דעה שהוא יליד וורמס אך נראה כי המקור לדעה זו היא העובדה שמשפחת הוריו הגיעו מוורמס) המהר"ל נפטר בשנת שס"ט – 1609. על תולדותיו אין פרטים רבים מלבד שהיה מתלמידי ישיבתו של המהרש"ל וכי התחתן בגיל מבוגר יחסית (32) בשל הקשיים הכספיים שסבל חמיו בעקבות השרפה הגדולה בפראג. המהר"ל החל לכהן ברבנות בניקלשבורג ולאחר 20 שנה, בשנת של"ג, בא לפראג והקים בה בית ועד לחכמים בשם הקלויז" – במבנה הקיים עד היום בסמיכות לבית הקברות. בית ועד זה היה מה שקרוי בזמננו בית מדרש גבוה לתורה. בין תלמידיו היו: רבי יום טוב הלוי העלר בעל התוספות יום טוב; רבי דוד גנז ועוד. המעניין שהמהר"ל לא היה רב הקהילה בפראג באופן רשמי, אם כי היה מוכר כמנהיגה הרוחני של הקהילה. בשנת שנ"ב עזב את פראג כדי לשמש ברבנות כ"רב ראשי לפוזנא וגרוייס פוילין". בשנת שנ"ח 1597 חזר לפראג וקיבל על שכמו את אדרת הרבנות של העיר פראג והוא בן 58 וישב בה עד לפטירתו בשנת 1609. שיטתו בלימוד הייתה מיוחדת ועצמאית, עיקרה ההכרה בחוקיות הטבע שנוצרה על ידי ה' ושיש לה סדר משלה כפי שאנו פוגשים אותו. כמו-כן התעניין רבות בגלות ובגאולה כשהוא רואה בגלות מעשה בלתי טבעי כשהארץ אינה בידי היהודים ורק הטבעיות שתשייך מחדש את הארץ לעם תהיה בה משום הטבעיות.

חיבר:

"אור חדש" על מגילת אסתר; "באר הגולה" על מאמרי חז"ל; "גור אריה" פירוש לרש"י על התורה; "גבורות ה'" על ההגדה של פסח; "דרך חיים" על פרקי אבות; "נצח ישראל" על הגלות, הגאולה וביאת המשיח; "נתיבות עולם" בענייני יראה ומוסר; "תפארת ישראל" על מעלות התורה ומצוותיה; ועוד.
תקנותיו והנהגותיו מצביעים על מנהיגותו והם מופיעים על לוח בבית הכנסת על-תנאי.

על חתונתו המאוחרת מסופר כי ארוסתו פעריל המתינה לו עד שיהיה בידם ממון במשך הזמן עסקה במכירת לחם. יום אחד עבר פרש וחטף לחם מהדוכן. פעריל רדפה אחריו והוא השאיר בידיה סגין שהיה בידו. משלא חזר לקחת את הסגין בדקה אותו ומצאה בשוליו תפורים שורות של דינרי זהב שאפשרו לזוג הצעיר להתחתן.

להלן נוסח המצבה שעל קברו חלק קטן ממנה פוענח על ידי הכותב וחלקה האחר הועתק על ידי הרב רפאפורט=שי"ר.

חלק א חזית המצבה

יום ה' אלול שס"ט /הגאון הגדול בישראל ר' יהודה /בן בצלאל /ארי' דבי עילאה ותתאה גבר: /עייל בבר ובלא בר /כל פרדס נכנס בשלום ועבר /ויחכם מכל דגמר וסבר /ולא הניח דבר /קטון וגדול אסף וצבר /עשות ספרים אין קץ /חבר /ויצבור בר /יותר מט"ו חיבורים /נאוו לחיים כתורים /שבכתב ושבעל פה בשמלתו צרורים /ובכל חכמה ומדע ידו הרים /ויכלכל בני דורו לחם אבירים /משאלות ותשובות

ב. חזית המצבה

מצידה השני של האבן הראשה
יום ה' ח"י אלול שס"ט /הגאון הגדול בישראל ר' יהודה בן /בצלאל

ג.
יום ד י"ב אייר ש"ע לפ"ק /הצדקת אשר הואל פערל בת /ר' שמואל /אשת חיל /עטרת בעלה /בטח בה לבו /מקצת בחוברת /נאים היו מעשיה כקטרת /מנשי' באהל תבורך בתפארת /כשרה ורבקה ענן קושרת /וברכה בעיסה מכשרת /כלאה כרחל היתה לבית עקרת /לעבוד ולשרת /לתיכן שמים בזרת

ד.
מצידה השני של האבן הראשה
יום ד' י"ב אייר ש"ע לפ"ק /הצדקת אשר הואל פערל בת ר' /שמואל

ה.
בחלק השמאלי נמשך הנוסח של הקטע הראשון לגבי המהר"ל עצמו:
נוצחות וגוברין /ובחדושים על כל ששה סדרים /על גמרא רש"י ותוס' המה הגבורים /בפלפולים חריפים ויקרים /למוצאי דעת אלקים וגברים /האיר עיני עברים /ויותר שהי' חכם אדיר שבאדירים /עוד לימד דעת זריזים וזהירים /איזן חקר ותיקן הרבה גדרים /בשל תורה ושל סופרים /ודברי חכמים כמסמרים /ויחן פני העיר לדור דורים /אי חסיד אי עניו עונים ואומרים

ו.

בהמשך הקטע המתייחס לסיומת של הקטע הראשון המוזכר לעיל, דהיינו לאחר שמותיהם של המהר"ל ואשתו מופיעה הכיתוב הבא המשותף בחלקו לשניהם:

ביראה וטהרה בזריזות וזהירות גמורים /אין כמותו גבר בגברים /לו דומיה תהילה כי אין מספרים /לרוב כח מעשי הישרים /רועה נאמן היה לשיות פזורים /יותר מי' שנה מלך בראש מורים /בארצותינו ובפראגא עיר ואם בעיירים /ואשתו כאשת חבר כחברים /צדקתה נודע בשערים /ידיה שלחה בכשורים /כפה פרשה לעניים וחסרים /מתניה בעוז היו חגורים /בכל גמילות חסד ממישרים /אין לפרט ולספר בדברים /ונפשותיהם בצרור החיים צרורים /בעד דור עם הזה היו מכפרים /לא סרו מעל

ז.

וההמשך של המסומן מול הכיתוב "לא סרו מעל-לעיל מופיע בצד הנגדי לצד בו מתואר הידע התורני של המהר"ל:

ה' אלהי אבותיהם /כל ימי חייהם /בכל מעשי ידיהם /אשרי הדור שהי' בימיה' /זכותם יעמוד לאחיהם /ובכל עת יגן עליהם /להצילם מכל שונאיהם /וכל חושבי רעותיהם /לעד נשתה מימיהם /ונשען על צדקותיהם /ונזכה לחזות בנועם פני ה' עמהם

ח.

מול פני המצבה מצידה האחורי לאחר המבנה שתואר על ידי כגלוסקמות, ניצבת אבן מצבה נוספת עליה הכיתוב:

וזאת ליהודה רבן של כל בני הגולה /בהגירוש **ת**קפו **ק**מו **ופ**רצו ציון הלז /ונ**קב**צו משפחת יהודה לפ"ק /וירפאו את ההרוס /ושבר על שבר יחדיו ידבקו תאומים מלמטה /ויהי בשלום סכו למעלה תחת כנפי השכינה

ט.

מצידה האחר של האבן בסימן ח:

האבן הזאת נשקעת בקרקע עד היסוד בה /וכבר נתחדש על ידי בני משפחתו ונדיבי עם שנת תפ"ד לפ"ק /וכעת שנפלה חומת ב"ע עליה ושברה שברי שברים /ואף אם שבר אל שבר יחדיו יודבקו /לא כהלין מקרא כתבא /שהיה חקוק על האבן /לזאת נתקנה מחדש על ידי אלופים גו"מ רח"ק[6] בשנת תקע"ה לפ"ק

רב, תוכן, מתמטיקאי וסופר שחי בפראג היה **הרב דוד בן שלמה גאנז** שהיה חותם את חיבוריו בשם "**אווזא**" נולד בשנת ש"א (1541) בליפשטאט-ווספאליה שבגרמניה. היה חתנו של שמואל הרופא. היה תלמידו של הרמ"א ובין השאר חי בבון ובפרנקפורט. כינויו היה אווזא. הוא הגיע לפראג בשנת 1564 ולמד תורה אצל המהר"ל וכן אצל אחי המהר"ל רבי סיני. ידיעותיו באסטרונומיה ובמתמטיקה וכן בגיאוגרפיה הביאוהו לכתיבת ספרי היסטוריה כ"צמח דוד" על שני חלקיו ו"נחמד ונעים". ספריו הודפסו בפראג. מספרו זה ניתן ללמוד את שאירע לקהילת פראג כאשר הוחרמו הספרים וסידורי התפילה של קהילת פראג בעקבות עלילה. הספרים הועברו לוינה, כנראה לבדיקת צנזורה, ומשהוחזרו קרה אסון ו-72 בתים עלו באש ביום שבעה עשר בתמוז. שנה זו היא שנת הגירוש שציווה פרדיננד הקיסר בשנת שי"ט היא 1558. המעניין בכל הכתוב הוא המשכו ובו הערת המדפיס שלמה בן מרדכי כ"ץ הוא מרדכי צמח ממנה עולה שאביו של המדפיס מרדכי יצא לרומא לבקש על נפש היהודים והאפיפיור התיר את שבועת המלך. חיבר:

"מגן דוד" – על מסלולי הכוכבים; "נחמד ונעים" – על מסלולי הכוכבים וקידוש החודש; "צמח דוד" – ספר היסטוריה
נפטר בשנת 1613 ונקבר בפראג וקברו מצוי בבית הקברות העתיק של העיר. על מצבתו יש ציון בקצה המצבה של אווז על גבי מגן דוד ומכך יוצא סמל שמו.

תלמיד של **המהרש"ל** שהגיע עד פראג היה **רבי שלמה אפרים בן אהרון איש לונטשיץ** (נולד 1550 בלונטצ'יץ לנצ'יצה Leczyca

---

[6] נראה לי שכאן נשתבשה למעתיקים האות ד ונתחלפה להם בר כי בכך נקבל דח"ק שזה דחברא קדישא וגו"מ שלפני הצירוף הזה הוא קיצור של גומלים= גומלי החסד.

שבפולין). שימש ברבנות בפראג החל בשנת שס"ד 1604. ידוע בציבור בכינויו ה"כלי יקר" בשל ספר הדרשות שהוציא. היה דרשן מחונן ורבים היו מגיעים לשמוע את דרשותיו נפטר בשנת 1619 בפראג. מלבד ה"כלי יקר" הוצאו דרשותיו באסופות אחרות כ"עיר גיבורים" "אורח לחיים" ועוד. כנראה שעסק גם בפילוסופיה כי ישנה הסכמה שלו על ספרו **רבי יוסף בן יצחק הלוי מפראג** "גבעת המורה". כן חיבר: "עוללות אפרים" דברי מוסר; "שפתי דעת" שגם הוא עוסק בפירושים על התורה; "עמודי שש" דברי מוסר והגות.

אותו רבי **יוסף בן יצחק הלוי** עורר את רבני פראג לעסוק בפילוסופיה הייחודיות של ימי הביניים ככתבי הרמב"ם ועליו אומר בעל ה"תוספות יום טוב" שרבי יוסף הכניס אותו לתחום המחשבה הפילוסופית. חיבר: "גבעת המורה" שהינו ספר ביקורת על הרמב"ם, כן חיבר חיבור נוסף בשם "כותונת פסים[7]".

ר' אברהם בר' שבתאי שעפטיל הלוי הורוויץ אביו של **ר' ישעיהו הורוויץ השל"ה** הקדוש. נולד בפראג וחי בקרקוב שבפולין באמצע המאה ה-16.

השל"ה הקדוש", הרב ישעיהו בן אברהם הלוי הורוויץ, נולד בפראג בשנת 1560 אם כי יש שמאחרים את תאריך הולדתו לשנת ש"ל 1570. היה תלמידו של רבי שלמה ר' לייבצעס שירת ברבנות בפראג. היה מתלמידיו המובהקים של הרב יהושע פאלק בעל **ס**פר **מ**אירת **ע**יניים. למרות שהיה תלמידו של הרב פאלק התנגד לשיטת הלימוד שפותחה באותה תקופה והיא שיטת הפלפול והחילוקים והעדיף את דרך הפשט. כבר בהיותו בן 30 היה מהמשתתפים הקבועים בדיוני ועד ארבע הארצות כשהוא מייצג בו את אותן ערים בפולין אוקראינה וליטא.

כינויו "השל"ה" על שם ספרו **שֵׁ**ני **לֻ**חות **הַ**ברית אותו חיבר לאחר שנים ששירת ברבנות בקהילות פולין, ליטא, אוקראינה, גרמניה פראנקפורט דמיין, מיץ ופראג ועלה לארץ ישראל. הספר מכיל את כל ההנהגות וההלכות ביהדות והוא מחולק לשני ספרים "דרך חיים" המכיל דיני מועדים ו"לוחות הברית" שעניינו תרי"ג המצוות.

---

[7] תולדות ספרות ישראל חלק ג של י. צינברג..

אולם באם נבחן את הספר לעומקו נמצא כי עוסק רבות בקבלה המוגדרת כקבלה הלוריאנית.[8] כן חיבר ספרים נוספים ביניהם: פירוש לסידור התפילה; "שמות גיטין" שעניינו הוראות לכתיבת השמות בגיטין; ספר "מצוות תפילין" על הלכות תפילין;

בנו שבתי שפטיל היה דרשן בפראג וממנה עבר לקהילות גרמניה ואוסטריה. חיבורו "וי העמודים" מהווה נספח לספר שחיבר אביו.

רב אחר בשם **שבתי שעפטיל הורוויץ** הוא מי שהיה דודו של השל"ה שנולד בפראג בשנת 1565 והיה בקי בחכמת הרפואה כמו גם בקבלה שחיבר שני חיבורים "אגרת טעמים" ו"שפע טל" המהווים לקט בדברי קבלה.

מרדכי בן שמואל מייזל ראש הקהל בפראג וממנהיגי היהדות בצ'כיה במאה ה-16. הוא תמך בכספו במלחמותיו של רודולף השני נגד התורכים וכתוצאה מכך קיבל סמכויות נרחבות מבית המלוכה. הוא זה שהקים את בית הכנסת ההויך שול בשנת 1592 ומלבדו הקים בית כנסת נוסף שנקרא על שמו. בניית בית הכנסת נעשתה תוך פטור ממיסי המלך והעתק כתב הפטור מצוי במוזיאון העירוני בפראג. בית הכנסת הזה הוא חלק מהמוזיאון היהודי. שמו מופיע במסמכים מסחריים שונים במאה ה-16. מרדכי מייזל היה זה שהקים את בית החולים היהודי שפעל באזור זה עד למלחמת העולם השנייה.

סיפור מופלא על רב וגדול בישראל שעשה את אחרית ימיו בקרקוב, אך לפני כן עבר את פראג וניסה להתקבל בה כרב, הוא סיפורו של רבי **אליעזר אשכנזי ברבי אליהו הרופא**. מסכת נדודיו לאורכה ורחבה של אירופה (להוציא חצי האי האיברי) מתחילה בפמגוסטה שבקפריסין אליה נדד מקהיר בה שירת ברבנות. לאחר כשנתיים עזב את פמגוסטה לוינציאה וממנה בשל התנגדותו של **רבי שמואל יהודה קצנלבוגן** משם ברח לפראג ושב לאיטליה. מאיטליה יצא לעבר פוזנן בה חיבר את חיבורו מעשי ה', שהוא מעין ספורים

---

[8] ראה דברים שהוא אומר בספרו של"ה דף תי"ב עמוד א'.

מהנעשה בעולם המקרא. לבסוף הגיע לקרקוב ובה נפטר בשנת 1586.

בפראג חי בסוף המאה ה-16 ובתחילת המאה ה-17 **הרב יעקב בן אברהם סלומון** הידוע בכינויו **רבי יעקב שנינא** כלומר השנון.

כינויו בא לו הן בשל שנינותו והן בשל שם סיפרו. חיבר:
"מענה לשון" – קובץ תפלות ופיוטים.
"דרוש נאה" – פירוש למסכת מועד קטן.

ר' יעקב בן יצחק אשכנזי רב ומחבר בן המאה ה-16 (נפטר 1625) חיבר את פירוש "המגיד" שהינו תרגום מפורש של התנ"ך אך פירושו המפורסם ביותר, שהיה ידוע ברחבי מזרח אירופה, הוא ה"צאינה וראינה", בו היו קוראות נשות ישראל כל השנים. אגב השם המלא של החיבור היה "צאנה וראינה בנות ירושלים". לפי הידוע רק במאה ה-17 זכה הספר ל-26 מהדורות. שימש כרב בפראג.

הרב **יום-טוב ליפמן בן נתן הלוי העלר** הידוע כ"בעל התוספות יום-טוב" בשל הפירוש הרחב שחיבר למשנה. נולד בוולרשטיין שבגרמניה (בואריה) Wallerstein בשנת 1579. היה תלמידו של רבי יוסף בן יצחק הלוי מחשובי הפילוסופים בדורו (שחי בפראג). בעל התוספות יום טוב היה ידען גדול במקצועות החול כבמקצועות הקודש ובין השאר ידע רבות במתמטיקה ובאסטרונומיה. הוא החל את דרכו התורנית כדיין בגיל צעיר ביותר (בן 18) בפראג והיה חלק מבית דינו של המהר"ל. את לימודיו המשיך אצל המהר"ל ואצל **רבי שלמה אפרים מלונטשיץ**. בנותיו ריזל וניסל נפטרו בחייו בפראג ונקברו בבית העלמין ומצבותיהן מעידות על כך. נראה כי פטירתן הייתה בעת סמוך למועד הגיעו ללודמיר לשמש כרב ואב"ד. לאחר שנים מספר (1625) עבר לניקלשבורג וממנה באותה שנה המשיך בנדודיו לווינה בה מונה כרב העיר. לאחר שנתיים חזר לפראג והסתכסך עם חלק מהקהל בגין פסיקתו על הצורך לשלם מסים לשלטונות. אותם שנפגעו פנו לקיסר פרדיננד השני וטענו כי בחיבוריו של בעל התוספות יום-טוב "מעדני מלך" ו"לחם חמודות" הוא מתבטא נגד הממשלה ונגד הנצרות. בעקבות זאת נאסר, הועמד לדין ונדון למוות. הוא נחון תמורת כופר ששולם לקיסר על ידי האציל היהודי יעקב בסוי טרויאנברג ועבר לגור בלובלין. ממנה

עבר לנמירוב ובשנת 1664 מונה כרב העיר לודמיר היא ולאדימיר וולינסק. לאחר שהיה חלק מוועד ארבע הארצות כנציגה של וולין נתבקש בשנת 1684 לשמש כרבה של קרקוב. עשר שנים לאחר מכן נפטר. על קברו חרוט[9]:

פה נגנז ונטמן הגאון הגדול מפלג
בדורו כמוהר"ר גרשון שאול יו"ט ליפמן
העליר בן מו"ה נתן הלוי זצ"ל אשר צלל במים

אדירים וחיבר כמה ספרים הלא
המה נקובים בשמותם ספר צורת הבית
ותוספות יו"ט על שתה סדרי משנה
ומעדני מלך ולחם חמודות על האשרי
ותורת האשם על תורת החטאת והרביץ
תורה בישראל בכמה קהילות קדושות
הלא המה מפורסמים בק"ק וויען ובק"ק פראג
בסוף ימיו היה תופש ישיבה במדינת
פולין בכמה קהילות קדושות ופה ק"ק
קראקא נתבקש בישיבה של מעלה יום ד
ו ימים בחודש אלול תי"ד לפ"ק
תנצב"ה

פראג הייתה גם מקום בו פעלו יהודים שעסקו במדעים ולא רק ברבנות ביניהם ידוע **יוסף שלמה הרופא** או **יוסף שלמה בן אליהו דלמיגו יש"ר** יליד כרתים שהיה תלמידו של גלילאו גליליי. ופבריציוס השכלתו במדעים הייתה רחבה והתפשטה בתחומי הרפואה, הפילוסופיה, המתמטיקה וידע השפות. בין השאר דיבר יוונית, לטינית, איטלקית, ספרדית, צרפתית, גרמנית ופולנית. בידיו הייתה ספריה אותה אסף במסעות אין ספור שערך ברחבי אירופה. תלמיד האוניברסיטה בפדואה. יש עדויות שהיה בקרקוב ב-1620; בלובלין ב-1621; בווילנה ב-1624; בהמבורג, בגליקשטאט ובאמסטרדם ב-1628; ב-1645 בפראנקפורט דמיין וב-1652 הוא חוזר לפראג ונשאר בה מספר שנים עד למועד פטירתו ב-1655. היה גדול בתורה ומוזכר בכתביהם של בני דורו כר' שמחה לוצאטו מוינציה ור' יהודה אריה דה מודינה. חיבר מספר רב של ספרים

---

[9] פוענח על ידי הכותב מהמצבה בבית העלמין "הישנה ומקום קבורת הגאונים" בקרקוב 1988.

שעיקרם ספרי קבלה והלכה בה החל לעסוק בגיל 38. בין ספריו: "ספר אילם" על אסטרונומיה ורפואה "מעין גנים" על המתמטיקה "תעלומות חכמה" על הקבלה

רבי אברהם בן אביגדור מורהו של **רבי אברהם יפה מביהם** אביו של **רבי מרדכי יפה** בעל ה"לבושים". פעל יחד עם השתדלן הידוע **רבי יוסף יוזלמן איש רוסהיים**. שירת ברבנות בפראג במשך 20 שנים. גדלותו וידיעתו בכל התחומים הביאו לכך שתואר על ידי רבי דוד גאנז כ"בעל ידע בשבע החוכמות". הוא היה אחד מאותם כותבי תקנות הקהל, כאשר יחד עם רבי יוסף יוזלמן המוזכר לעיל, קבעו 23 תקנות לחיים יהודיים והסדרים בים ה"קהילות בביהם". נפטר בשנת 1542 עם גירוש יהודי בוהמיה חיבר את הסליחה המתחילה במלים אנא אלוקי אברהם הנאמרת בשחרית של יום הכיפורים על ידי יהודי פולין. חיבר הגהות על הטור-אורח חיים.

אהרון בן משה תאומים נראה שנולד בשנת שרצ"א היה דרשן בקהילת פראג ועורר ויכוחים רבים על דרכו בפרשנות ודרך דרשותיו. לאחר 11 שנים נתמנה לרב בוורמס שם מילא את מקומו של הרב שמשון בכרך משם עבר לקרקוב וכשנסע לאסיפת ועד הגליל בחלמניק בשנת ת"נ-1690 נרצח. חיבר:

"מטה אהרון" פירוש להגדה של פסח
"חושן אהרון" קובץ שו"תים
"בגדי אהרון" קובץ דרשות .

רב וגדול בישראל שחי בפראג המאה ה-17 היה **הרב חיים ברבי יצחק הכהן** נכדו של המהר"ל. לפראג בה נולד חזר לאחר ששירת ברבנות בניקלשבורג.

בפראג נולד ולאחר שנהיה לרב ושירת בקודש ברבנות בקהילות אחרות שב אליה **רבי אליהו שפירא** (נולד 1660) מחבר פירוש בשם אליהו זוטא המופיע יחד עם פירוש אחר שלו בשם אליהו רבא בתוך כרכים רבים של ה"שולחן ערוך אורח חיים". נפטר בשנת תע"ב- 1712.

הרב שבתי ברבי מאיר הכהן – הש"ך נולד בשנת 1621 באמסטיביו. ממנה נשלח על ידי אביו שהיה רב, לטיקוצין כדי ללמוד אצל הרב יהושע השיל ברבי יוסף - ה"מגיני שלמה". משם עבר עם רבו לקרקוב ולאחר מכן עבר לוילנה שבליטא בה שירת ברבנות והיה אחד מחברי בית הדין של הרב משה לימא. מווילנה בעת רדיפות הקוזאקים ברח ללובלין וממנה ברח לפראג. מפראג המשיך במסכת נדודיו לדרזניץ שבמדינת מהרין ובשנת 1663 נפטר. ספרו הראשון וממנו נגזר כינויו "שפתי כהן" חובר על ידו בהיותו בן 24 והוא הביאור המקיף ביתור לשולחן ערוך יורה דעה. ספר השגותיו על פירוש הט"ז "נקודות הכסף" מהווה ספר ביקורת על הט"ז שאף הוא חלק רבות של הש"ך. ומתקופתו חל מפנה בפסיקה ההלכתית כאשר רבני פולין וליטא פוסקים שכפי הורה הש"ך ורבני אשכנז כפסיקת הט"ז. לאחר מכן חיבר את "שפתי כהן" על החושן משפט. כן חיבר ספרים נוספים בענייני הלכה וספר בשם "מגילה עפה" ובו תיאור ממצא את הקורות אותו ובני קהילותיו בימי רדיפות חמלניצקי. קברו מצוי בהולושוב .

רבי ראובן ברבי האשקי כץ מחכמי פראג במאה ה-17 ממקטלגי ערכי הקבלה בספר "ילקוט הראובני". מומחיותו בקבלה הביאה לכך שהוציא ספר נוסף באותו שם ובו הביא פרשנויות קבליסטיות וכדומה.

רבי אפרים בו יעקב הכהן מחשובי רבני אירופה במאה ה-17, נולד בווילנה בשנת 1616. היה בן לאחת המשפחות המיוחסות שהחזיקו בידיהן מגילת יוחסין מאז ימי הבית השני. ראשית דרכו ברבנות הייתה בעיר הולדתו וילנה אליה שב מקרקוב בה למד בבית מדרשם של הרב **שבתאי כהן-הש"ך** ו**הרב קוידנובר - המהרש"ק**. הוא שירת בקודש כרב צעיר בווילנה ולאחריה עבר לפראג בה הקים ישיבה ומשם לווינה וממנה להונגריה לעיר אובין היא בודא שם נפטר בשנת 1678.

רבי נתן נטע ברבי משה הנובר נולד בראשית המאה ה-17 באוסטראה ממנה עבר לבזסלאב שבוולין וכאן היה עד לשחיטה הגדולה שביצעו פורעיו של חמלניצקי ביהודים. עובדה זו הביאה אותו לתעד את המאורעות בספר וספרו "יון מצולה" משמש עדות

מכלי ראשון לאירועי הדמים – ספר זה הודפס לראשונה בווינציה בשנת 1653. הרב הנובר ברח כרבים אחרים מחמת המציק לאיטליה ושימש ברבנות בליוורנו ממנה עבר לרומניה לעיר יאסי ולבסוף הגיע למוראביה לאונגאריש ברודי, שם נרצח בשנת תמ"ג 1683. כן חיבר מספר ספרים נוספים "נטע שעשועים" שהוא ספר דרשות וכן מילון עברי-גרמני-איטלקי ולטיני בשם שפה ברורה. בין השאר שירת בקודש בקהילת פראג.

רב חשוב ששירת כ-16 שנה בפראג היה **הרב אברהם בן שאול ברודא** שנולד בבומסלא שליד פראג באמצע המאה ה-17. כתלמידו של הרב **אייזל חריף** המשיך את שיטתו בדרך הפלפול והחריפות, דבר שהביא לאחר מכן למערכת חיבורים וחידושים על הש"ס ומפרשיו השונים. חידושיו כונסו במספר ספרים בין השאר "אשל אברהם" ו"תולדות אברהם" – על מסכתאות קידושין וכתובות. הרב ברודא שירת, כאמור, בפראג וכרבנים טובים ורבים נאלץ לעזבה בשל מחלוקת. הוא עבר למיץ וממנה לפראנקפורט דמיין בה היה ראש הישיבה ובה נפטר בשנת 1717 בין תלמידיו **הרב יונה סופר והרב נתנאל וייל**.

נחזור לרגע ל**רב דוד אופנהיים** שמוצאו מוורמס. יליד תכ"ד 1664 ונפטר בז' תשרי תצ"ז 1736. מגדולי הפוסקים בדורו. שמו יצא לתהילה ברחבי אירופה ועד ארץ ישראל. בן 20 הוסמך לרבנות על ידי הרב **בנימין וולף הלוי אפשטיין** בפרידברג. בן 25 קיבל את כתר הרבנות של העיר ניקלשבורג. לאחר מכן כיהן כרב בבריסק דליטא ובתס"ב-1702 קיבל את רבנות פראג. כמו גם לרב מדינת בוהמיה. בתקופתו נלחם קשות נגד הנטייה אחרי השבתאות וממשיכיה. נהג בנשיאות ביד רמה והגיע לכדי סכסוך עם **רבי יהונתן אייבשיץ** שהיה ר"מ בישיבת פראג. הקים בפראג ישיבה גדולה. אוסף הספרים הנדיר שלו מצוי בספריית אוניברסיטת אוקספורד והוא נחשב לאחד ממקורות הידע הגדולים ביותר על גדולי ישראל בכל התקופות. רד"א חיבר ספרי שו"תים בשם "לב דוד" ו"נשאל דוד" וכן "תהילה לדוד", "יד-דוד" ו"ילקוט-דוד". ספרי דרשות על פרשות השבוע ועוד.

רבי שבתי ברבי יוסף משורר בס יליד קאליש שבפולין מחבר הפירוש "שפתי חכמים" על התורה ומעבר לו מוגדר על ידי חוקרי ההיסטוריה היהודית כ"אבי הביבליוגרפיה העברית" בשל ספרו "שפתי ישנים" שבו רשמו כל הספרים העבריים שיצאו והיו ידועים לו. שמו משורר בס בא לו מהתקופה בה היה אחד מהעוברים לפני העמוד בבתי הכנסיות בפראג אליה הגיע לאחר שהוריו נרצחו במלחמת השבדים בשנת 1657. מפראג עבר לאמסטרדם וממנה לברסלאו בה הקים את הדפוס העברי הראשון. נפטר בשנת 1781 בקרוטושין.

אחד מחשובי הרבנים במאה ה-17 **הרב אהרן שמעון ברבי בנימין שפירא** נולד בפראג ושירת בה ברבנות כאב בית הדין כשפראג הייתה במצור בעת כיבושי השבדים חיבר סליחות בעניין המאורע. גם הוא היה בין אותם רבני פראג שנרדפו על ידי מתנגדיהם. קברו בבית הקברות ברובע היהודי ועליו חרוט "משיח ה' נשיא אלוקים וכו...".

בפראג חי בערך בשנת 1690 והכין את פירושיו לנביאים ולכתובים, **הרב דוד בן אריה לייב אלטשולר** מחבר הפירושים "מצודת דוד"-ביאור העניין ו"מצודת ציון"-באור המלים. ספריו הושלמו על ידי בנו **יחיאל הלל.**

רבי יעקב ריישר תושב פראג במאה ה-17 ואחד מדיניה החשובים. אולם שמו בא מעובדה כי נולד בזשוב שבפולין (רישא במקורותינו). היה חתנו של **ר' בנימין בן אהרון משה שפירא** רבה של פראג בתמ"ה 1685. לאחר שנתמנה כדיין עבר לוורמס וממנה למץ בה חי עד לפטירתו בשנת תצ"ג 1733. חיבר:

"מנחת יעקב" שעיקרו פרשנות על ספרו של הרמ"א "תורת חטאת".
"עיון יעקב" על האגדה ועל הספר "עין יעקב",
"שבות יעקב" שהוא קובץ השו"תים שלו,
"חק יעקב" על ההגדה של פסח ועוד.

מפראג יצאו ראשי המתנגדים לשבתאות ולוויכוח המפורסם שהתקיים בווינה בין השבתאים למתנגדיהם, שלח **הרב אברהם ברודא** שניים: את **רבי משה החסיד** ואת **רבי יונה בן אליהו**

לנדסופר שהיה מגאוני הדור ומהבקיאים בחכמות ובמדעים. הרב יונה נולד בשנת תל"ח 1678 ונפטר צעיר לימים בשנת תע"ב-1712. תקופת חייו הקצרה הייתה פורייה ביותר בספרים ופירושים שכתב ביניהם ספרי שו"תים כספר "בני-יונה" וספרי חידושים.

רבי נתנאל בן נפתלי צבי וייל (תמ"ז-תקכ"ט 1687-1769) מחבר הפירוש לגמרא "קרבן נתנאל". היה תלמידו של **הרב אברהם ברודא** ואף נשא את נכדתו. עמד בראש ישיבת פראג, ושמעו את לקחו מאות תלמידים, עד הגירוש של שנת תק"ד – 1704. בתקופה זו נדד ברחבי גרמניה ובין השאר באזור השוורצוולד ולבסוף הגיע לקארלסרואה ושם נפטר. חיבר:

"נתיב חיים" על השולחן ערוך
"קרבן נתנאל" על הרא"ש
"תורת נתנאל" שו"תים ודרשות.

אגב הקשר האמיץ בין מיץ לבין פראג קשור בעוד אחד מגדולי ישראל שחיו בפראג, ושירתו בקודש בקהילה זו, בדורו של **רבי דוד אופנהיים** ולאחריו. זהו **הרב יהונתן בן רבי נתן נטע אייבשיץ**, שנולד בשנת ת"נ 1690 בקרקוב ושירת בקודש בפראג בין השנים תע"ה 1715 ותק"א 1741 כאשר הוא משרת כרב בפראג ועוזבה לטובת קהילה אחרת ולאחר מכן שב לפראג ושוב לאחר זמן הוא נודד לקהילה אחרת. בין הקהילות ששירת בהן בקודש הייתה קהילת מיץ, ולאחריה במה שידוע כקהילה המשולשת א'ה'ו' דהיינו אלטונה, המבורג וונדסבק – אחת הרבנויות החשובות במאה ה-17. אגב יש טוענים כי המחלוקת הקשה בין רבני גרמניה ואשכנז לרבני פולין לגבי התמיכה ברבי יהונתן אייבשיץ באה בגין העובדה שהתחרה עם הרב יעקב עמדין על כס הרבנות בשלושת הקהילות, ומשקיבל את כתב הרבנות החלו מרננים אחריו כי הוא שבתאי בפעילותו וברוחו. בנו היה כזה. הטלת החשד על הרב אייבשיץ באה בעקבות סיפור מעשה. בתקופה שנתקבל לרבנות בפראג נפטרו ממחלה 16 נשים שאך זה ילדו. הנשים שהיו בהריון פנו לרב בבקשה לקבל קמיע כסגולה. אחד הקמיעות הללו נפתח על ידי אחד המתנגדים והוא עורר את החשד כי יש בו רמז לשבתאי צבי. כיוון שכך דרשו מרבי יהונתן שיוכיח כי אינו כזה. מחלוקת זו הייתה

מהחריפות שידעו קהילות ישראל באותה תקופה ורבי יעקב עמדין היה אסור לבוא בקהל אותם בתי כנסיות שצידדו ברבי יעקב כי הואשם כמחרחר ריב ומדון. בעקבות האשמה זו פנה **רבי יעקב עמדין** לשלושה מגדולי הרבנים באותה תקופה: **יעקב פאלק (ה"פני יהושע"); הרב שמואל הילמן** רבה של מיץ; **והרב אריה לייב בן שאול רבה של אמסטרדם**. כנגד כינוס הרבנים כינס רבי יהונתן את בני קהילתו ולפני ארון קודש פתוח השביעם לבל ילכו אחרי שבתאי צבי וחבר מרעיו. כמו כן הוכיח כי הקמיעות שונו וכי המקומות בהם קיים חשד שמוזכר שם שבתאי צבי מדובר בשמות קבליסטיים ידועים. המחלוקת לא נרגעה והאש עברה בכל מדינות אירופה, עד שלבסוף הוצדק רבי יהונתן. יתרה מזאת, אם רבי יהונתן היה שבתאי בדעותיו בוודאי לא היה חותם על כתב החרם נגד השליח השבתאי, משה מאיר קמינר מזלוקאווה, שנתפס בפרנקפורט דמיין כשבידיו ספרי שבתאות. למרות זאת, עד היום יש שחולקים על הדעה כי רבי יהונתן לא נטה לשבתאות. ספרי דרשותיו מהווים עד היום אבן שואבת לרבים. חיבר:

"אורים ותומים" על החושן משפט.
"בני אהובה" על הרמב"ם
"יערת דבש";
"כרתי ופלתי" על היורא דעה
"תפארת יהונתן"
"אהבת יהונתן"

הרב יחזקאל לנדא, בעל ה"נודע ביהודה", מחשובי ונערצי רבני פראג. נולד בשנת תע"ד 1713, באפטא שבפולין, לאביו רבי יהודה ברבי צבי הירש. אביו היה מפרנסי עירו וחבר בוועד ארבע הארצות ועובדה זו השפיעה על עיצוב דמותו ודרך פעולתו הציבורית של ה"נודע ביהודה". הוא נתמנה כרב בפראג בשנת תקט"ו 1755 והיה מהלוחמים הגדולים בחסידות עד כדי שרפת ספרים. ה"נודע ביהודה" נלחם כנגד עצם הוויכוח שהיה בין רבי יעקב מעמדן ורבי יהונתן אייבשיץ, אותו העריץ. בהיותו מנהיג קהל, נשאר עם קהילתו בימי המצור ששמו הפרוסים בראשות פרדריך השני על כוחות מריה תרזה בפראג. הוא פסק שעל העשירים לפרנס העניים בעת המצור. נראה שפעולתו הוכתבה בשל העובדה ששנים ספורות לפני בואו לפראג גורשו יהודיה על ידי אנשי מריה תרזה, בגין האשמה שסייעו לפרוסים ומנע בפעילותו את חורבן הקהילה. כמו כן התקין

תפילה לשלום המלכות ועם סיום המלחמה קידם את מריה תרזה בהגיעה לעיר. הוא נפטר בי"ז אייר תקנ"ז 1793.

בפראג חי יהודי בשם **הומברג נפתלי הרץ** – נולד ב-1749 בליבן שליד פראג. היה מראשוני ההשכלה ומידידו הקרובים של משה מנדלסון. יחד עם ידע ביהדות שרכש בישיבות פרשבורג וגלאוגו למד מדעים כלליים בברסלאו ובין השאר למד מתמטיקה וחינוך. בשל השקפתו התמנה כעוזר הצנזור לספרים יהודיים בגליציה ונלחם מלחמת חורמה ממש נגד הרבנות האורתודוכסית ונגד הישיבות בהשפעתו הוטל על היהודים בגליציה מס על נרות שבת. בשל המס נאלץ לעזוב את גליציה ועבר לוינה וממנה עבר לפראג וקיבל מינוי כמפקח בבתי הספר היהודיים.

(משה) זרח ברבי מאיר אידליץ תלמידו של רבי יהונתן אייבשיץ חי בפראג במאה ה-18. אחד הנושאים בהם השקיע את מרצו היה הרצון להוכיח כי מורו לא היה שבתאי. רבי זרח היה ידוע כעשיר גדול ובעל ידע בחכמות חיצוניות כמתמטיקה ומסילות הכוכבים. אחד מספרי החשבון ששימשו את יהודי בוהמיה כשלמדו חשבון היה ספר שחובר על ידו ונקרא "מלאכת מחשבת". מספרים שלקראת סוף ימיו ירד מנכסיו ופרנס הציבור הביא לו צרור מטבעות זהב. רבי זרח לקח את הצרור והניחו בביתו ולאחר מותו מצאו את הצרור כשפרוטה לא חסרה בו ובצוואתו ניתנה הוראה שיש להחזיר הצרור לבעליו.

במאה ה-18 פעל בפראג **הרב בצלאל רגשבורג** (נולד תק"כ-1760 ונפטר תק"פ-1820) שהקים בפראג ישיבה ונלחם מלחמת חורמה בניצני הרפורמה. חיבר פירושים למספר מסכתאות שעניינן נדה וכיו"ב:

"הורה גבר" על מסכת הוריות
"מעשה רב" על מסכת נזיר
"פתחי נדה" על מסכת נדה

בן אחר למשפחת אופנהיים שנשא אף הוא את השם **הרב דוד אופנהיים** הינו בן המאה ה-19 וידוע **כרבי דוד בן יששכר בר** (נ'

תקע"ו-1816 נפטר תרל"ו-1876). הוא שירת בקודש בקהילת יאמניצה ולאחר מכן בהונגריה בקהילת נאגבצקרק. נשארו ממנו הרבה מאמרים במאספים שונים בני אותה תקופה. יש להבחין בינו לבין רב אחר בשם אופנהיים והוא הרב חיים אופנהיים ששירת אף הוא בקודש ביאמניצה באמצע המאה ה-19. חיבר את הספר "תולדות המשנה".

ב-1801 נולד בפראג **הרב זכריה פרנקל** שפרטים עליו ניתן למצוא בטפליצה שנוב בהמשך.

בפראג נולד ב-1884 **מקס ברוד**, ד"ר למשפטים, עיתונאי ופעיל ציוני חיבר כ-20 רומנים. לא הרבה יודעים שהודות לברוד בא לירוסלאב האשק פרסומו כסופר. אגב חוקרו ומתרגמו של מקס ברוד בישראל היה הסופר והעתונאי יוסף סלעי.

במאה ה-19 חי בפראג, בטרנופול ולבוב **הרב שלמה יהודה רפפורט**. נולד בלבוב ב-1790 ונפטר בפראג ב-1867. היה מכונה גם ש"יר שמלבד היותו רב בישראל "נתפס" גם לעיסוק במדעים בעקבות חברותו עם ר' נחמן קרוכמל. בין השאר היה מומחה בגיאוגרפיה ובביולוגיה ועסק בספרות ובשירה בניגוד לדעת החסידים. יחד עם זאת היה מהלוחמים נגד הרפורמה והנהגת נוסחי תפילות שיוציאו מתוך התפילה את הכמיהה לשיבת ציון. בין השאר חיבר:

"דברי שלום ואמת" פילוסופיה על הספר דרכי המשנה (חובר על ידי תלמידו פרנקל)
"מפלאות הטבע" על חיי הנמלה
"שארית יהודה" קטעים על מגילת אסתר
"תולדות רבנו סעדיה הגאון וקורת ספריו" ביוגרפיה
"תולדות רבנו נתן איש רומי"
"תולדות רבנו חננאל בן חושיאל"

בפראג פעל בשנות ה-20 של המאה ה-19 **אברהם בניש** שהיה סטודנט בפקולטה לרפואה והיה הרוח החיה באגודת סטודנטים שנוסדה כדי להקים מחדש את העצמאות היהודית בארץ ישראל. מכאן עבר לווינה וממנה ללונדון.

מגדולי האומה הצ'כית:

דבורז'ק אנטונין קופוזיטור צ'כי חי במאה ה-19 1847-1904 ניגן בתזמורת האופרה של פראג חיבר:

הסימפוניה ה-3
שלוש רפסודיות סלביות
דואטים מוראווים
הסימפוניה "מן העולם החדש" אותה חיבר לאחר ביקור בארה"ב.
ועוד.

מוזיאון דבוז'אק נמצא בוילה אמריקה ברחוב קה קארלבו והוא פתוח מדי יום להוציא ימי ב'. שעות הפעילות מ-10 בבוקר ועד 5 אחה"צ.

ירוסלאב האשק

הסופר הצ'כי יליד פראג (1883) ידוע במיוחד בסיפורו הלעגני "החייל האמיץ שוויק" אותו כתב לאחר שעזב את הצבא הרוסי בו שירת בעקבות עריקתו מהצבא האוסטרי והצטרפותו כאחד ממתנדבי מסאריק. את הפרודיה-רומן כתב ולא השלים ואת הסיום כתב חברו קארל ואנק שמת 1924. אגב האשק היה ממייסדיה של המפלגה הקומוניסטית הצ'כית. ספרו החייל האמיץ אינו הסיפור היחיד שחיבר וקיימים עוד כ-1200 סיפורים קצרים שכתב.

מפראג קיימים גם טיולים מאורגנים לטירות הנמצאות בקרבתה כטירת קארלשטיין שמספר פרטים עליה נביא כאן וטירת קנופישטה אליה תמצאו פרטים בהמשך.

קארלשטיין Karlstejn

חובבי הקומדיות שמטיילים כאן בלילות הקיץ, יוכלו לרכוש כרטיסים למופע "לילה בקארלשטיין" המוצג במקום. פרטים על הטירה תמצאו בהמשך ליד מארינבד.

מצודה אימתנית זו הנמצאת לא הרחק מפראג ושהוקמה במאה ה-14, שימשה את קארל הרביעי כמקום מגורים נופש והתבודדות (מאחורי התבודדויותיו אלו מסתתר סיפור שאשתו

לא האמינה לו והיא התחפשה למשרתת כדי לראות את סודו). על מנת להגיע למצודה יש לטפס במעלה ההר ולאחר מכן לעלות על המגדל בכנסיית הצלב הקדוש ולראות את קירותיו מצופי הזהב. המדהים בכנסיה זו היא הקפלה שקמרונה מצופה באבני חן – כאילו כוכבים – (יש אומדים את מספרם בכ-2,500) וזהב. זוהי ה"כספת" הגדולה של קיסרי בית הבסבורג.

פרטים חשובים

נהגי המוניות בפראג, למרות אדיבותם, לא תמיד יודעים שפות זרות והם מעדיפים לנסוע ללא מונה. זה עלול לעלות ביוקר, אבל היו מקרים שזה עלה בזול... יחד עם זאת, היו מקרים בהם נהג המונית נתגלה כשודד בשולפו אקדח. לכן מומלץ עם העלייה למונית להעתיק את פרטי הנהג המצויים על לוחית, אך עשו זאת בהיחבא.

במרכזים הומים קיימים כייסים למכביר (מחלה של כל המדינות שהשתחררו מעול הקומוניזם ושאוכלוסייתם אינה מרוויחה כדי מחייתה) היזהרו.

טלפונים חשובים:

אמבולנס-עזרה ראשונה 155 ☎

בית חולים לזרים 52921111

שירות חירום לכאב שינים 24946981

משטרה 158 ☎

משטרת התנועה 424141

כיבוי אש 150

שירותי דרך 154

שרותיי המידע לתיירים 544444 24212844 ☎

משרדי אל על 22211462

נתיבי אוויר צ'כיים 20104111

שגרירויות:

קנדה 72101800

ישראל 33325109

בריטניה 57320355

ארה"ב 57320663

מוזיאונים שכדאי לבקר בהם:

ארמון לובקוביץ המצוי בגבעת הראדצ'אני בו מצויים פריטים היסטוריים (כתובתו:

Jirska 3, Praha 1 – Prazsky

והוא פתוח מדי יום (להוציא ימי שני) בין השעות 9 לחמש אחה"צ.

ה"לאפידאריום" מוזיאון הפיסול של צ'כיה בו ניתן למצוא פסלים מהמאה ה-11 ועד ימינו. כתובתו:

Vltavska 422, Praha 7

ניתן להגיע אליו בטרם בקו C ולרדת בתחנת **Vltavska**

מוזיאונים למוזיקה ע"ש סמטאנה ודבוז'אק: הראשון מצוי ב:

Novotneho Lavka 1, Praha 1

פתוח בימי שני עד רביעי מ-10 עד חמש והשני:

Kekarlovu 20, Praha 2

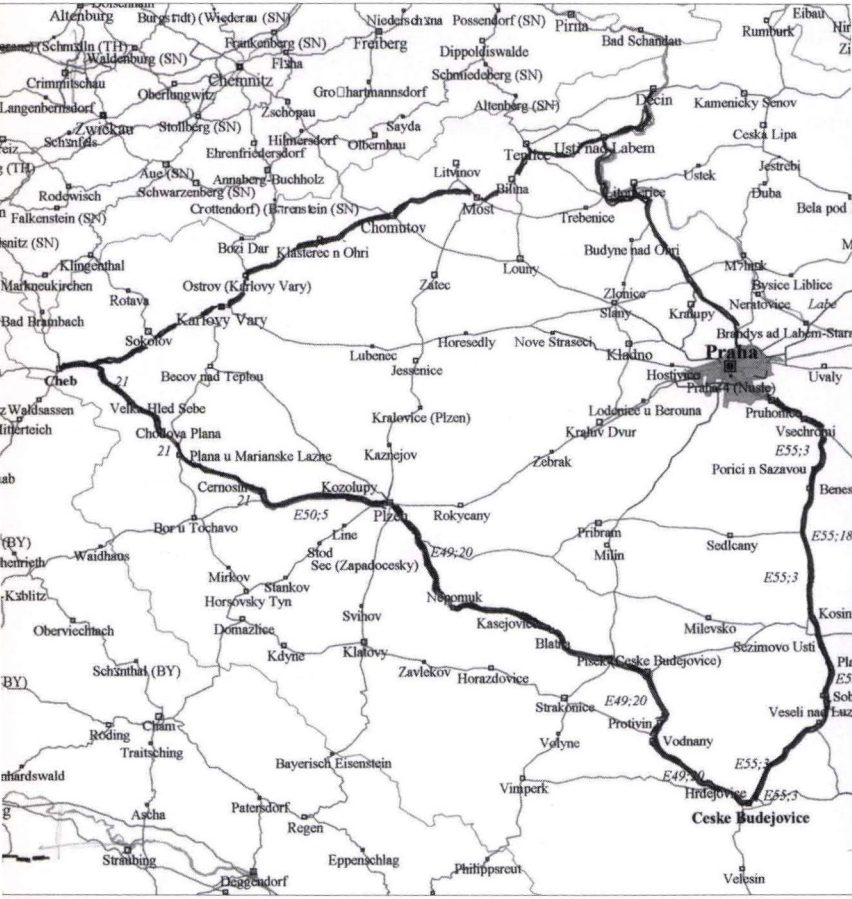
פתוח מימי שלישי עד ראשון מעשר עד חמש

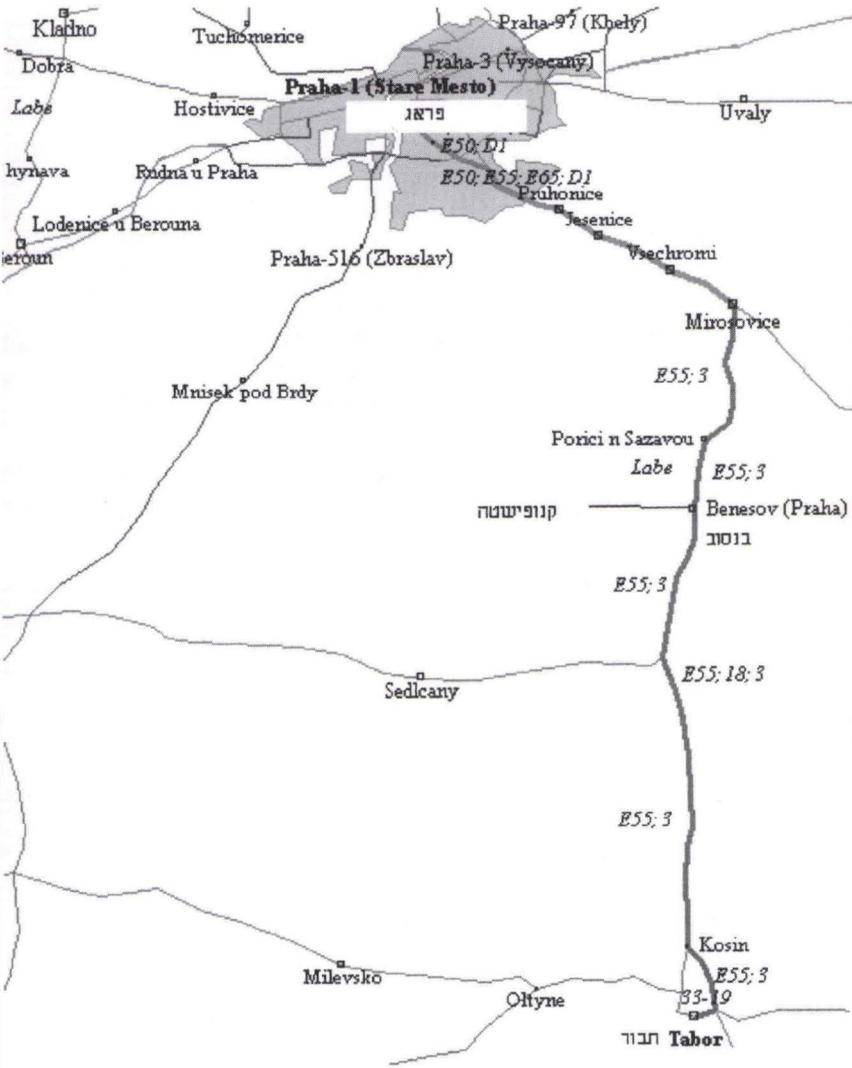
מסעדות כשרות

מסעדת קזאבלנקה

נמצאת לא הרחק מכיכר ואצלב ב-**savarin palace** ב-**nac prikope**
טלפון 420-242105192

מסלול מס' 1

Altenburg
Burgstadt (Wiederau (SN)
Niederschona
Possendorf (SN)
Pirna
Bad Schandau
Rumburk
Waldenburg (SN)
Frankenberg (SN)
Freiberg
Dippoldiswalde
Flöha
Chemnitz
Schmiedeberg (SN)
Crimmitschau
Oberlungwitz
Gro□hartmannsdorf
Zschopau
Altenberg (SN)
Děčín
Kamenicky Senov
Langenbernsdorf
Zwickau
Stollberg (SN)
Sayda
Ceska Lipa
Schneeberg
Hilmersdorf
Olbernhau
Ehrenfriedersdorf
Teplice
Usti nad Labem
Aue (SN)
Annaberg-Buchholz
Litvinov
Ustek
Jestrebi
Rodewisch
Schwarzenberg (SN)
Bilina
Litoměřice
Buba
Falkenstein (SN)
Crottendorf (Bärenstein (SN)
Most
Bela pod
Chomutov
Trebenice
Bozi Dar
Klasterec n Ohri
Budyne nad Ohri
Klingenthal
Louny
Markneukirchen
Ostrov (Karlovy Vary)
Zatec
Rotava
Zlonice
Rysice Liblice
Slany
Kralupy
Neratovice
Bad Brambach
Karlovy Vary
Brandys ad Labem-Stara
Sokolov
Horesedly
Nove Straseci
Kladno
Prague
Lubenec
Jessenice
Hostivice
Cheb
Becov nad Teplou
Uvaly
Prague 14 (Nusle)
Velka Hled Sebe
Lodenice u Berouna
Pruhonice
Kralovice (Plzen)
Chodova Plana
Kraluv Dvur
Vsechromi
Plana u Marianske Lazne
Kaznejov
Zebrak
Porici n Sazavou
Cernosin
Kozolupy
Benes
Bor u Tachavo
Plzen
Rokycany
Pribram
Line
Sedlcany
Waidhaus
Stod
Milin
Sec (Zapadocesky)
Mirkov
Stankov
Horsovsky Tyn
Nepomuk
Kosin
Svihov
Kasejovice
Milevsko
Domazlice
Blatna
Sezimovo Usti
Obervieichtach
Klatovy
Kdyne
Pisek (Ceske Budejovice)
Schmitnal (BY)
Zavlekov
Horazdovice
Strakonice
Veseli nad Laz
Roding
Cham
Protivin
Traitsching
Volyne
Vodnany
Bayerisch Eisenstein
Vimperk
Hrdejovice
Ceske Budejovice
Ascha
Patersdorf
Regen
Straubing
Eppenschlag
Philippsreut
Velesin
Deggendorf

הדרך מפראג לתבור

מסלול מספר אחד

המסלול זה מתחיל מהעיר פראג וכולל את דרומה של צ'כיה ומערבה, בין היתר, את צ'סקי קרומולוב; פלזן; קרלסבאד-קארלוי ורי; מרינבאד-מריאנסקה לז'נה ועוד.

מפראג נדרים לכיוון הגבול האוסטרי לאזור הקרוי דרום בוהמיה. זוהי ארץ האגמים והנהרות של צ'כיה. ההתיישבות באזור זה החלה במאה ה-13. ההנהגה באזור הייתה של משפחת האצולה הידועה בשם ויטקוביץ שלאחר מכן התאחדה עם בני משפחת האצולה רוזמברוג שסימלה המשפחתי היה השושנה האדומה, כיום סמל האזור (נראה כי מקור משפחה זו הוא בעיירה רוזמברוק Ruzomberok בסלובקיה).

ובכן נצא בדרך מפראג לברין. לאחר כ-24 ק"מ, קיים מסעף ימינה, לכביש E14 או E55 אליו נפנה. זוהי דרך יפה לאורך נהר הלוז'ניצה, יובל של הוולטבה, המשמש כמקום קיט ודיג. דרך זו מובילה את המטייל לאורכם של כ-75 ק"מ לעיירה היפה והציורית תבור Tabor. סמוך לפניה מצויה פרהוניצה Pruhonice הנמצאת על כביש 50E. להלן קטע המפה:

פרהוניצה Pruhonice

כאן מצויים גנים בוטאניים מהיפים ביותר באירופה. מאוד מומלץ. נמשיך בכביש E55 ונגיע לבנסוב Benešov בה היה בית כנסת עד לשנת 1976. הייתה זו אחת מקהילותיה הראשונות של בוהמיה ובסוף המאה ה-19 היה זה המרכז הגדול ביותר להתנגדות לרפורמה ביהדות כאשר ניסו להקים במקום בתי"ס יהודיים שילמדו בשפה הגרמנית. ליד הכיכר המרכזית מצויה גינת זיכרון שהוקמה על גבי השטח שהיה בית הקברות היהודי מהמאה ה-17, מצבות מבית קברות זה הועברו לבית הקברות החדש הנמצא כ-600 מטר מהמקום בו היה בית העלמין הישן שהוזכר לעיל.

מבנסוב נמשיך עד שנראה בצד ימין של הדרך טירה בשם קונופישטה Konopiste.

קונופישטה Konopiste

אחת הטירות המדהימות ביופיין בצ'כיה. הטירה נבנתה על ידי קארל הרביעי במאה ה-14 ובנייתה נמשכה כ-150 שנה. היא שימשה כמקום מגורים ליורש העצר פרדיננד שרציחתו, בסרייבו על ידי פרנציפ, הביאה לפתיחת מלחמת העולם הראשונה. בטירה, הבנויה בסגנון המצדיות הגותיות, עשרות חדרים (82), המכילים אוספים של פרדינאנד שמעניינים במגוונם. מכלי נשק דרך ציורים וחפצי אמנות וכלה בפוחלצים של בעלי חיים שניצודו. המעניין הוא המגדל העגול בו הוחזק כאסיר המלך ואצלב בעת מהפכת החצר שעשו נגדו האצילים. מכאן נמשיך לתבור Tabor.

תבור Tabor

עיירה זו הוקמה במקום בו היה ניצב בעבר מבצר בשם זה, תחילתה ב-1420 כעיר מבצר ששימשה את ההוסיטים שפעלו בהשראת תורתו של יאן הוס. מקור שמו של המבצר ההר תבור המצוי בארצנו.

משהגענו לעיירה בדרך הראשית נמשיך בתוכה לעבר העיר העתיקה, המצויה מצפון. מטרתנו להגיע למגרש החניה הצמוד ביותר לעיר העתיקה, והנמצא באזור המשקיף על העמק והקניון. כשנגיע למגרש החניה נבחין משמאלנו במגדל שמירה עגול שהוא חלק מחומת העיר העתיקה. מגדל זה מהווה למבקר סימן שהוא הגיע למגרש החניה הנכון. בקצה מגרש החניה נבחין בשלט "בית הכנסת היהודים". כלומר כאן עמד בית הכנסת של יהודי תבור ובמקומו ניצב כיום מגרש חנייה. בית הכנסת נחרב בשנת 1970. המגדל עצמו היינו חלק מביצוריה של העיירה שהייתה מוגנת היטב. מכאן נעלה במעלה הסמטאות, ואין זה משנה באיזו סמטה תבחרו, כי בסופו של דבר לאחר שתעלו בכל סמטה שהיא כלפי מעלה נקודת הסיום של העלייה תהיה כיכר העיר העתיקה.

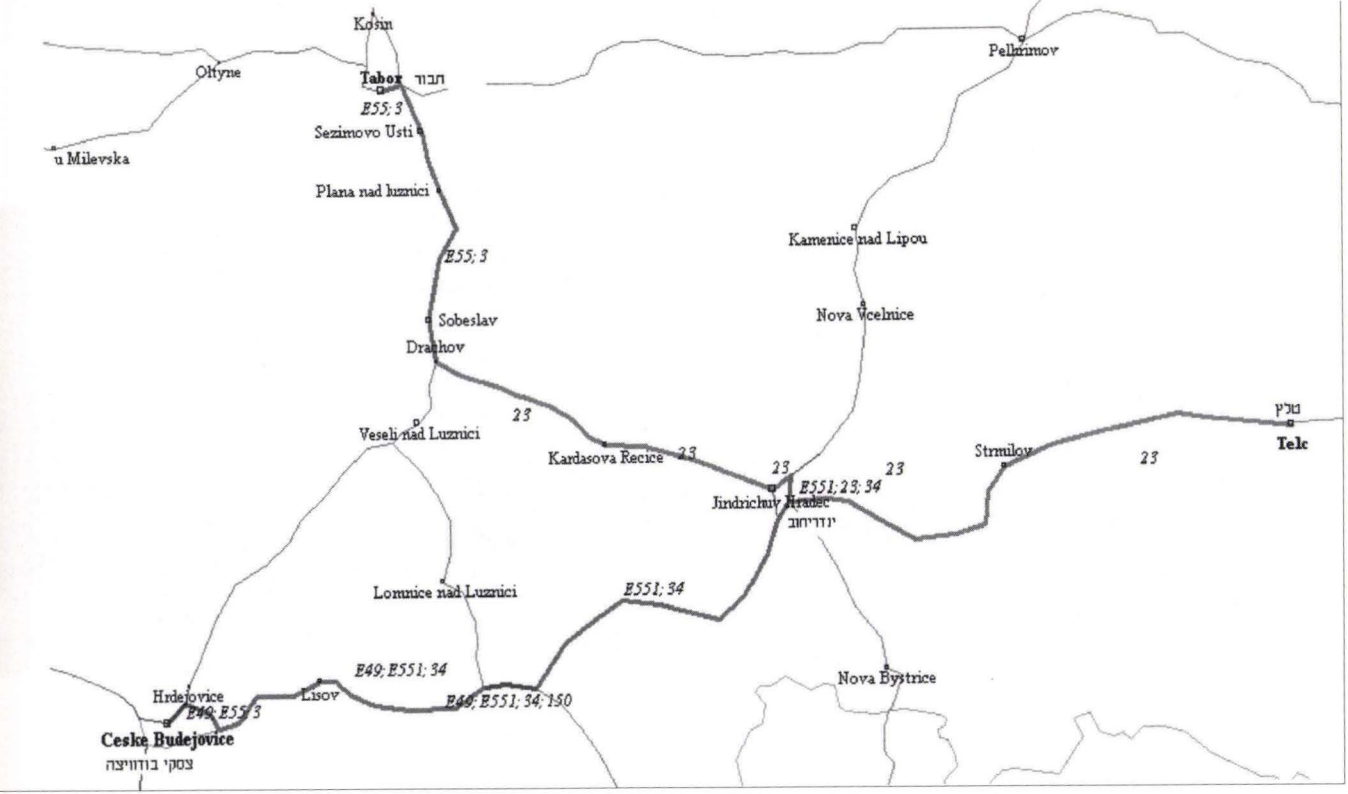
הכיכר היפיפייה, בה ניצב פסלו של מפקד צבא ההוסיטים **ז'יז'קה**, ניצבת בלב העיירה. הכיכר מוקפת מבנים בסגנונות הבארוק והגותי. את הסיור בעיירה מומלץ להתחיל בצידה הצפוני של הכיכר. מולנו ניצבת כנסיה משנת 1512 בסגנון גותי, כשמעליה ניצב מגדל בסגנון הבארוק, הנושאת את השם "כנסיית הטרנספיגורציה של אדוננו שעל הר התבור". ממול לה ניצב בית העירייה הישן, המשמש כיום כמוזיאון של התנועה ההוסיטית, בו תוכלו למצוא אוסף מגוון של כלי נשק שהיו

מצבת זיכרון בתבור על מקום בית הקברות שנחרב

בית הכנסת בינדריחוב

הדרך מתבור לטילץ ולצסקי בידווצה

בעברם כלי חקלאות. ממש היפוכו של הפסוק "וכתתו חרבותם לאתים". בין שני המבנים הללו מחברת מנהרה הנמתחת לאורך 650 מטר. ניתן לערוך סיור מודרך בתוך המנהרה ששימשה גם כיקב ומרתפי אכסון ושמירה ליין כיוון שהטמפרטורה במקום נמוכה וקבועה (17 מעלות). במהלך מלחמות ההוסיטים שימשו המנהרה והמרתפים כמקום מסתור.

נחזור לנושא היהודי. קהילה יהודית הייתה בישוב הזה כבר בסוף המאה ה-14 כאשר היה זה כפר ותחנה בדרך המובילה לכיוון אוסטריה. במהלך השנים התפתחה הקהילה ומפעם לפעם סבלה מרדיפות וגירושים. ברחוב קורנדובה Korandova לא הרחק מהמגרש עליו היה בית הכנסת מצוי בית הקברות הישן מאז המאה ה-17.

מבית הקברות החדש לא נותר דבר לאחר מלחמת העולם השנייה, מלבד שלט המצביע על המקום בכניסה לעיר על אם הרך בכניסה הצפונית מפראג.

ניתן להגיע מכאן לעיירה ווטיצה Votice או בגרמנית Votitz בה חיו יהודים כבר ב-1538 ומסמך מאותה שנה מצביע על הקמת בית עלמין יהודי. היא הייתה מרכז לגידול חיטה וזו כנראה הסיבה להתיישבות יהודים במקום בהיותם סוחרי תבואה.

נמשיך ונדרים עד לעיירה סוביסלאב Sobeslav. כאן נפנה שמאלה על כביש 23 שיוביל אותנו לאורך 24 ק"מ, עד ליאנדריחוב הראדאצ Jindrichuv-Hradec.

יאנדריחוב הראדאצ Jindrichuv-Hradec

במקום נמצא מבנים מהמאה ה-15 וכן טירה שבנייתה נמשכה למעלה מחמש מאות שנים, דבר שהביא לסגנונות בניה רב-תקופתיים מסגנון הרומנסקי ועד לסגנון הבארוק. בין הדברים המעניינים במיוחד בטירה, המטבח המעוצב בסגנון תקופת הבנייה הגותית וכן ציורי קיר מאותה תקופה. בטירה מוזיאון, שבו נוכל לראות אריגים וכלי נגינה וכן אוסף מיוחד במינו של חתימות. חצרות הטירה מעניינות אף הן וסביבן גדר ברזל שאף היא מעוצבת בסגנון הגותי. כמו כן כדאי לראות את הכיכר המרכזית של העיר על מבניה בסגנונות הבארוק ורנסאנס.

כבר במאה ה-13 חיו במקום יהודים ויתכן שאף לפני כן. תשאלו על רחוב קוסטילאני Kostelni המצוי ליד כיכר העיר מצפונה. שם מצוי בניין בית כנסת מהמאה ה-18. זהו הבניין שבחזיתו ארבעה חלונות ספרדיים (ניאו גותי) שכיום משמש את הכנסייה ההוסיטית. בניין לידו היה בית הספר היהודי.

בית העלמין הוא מהישנים – כנראה מהמאה ה-13 והוא מצוי על גדת נהר הנז'ארקה. במקום גם בית טהרה.

מכאן נמשיך כ-2 ק"מ עד להצטלבות בה נפנה ימינה לכיוון טז'יבון Trebon. זוהי עיירה שתחילתה במאה ה-12 ושמרכזה בנוי בסגנון ימי הביניים. בלב הכיכר המרכזית מצוי הפסל לזכר הדבר השחור וסביבו בנינים מימי הביניים, להם קשתות עבות בבסיסן, הבנויים בסגנון הרנסאנס בהם מגדל כנסיה על ארבעת שעוניו. אמנם רחובה הראשי מהווה תערובת סגנונות: החל מהסגנון הגותי דרך הבארוק וכלה ברנסאנס. קטעי החומה שנותרו ושני השערים מהווים תזכורת לעברה. מכאן נעלה על כביש 34 שהוא המשכו של הכביש בו אנו נוסעים לכיוון כללי של צ'סקי בודאוויצה Ceske-Budejovice.

למעוניינים בסיורי נוף מומלץ להישאר בסביבת טז'יבון בתחומי שמורת הטבע הענקית ביותר בתחומי צ'כיה על 270 אגמים ותעלות מים. כמו כן מצוי בסביבה זו סכר שאורכו 80 מ' וגובהו כ-21 מטר.

אפשרות אחרת היא להמשיך מזרחה מיאנדריחוב הראדאצ Jindrichuv-Hradec על כביש 23 שיוביל אותנו עד לעיירה טלץ Telc.

טלץ Telc

בטלץ נמצא שדרות ומבנים מימי הביניים הבנויים בסגנון הבארוק ובצורות מיוחדות. אמנם רבים חושבים כי המקום הינו בבחינת בונבוניירה אך לנו, כשביקרנו במקום זה, לא נראה כך.

במאה ה-14 סבלה העיר שרפה שכילתה אותה ואפשרה את בנייתה מחדש כפי שהיא נראית כיום. לא הפלישה השבדית ואף לא הכיבוש שהיא סבלה, 13 שנים לפני כן, מידי אולברכט פון ואלדשטיין, נתנו את אותותיהם בבתיה של העיר. מומלץ במיוחד להגיע לכיכר השוק על מבניה המיוחדים. בין המבנים

בית הכנסת בפילזן

כיכר העיר טלץ

תנו עיניכם בבית מספר 15, הבנוי בסגנון גותי על מגדלו הפינתי והמרהיב, קירותיו מכילים ציורים ושרידי ציורים בעלי מוטיבים תנכיים. בניין העירייה הנושא את המספר 10, קומתו הראשונה היא לפחות מימי הביניים ובכללותו שופץ, בשנת 1574, למראהו כיום. אם תגיעו בשעה שהמבנה פתוח היכנסו וראו את האולם העשוי בסגנון גותי ועוד ועוד מבנים מסוגננים. מהכיכר נפנה למצודת טלצער שהייתה ארמונו של הדוכס זכריה על גינותיה היפות.

לא הרחק ממנה כ-6 ק"מ לכיוון דרום מצוי הכפר וולקי פשין Velky-Pecin ובו בית העלמין היהודי הישן של טלץ. בית עלמין נוסף נמצא בטלץ עצמה ליד תחנת הרכבת. כדי להגיע לבית העלמין יש לעבור ליד האצטדיון, ממנו פונים לכיוון תחנת הרכבת וממשיכים לאורך המסילה, כשהאגם מימין לנו, ולהמשיך עד סוף האגם בכיוון כללי לכנסיית נובה ריצה Nova Rise. כן מצוי בעיירה מבנה ששימש כבית כנסת אך כיום הוא בית משרדים והוא מצוי בקצה הימני של הכיכר, אם גבכם אל מבנה מספר 15 שתואר לעיל.

כ-10 ק"מ מהעיר לכיוון צפון מערב, מצויה גבעת יבוניצה Javonce שמשמעות שמה בצ'כית גבעת עצי האדר(מייפל) אזור נאה לסיור רגלי למי שעיתותיו בידו.

מכאן נחזור לטז'יבון Trebon דרך כבישים 23 ו-34 וממנה נמשיך מערבה על כביש מס' 34 (E551) (E94) עד לעיירונת "לישוב" ממנה יוצא כביש ימינה לכיוון הלובוקה Hluboka. בדרך נעלה לקטע קצר על כביש 3, ממנו לאחר כ-7 ק"מ, נגיע להלובוקה. טירה זו, הבנויה בסגנון הגותי מתוארת כוינדזור של מרכז אירופה, מכונה על ידי הצ'כים ה"פנינה של דרום בוהמיה". הטירה ממוקמת במקום בו צפה המלך וצלאב הראשון על הוולטבה Vltava. הוא הקים אותה במקום במחצית הראשונה של המאה ה13-. מאז עברה הטירה ידים ושופצה מחדש בעיקר במאה ה-19 (בין השנים 1841 ו-1871). נכנס ונראה אוסף של כלי נשק ורהיטים, שטיחים וגובלנים, ופארק נעים. משם כדאי להיכנס לאולם בו שוכן מוזיאון דרום בוהמיה ובו ציורים נדירים ופריטי אמנות בוהמית.

ברחוב טירשווה Tyrsovat בניין מספר 15 הוא בית הכנסת שהפך למבנה כנסייתי, וכ-450 מטר ממנו ליד תחנת הדלק מצוי בית העלמין ובו מצבות מהמאה ה-18. נמשיך בכיוון דרום מערב עד שנגיע לצ'סקי בודאוויצה Ceske-Budejovice .

צ'סקי בודאוויצה Ceske-Budejovice

העיר, הינה מרכז אזורי, והיא שוכנת על דרך המלך מפראג לאוסטריה (לינץ). דבר שהפך אותה לעיר שוק מהמפותחות בצ'כיה כבר בראשית המאה ה-19. פרסומה העיקרי בא לה בשל מבשלת הבירה "באדוויזר" והחנות מהמאה ה-16 בה ניתן לטעום בירה זו (לשם כך שאלו על מאסנה קראמי Masne-Kramy). על מנת לבקר בחלק העתיק של העיר יש להחנות את המכונית באחד ממגרשי החניה שמקיפים את מרכזה העתיק. במרכז העיר נמצא עשרות מבנים יפיפיים וכן כיכר מרכזית מרובעת ובמרכזה מזרקה בסגנון הבארוק ולידה מגדל תצפית הקרוי המגדל השחור. גובהו 68 מטר (יש טוענים שגובהו 72 מטר תמדדו ותווכחו) והוא נבנה במאה ה-16, מכאן תוכלו לסקור את הסביבה. גם בית העירייה על שלושת מגדליו בנוי בסגנון הרנסאנס.

מהכיכר נצא לכיוון האצטדיון וקריית הספורט ברחוב ביסקופסקה Biskupska עד לנחל. לאחר שנחצה גשרון נבחין משמאל לנו בבניין בית הסוהר ומייד לאחריו במגרש ריק עליו דשא ומצבה, כאן היה בית הכנסת של העיר בודאוויצה. זה למעשה מה שנותר מהקהילה שגרה במקום. כבר במאה ה-14 חיו במקום יהודים (אזכור לכך מצוי בארכיון העיר והוא מאזכר שבשנת 1341 היו במקום לפחות שני יהודים). בראשית המאה ה-16 היו במקום רדיפות יהודים כאשר תשעה יהודים הועלו על המוקד ואחרים הוטבעו. לפי ארכיון הכנסייה 23 ילדים יהודיים הוטבלו באותה תקופה על ידי הוריהם לנצרות. בעקבות הרדיפות חוסלה הקהילה היהודית ורק באמצע המאה ה-19 חזרה והוקמה. ברחוב פיקרינסקה Pekarenska מצוי בית העלמין היהודי. זהו הדבר היחיד, להוציא המצבה שהוזכרה לעיל, שנותר מ-1138 תושביה היהודים.

נחזור שוב לכיכר העיר וממנה נמשיך לאורך מדרחוב לכיוון רחוב קארל מפאק Capek בו מצויה תחנת הרכבת. זו היא תחנת הרכבת הישנה ביותר בכל רחבי אירופה. התחנה הוקמה בשנת 1832. מלבד קטר ישן הניצב בסמיכות לכניסה לתחנה אין בתחנה הזו דברים מיוחדים.

לפני שנמשיך, ואם יש לכם מעט זמן, צאו לכיוון דרום\מערב כ-15 ק"מ לכפר קטנטן, שכמעט ואינו מצוין על גבי המפות,

הקרוי הולושוויץ Holašovice והמצוי על אמצע הדרך שבין צ'סקי בודאוויצה לבין פראחטיצה, ושכל כולו רחובון אחד המלא בארכיטקטורה כפרית בוהמית יפיפייה ומושכת עין. האזור סביב הכפר מכיל חפירות ארכיאולוגיות מתקופת האבן. אם יצאת לכפרון, ניתן לנסוע על דרך צרה העוברת על פני קרמזה והנצמדת לנהר הוולטבה שתוביל אתכם עד לצ'סקי קרומולוב.

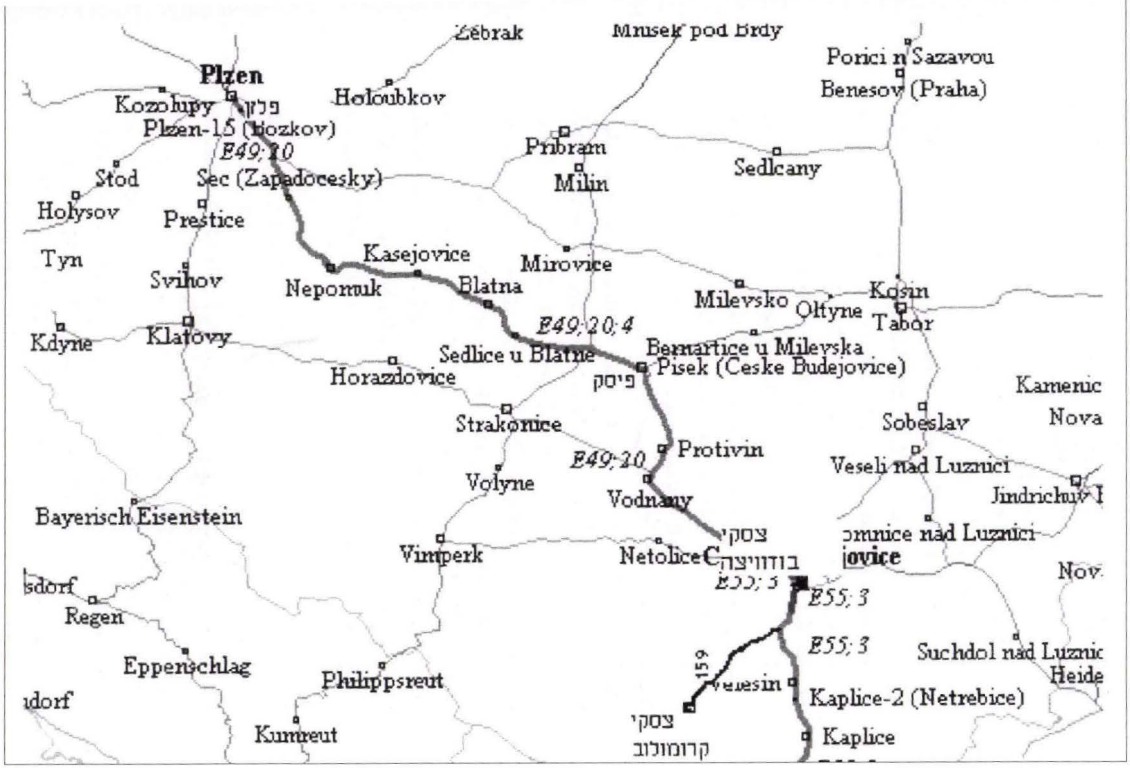
מי שלא בחר בהולושוויץ ייצא מצ'סקי בודאוויצה על כביש E55 בו נדרים עד Kam. Ujezd שלאחריה יש מזלג דרכים בו נרד מה-E55- לכיוון ימין ונדרים מספר ק"מ ספורים, עד שנגיע לצ'סקי קרומלוב Ceske-Krumlov.

אם אתם מתכננים לצאת את צ'כיה לכיוון אוסטריה לעיר לינץ, בקרו בצ'סקי קרומלוב וממנה יוצא כביש צדדי לכיוון דרום, המוביל אתכם לעיירה וישי ברוד Vissi Brod. לידה מצוי אגם ליפנו – אגם מלאכותי הנמתח לאורך כ-40 ק"מ ולרוחב 10 ק"מ ושניתן לעסוק לחופיו בסוגים שונים של ספורט מים. בעיירה וישי ברוד Vissi Brod נמצאים מבני דת מהמאה ה-13 בהם כנסיה ומנזר ציסטראן. בכנסיה ניתן למצוא גלריית תמונות, אך המעניינת ביותר היא הספרייה בה תמצאו כתבים וספרים מראשית הדפוס ואף לפני כן.

מכאן נמשיך כ-9 ק"מ על כביש 3 לכיוון הגבול האוסטרי ובקאמיני ללזד Kamenny lljezd נפנה ימינה לכביש מספר 159 שיוביל אותנו לאורך 13 ק"מ לצ'סקי קרומולוב.

צ'סקי קרומלוב Ceske-Krumlov

העיירה צ'סקי קרומלוב מוגדרת על ידי רבים כיפה בעיירות צ'כיה, ואף כוונציה של צ'כיה, ולא בכדי. היא שוכנת לרגלי גבעות אזור שומווה Sumava על גדת הוולטבה Vltava. הימצאותה במרחק של כ-170 ק"מ מפראג, על מה שקרוי דרך הסחר בין פראג לאיטליה, נתן אותותיו במבניה המסוגננים. העיר מהווה את אחת הערים המרכזיות בוולט אווה העילית ומהווה אתר בו נשארו הרחובות והמבנים כפי שהיו במשך מאות השנים. בשנת 1309 מועד בו פסקה שליטת משפחת האציל ויטובקי באזור, עברה העיר לשליטת בית האצולה

הדרך מצסקי קרומולוב לפלזן

רוזמברק, והיא מוכרזת כעיר. זו אף התקופה בה קבלה העיר הציורית הזו את צורתה. תנופת בניה נוספת הייתה במאה ה-16 בה נבנה הארמון, הידוע כיום כמצודת קרומלוב, על שרידי ארמון משפחת האצילים ויטק ובודיווי ויטובקי מהמאה ה-14. עיקרה של העיר נבנה במאה ה-16 תוך החלפת סגנון הבניה של ימי הביניים בזה של הרנסאנס.

זו העיירה המשומרת ביותר בדרום בוהמיה שסגנון ימי הביניים נח על בתיה, בהם סגנונות בנייה מהגותי דרך הרנסאנס וכלה בבארוק. זו גם הסיבה שאונסקו הכניסה את העיר לרשימת מקומות התרבות שיש לשמרם.

לאחר שנחנה את המכונית במגרש החניה **(אי אפשר לחנות בתוך העיר!!!)** נצעד במקביל לטירה כשהיא מצויה מימין לנו ואנו צועדים במקביל ליובל של נהר הוולטבה Vltava הנושא את השם Polecnice, עד שנגיע לרחוב ששמו Latran, בו נפנה ימינה והוא מוביל אותנו לרובע בשם זה. כל הדרך לאורך הרחוב תנו דעתכם לבתים ולסגנונות הבנייה שלהם. נמשיך ברחוב הזה על פיתוליו עד שנגיע לרחוב Nove-Mesto שם נפנה ימינה וכעבור כמה עשרות מטרים נחצה את הנהר על גשר ששמו לאזנבנסקי Lazebnicky-Must. נמשיך באותו רחוב שעתה נושא את השם ראדניצני Radnicni, ובקצהו הכיכר המרכזית עליה צופה הכנסייה הגותית ע"ש ויטוס הקדוש. שני אלה מהווים מוקד משיכה לתיירים. מעליהם מצודת העיר הידועה בשם מצודת קרומלוב, או בשמה המקורי טירת קרומארו, שנבנתה עבור הרוזן וילאים מרוזמברק. אף היא, כמצודת ההראדצ'אני שבפראג, תוכננה ונבנתה ע"י בנאים ומהנדסים איטלקיים, ביניהם וולאך, דריזן ומאגי, והיא משלבת בתוכה סגנונות גותיים ורנסנס. העובדה שהיא תוכננה ונבנתה בידי אמנים איטלקיים מוכחת מהציורים בסגנון הבניה האיטלקי. דהיינו סגנונות משולבים של רנסאנס ובארוק המכילים בתוכם מוטיבים וונציאניים. בעלותכם לצפות בטירה ובאולמותיה, זכרו להביט מבעד לגלריית הרנסנס של מגדל הטירה כדי לצפות בנוף סביב. מקום אחר בטירה הוא האולם המוסתר בו תמצאו ציורים מתקופת הקומדיה דל ארטה. כן מכיל אולם התיאטרון אוסף של תפאורות מתקופות שונות. אחת האטרקציות המפוקפקות, המוצעות לתיירים, היא ביקור במחילות התת קרקעיות. לעומת זאת מומלץ הסיור בספריה שבטירה שהיא מהמפורסמות במרכז אירופה. כמו כן אם הגעתם

לכאן לעת ערב, נסו למצוא כרטיסים לתיאטרון העירוני שהוא העתיק ביותר באירופה.

בקצה העיר העתיקה, לא הרחק מהכיכר המרכזית, נאם סוורנוסטי Nam Svornosti נפנה לסמטה קטנה נא לוצי Na Louzi שבקצה הרחוב קאיובסקה Kajovska, נמשיך ברחוב עד לפינתו עם קוסטלאני Kostelni ושם נפנה ימינה לכיוון הגשר. נחצה את הגשר ונמשיך בו עד לינצקה Linecka כשמשמאל לנו מצוי בית ספר, אנו פונים שמאלה לרחוב לינצ'קה המתעגל וממשיך תוך פניה חדה שמאלה לרחוב ישר, המשיכו ישר עד לפניה החדה הנוספת, והפעם ימינה. משמאל לכם גינה ומימין לכם מצוי מבנה בית הכנסת שהפך לכנסיה הוסיטית. סובבהו ותבחינו בצידו המזרחי בגומחת ארון הקודש שעדיין בולטת. הכניסה מצויה ברחוב זה סודוום Za Soudem.

בית העלמין היהודי צמוד לזה המקומי ברחוב הרביטובני Hrbitovni במעלה הגבעה והוא מהמאה ה-19.

מכאן נשוב בדרך בה באנו, אך במקום להמשיך ולחזור לכיכר המרכזית, מטרתנו היא לפנות שמאלה לרחוב קאזויאקה Kajoyaka. בטרם נפנה נשאל על בניין התיאטרון המצוי ממש לידנו. זהו, כאמור, בניין התיאטרון העתיק ביותר באירופה. נחזור לרחוב קאזויאקה Kajoyaka על מבניו העתיקים המתוארכים ונצעד לאורכו לכיוון רחוב צ'ירוקה Siroka, עד לקצהו. על גדת הנהר, משמאל לנו, נראה תחנת כוח הידרואלקטרית, שאיננה פועלת יותר, בעטיה הקימו על הנהר מאחוריה - סכר, המשמש כיום כמקום לספורט מים. הספורטאים המשתמשים בקיאקים מנסים להילחם בזרם. נחצה את הגשרון כשמעלנו מצויה המצודה. ומתחתיה מעביר מים שמתחתיו מעבר להולכי רגל שיוביל אותנו למגרש החניה.

נחזור לצ'סקי בודאזוויצה Ceske-Budejovice ונעלה על כביש 22, שיקבל לאחר וודאנאני Vodnany את המספר 20, עד שנגיע לפיסק Pisek. אולם לפני שנגיע לפיסק, כדאי לעצור בוודאנאני Vodnany, שם נמצא ברחוב דרוז'טוני Druzstevni מוזיאון עירוני. בניין זה היה בית הכנסת עד למלחמת העולם השנייה. כמו כן קיים במקום בית קברות יהודי בשולי יער ליד חוות פראז'אק Prazak.

בפיסק Pisek תעצרו לחניית ביניים קצרצרה על מנת לראות את גשר האבנים הניצב מעל לנהר אוטאווה Otava. זהו גשר שעליו פסלים והוא הגשר העתיק ביותר הניצב כיום בצ'כיה. מבט נוסף כדאי לתת בכיכר השוק ובכנסיית מרים. במקום בית כנסת ניאולוגי די מרשים בצורתו החיצונית, שהפך למחסן ובשנים האחרונות שופץ. לבית הכנסת ניתן להגיע כשצועדים לאורך הכיכר הראשית מבית הדואר, ופונים ממנו בקו ישר ימינה וממשיכים עד לרחוב המקביל לרחוב הראשי, שם פונים ימינה ובסמטה הראשונה שמאלה, הקרויה סוקניצה, מצוי בית הכנסת וכן בית קברות. המפתחות אצל ד"ר פראשק Prashek. משם ממשיך הכביש ומתפתל ומביא אותנו לפלזן Plzen.

פלזן Plzen

העיר פלזן שוכנת במערב בוהמיה והיא העיר המרכזית באזור זה. היא שוכנת על מפגש הנהרות מז'ה Mze, רדבוזה Radbuza ואולאוה Uhlava היוצרים ביחד את הנהר ברונקה Berounka. ניתן להגיע אליה על כביש E12 מפראג, הממשיך ממנה לגבול הגרמני לכיוון כללי נירנברג.

העיר ממוקמת באזור עשיר במרבצי ברזל ומכאן מעמדה התעשייתי. בתוכה מפעל המכוניות, הרכבות, רכב משוריין ופלדה של חברת שקודה הקיים בה מזה למעלה מ-130 שנה. אך מעל לכל מפורסמת פלזן בבירה שלה Prazdrojurquell, ובנוסחה לפיה מייצרים בירה זו המופצת ברחבי העולם. הסיבה האמיתית להפיכת פלזן לבירת הבירה נעוצה בעובדה הפשוטה שבעמקים סביבה גדלים המרכיבים העיקריים מהם מייצרים את הבירה כמו הכשות, השעורה וסלק הסוכר. עובדה זו הביאה לכך שמאז ימי הביניים מייצרים במקום בירה. אגב הפטריות שגורמות לתסיסה קרויות פלז Pilz.

כבר במאה ה-9 הייתה במקום טירה וסביבה מספר בתים. וב-1295 קיבלה מעמד של עיר מבצר על ידי וינצ'סלאב ה-2. כיוון שהעיר ידועה בשל תעשיית הבירה שבה, חשוב שנאזכר כי בשנת 1307 הוקמה מבשלת הבירה הראשונה. במלחמות ההוסיטים הייתה מעוז קתולי מהבודדים באזורה. במלחמת שלושים השנה נכבשה על ידי הפרוטסטנטים.

כבר ב-1338 חיו בפלזן יהודים, זאת אנו יודעים מתעודות חתומות בידי קארל ה-6 שציווה על פקידיה להגן על היהודים. ב-1504 גורשו ממנה היהודים ועד 1848 חיו יהודי פלזן מחוץ לעיר והיו מגיעים אליה רק לצרכי מסחר. ערב מלחמת העולם השנייה חיו בה 2770 יהודים שהועברו במלחמה למחנות ההשמדה ולאחר המלחמה נמנו בה כ-300 יהודים. כיום מצויים בעיר כ-200,000 נפש.

בעיר מבנים יפיפיים מהמאות ה-15 וה-16 ביניהם בניין העירייה והכנסייה הגותית הניצבת במרכזה של כיכר העיר וכן בניין בית כנסת גדול שכיום אינו משמש יותר כבית כנסת, אם כי בשנתיים האחרונות שופץ. פרטים עליו בהמשך.

את הסיור נפתח במרכז העיר ליד כיכר הרפובליקה Nam.-Republiky. סביבה מצויים רחובות עתיקים בעלי אופי של ימי הביניים. הכיכר משתרעת על פני שטח של 527X255 מטר והיא אחת הגדולות שתוכננו בימי הביניים (אחת הסיבות לגודלה של הכיכר נעוצה בעובדה, שסביב הכנסייה הגותית, הקרויה ע"ש סאן ברטלומיאו, היה בית הקברות המקומי שנהרס בסוף המאה ה-18). במרכז כיכר הרפובליקה Nam. Republiky ניצבת, כאמור, הכנסייה הגותית ולידה מעבר הכיכר, בניין העירייה הוקם במקור בשנת 1496 אולם עלה באש ב-1507, ונבנה מחדש ע"י האדריכל האיטלקי ג'ובאני די סטאטיה. ניכנס לבניין וניתן עינינו בציורי הקיר הרבים שבו. בניין העירייה בנוי בסגנון רנסנס מיוחד האופייני לבוהמיה. נעבור לבניין מספר 41, העומד לשמאל בניין העירייה, שהיה במקורו שני בנינים מהמאה ה-17 ושהיה אחד מבתיו של הקיסר רודולף ה-2. אף בניין זה, הבנוי בסגנון הרנסנס, נבנה מחדש בשנת 1793. באולם הכניסה נמצא ציורים המתארים את הקיסר. בניין מספר 12 ידוע בשם בית סקריבוניוסבסקי Skriboniuskys נבנה בשנת 1588 והוא מייצג את הסגנון הגותי ואליו נוספו מאוחר יותר אלמנטים ברוקיים.

משם נמשיך לרחוב, היוצא מן הכיכר בשם Riegrova ריגרובה ונצעד בו כשגבנו אל הכיכר עד לרחוב הראשי, שמעברו השני מצוי מגרש חניה. שם הרחוב Sady-Petatricatniku ובו נפנה שמאלה עד לפינת הרחובות Sady-Petatricatniku ו-Presovska. מולנו, מעברו השני של הרחוב, נראה בניין בנוי מלבנים אדומות, בסגנון רומנסקי בעל שני מגדלים ובמרכזו מגדלון קטן בעל צוהר. במרכז הצוהר נבחין בשני לוחות הברית ומתחתיהם

על קיר החזית ניתן להבחין בתצורת מגן דוד שחודשה בשנים האחרונות לאחר שנהרסה. בית הכנסת הזה היה בשימוש עד לשנת 1973 ומשנתמעטה הקהילה חדל מלשמש את היהודים והכנסייה ההוסיטית לטשה עין עליו. כיום שרידי הקהילה, בסיוע הקהילה בפראג והשלטונות, שיפצוהו והוא הפך להיות למוזיאון ומקום מפגש ליהודים הספורים ולאלה שמקורם יהודי. אחת לחודש ביום חמישי האחרון של כל חודש עברי מתקיים המפגש עם הרב הראשי ליהודי צ'כיה. מכאן נמשיך ברחוב Sady-Petatricatniku עד רחוב Sady-Smetanovy ומשמאלנו נבחין בבניין יפהפה, נמוך קומה, זהו בניין התיאטרון ומאחוריו משתרעת גינה יפה בה ניתן לטייל עד לסופה על גדת הנהר. שם נפנה ימינה לכיוון הגשר, ונחצה אותו לכיוון תחנת הרכבת. ליד התחנה מצויה מבשלת הבירה בורגליחן ברואהאוס שהייתה הראשונה בעיר. ניתן לערוך ביקור מודרך שבסיומו מקבלים קנקן בירה.

כתובת בית הכנסת ברחוב סמטאנובי סאדי 80 Sady- Smetanovy.

בדרך המובילה לכיוון פראג והכפר רוקינסקה מצוי בית הקברות העירוני ומעבר לכביש מצוי בית העלמין היהודי.

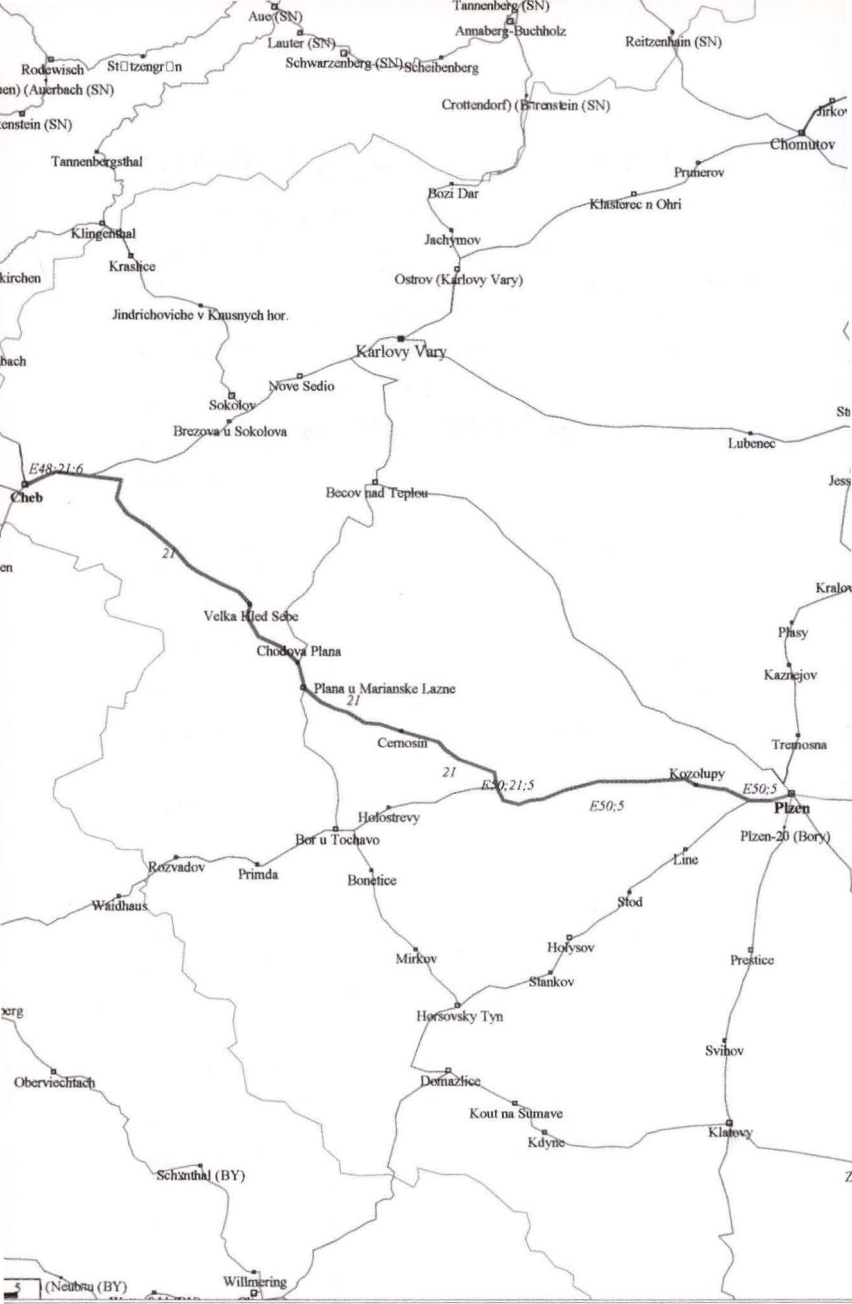
אם יש לכם זמן, לכו לראות את תיאטרון הבובות המתאים גם למבוגרים.

בעיר שירתו ברבנות בין השאר:

פלקלס אלעזר רב ופוסק בקוייטן שבמוראביה. היה מתלמידי ה"נודע ביהודה" וממתנגדי הפראנקיסטים. היה ידוע כדרשן נלהב ודרשותיו נאספו באסופה בשם "עולת חודש".

פרנקל-תאומים, הרב ברוך יליד אוסטרוביצה בפולין, משנת 1808 היה רבה של ליפניק שבמוראביה. שם הקים ישיבה בה למדו בעמקות ובפלפול. חיבר מספר ספרי חידושים על השו"ע או"ח וכן הגהות למשנה ולגמרא.

סטייה קטנה מהמסלול מפלזן לכיוון פראג תביא אותנו לרוקיסאני.

הדרך מפלזן לכב (אגר)

רוקיסאני Rokycany

נמצאת לא הרחק מפלזן על כביש מספר E-12. העיר ההיסטורית הזו הינה מהעתיקות ביותר בצ'כיה. כולה עטורה במבנים בסגנון הבארוק והרנסנס והסיבוב ברחובותיה בהחלט משרה אווירה. שרידי הביצורים אף הם משפיעים. במקום מצוי מוזיאון שכדאי לבקר בו למרות קטנותו והיקף ממצאיו.

מפלזן יוצאים על כביש E12 לכיוון הגבול הגרמני עד סטירבורו Stribro, שם פונים ימינה על כביש 21 עד שדובה פלאנה Chedova-Plana, וממנה קיים כביש פנימי עד לעיירת הנופש מרינסקה לז'נה Marianske-Lezne (מרינבד). אגב, משדובה פלאנה באה משפחת הוניגסברג, משפחת סוחרים ידועה בגרמניה והסודטים, שהייתה ידועה במאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20.

אפשרות נוספת של סטייה היא להגיע לבראון:

בראון Beroun

נמצאת על כביש 5 (E50) המוביל מפראג לפלזן. בכניסה לעיירה ניתן דעתנו לביצורים ולמה שנותר מהם, בין השאר שני שערים מהמאה ה-14. במרכז העיירה כיכר שבניניה המדהימים בנויים בסגנון הבארוק והרנסנס. כמו כן בבניין ג'נשטיין יש מוזיאון גיאולוגי המומלץ ביותר. כן יש בקרבת מקום שרידי טירה (זיבראק Zebrak).

מבראון ניתן להגיע על כביש 116 הצמוד לנהר בירונקה, שהוא יובל של הוולטבה, המתחבר אליה בסמוך לפראג, למצודת קארלשטיין.

קארלשטיין Karlstejn

במקום ניתן לראות את טירת קארלשטיין שנבנתה במאה ה-14 על ידי אנשיו של קארל הרביעי. בקפלה שבטירה צלב מעוצב עם כ-3,000 אבנים יקרות(ראו פרטים נוספים לעיל). חובבי הקומדיות שמטיילים כאן בלילות הקיץ, יוכלו לרכוש כרטיסים למופע "לילה בקארלשטיין" המוצג במקום.

מצודה אימתנית זו הנמצאת לא הרחק מפראג ושהוקמה במאה ה-14, שימשה את קארל הרביעי כמקום מגורים נופש והתבודדות (מאחורי התבודדויותיו אלו מסתתר סיפור שאשתו לא האמינה לו והיא התחפשה למשרתת כדי לראות את סודו). על מנת להגיע למצודה יש לטפס במעלה ההר ולאחר מכן לעלות על המגדל בכנסיית הצלב הקדוש ולראות את קירותיו מצופי הזהב. המדהים בכנסיה זו היא הקפלה שקמרונה מצופה באבני חן – כאילו כוכבים – (יש אומדים את מספרם בכ-2,500) וזהב. זוהי ה"כספת" הגדולה של קיסרי בית הבסבורג.

מריאנסקה לז'נה (מרינבאד) - Marianske Lezne

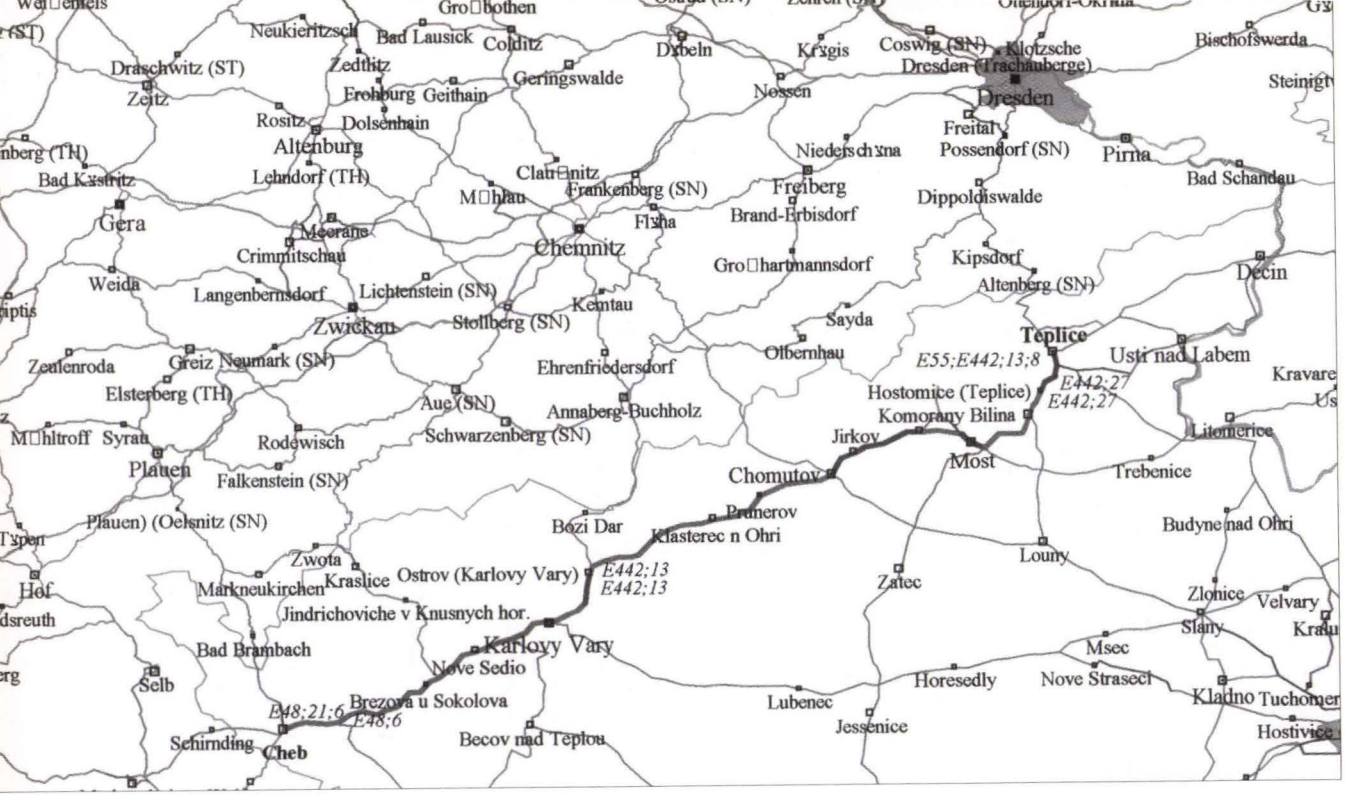
עיירת נופש במערב צ'כיה ידועה בשל 42 מעיינות מינראליים הטובים לריפוי מחלות קיבה ודרכי הנשימה. העיירה ממוקמת במערב בוהמיה. המיוחד בעיירה יפיפייה זו היא שדרת העמודים ע"ש הסופר הרוסי מקסים גורקי והגן החובק את אתר המעיינות. את המים המינראליים, להם טעם של סודה, תוכלו לשתות מתוך כלים מיוחדים לשם כך, הניתנים לרכישה בכל מקום. לגבי התיירים, מריאנבאד כאחותה קארלסבאד היא עיר של רחוב אחד שאך עברתם אותו, עברתם את כולה. מצפון לעיר מצוי אזור היערות הידוע כיערות הקיסר.

ברחוב חבסקה Chebska ליד מסילת הברזל מצוי בית העלמין היהודי, אך זהו בית העלמין החדש. הישן נהרס בזמן המלחמה על ידי הנאצים.

מכאן נעלה בכביש 21 לאורך הגבול עם גרמניה לכיוון צפון עד למזלג דרכים בו הפניה הימנית הינה לכביש E84 ואילו השמאלית לכביש 6, עליו ממשיכים כ-6 ק"מ ומגיעים לאגר כב Eger.

אגר Eger (כב Cheb)

שמה בצ'כית כב (Cheb) (האות כ לא דגושה), זוהי עיר מחוז בצפון מערב בוהמיה שמיקומה במעין חצי אי בתוך גרמניה, כאשר כמעט מכל עבריה היא מוקפת בגבול הגרמני. העיר

הדרך מכב לטפליצה

הייתה מרכז לגרמנים הסודטים (הסכם מינכן) שהצטרפו אל הנאצים.

קהילתה היהודית של אגר מהעתיקות בביהם וכבר במאה ה-12 לספירה אנו מוצאים במקום קהילה יהודית. בשנת 1350, בעת המהומות שעברו בכל אירופה נגד היהודים בגין הדבר השחור, נפגעו יהודי אגר קשות והקהילה כמעט והושמדה. הרחוב בו התגוררו היהודים נקרא בעקבות מעשי הרצח "מורטגאססן" - רחוב המוות. לפני כן גרו במקום למעלה מ-3000 יהודים, כעבור שנתיים חזרו היהודים לכב. ב-1383 נערכו בחירות מוניציפאליות לראש היהודים. בשנת 1435 נתפס בית הכנסת על ידי הנוצרים שהפכוהו לכנסיה, רק לאחר שנים בנו היהודים מול אותה כנסיה את בית הכנסת החדש. הכנסייה קיימת, אך בית הכנסת נהרס ואין לו זכר. כנראה בעקבות אותו גירוש והרדיפות, הוזכרה אגר בקינה "ציון אריוך בבכי אשר נוך שדוד למי אשוך". הקינה חוברה על הרדיפות וגלות קהילות רבות ביניהם "אוגשפור, שפייארה, גרמייזא, בזלא, אולמא, **ואיגר**".

במוזיאון העירוני ניתן למצוא אבני מצבה מבית הקברות העתיק של אגר. במקום בו היה בית הקברות, ברחוב אוסובזני Osvobozeni, קיימת מצבת זיכרון שנחנכה ב-1969.

במרכז העיר מדרחוב ובקצהו מספר רב של מבנים יפיפיים מימי הביניים ובינם בניין העירייה. מולו במרכז הכיכר בניין בן שלוש קומות מהמאה ה-13. מבנה זה, כמו גם זה הצמוד לו והמבנים שמאחוריו, היו בימי הביניים בתים של סוחרים יהודיים וזה שמם עד היום. בין שני הבתים היפיפיים, סמטה צרה ביותר שהייתה בעברה "רחוב היהודים". בקצה הכיכר מצוי ה"סטוקל" שהוא מבנה המורכב מאחת עשרה מבנים להם קומת קרקע משותפת. כאשר אנו נעמדים במרכז הכיכר ופנינו אל שני המבנים של הסוחרים היהודים, המוזכרים לעיל, נבחין בצריח של כנסיה משמאל לנו מעבר לכיכר, זהו האזור בו גרו יהודי כב עד לתקופת מעבר חבל הסודטים לידי גרמניה הנאצית בעקבות הסכם צ'מברליין.

אחד מחשובי רבני בוהמיה במאה ה-14 היה **רבי יעקל מאגר**. רבי יעקב יעקל היה תלמידו של רבי מושיל מזניים שבמוראביה וניהל התכתבות בענייני הלכה עם **רבי יעקב מולין ורבי ישראל איסרליין**. נראה הדבר לדעת כמה מחוקרי ההלכה והתפתחותה כי הוא **רבי**

יעקב מוינה מחבר הפירוש לתורה אך הוכחה ודאית לכך לא הובאה. את תפקידו כרב מילא גם בקרמס ובווינה בה למד עם רבי שלום מוינה.

מכאן נמשיך לקארלובי ורי – Karlovy-Vary

קארלובי ורי Karlovy Vary
(קארלסבאד – Karlsbad)

העיירה שוכנת ליד נהר טפל Tepel בתוך בקעה יפה וצרה בלב חבל הסודטים, לא הרחק מנהר האדר או בשמו האחר האוחז'ה. ניתן להגיע אליה על כביש 20 מפלזן. מלבד ההגעה ברכב פרטי ניתן להגיע באוטובוס או ברכבת מפראג. האוטובוס יוצא מתחנת האוטובוסים המרכזית של פראג Floren.

זוהי עיירת המרפא שהוקמה על ידי קארל הרביעי בשנת 1347, לאחר שגילה את 60 מעיינות המרפא המצויים בה. ב-12 ממעיינות אלה מפכים מים המשמשים גם לרחצה וגם לשתייה והם מקילים על הסובלים מבעיות כבד, כליות, סכרת קיבה וכדומה. במקום מופק מלח מיוחד. המרחצאות, שהעתיקה ביניהם נבנתה על ידי מריה תרזה ב-1762, מהוות מוקד משיכה מכל העולם. העיירה משמרת את האווירה שהייתה בה במשך כל אותן שנים ונותנת בכך פרנסה לכ-60,000 תושביה.

בעיירה ניתן לקנות כלי חרסינה וקריסטל מתוצרת חברת Moser.

ההיסטוריה של העיר כוללת בתוכה אותה ועידה ב-1819 כאשר תחת שרביטו של מטרניך, התכנסו שרים מחלקי גרמניה השונים כדי להחמיר את תקנות הצנזורה ולמנוע מהסטודנטים לנצל את זכויותיהם.

יהודים גרו בקארלסבאד בצורה מסודרת החל מ-1793, אם כי כבר במאה ה-14 חיו במקום יהודים בהיות העיר עיר המלך. ישוב יהודי רציני התפתח במהלך המאה ה-19 שהחזיק מעמד עד לתקופת משבר הסודטים. לפני כן ב-1921 וב-1923 התכנסו כאן הקונגרסים הציוניים. כיום יש במקום קהילה קטנה.

את הסיור במקום פותחים במגרש חניה המצוי בכניסה לעיר. ממנו, לאחר חציית הנהר, הולכים למרכז העיר ושם ניתן לצעוד במעלה הרחוב הראשי של העיר, שאינו תלול. הצעידה הינה לצידי נחל כאשר משני צדדיו מצויים מקומות אכסון ובתי מרפא. ממשיכים במעלה עד לגייזר המקורה המצוי במעלה הגבעה, בתוך פירמידת זכוכית. מגייזר זה פורצים מים מינראליים חמים.

בית כנסת מצוי ברחוב צ'כוסלובנסקי ארמדי 39 Ceskoslovenske Armady.

בית העלמין מצוי ברחוב קרוסנורסקה Krusnohoska, לא הרחק מהפירמידה אותה הזכרנו לפני כן ליד מלון "טרמאל".

בקארלסבאד נפטר בשנת 1921 המספר העברי **אברהם לייב שלקוביץ** הידוע בכינויו **בן אביגדור**. נולד ליד וילנה בשנת 1867 ועסק בעריכת תקופונים ובכתיבת סיפורים קצרים וארוכים בעברית בסגנון אנטי מליצי ואירופאי. היה מזכיר אגודת בני משה הציונית.

מקארלסבאד נמשיך על הכביש E442 שמספרו גם 13, לכיוון צפון כשמגמת פנינו לטפליצה Teplice או טפליצה שנוב. בדרך נעבור את העיירה דובי Dubi שאף היא עיירת נופש, בה מצויים מעיינות מינראליים. נעלה על הדרך E(8)55 שתחזיר אותנו לכיוון פראג, אך לא לפני שניתן דעתנו לאזור שסביב טפליצה הידוע בכינויו קרוסני הורי Krusne-Hory דהיינו הרי הברזל. זוהי סביבת נוף הררי הכולל בתוכו גם אגמים. בתקופת החורף ניתן לעשות חופשות סקי באזור זה, במיוחד אם נוסעים על כביש 25 לכיוון העיירה יאכימוב Jacymov. בדרך נעבור באוסטרוב Ostrov ובה נפנה שמאלה לכיוון יאכימוב. אם החלטתם לעשות סיור נופש באזור זה, מומלץ כי לאחר דובי תמשיכו לליטוינוב Litvinov, בתוך העיירה קיימת פניה ימינה לכיוון בראנדוב Brandov למעשה כביש זה מעלה אתכם לרכס בדרך הררית, נופית, יפה ומתפתלת הפונה כק"מ לפני בראנדוב שמאלה לכיוון קובארסקה Kovarska ולאחריה בבוז'י דאר Bozi-Dar ניתן לרדת לכיוון קארלובי ורי.

ניתן להגיע לקארלסבאד בתחבורה ציבורית מפראג. אוטובוס יוצא ארבע פעמים ביום מתחנת פלורנץ (יש לוודא טלפונית את לוחות הזמנים).

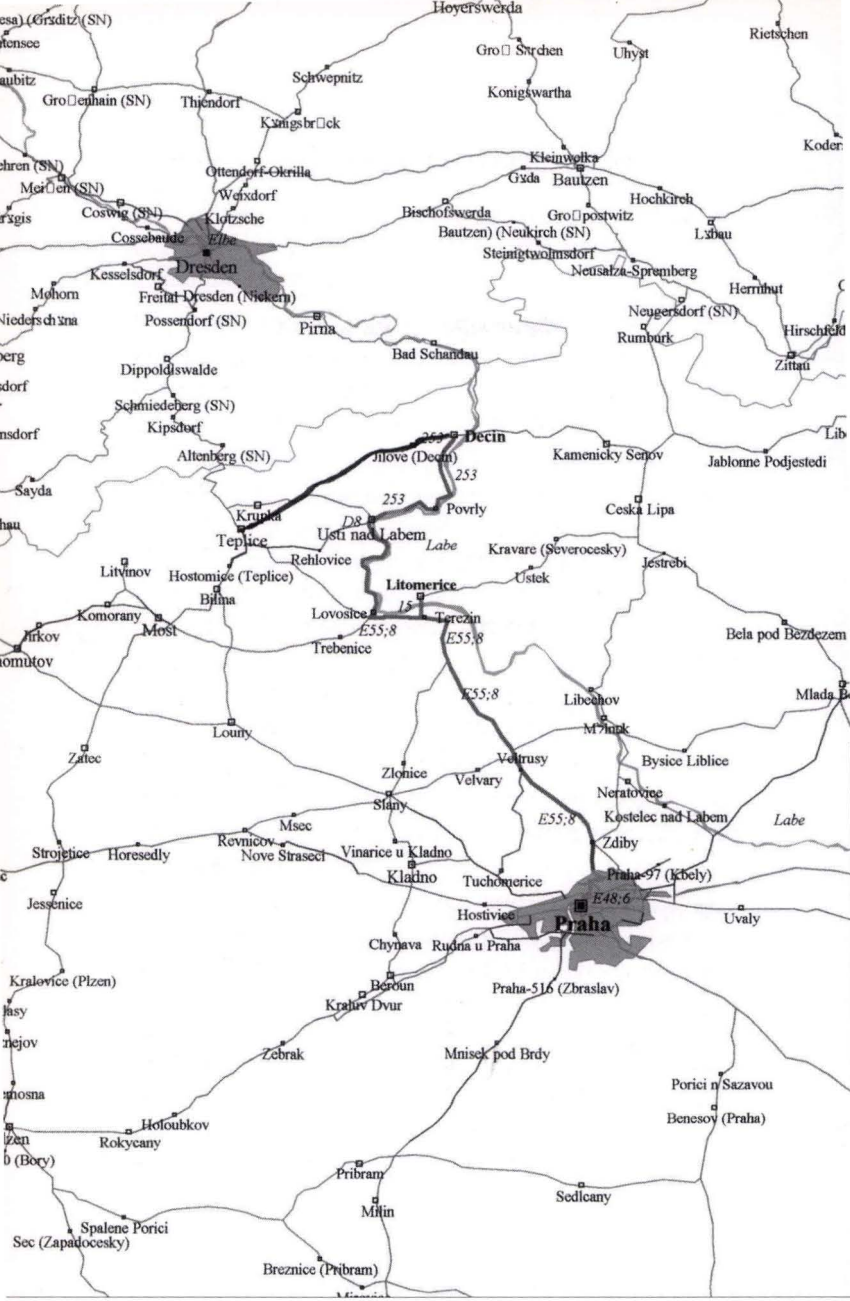
לא הרחק מקארלובי ורי נמצאת הרוזנטיין המוזכרת כאן רק בשל ההיסטוריה היהודית שלה:

הרוזנטיין Hroznetin

בעברית מכונה העיירה בשם לייש ובגרמנית ליכטנשטאט. מיקומה כ-9 ק"מ צפונית לקארלובי ורי ומגיעים אליה בנסיעה צפונה על כביש 13 (E442) המוביל לחומאטוב עד לאוסטרוב Ostrov. משם לאחר 11 ק"מ קיימת פניה שמאלה לכביש 221 עליו נוסעים עוד כ-6 ק"מ. עם זאת מצויה גם דרך פנימית קצרה מתוך קארלובי ורי, אבל קל להתברבר בה, ועל כן אני מציע את דרך המלך. (אגב בחומאטוב היה טבח ביהודים בימי מלחמות ההוסיטים כאשר נערך "מסע הצלב נגד ההוסיטים").

בעברה הייתה העיירה אחת החשובות בקהילות בוהמיה ומקום מושבו של הרב הראשי אברהם אהרון ליכטנשטאט. בתקופות בהם יהודי קארלסבאד לא יכלו להתגורר בעיר הם היו מתגוררים בישוב זה. מכאן באה משפחת לאש. אחת הסיבות להתיישבות יהודית במקום הייתה בהיות המקום על אם הדרך מלייפציג לבוהמיה ומוראביה.

אפשרות נוספת לפני שמגיעים לטפליצה על כביש 27 מקארלובי ורי, הינה להגיע לדוכצוב Duchcov. כדי למוצאה יש לנסוע על כביש זה, כשאנו חולפים על פני חומאטוב Chomutov ומוסט (בריקס) Most (Brux) עד כ-6 ק"מ לפני טפליצה-שנוב שם פונים שמאלה ולאחר כ-6 ק"מ נוספים מגיעים. במקום טירה נאה, הבנויה בסגנון הרנסאנס, הכוללת אוספים של ריהוט וגלריה המכילה ציורים. הכל מבית האוסף של משפחת וולדשטיין. כן תוכלו לראות את חדרו של קזנובה שבילה בטירה זו כספרן. גתה ובטהובן התארחו כאן והאזינו לקונצרטים (לפני שבטהובן התחרש). הטירה הייתה שייכת לאלברט פון וולדשטיין גיבור מחזהו של שילר על מלחמת שלושים השנה.

הדרך מטפליצה לליטומירז'יצה טריזין ולפראג

טפליצה-שנוב Teplice-Snow

עיירה זו לרגלי הרי הבצר הינה מרכז תעשיה ומכרות במיוחד פחם, זכוכית, טכסטיל וכימיקאלים. היא שוכנת כ-75 ק"מ צפונית מערבית לפראג.

ניתן למצוא במקום שרידי טירה מהמאה ה-15 כמו גם טירה. בטירה מצוי מוזיאון על הסביבה. במוזיאון מצוות מצבות שהובאו אליו מבתי קברות יהודיים. בעיר עצמה הרבה מבנים מהמאות ה-15 עד המאה ה-18 וכן מעיינות מרפא.

ההיסטוריה של העיר מוזכרת כבר בכרוניקות רומאיות בהיותה עיר מצב רומאית. בתקופה המאוחרת שלה, היא הייתה חלק מהאזור שהגרמנים תבעו לעצמם בהסכם מינכן. ההיסטוריה של תביעה זו מקורה בתקופת ההוסיטים שכבשוה בשנת 1421 ובזזוה. לאחר מלחמת העולם השניה הוחזרה לצ'כיה ותושביה הגרמניים אולצו לעבור את הגבול לגרמניה.

יהודים גרו בעיר מהמאה ה-15. אנו מוצאים מסמכים המעידים על מתן היתר ליהודים להתיישב בה והם נושאים את התאריך 1414. בשנת 1667 גורשו מרבית היהודים, להוציא 52 משפחות, עליהם הוטלה החובה ללבוש מלבוש מיוחד על צווארונם והם הוכנסו לרחוב מיוחד. הקיסר יוזף השני החזיר ליהודים את זכויותיהם האזרחיות והחל מ-1781 חיו יהודים בעיר בשקט. גם כיום חיים במקום יהודים.

בית הכנסת הניאולוגי שהוקם בשנת 1880 שימש בתחילה כבית כנסת ניאולוגי. אבל ב-1925 הפכה הקהילה את מנהגה וחזרה לכיוון האורתודוקסי. הבניין נהרס בחלקו על ידי הנאצים ונחרב סופית לאחר המלחמה... כתובת מיקומו: פינת הרחובות חלצ'צקהו והלקובה. במקום בו עמד ביהכנ"ס קיימת גינה ובמרכזה מצבת זיכרון נאה. ניתן להגיע לאזור מתחנת הרכבת פונים לכיוון דרום-מערב, כך שהטירה תהיה מצפון לנו, וצועדים לכיוון רחוב מזרקובסקה, לאחר כ-100 מטר קיימת הפניה לרחוב ליפובה. בית כנסת פעיל, מצוי ברחוב ליפובה מספר 25 Lipova. באמצע המאה ה-19 הוקם כאן גם בית חולים יהודי על ידי הפילנתרופ היהודי האוסטרו-בוהמי פון לעמל.

בית העלמין היחיד שנותר במקום מצוי ברחוב הרביטובני כשהכניסה אליו היא מהרחוב הניצב לו. בבית העלמין, ליד הגדר

בפינה הדרומית-מערבית, מצוי קבר אחים לחיילים רוסיים, זהו בית העלמין השלישי שהיה קיים בעיר. שני הקודמים נהרסו. אחד מהם היה במקום בו ממוקם כיום התיאטרון ברחוב או-דיברלה. זהו בית עלמין שפעל עד לשנת 1669. בית העלמין השני היה בפינת הרחובות יונגמנובה וחלצ'יסקהו מדרום לכנסיה הפרוטסטנטית. במקום זה הופסקה הקבורה ב-1862. המקום נהרס עד היסוד ע"י הגרמנים.

מגדולי ישראל שחיו בה:

פרנקל הרב זכריה נולד בפראג ב-1801 היה תלמידו של הרב בצלאל רגנסבורג, מכאן עבר ללמוד באוניברסיטה של בודפסט מדעים מדויקים ופילוסופיה. שימש כרב בטפליצה ובליטמריצה המוזכרת בהמשך. ב-1836 עבר לדרזדן וממנה עבר לברסלאו וניהל בה את הסמינר לרבנים. לחם בניסיונות של אברהם גייגר לבטל את השימוש בשפה העברית כשפת התפילה.

בימיו של הרב דוד פיק (1836), שהיה מקורב לחוגים הרפורמיים הוקם כאמור בית הכנסת הניאולוגי.

מכאן אנו אמנם מציעים להמשיך לכיוון טריזיין אולם קיימת אפשרות לבצע מעקף קטן ולהגיע לאוסטי נאד לאבם וסביבתה הקרובה.

אוסטי נאד לאבם /Usti Nad Labem Aussig

שמה הגרמני אוסיג Aussig. העיר שוכנת על נהר האלבה במקום בו הוא פורץ לכיוון גרמניה. אתר נוף מהיפים בצ'כיה. על מנת להגיע יש לעלות על כביש 613 הנושא גם את המספר D8 ולאחר כ-16 ק"מ מטפליצה מגיעים.

זהו מרכז תעשיית הפחם של צ'כיה מחד ומאידך עיר המחוז שעל גדת האלבה. העיר מהווה נקודת מוצא לסיורים באזור שהצ'כים מגדירים אותו כ"שוויץ הצ'כית".

טפליצה – שנוב,
יד לזכר קורבנות השואה

ליטומיירז'יצה

במקום קהילה יהודית קטנה שבית הכנסת שלה מצוי ברחוב מוסקובסקה 26 Moskevska. הקהילה החלה את פעילותה במאה ה-16. לקראת מלחמת העולם השניה עזבו היהודים לפראג, חלק מהם שנותר בחיים חזר לאחר המלחמה.

באזור הייתה אחת המפלות של נפוליון ב-1813 ובכפרים חלומץ Chlumec וואווז'וב Varvazov נמצאות אנדרטאות לזכר הקרב. בימי מלחמת העולם הופצצה העיר וצריח הכנסייה הגותי שלה נוטה מאז.

מכאן ניתן לנסוע לקרסנה ברזנו Krasne Brezno בה מצויה טירה מתקופת הרנסאנס.

כן ניתן להמשיך כ-12 ק"מ לזוברניצה Zubrnice בה מצוי מוזיאון לצורות בנייה בוהמיות.

מטפליצה נעבור את האזור מדיף הריחות של לובשיצה Lovosice. ריחות לא נעימים אלה מקורם בתעשייה הכימית המצויה כאן.

גם כאן הייתה קהילה יהודית, לפחות מאמצע המאה ה-18. מהקהילה נותר בית עלמין שבית הטהרה שלו הפך להיות לחדר המתים העירוני.

ניתן להמשיך על כביש 30 לכיוון צפון מזרח ולעבור בסביבה ההררית היפה של הרי הסודטים באזור זה מקבל הכביש את המספר 13 והוא מוביל אותנו בסופו של מסלול לדייצ'ין.

דייצ'ין Děčín- Tetschen-Bodenbach Podmokly

נמצאת כאמור לא הרחק מטפליצה שנוב, על גדות נהר האלבה. לידה נמצאים אתרים גיאולוגיים, אחד מצפון לה, בהרז'ינסקו Hrensko. לא הרחק מהרז'ינסקו נמצא קניון בשם אדמונדסקלאאם Edmundsklamm עשוי סלעי גיר. האזור כולו מוגדר כשוויץ הצ'כית.

מבחינה יהודית ברור שכבר במאה ה-16 חיו במקום יהודים שגורשו וחזרו באמצע המאה ה-19. בית הכנסת היפהפה המצוי ברחוב ז'יז'קובה Zizkva לא הרחק מתחנת הרכבת (כ-350 מטר), משמש כיום כבית משרדים וארכיון אך צורתו החיצונית

נשתמרה. נראה שנבנה בראשית המאה ה-20, בסגנון הארט נובו והוא מזכיר בצורה כלשהי את בית הכנסת של פילזן.

בעיר טירה מעניינת.

נחזור לכביש ממנו סטינו ונמשיך הלאה. כמה מאות מטרים לפני טריזין Terezin. תמצאו פניה שמאלה המביאה אותנו לעיירה קטנה בשם ליטומיירז'יצה Litomerice שאנו ממליצים לבקר בה.

ליטומיירז'יצה Litomerice

העיירה שוכנת ליד מפגש הנהרות אלבה עם יובלו האגר. על מנת לעבור בשעריה יש צורך לחצות את הנהר ולהיכנס לתוכה. בעת החצייה על הגשר, במבט ימינה, תוכלו לראות את המפגש של שני הנהרות. העיר שימשה כמרכז דתי ונוכל לראות בה מלבד כנסיות גם את הקתדראלה על שם שטפן ובתוכה ציורים יפיפיים מעידן הבארוק. תנו תשומת לב לביצורים מהמאה ה-13 בתוכם מגדל הכנסייה, שהיה חלק מביצורי העיר. חובה לגשת לבית העירייה העתיק שנבנה בידי האציל ליטרמיצה במאה ה-16 ולראות את דלתותיו הכבדים-מתכתיים והמעוצבים. הבניין מכיל מוזיאון, בו אוסף מאובנים שנמצאו בסביבות העיר והם מרשימים בגודלם. משם צאו ופנו ימינה עד לקצה המבנה, ושוב ימינה לרחוב צר שמצד ימין לכם. במרכזו בניין שהיה בית כנסת (הוא מצוי ברחוב וילקה דומיניקנסקה מספר 102 Ul Velka Dominikanska) על הבניין מצוי שלט המצביע על כך. כאן המקום לציין שזו אחת הערים הראשונות שאכלסו יהודים בבוהמיה, וכבר במאה ה-12 חיו בה יהודים. בעקבות גירוש היהודים מערי המלכות במאה ה-15 ביצעו תושבי העיר שחיטה נוראה ביהודי העיר ב-1451.

בימי מלחמת העולם השנייה פעל בליטומיירז'יצה בית חרושת תת קרקעי בשם ריכרד, שחלק מתושבי גטו טריזיין כמו גן יהודים שהובאו מפולין ואסירי מבצר טריזיין עבדו בו בפרך. אסירי טריזיין היו צועדים מדי בוקר למפעל ובערבו חזרו. חלק מעובדי הכפייה האחרים הוחזקו במרתפי המפעל. היה זה מתקן שהיה תחת פיקוד מחנה הריכוז פלוסנבורג.

נחזור לכביש ובתוך דקות ספורות נגיע לטריזיין Terezin.

טריזיין-טריזינשטאט Terezin

עיר מבצר קטנה זו הוקמה לפני מאתיים שנה על ידי הקיסר יוזף השני, שנתן לה את שמה על שם אמו, הקיסרית האוסטרית הידועה מריה תרזה. המבצר מורכב משני חלקים: האחד הקרוי המבצר הקטן; השני הגדול. מטרת המבצר הייתה למנוע פלישות של הגרמנים לכיוונה של פראג.

במהלך השנים שימש המבצר את השלטונות כבית כלא צבאי. הגרמנים הפכו את המבצר הקטן, המצוי מחוץ לעיר, בכיוון פראג, וכן את השטחים והמבנים הסמוכים לו, לבית סוהר. כלא זה הפך עד מהרה למחנה ריכוז לאסירים פוליטיים. את העיר עצמה, הפכו למחנה ריכוז ליהודים מ"שטח החסות של בוהמיה ומוראביה". כמו כן לכאן הובאו יהודים ידועי שם ובעלי זכויות מיוחדות, מכמה מארצות מערב אירופה וגרמניה. בין היהודים בעלי הזכויות הללו היו יהודים שקיבלו אותות הצטיינות מהגרמנים, במהלך מלחמת העולם הראשונה. כוונת הגרמנים הייתה להשתמש במחנה כמחנה מעבר לכיוון אתרי ההשמדה בפולין, וכמחנה לדוגמה שאליו יוכלו להביא את נציגי הצלב האדום. זאת על מנת להציג בפניהם את "היחס הטוב" שהם מעניקים לבני "הגזע הנחות". יצוין שהנאצים גרשו מהמחנה כבר בינואר 1942 כ-2000 יהודים לריגה וזאת כחודשיים לאחר הקמתו.

המעניין הוא שההנהגה היהודית של צ'כיה, הסכימה ואף נתנה את ברכתה להקמת המחנה. זאת מתוך כוונה לבלום את תהליך גירוש היהודים למזרח.

המחנה נפתח בסוף נובמבר 1941 ועד לסוף מאי 1942 גורשו אליו כשליש מיהודי אזור החסות.

המספר הגדול ביותר של יהודים שהוחזקו בגטו טריזיין בפרק זמן נתון בספטמבר 1942 היה 53,004 נפש. הגירושים ההמוניים נסתיימו במחצית הראשונה של 1943. למעשה מדי חודש גורשו מהמחנה למעלה מ-10,000 נפש למחנות המוות ובחודש השיא – ספטמבר האמור, גורשו 13,004 למחנות המוות. כאמור, שימש מחנה זה מעין מראה של יהדות מערב ומרכז אירופה, כמו גם של קבוצות קטנות של יהודים מומרים ובניהם של מומרים שכבר חיו כנוצרים לכל דבר.

סה"כ גורשו לטריזיין על פי רישום 140,937 נפש. מהם נפטרו בגטו 33,529 וגורשו למחנות המוות 88,196 נפשות. מטריזיין שוחררו בתום המלחמה 17,247 יהודים, ומבין המגורשים מטריזיין למחנות ההשמדה נותרו לאחר המלחמה 2,971 חלוקת באי המחנה מהארצות השונות הייתה:

צ'כיה	75,661
גרמניה	42,210
אוסטריה	15,226
הולנד	4,896
פולין	1,260
הונגריה	1,150
דנמרק	476

הגירוש, כאמור החל באוקטובר 1942 ומאז יצאו מטריזיין 63 משלוחים ובהם כ-87,000 יהודים.

את הסיור במחנה נפתח במוזיאון היהודי המצוי ברחוב Komenskeho str. 41155 הנמצא בצמידות לכיכר המרכזית ה- Marktplatz. בכניסה משמאל, בצמוד לגדר, אני מציע לתת את הדעת לעץ התפוחים הגדל בצורת חנוכייה. המוזיאון הוקם באוקטובר 1991 והוא מכיל פריטים מחיי הגטו. כמו-כן ניתן לצפות בו בסרטי תעמולה נאציים על גטו טריזיין. משם נעבור לרחוב הנושא את השם Rathasgasse בו מצוי ממש מאחורי בניין המוזיאון בית העירייה, שבו ישבה מועצת הבנק היהודי שהדפיסה את שטרות הכסף המיוחדים שהופצו בגטו. תחצו את הכיכר לבית שבפינת הרחובות Neue Gasse ו-Hauptstrasse במקום בפינה חנות ששימשה בימי הגטו כחנות לממכר מצרכים, מעיין מרכול. מכאן לאורך רחוב Neue Gasse תוך שאנו מגיעים לרחוב Langestrasse, אך בטרם נמשיך ניתן דעתנו לבית הפינתי מול ה-marktplatz היה מקומם של הבונקרים של האס. אס. נמשיך לרחוב המקביל לו והנושא את השם Bahnhofstrasse. משמאל לנו קטע המסילה שנבנתה בשנת 1942 ושימשה את הרכבת לביצוע הטרנספורטים הידועים לשמצה. תמשיכו לאורך הרחוב עד לקצהו, שם מצד ימין, ברחוב הקרוי Sudstrase מצויים חדר המתים וחדר הטהרה וממול להם מתקן הקולומבריום בו הוחזק אפר הנפטרים. משם אתם ממשיכים ומגיעים לבית העלמין בו

מצויים הקרמטוריומים. במקום מצד שמאל, בתוך המבנה חדרים לבדיקות פתולוגיות שנעשו בגופות לבירור סיבות המוות. תאי גזים לא היו בטריזיין ואת הנפטרים מהרעב ומהמחלות היו קוברים. אולם משגבר זרם המתים, החלו בנובמבר 1942 לשרוף את הנפטרים כשלחלקם היו מבצעים ניתוח שלאחר המוות כדי לזהות את סיבת המוות. הניתוח היה מבוצע על ידי פתולוגים יהודים.

ע"ג מספר מבנים ניתן למצוא טבלאות זיכרון:

בית מספר 84 בצד המערבי של הכיכר;

בית מספר 215 צד המזרחי של הכיכר;

ובצידי המסילה הצדדית כ-200 מטר דרומית לכיכר.

מטריזיין נמשיך לכיוון פראג כשאנו עוברים בדרך מספר אתרים מעניינים אותם נביא לפי סדר הופעתם על המפה. עם זאת קיימת אפשרות לסטייה נוספת לכיוון אוסטק:

אוסטק Ustek

עיר קטנה בבוהמיה כ-15 ק"מ צפונית לטריזיין וליטומיירז'יצה על כביש 15 המוביל לצ'סקי ליפה Ceska Lipa[10]. מאותן עיירות בהן גרו יהודים כבר במאה ה-14. לפי הכרוניקות בשנת 1327 ניתן ליהודים היתר לגור במקום. שרידי בית הכנסת שנשרף בליל הבדולח מצויים במקום, ברחוב היהודים. יהודי המקום עזבו בעת משבר הסודטים בספטמבר 1938. במקום בית עלמין יהודי.

דוקסאני Doksany

עיר יפיפייה שעיקרה נבנה בסגנון המאות ה-17 וה-18. ההר הנצפה מהכביש הוא הר בזלתי בגובה 459 מטר ובפסגתו כנסיה על שם סנט ג'ורג' מהמאה ה-12.

---

[10] אל צ'סקה ליפה תמצאו פרטים בסוף הספר בפרק על מקומות שמחוץ למסלול.

כארבעה ק"מ מהעיר נחלוף על פני אזור גבעות, קרקעות פוריות ומעובדות המצויים משמאלנו. אנו נמצאים במרכז בוהמיה. כאן, לפי המסורת הצ'כית, נפרדו שני אחים האחד היפ והשני לך. שני האחים הנהיגו את שבטיהם במסע ארוך מעבר הקרפאטים. במקום זה לפי אגדות העם הם הגיעו למסקנה כי לא ניתן לשניהם לחיות על פני אותה פיסת אדמה. במקום הקרוי רז'יפ Rip בו מצוי תל הכולל מבנה מעוגל, הם עצרו. היפ בחר בבוהמיה ואילו לך פנה צפונה וחצה את רכסי ההרים לכיוון קרקוב ושם הקים את ממלכתו-פולניה.

ניתן לפנות ימינה לכביש 30 שלאחר כ-6 ק"מ, קיימת בו פניה ימינה בעיירה בודיני נאד אוהרי Budyne nad ohri ושם בדרך צדדית נוספת מגיעים לעיירה ליבוחוביצה Libochovice שאף לגביה תמצאו פרטים בפרק מקומות שמחוץ למסלול.)

לאחר כ-25 ק"מ נגיע לעיירונת בשם נאד ווס N. Ves. כמה מאות מטר לאחר העיירה, מצויה פניה שמאלה לכביש צדדי מספר 16 המובילה אותנו למלניק Melnik. לפני כן ניתן לפנות שמאלה בדרך צדדית המתחילה בעיירה רודניצה נאד לאבם.

רודניצה נאד לאבם Roudnice nad Labem

שוכנת כאמור ליד כביש 8 כ-40 ק"מ צפונית/צפונית מערבית לפראג לא הרחק מטריזיין Terezin. היהודים קראו לה בשמה הגרמני ראודניץ.

בעיר ניתן לראות את המנזר הקפוציני מהמאה ה-17 שהוקם במקום בו היה האזור היהודי. וכן טירה בסגנון הבארוק שהיא מהמאה ה-17, בתוכה בית ספר לרכיבה ובו מוזיאון ועוד. כיום מהווה העיר מרכז תעשייתי חשוב בתעשיית המתכת.

קהילה יהודית הייתה במקום לפחות כבר במאה ה-16, כאשר בשנת 1541 היה במקום פוגרום. ברחוב הוליצ'קווה Havlickovah מצוי בניין בית כנסת שהפך למעין פנסיון. במקום בית עלמין שהוא אחד משלושה והוא לא רחוק מבית הכנסת, במורד הרחוב, בכיוון לבודינה. העיר היא אחת מארבע העיירות הקרויות בלשון חכמנו קרב"ן דהיינו קולין, רודניצה, בומסלא ונאחוד.

בין רבני הקהילה היו יוסף דוייטש שנפטר ב-1826 ואלברט כהן ב-1870.

בהמשך הדרך מדוקס אני אנו חולפים על פני מלניק.

מלניק Melnik

זוהי עיירה יפיפייה בנקודת המפגש של שני נהרות: הוולטבה או ולדווה; הלבה או האלבה. המקום ידוע גם בתעשיית היין שלו שניצניה החלו בימיו של קארל ה-4 במאה ה-14. בעיירה מצויה טירה הבנויה בסגנון הרנסנס בתוכה מוזיאון מעניין. לא הרחק ממנה, ליד הכניסה לעיר מכביש 16 המפנה את התנועה למלניק מכביש 8 (המוביל מפראג לטפליצה), נשפכת הוולטבה Vltava לאלבה Labe.

מבחינה יהודית חיו במקום יהודים כבר בראשית המאה ה-15, כנראה בגלל תעשיית היין, אך כבמקומות אחרים ברחבי צ'כיה גורשו ועד המאה ה-19 לא חיו במקום. בית העלמין מצוי ברחוב דוברוושציגהו Dobrovskeho.

נחזור לכביש בו הגענו ונפנה חזרה לדרך המובילה לפראג.

ולטרוסאי Veltrusy

עיר המוזכרת במאה ה13- ובה נוכל למצוא פארק נאה וכנסיה מאותה תקופה. הטירה בנויה בסגנון הבארוק.

מכאן נפנה לברנדיס נד לבם Brandýs Nad Labem.

ברנדיס נד לבם Brandys Nad Labem

העיירה השוכנת כ-19 ק"מ מצפון לפראג על כביש היוצא מהדרך הבנארצית E65 המובילה מפראג לגבול הפולני. על דרך זו נוסעים 13 ק"מ ואז קיימת פניה שמאלה למקום.

ניתן למצוא בה טירה הבנויה בסגנון הרנסנס ושרידים של גשר גותי שהיה מעל האלבה.

עיירה זו היוותה מקום מקלט מסוים ליהודי פראג בעת הגירוש במאה ה-18 (1745-1748). קהילה יהודית כבר הייתה במקום במאה ה-16 והיה לה אזור מגורים יהודי שמרכזו היה במקום בו מצויה כיכר קרזרסקי Krajirske-Namesti, ליד המבצרון, לא הרחק מכיכר העיר העתיקה. בהגיעכם לכיכר המרכזית תשאלו על הדרך לבית הקברות הכללי ובדרך מצוי מבנה בית הכנסת המשמש כיום כחנות למוצרי רפואה. בית כנסת זה היה הראשון בבוהמיה אליו הוכנסה הרפורמה.

במקום בית קברות עתיק המצוי בדרך המובילה לעיירה קוסטיליץ נד לבם Kostelec-nad-labem בו מצבות מעניינות ביותר. בית העלמין היהודי הוא מהמאה ה-16.

העיירה ברנדיס מהווה מקור לשם משפחת ברנדיס.

בברנדיס פעל הרב פיליפ בונדי (1830-1907) לפני שעבר לפראג ולאחר ששירת בקאסיוביץ.

לפני שנכנסים לפראג אנו עולים על פני מחלף ומערכת גשרים, כאן בוצע הפיגוע בהיידריך שבעקבותיו נמחק הכפר לידיצה מהמפה.

לידיצה Lidice

בראשית חודש יוני 1942 הרסו הגרמנים את העיר עד היסוד ותושביה נורו. כל זה כמעשה נקמה על הריגתו של רב המרצחים היידריך. כיום במקום גן שושנים עם מצבה לזכרם. המקום מצוי על כביש מספר 7 היוצא ממערב פראג כ-13 ק"מ מהעיר, שם פונים שמאלה לכביש 551 המוביל לקלאדנו Kladno, ולאחר 3 ק"מ, משמאל לדרך, מצוי המקום ויש שילוט מתאים. (כביש 7 הוא הכביש המוביל ישירות לחומאטוב Chomutov).

ריינהרד היידריך היה מראש הגסטאפו. הוא שירת כקצין בצי המלחמה הגרמני עד 1931 כאשר הודח לאחר משפט על התנהגות שאינה הולמת קצין. הוא הצטרף למפלגה הנאצית והיה לחלק מ"פלוגות ההגנה" של המפלגה. הימלר ששם עין על ה"גבר הארי" מינה אותו לעוזרו במשטרת בווריה ומ-1934 היה למעשה האחראי על הגסטאפו - משטרת הביטחון. היידריך זה

היה האמרגן של המחזה הנוראי של שרפת בתי הכנסיות והספרים בליל ה-9 בנובמבר 1938, שנודע כ"ליל הבדולח". כמו כן היה האחראי במישרין לכליאת 20,000 היהודים האמידים של קהילת גרמניה במחנות ריכוז עובר לליל הבדולח. מיד לאחר שכלא את היהודים הללו "בני השטחים של התרבות הגרמנית", הורה היידריך על העברת ה"אוסטיודן" – נתיני פולין אל מעבר לגבול הפולני. עם פרוץ מלחמת העולם וכיבושה של פולין, תכנן היידריך את גירושם של יהודי פולין מהערים והכפרים, לגטאות. לחובתו נזקפת גם פעולת הגירוש ההמוני של יהודי העיר שטטין שהיו אזרחי גרמניה, לפולין וכן גם הקמת מחנות ריכוז ליהודים בצרפת. היידריך תכנן את תהליך ההשמדה השיטתי הראשון באמצעות ה"איינזץ גרופן" ביהודי רוסיה, אוקראינה וווליין בקיץ ובסתיו 1941. תהליך שקדם לרצח באמצעות הגזים.

בספטמבר 1941 מונה היידריך בנוסף לתפקידיו למושל בוהמיה ומוראביה והנהיג בה שלטון טרור.

ב-29.5.1942 זרקו אנשי המחתרת הצ'כית רימון על מכוניתו בסמוך ליציאה מפראג לכיוון צפון מערב, וכעבור שבוע התפגר היידריך מפצעיו. הגרמנים אספו, על כן, בין לילה את תושבי הכפר לידיצה וכאמור ירו בהם.

סוף מסלול מספר אחד.

מסלול מספר 2

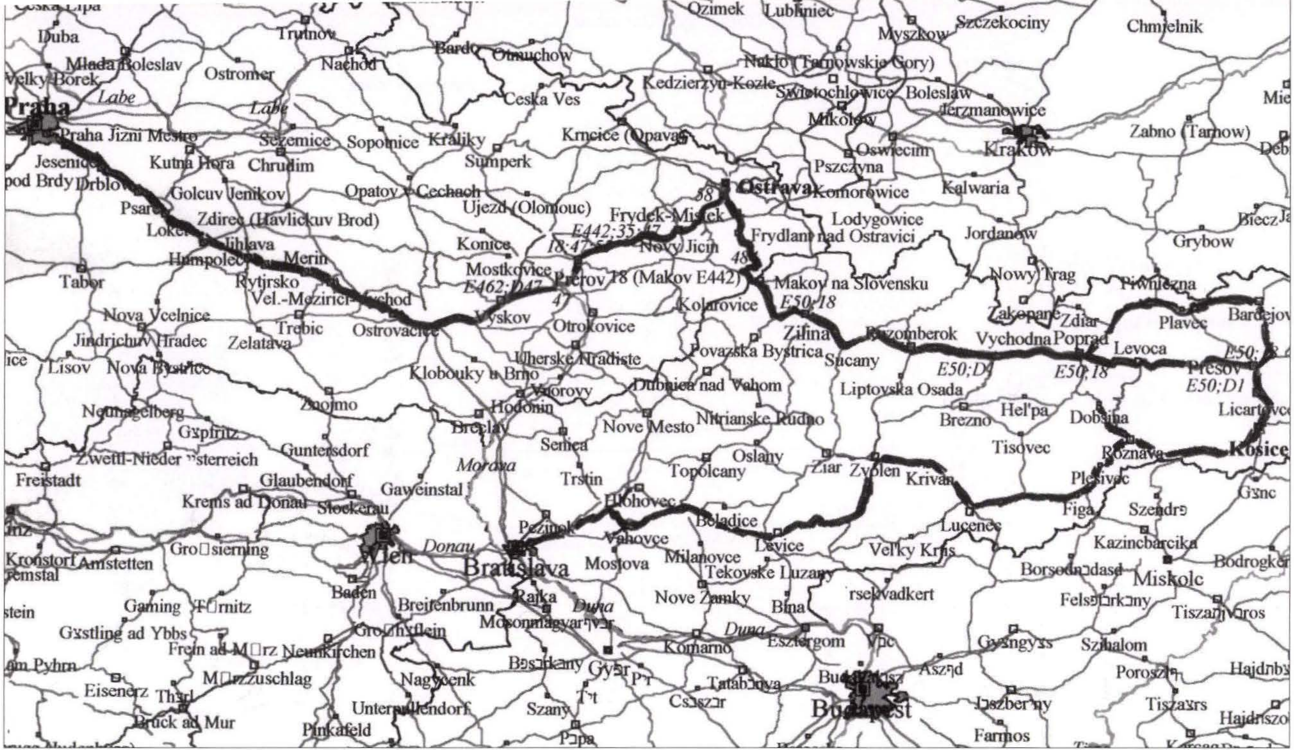
מסלול זה יוצא מפראג לכיוון ברנו ומשם לכיוון הרי הטטרה וסלובקיה.

נצא מפראג אך במקום לנסוע על הדרך הראשית לברנו נצא בכביש 12 שיוביל אותנו לאורך עיירות ציוריות לכיוון האזור הידוע בכינויו צ'סקמורווסקה (מוראווה הצ'כית), שהינו מהיפים בצ'כיה כולה. בדרך ניתן לעבור באזורי תופעות טבע ייחודיות כמערות נטיפים ואזורי סלע מעניינים שיפורטו בהמשך.

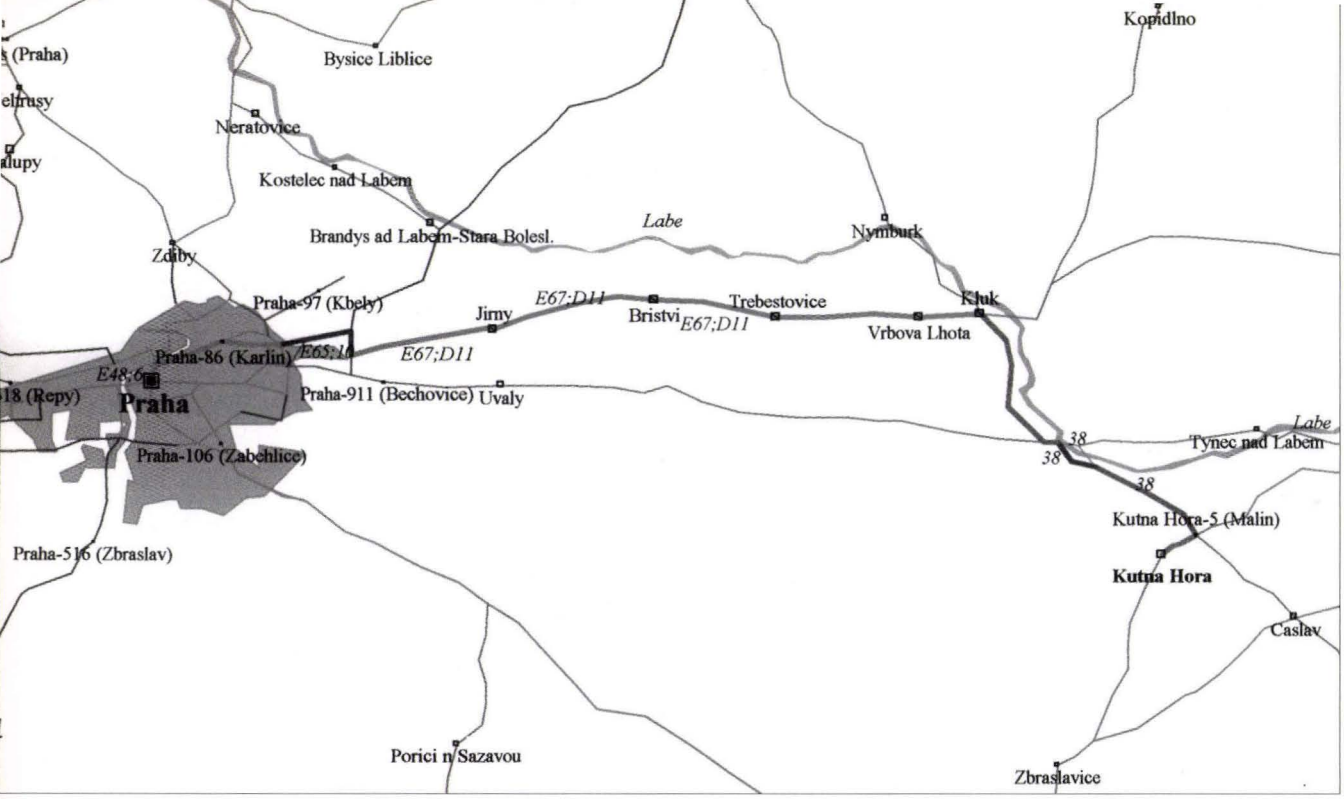
צ'סקי ברוד Cesky Brod

נמצאת על הדרך המקבילה לדרך המובילה מפראג לכיוון הגבול הפולני (כביש 12 כ-35 ק"מ מפראג). העיר וסביבותיה מהעתיקות בצ'כיה. מצויים בה מספר מבנים שלא תוארכו, אך ברור מצורתם שהם מהמאות ה-15 וה-16, ביניהם הכנסייה ומגדל השעון היפה שהוא משנת 1585.

לפני מלחמת העולם הייתה במקום קהילה יהודית קטנטנה (פחות ממאה נפשות). המעניין הוא שבכפרון הקטן הצמוד אליה, פריסטופים Pristoupim, נותר מבנה בית הכנסת על שרידי לוחות הברית שמעליו. בית הכנסת נמצא על הדרך בה הגענו מצ'סקי ברוד והוא שימש בימי השלטון הקומוניסטי את במשטרה החשאית. כיום יש בו ספריה. כמו כן נמצא במקום בית עלמין שנשתמר לא הרחק מבית הכנסת, הבניין הצמוד אליו היה בית טהרה ובית הקהל. כמובן מחצרו נכנסים לבית העלמין. מספרי הקהילה ניתן ללמוד כי היא שימשה כקהילת אם לצ'סקי ברוד למרות היותה קטנה ממנה. בבית העלמין ניתן למצוא ליד הכניסה קבר אחיות בו קבורות 8 נשים יהודיות שהובלו ברכבת מאושוויץ לכיוון המפעלים בצ'כיה בתקופת מצעד המוות של ינואר 1945.

Praha
Praha Jizni Mestro
Duba
Mlada Boleslav
Ostromer
Trutnov
Nachod
Labe
Sezemice
Sopotnice
Kraliky
Sumperk
Kutna Hora
Chrudim
Golcuv Jenikov
Opatov v Cechach
Zdirec (Havlickuv Brod)
Jihlava
Humpolec
Merin
Tabor
Rytirsko
Vel.-Mezirici-vychod
Trebic
Ostrovacice
Nova Vcelnice
Jindrichuv Hradec
Zelatava
Lisov
Nova Bystrice
Znojmo
Guntersdorf
Freistadt
Glaubendorf
Krems ad Donau
Stockerau
Gaweinstal
Wien
Donau
Baden
Amstetten
Breitenbrunn
Bratislava
Pezinok
Morava
Breclav
Hodonin
Klobouky u Brno
Vyskov
Otrokovice
Uherske Hradiste
Konice
Mostkovice
Prerov
E462;D47
Ujezd (Olomouc)
Frydek-Mistek
E442;35;47
Novy Jicin
Ostrava
Ceska Ves
Otmuchow
Bardo
Krnice (Opavas)
Kedzierzyn-Kozle
Ozimek
Lubliniec
Myszkow
Szczekociny
Chmielnik
Mikolow
Oswiecim
Pszczyna
Krakow
Zabno (Tarnow)
Kalwaria
Jordanow
Grybow
Nowy Targ
Zakopane
Zdiar
Piwniczna
Bardejov
Frydlant nad Ostravici
Lodygowice
Makov na Slovensku
E50;18
Kolarovice
Zilina
Povazska Bystrica
Sucany
Ruzomberok
Liptovska Osada
Vychodna
Poprad
Levoca
Plavec
Presov
E50;D1
Kosice
Dobsina
Roznava
Plesivec
Hel'pa
Brezno
Tisovec
Zvolen
Krivan
Lucenec
Ziar
Nitrianske Rudno
Dubnica nad Vahom
Nove Mesto
Senica
Trstin
Topolcany
Oslany
Hlohovec
Vahovce
Boladice
Levice
Milanovce
Tekovske Luzany
Mostova
Nove Zamky
Komarno
Duna
Esztergom
Bina
Vel'ky Krtis
Miskolc
Kazincbarcika
Szendro
Budapest
Rajka
Nagycenk
Unterpullendorf
Pinkafeld
Bruck ad Mur
Eisenerz
Szany
Farmos
Szihalom
Tiszaujvaros

מסלול מס' 2

הדרך מפראג לקוטנה הורה

קולין Kolin

מצויה בהמשך הדרך מספר 12 אחרי צ'סקי ברוד Cesky Brod וכמוה אף היא מהעתיקות בבוהמיה. בעיר קתדראלה שאמנם שופצה על ידי פיטר פרלר במאה ה-14 אך במקורה נבנתה בסוף המאה ה-13.

כאן בקולין התקיים קרב קולין בו הפסיד פרידריך הגדול, מלך פרוסיה, ביוני 1757 את הקרב נגד האוסטרים. קרב שהתנהל במסגרת מלחמת שבע השנים בה ניסו האוסטרים והפרוסים להשתלט על שלזיה. בשל הפסד זה נכנסו כוחותיה של אליזבת קיסרית רוסיה למזרח פרוסיה.

במקום הייתה שכונה יהודית מאז המאה ה-14 – דהיינו אחת הקהילות העתיקות בביהם. לא רק זאת, במקום היה רחוב שנקרא רחוב ז'דובסקה ששמו שונה ל"נא הרדבאך" הוא מוזכר בהמשך. (עתיקותה של הקהילה צוינה בהקדמה לספר זה בקטע העוסק ביהודים). השכונה היהודית הייתה ברחוב נא הרדבאך Na-Hradbach הצמוד לחומת העיר. ליד הכיכר המרכזית, בית מספר 157 היה בית ספר יהודי ודרכו ניתן להיכנס לבית הכנסת. ארון הקודש הבנוי הוא מהמאה ה-17. כיום נמצא הבניין בשלבי מעבר לקראת הפיכתו לבית תרבות. ממול מצוי בית ועד הקהילה לשעבר. הבתים ברחוב דבוקים אלו לאלו בסגנון הבנייה של המאה ה-18, ובבית מספר 152 נמצאת כתובת בעברית המציינת את שנת הקמתו "תקצ"ג-צ"ד" 1933/4. יצוין שצמידותו של האזור היהודי לחומה מעידה על העובדה שהיהודים שחיו כאן נחשבו לתושבים מן המניין ולא כתושבי חוץ. בנוסף על כך, מיקום האזור היהודי באזור המסחרי גם הוא מצביע על עיסוקם. פרט היסטורי נוסף הוא מקרה הרצח שאירע כאן בשנת 1621, כאשר שמואל מיזלובה, קרוב משפחתו של רבי מרדכי מייזל מפראג, נרצח כנראה מסיבות של שוד. קולין היא אחת מארבע העיירות הקרויות בלשון חכמנו קרב"ן דהיינו קולין, רודניצה, בומסלא ונאחוד. עם זאת חשוב לציין כי במאה ה-16 הייתה הקהילה מקושרת עם יהדות קרקוב שבפולין. זאת אנו למדים משו"ת הרמ"א סימן ע"ח.

בית העלמין היהודי מצוי ברחוב קמוחובה Kmochova. את המפתחות ניתן לקבל במוזיאון האזורי. בית עלמין זה הוא מהעתיקים בצ'כיה ויש המתארכים אותו עד ל-1418. זהו מקום

מנוחתו של הרב בצלאל בנו של המהר"ל וכן בן אחיו של מרדכי מייזל ראש הקהל של קהילת פראג. בית הקברות עמוס בעצים ממינים שונים ומשרה אווירה מעניינת. בישוב מצוי גם בית עלמין יהודי חדש. בית העלמין החדש הינו מעבר לנהר האלבה, על אם הדרך לכפר ולטרובי Veltruby ברחוב וולטרובסקה Veltrubska. ב-1942 עלה הכורת והיהודים הועברו לטריזיין ומשם אל מותם במחנות המוות.

כאן בקולין פעל וחי **הרב בנימין זאב בן שמואל הלוי בוסקוביץ** (נולד בשנת ת"ק 1740 נפטר תקע"ח 1818) שירת ברבנות בבודפסט, אסוד צירמאט, קולין, בונהיד. אביו שמואל חיבר את הספר "מחצית השקל" שהינו פירוש ל"מגן אברהם" ואילו הבן בנימין חיבר:

"סדר משנה" פירוש למשנה תורה.
"מאמר אסתר" שהוא ספר דרושים
"שושן עדות" על מסכת עדיות.

ידוע שהתכתב עם הרב יחזקאל לנדא בעל הנודע ביהודה בענייני הלכה.

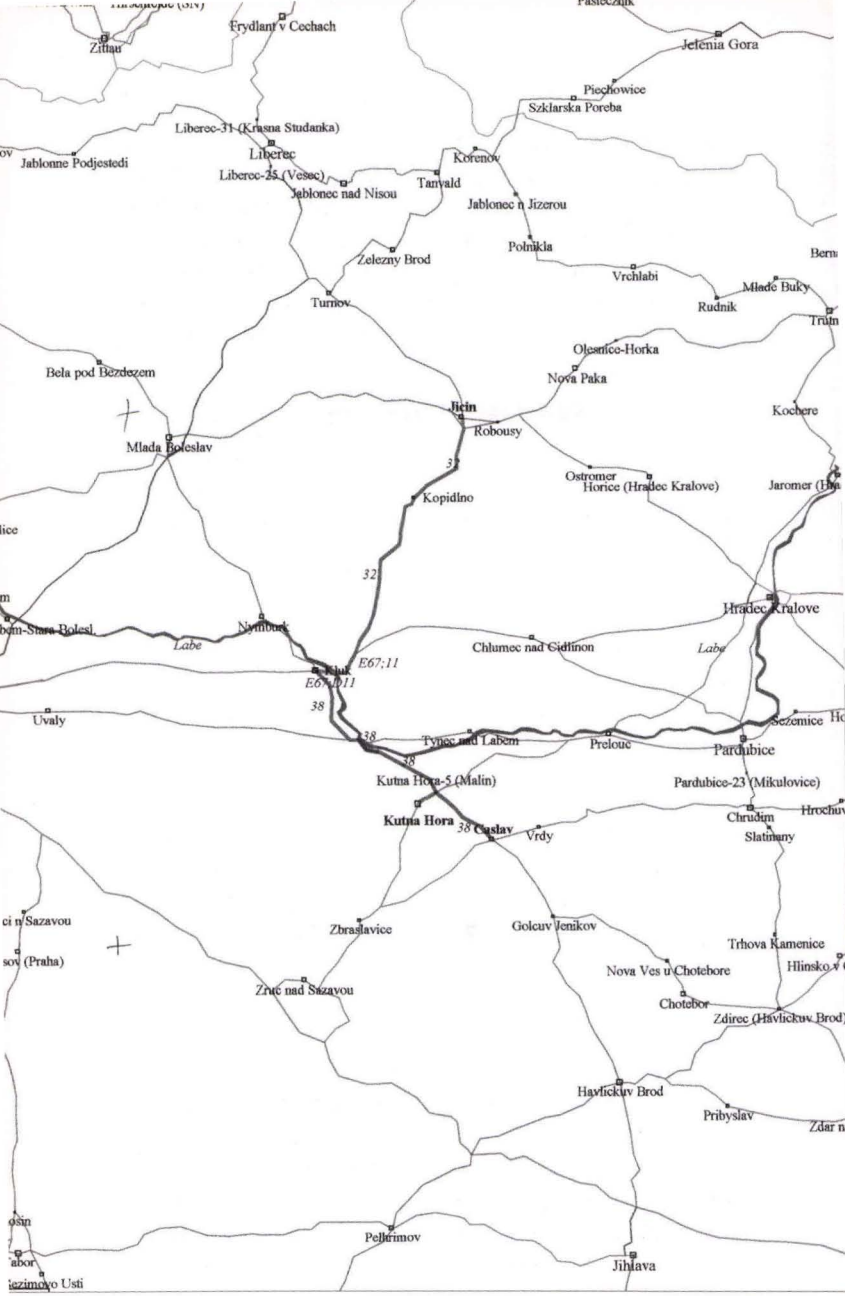
בקולין נולד **אילוי הרב ברנרד** (1812-1871) מתלמידי החתם סופר, שבנוסף לידע המקיף בש"ס ופוסקים היה בעל תואר ד"ר מאוניברסיטת בודפסט. מכאן עבר לארה"ב. בנו הוציא את מכתביו והשותי"ם שחיבר במסגרת הספר "מלחמת אלוקים".

מכאן מקבלת הדרך את המספר 38.

קוטנה הורה Kutna Hora

אנו על כביש 38, קצת אחרי קולין.

בגרמנית קרויה העיר בשם קוטנברג-מבצר המצנפות, וזאת בשל היותה מקור בלבד למצנפות הנזירים. ולא בכדי היא מכונה כך. העיר ממש אוצר. במקום מחצבות כסף ועל כן הייתה כאן המטבעה המלכותית ומקום משמר הכסף. במקום גן יפה שנוצר

הדרך מקוטנה הורה ליצ'ין או להרדצ'י קארלובה

במיוחד עבור עובדי המטבעה האיטלקיים ומכאן גם שמו גן חצר המלוכה האיטלקי. במשך כ-500 שנה נמשכה כריית הכסף שהביאה בכנפיה עושר לעיירה ולתושביה. במקום טירה שהייתה שייכת לוינצסלאב הרביעי וכן קתדראלת סנט ברברה שהוקמה במשך המאות ה-14 וה-15. מי שסיים את מלאכת הבנייה היה מטיאס ראזשסיק שבנה את מגדל אבק השרפה בפראג. תנו דעתכם לכיכר השוק על המבנים הסובבים אותה שכולם בסגנון הבארוק וכן לקתדראלה על שם סנט ברברה וגילופי האבן שבה. במיוחד לשלושת גגותיה דמויי האוהלים וצריחיה הייחודיים.

לעיר עבר היסטורי נוסף הקשור למלחמות ההוסיטים. כאשר בשנת 1409 ביסס בה יאן הוס את עמדתו בכל הקשור לעצמאותה של האוניברסיטה של פראג, שהייתה עד לאותו זמן, מאז הקמתה על ידי קארל הרביעי אוניברסיטה בינלאומית. בעקבות זאת, בסופו של דבר, נעצר הוס והועלה על המוקד ומכאן החלה מלחמת ההוסיטים שנשאה גוון של מעין מלחמת שחרור צ'כית.

במקום בית כנסת שהפך להיות כנסיה הוסיטית והיא נמצאת לא הרחק מווצלאבסקה נאם.

צ'סלאב Caslav

נמצאת אחרי קוטנה הורה בדרך לברנו, על כביש 38. בהגיעכם לעיירה, פנו לרחוב פוציקובה U. Fucikova ותבחינו בבניין דו-קומתי, בעל חזית ספרדית המשמש כגלריה. עיון מדוקדק בו יאפשר לכם להבחין שהיה זה בית כנסת שנבנה ממש בראשית המאה ה-20.

הקתדראלה הגותית נבנתה במקורה במאה העשירית. מומלץ לעצור ליד בניין העירייה הבנוי בסגנון הבארוק. מכאן ניתן להמשיך ולפנות שמאלה לדרך המובילה אותנו **לחרודים Chrudim** ולפניה **להרמנוב מיסטיץ**, או להמשיך ולהדרים לכיוון **הוליקוב ברוד**. בכל מקרה, בחרודים נמצא מבנים יפים בסגנון הבארוק והרנסאנס. זהו ישוב עתיק בו בנו בני משפחת פשמישל ששלטו בצ'כיה, מצודה. בצ'כיה קוראים לחרודים בירת הבובות בשל פסטיבל תיאטרון בובות הנערך כאן מדי שנה.

במקום הייתה קהילה יהודית במאות ה-19 וה-20.

הרמנוב מיסטץ Hermanuv – Mestec

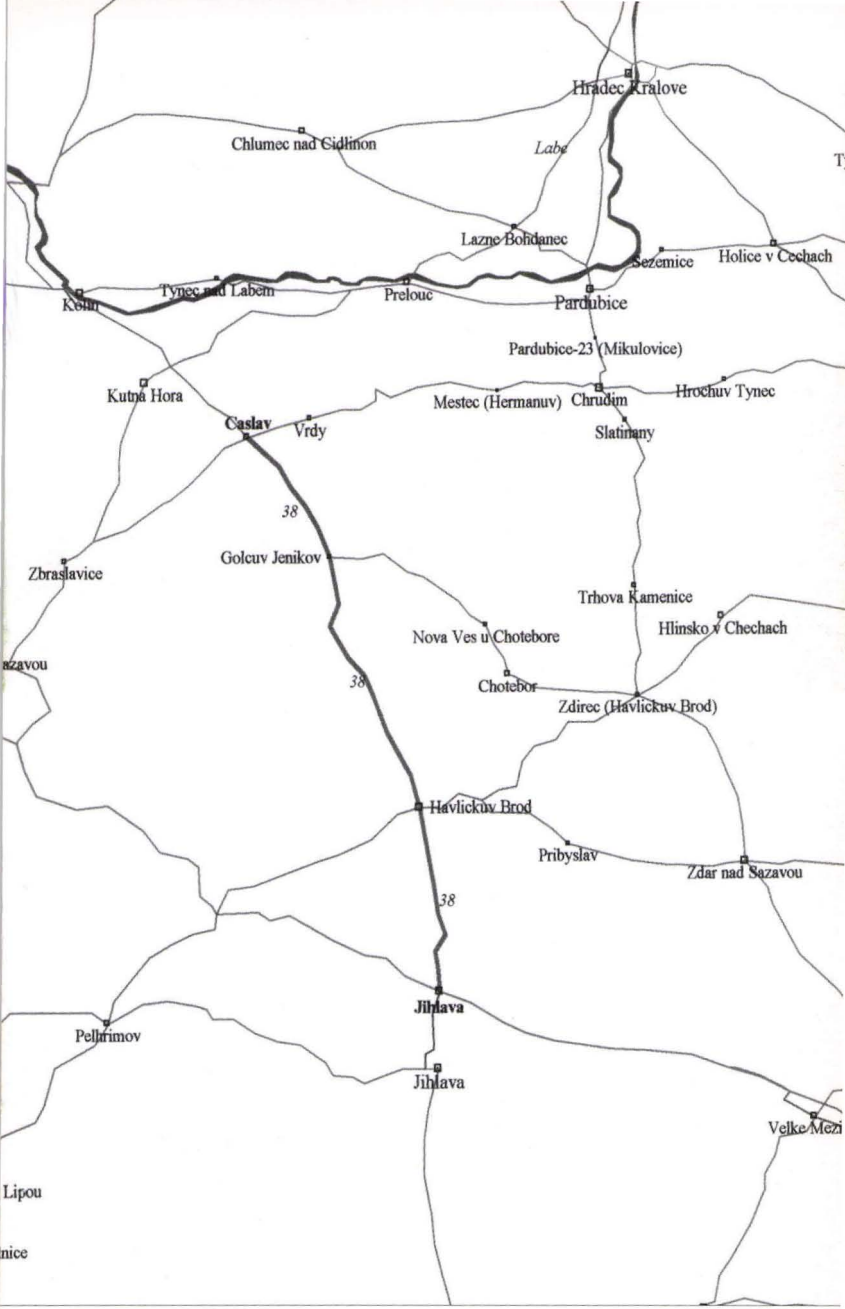
עיירה זו מעניינת בעיקר בשל ההיבט היהודי שיש בה. בהגיעכם מכיוון קוטנה הורה סעו לכיכר העיר ולפני הכנסייה פנו שמאלה, וברחוב הראשון מייד שמאלה והגעתם לרחוב הוליקווה Havlickova שהיה לב ליבו של האזור היהודי. כבר במאה ה-15 חיו כאן יהודים. ומסמכים מצביעים בוודאות על שנת 1570 כשנה בה חיו במקום יהודים. מאוחר יותר, לאחר מגפה, התירו ליהודים להתגורר בבתי נוצרים שמתו במגיפה. במקום מצוי בניין בית הכנסת בעל גג משופע ושלוש חלונות מכל צד ובחזית שתי חלונות וחלון עגול במרכז המשולש העליון. בחזית בית הכנסת כתובת "בא שעריו בתודה חצרותיו בתהילה **ה ו ד ו ל ו ב ר כ ו ש מ ו** לפ"ק". הבניין הסמוך מספר 47 היה בית ספר יהודי ובית הרב. בהמשך רחוב הוליקווה Havlickova מצוי בית העלמין ובו מצבות מהמאה ה-16. במאה ה-18 פעל כאן כרב הרב משה שמחה בומסלא שנפטר בשנת 1724. רב אחר ששירת במקום הוא הרב משה בלוך בין השנים 63-1855.

מכאן ניתן להמשיך דרך פארדוביצה להארדאץ קראלובה:

כשנחלוף על פני **פארדוביצה Pardubice** נבחין במרכזה העתיק והמעניין, שנבנה ב-1340. בטירה עם מוזיאון אמנות המתמחה בעבודות של אומנים מצפון איטליה. הטירה בנויה אמנם בסגנון הרנסנס, אך היא הוקמה בסוף המאה ה-19 (1894) על יסודות הטירה המקורית שעלתה באש בתחילת המאה ה-16. כמו כן תנו דעתכם לשער העיר וכנסיית ברתולומאוס הבנויים בסגנון הרנסאנס וסגנונות בניה מאוחרים יותר.

ליד בית הקברות המקומי מצוי בית קברות יהודי, אליו הועברו קברים ומצבות מבית הקברות הישן, שהחל את דרכו בראשית המאה ה16. במקום מצויים קברים של המשתתפים במצעד המוות מאושוויץ לצ'כיה ואוסטריה.

משם מוליכה הדרך לזאמצק – הטירה הקטנה – שהייתה מקום מעצר של הגסטאפו וכן מקום בו הוצאו להורג לוחמי החופש הצ'כים.

הדרך מקארלובה לצסלב ולא'יהלאווה

קוטנה הורה – מבט כללי

קוטנה הורה – בית העיריה

הראדאצ קראלובה Hradec Králové

מכאן מובילה אותנו הדרך על כביש 37 לכיוון הראדאצ קראלובהHradec Králové השוכנת כ-43 ק"מ מהגבול הפולני. העיר הראדאץ קראלובה Hradec Kralove, או בגרמנית קניגגראץ, הינה עיר בת כ-90 אלף תושבים. למעשה אנו מצויים במזרח בוהמיה, וזו בירת חבל ארץ זה. מבחינה היסטורית העיר ידועה בשל הקרב הגדול שנערך לידה בשנת 1866 בין הפרוסים לבין האוסטרים שנסוגו כשזנבם בין רגליהם. קרב זה ידוע כקרב חלום Chlum, ע"ש המצודה הברוקית הקיימת במקום, אליה מגיעים בכביש E442 מהראדצ, לאחר שנוסעים בו כ-8 ק"מ לכיוון ייצ'ין מצד ימין של הדרך. בקרב הונהג הצבא הפרוסי על ידי המצביא מולטקה. בעקבות קרב זה, נוצר האיחוד דאז בין גרמניה לאוסטריה. איחוד שחזר על עצמו בזמן האינשלוס. עם זאת ההיסטוריה שלה מתחילה כבר בשנת 1225 שנת היווסדה.

במרכז העיירה, הנחשב לאחד היפים בצ'כיה, מצוי החלק העתיק סביב כיכר ז'יז'קה. חלק זה כולל כנסייה מהמאה ה-14 (כנסיית מרים) הבנויה בסגנון גותי. כמו כן מצוי במקום מוזיאון מקומי. חלק זה הוכרז כאזור משומר. במקום קיימת נקודת תצפית ממנה ניתן לצפות על שדה הקרב.

יהודי הראדאצ התיישבו במקום כבר במאה ה-14 ובשנת 1542 גורשו. במהלך ראשית המאה ה-17 הם חזרו, ושוב ב-1652 גורשו. כך היה הדבר עד המאה ה-19 כשבעקבות אביב העמים של 1848 מתיישבים במקום משפחות יהודיות המקימות קהילה ב-1860. בפינת הרחובות פוספושילובה Pospisilova וצ'כוסלבנסקי ארמאדי Ceskoslovenske Armady עומד בניין בית הכנסת, מהמרשימים בצ'כיה שנבנה בשנת 1905, אם כי אין הוא משמש כבית כנסת, אלא כספריה והפנים שלו שונה בהתאם. חזיתו עם הכיפה בראשה ולוחות הברית, המחולקים משני צידי חלונות הקומה השנייה מרשימים.

בית העלמין מצוי ברובע פושוב Pouchov ליד בית הקברות הצבאי. בית עלמין זה הוא מסוף המאה ה-19.

עובדה היסטורית מעניינת הקשורה למקום הזה היא סיפור משנת 1748, כאשר חייט בשם יאן פיטה הועלה על המוקד בגלל שעמד בראש כת נוצרית שנשאה את השם "הכת הישראלית", או בצ'כית האברהמיסטים. הכת דגלה בשמירת שבת והתנ"ך

ושלילת קדושתו של ישו. ב-1750 שוב הועלה אדם על המוקד, והפעם היה זה יהודי שכיניו היה הרב מנדל וב-1784 הועלו עוד שלושה על המוקד. כת זו התקיימה גם בנובי בידז'וב Novy Bydzov השוכנת על כביש 326 דרומית לייצ'ין. בניין הכנסייה האוונגלית של האחים הצ'כיים היה בית הכנסת והוא מצוי ממש במרכז העיר.

הסופר, ומי שהיה שגריר ישראל בפראג אביגדור דגן (ויקטור פישל), (מחבר הרובע החמישי) נולד בהראדאצ.

מומלץ ביותר היא לצאת מהראדצ דרך חלום Chlum לייצ'ין וזאת על מנת לראות את אחת מתופעות הטבע המעניינות בצ'כיה.

ייצ'ין Jicin וסביבותיה

מיקומה, כפי שתראו במפה, הוא בצפון-מזרח בוהמיה על צומת דרכים, עובדה שהביאה לכך שהייתה תקופה מסוימת בירת בוהמיה. במקום אוניברסיטה שנוסדה בידי הדוכס וואלנשטיין וכן כיכר שוק יפיפייה שנבנתה ועוצבה בידי אומנים איטלקיים שבנו גם את המצודה ותכננו את גן השעשועים שלידה, הכל בסגנון הבארוק.

יהודים חיו כאן כבר במאה ה-13 ובמאה ה-15 היו בתיה בבעלות של יעקב בסוי, שר האוצר של הקיסר רודולף השני.

במקום רחוב הנושא את השם רחוב היהודים Zidovska ובו בניין בית הכנסת המשמש כמוזיאון. הבניין נראה ששופץ, אבל בעת שסיירנו במקום בשנת 1998, הוא היה זקוק לשיפוץ ותחזוק רציניים. במקום מצוי גם בית עלמין מהמאה ה-17 ליד חורשה הקרויה אובורה Obora.

ייצ'ין יכולה לשמש נקודת מוצא לסיורים בסביבה:

מצפון-מערב מצויה שמורת הטבע הגדולה הידועה כ"גן העדן הצ'כי-צ'סקי ראי Cesky Raj" או בשמה הצ'כי פרחובסקי סקאלי Prachovske Skaly. מומלץ כי תגיעו לשמורה שהיא עיר סלעים על סלעיה המיוחדים במינם וביניהם, בדרום, סלעי צור יפים במיוחד. האתר מכיל תצורות אבן חול, שנחשפו לרוחות ולגשמים, היוצרים מערכות נוף מדהימות. ביניהן קירות אבן

חול גבוהים שעוצבו בידי הרוחות ומעברים צרים וגבוהים שניתן לטפס בעדם כשבכל שולט הצבע האדמדם.

זהו אתר שאכלס בני אדם כבר בתקופת האבן, והממצאים הארכיאולוגיים תוארכו למאה ה-17 לפני ספירת הנוצרים. מאז ולאורך השנים, חיו במקום בני אדם, וממצאים ארכיאולוגיים הכוללים חרסים וכד' מצביעים על כך. החל בשנת 1933 הפך האתר לאזור תיירות.

בנוסף הרי הקרקונוז Krkonose נמצאים בסביבתה הקרובה, וגם הם אזור יפה ומתאים לסיור. כן ניתן להגיע לעיירונת השוכנת בלב אתר טבע הנושאת את השם נובה פאקא Nova Paka אליה יש לנסוע על כביש 16 לכיוון מזרח כ-16 ק"מ מייצ'ין. במקום מוזיאון טבע קטן ובסביבה אבנים המשמשות לתעשיית החן. עם זאת גם עיירונת זו שווה סיור מקיף כדי לראות את מבניה הנאים. אם תשקיפו מערבה מהעיירה תוכלו להבחין מעבר לנוף ההררי בשרידיה של טירת קומבורג Kumburk ולכיוון מזרח בטירת פיצקה Pecka.

סטייה נוספת ניתן לעשות בכך שנמשיך צפונה על כביש E67 הנושא גם את המספר 33 והמוביל אותנו לירומרז' Jaromer.

עיירה זו והעיירה יוזפוב Josefov שלידה, מכילים מבנים ארכיטקטוניים מעניינים. מכאן ניתן להמשיך ולסייר בסביבה לדוברושקה הנמצאת על כביש 298 המחבר את כביש 33 (E67) – המוביל מהראדאצ לנאחוד – עם כביש 11 המוביל מהראדאץ מזרחה לכיוון הכללי של סלובקיה (לא דרך אולומוץ).

דוברושקה Dobruska

בלב העיר והכיכר המרכזית שלה מצויים מבנים הבנויים בסגנון הרנסנס, במיוחד בולט בית העירייה.

עדויות בכתובים מצביעות על כך שיהודים חיו בעיירה הזו כבר במאה ה-15 ויתכן שאף לפני כן בשל מיקומה הגיאוגרפי.

בהגיענו לעיירה נפנה לכיכר סוברטובו Subrtovo Nam., שהייתה בעבר לב האזור היהודי. הכנסייה האוונגלית של האחים הצ'כים שבכיכר הייתה עד למלחמת העולם השנייה בית כנסת. מאז

1545 חיו במקום יהודים שהתרכזו סביב כיכר הנושאת את השם שוברטובה.

ברחוב קרוביצקה Krovicka מצוי בית העלמין היהודי. בבית העלמין קבר אחים עליו ניצב אובליסק. קבר האחים מכיל חיילים יהודיים שנהרגו במלחמת פרוסיה אוסטריה בשנת 1866 ליד נאחוד.

מעיירה זו מגיעה משפחת סוחרי הטבק שיינפלד שהייתה ממחזיקי בית התבשיל בברנו, ומהתומכים ביעקב פראנק. ליד העיר מצויה אחוזת אופוצ'נו.

טירת אופוצ'נו Opocno

במקום טירה הבנויה בתוך גן בסגנון הרנסנס עם מוטיבים קלאסיים. במיוחד מומלץ לראות את האוסף של הציורים האיטלקיים מהמאות ה-16 עד ה-18. ניתן לערוך במקום סיור. לא הרחק משם הרי אורליצקה Orlicke Hory שגובהם מעל ל-1110 מ'. אם החלטתם לסייר באזור הררי זה, הרי שאחרי טירת אופוצ'נו נמשיך לכיוון צפון על כביש 298, המוזכר לעיל והדרך מובילה אותנו לנובה מסטו נאד מטויי Nove Mesto Nad Metuji.

במקום זה קיימת כיכר עיר הבנויה בצורת מלבן והמוקפת קשתות ובתים נאים ביותר. כמו כן נותרה במקום מערכת ביצורים שתוכננה על ידי אלברכט ולנשטין הדוכס מפרידלנט המוזכר במחזהו של שילר.

אפשרות נוספת היא לצאת מערבה מהרדצ על כביש 11 או במספרו האחר E67 המוביל אתכם לחלומץ נאד צידלינו Chlumec nad Cidlinou בה מצויה אחוזה יפה הנושאת את השם קארלובה קורונה – כתרו של קארל, ובה ניתן למצוא תערוכה של אמנות צ'כית מתקופת הבארוק.

אתר אחר, מערבית להראדצ, המצוי כ-6 ק"מ בתווך בין שתי הדרכים הראשיות E442 ו-E67 בשולי כפר קטן הנושא את השם הראדק Hradek הוא ארמון גותי הנושא את השם הרדק או נחניץ Hradek u Nechanic בתוכו תראו רהוט נאה במיוחד.

ניתן לחזור על כביש 37 לכיוון דרום להבליצ'קוב ברוד.

הבליצ'קוב ברוד Havlickuv Brod

אם לא המשכתם כפי שהצענו קודם, הרי שאתם ממשיכים מצ'סלאב על כביש 38 ותגיעו לעיירה מקסימה בנויה בסגנון גותי וחזיתות הבתים העשויים בסגנון הבארוק בכיכר המרכזית. כדי לראות את העיר בצורה כוללת ניתן לטפס לגובה 51 מטר במגדל העיר. הפעמון שבראש מגדל כנסיית הדיאקון הוא הפעמון הצ'כי העתיק ביותר והוא מצוי כאן מאז 1300.

כבר במאה ה-14 הייתה במקום קהילה יהודית.

בקומה הראשונה של בניין מספר 157 המצוי ברחוב דולני Dolni היה בית כנסת ומאז מלחמת העולם הוא מוחזק על ידי הכנסייה הפרוטסטנטית.

אם כבר הגעתם למקום, חפשו את הרחוב המוביל לפרקנוב Perknov וכ"מ מהכיכר המרכזית תגיעו לבית העלמין יהודי מהמאה ה-19. בית עלמין נוסף מצוי מאחורי בית העלמין המקומי ובו קבורים חללי מגיפת הטיפוס שפגעה ביהודים שברחו לכאן בעת מלחמת העולם הראשונה. בית עלמין זה מצוי ליד הדרך לראדוסטין Radostin. סטייה מהבליצ'קוב ברוד Havlickuv-Brod תביא אותנו מערבה לאורך נהר הסאזאבה Sazava לסווטלה.

סווטלה נאד סאזאוו Svetla Nad Sazaou

בעיר מבנים בסגנון הבארוק בעיקר ב"עיר הקטנה" Mala Strana.

מבחינה יהודית ברחוב פשינקי מס' 15 Pesinky, לא הרחק מהנהר, מצוי בניין בית הכנסת (ליד הכנסייה) ששימש גם מקום משרדי הקהל והרב. ברחוב קומינסקיהו Komenskeho מצוי בית העלמין החדש ליד בית הקברות המקומי.

כשאנו נוסעים על כביש 38 לכיוון דרום, לאחר כ-4 ק"מ, קיים ישוב בשם סב קריץ Sv Kriz ולידו ליפה Lipa בה היו מתכוננות ההכשרות של התנועות הציוניות לחיי קיבוץ ועמל.

מכאן נחצה את כביש E50 שהוא גם D1 כשאנו עדיין על כביש 38 נמשיך כ-5 ק"מ עד שנגיע לעיירה א'יהלאווה Jihlava, השוכנת ממש על הדרך הראשית D1 המובילה מפראג לברנו. על מנת

לתת עינינו בנוף היפה של חבל ארץ זה בו מצויות מכרות הכסף הישנות מהמאות ה-14. חשוב לתת את הדעת גם למבנים המשומרים בתוך העיירה, הבנויים בסגנון גותי והניצבים בכיכר השוק. בין המבנים הללו מצוי בניין העירייה הבנוי בסגנון גותי, שהחזית שלו שופצה בתקופת הבארוק. מתחת לבית העירייה מערכת מחילות ששימשה את תושבי העיר למילוט בעת צרה. כן קיימים עוד מבנים ביניהם הכנסייה הישועית.

איגלאו – (Iglau) א'יהלאווה Jihlava

ידועה גם בשם ביכלוואה. העיר נמצאת בהצטלבות הדרכים ברין-פראג-וינה. העיר שמרכזה נבנה בימי הביניים הינה עיר נאה ומטופחת.

כבר במאה ה-14 חיו במקום יהודים שעסקו באריגה ובמסחר בבדים תחום שהעיר הייתה מהמובילות בתחום זה. התיישבותם של היהודים בעיר באה לאחר שהמלך קארל הרביעי היה מעוניין בכך בשל כישוריהם. ב-1426 מגורשים היהודים לאחר שהואשמו בסיוע להוסיטים. בראשית המאה ה-20 חיו במקום מעל ל-1400 יהודים והקהילה נעלמה בשואה.

ברחוב צבי טשיסטה Cvi Ciste מצוי בית הקברות היהודי, ממש ליד בית הקברות העירוני. אבל אין זה בית הקברות הישן שכנראה נעלם במשך השנים.

מכאן בטרם נחזור לדרך הראשית לכיוון ברנו, נמשיך דרומה על כביש 19 עד למזלג המצוי כ-6 ק"מ מא'יהלאווה, שם נפנה שמאלה לכביש 406 עליו ניסע 24 ק"מ ואנו מגיעים לטלץ' Telc.

טלץ' Telc

פרטים עליה ראה לעיל בתיאור מסלול מס' 1 ליד ינדריחוב הראדצ. מכאן נצא על כביש 23 המוביל אותנו לברנו דרך אזור יפה, כשבדרך נגיע למספר ערים מעניינות במיוחד.

טרביץ Trebic

עיר במוראביה על כביש 23 מזרחית לטלץ Telc לכיוון ברנו. במקום טירה שנבנתה על שרידי מנזר מהמאה ה-13 ובתוכה מוזיאון מעניין. במיוחד מומלץ לבקר את תחנת הרוח שאינה אופיינית לאזור זה של אירופה. בהגיעכם למרכז העיר, פנו לנהר היאלווה Jihlava שמעברו השני היה האזור היהודי של העיר. בכיכר טישה Tiche Nam מצוי מבנה שהיה בית הכנסת הישן ושהכניסה אליו מהרחוב מחייבת זהירות בשל המדרגות. זהו מבנה מהמאה ה-17 שכיום מאכלס את הכנסייה ההוסיטית שבטובה התקינה לוח זיכרון... ברחוב בלאושלבובה Blahoslaova מצוי מבנה גדול בעל גג עם שפיץ, שהיה בית כנסת נוסף ושכיום הוא מוזיאון המכיל פרטים על היהודים.

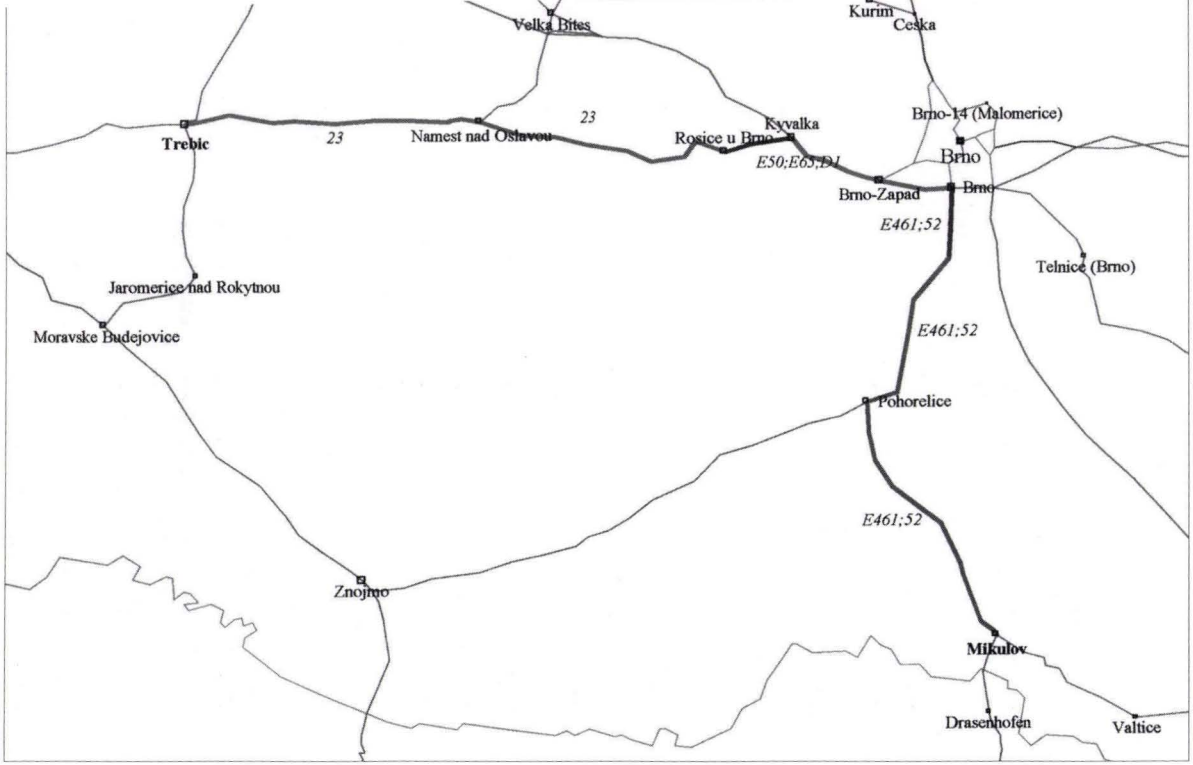
בית הקברות היהודי מצוי במעלה רחוב הראדיק Hradek בנוי במעלה גבעה כשהקברים בחלקם לאורך מדרגות במעלה הגבעה.

ממנה נמשיך ונחלוף על פני נאמסט namest, לאחריה רוסיצה rosice בה נפנה ימינה לכביש 394 שיוביל אותנו לכיוון איבשיץ Ivancice.

בדרך נעבור שני ישובים נוספים:

ברטניצה Brtnice

מצויה 13 ק"מ דרום מזרח מיאלאווה Jihlava לכיוון טרביץ Trebic דרומית לכביש הראשי מספר D1 המוביל מפראג לברנו בסביבות הק"מ ה-113. במקום טירה גדולה בנויה בסגנון הרנסנס ובית עירייה מעניין. זוהי עיירה קטנה המחזיקה מרובה מבחינה יהודית. בצפונה של כיכר העיירה, מבנה ששימש בית כנסת הממוקם בלב האזור היהודי לשעבר, בתוכו מצוי עדיין ארון הקודש עשוי מעץ אגוז. אם נצא לכיוון צפון לעבר העיירה פנסקה להוטה Panska-Lhota, קצת יותר מק"מ ממרכז ברטניצה, מצויים בתי הקברות הישן ובדרומו החדש.

הדרך מטרקוביץ למיקולוב (ניקלשבורג)

טרסט – טריש – Trest

עיר במוראביה 41 ק"מ דרומית-מערבית ליאלאווה Jihlava. על כביש 406 צפונית לטלץ Telc כ-8 ק"מ מהדרך הראשית 38 (E59) כ-39 ק"מ מטרביץ Trebic .

האזור בו מצויה העיר הינו אזור נופש ובו אגמים וטירות.

בכיכר סובודי Svobody Nam, שהייתה מרכז האזור היהודי של העיר מצוי בית הכנסת הבנוי על שישה עמודים, מעליהם כותרות וחמישה חלונות גדולים, שהיוו חלק מעזרת הנשים של בית הכנסת. כיום בית הכנסת הוא בשימוש הכנסייה ההוסיטית.

בית העלמין מצוי בדרך לכפר הודיצה Hodice דרומית לעיר.

איוואנציצה=אייבשיץ-Ivancice

שוכנת על נהר אילאווה Jihlava והיא מעניינת בייחוד בהיסטוריה היהודית שלה. ידיעות ברורות על יהודים שחיו בעיירה מצביעות על שהיה כאן ישוב יהודי במאה ה-15, אולם סיפורים מצביעים על כך שבית כנסת היה קיים בעיירה זו כבר בשנת 956. מהמאה ה-16 יש כבר ידיעות על שלושה מפרנסי הקהל שהיו ערבים לכל יהודי מוראביה בחוב שהושת עליהם על ידי חצרו של מלך מוראביה.

עם סיפוחה של צ'כיה לגרמניה הוקם במקום מחנה עבור יהודי חבל הסודטים, ומאוחר יותר הועברו אסיריו למחנות השמדה והקהילה היהודית הקטנה נכחדה בשואה.

במקום נותרו בית כנסת שהפך למחסן ופרט לכתובת בעברית על חזיתו: **בואו שעריו בתודה חצרותיו בתהילה** לא נותר דבר. הוא מצוי ברחוב יוספה וארי Joseph-Vary ובית העלמין ברחוב מרנקובה Mrenkovo מכיל מצבות רבות מהן מנותצות והרוסות.

בין הרבנים ששירתו את הקהילה היו:

ר' יוסף ראקובר מקרקוב מחבר מרכבת משנה ולחם משנה.

רבי נתן נטע זליג מקרקוב אביו של רבי יהונתן אייבשיץ.

רבי אליהו בן שמואל מחבר השו"ת יד אליהו.

בתוך העיר עצמה קיימים מבנים מתקופת הרנסנס ואף מתקופות וסגנונות בניה מוקדמים יותר.

ניתן להגיע מכאן לאחר 6 ק"מ נסיעה על כביש 152 לעיירה מורווסקה קרומולוב.

מורווסקי קרומולוב Moravsky Krumlov

במקום כנסיות מהמאה ה-13 ובנוסף להן טירה בסגנון הרנסאנס.

מבחינה יהודית מצוי לא הרחק מהטירה בית עלמין יהודי לידו בית הטהרה שכיום משמש למגורים.

לא הרחק מאייבשיץ לכיוון מזרח, על כביש 152, בקצה הכפר מוראווסקה בראניצה Moravske Branice נפנה ימינה לכביש 395 שיוביל אותנו לדולני קוניצה Dolni Kounice.

דולני קוניצה Dolni Kounice

ידועה במקורות היהודים כקאניץ. עיירה זו בה קיימים מספר מבנים מהמאה ה-14 וכן שרידים של אחרים, הייתה אחת הקהילות העתיקות בצ'כיה. היא תוארכה כמקום ישוב יהודי, כבר במאה ה-14. ממסמכי הקהילה המצויים בפראג, ניתן ללמוד כי לקהילה היה דיין שפסיקתו הייתה מקובלת אף על לא יהודים. כאן התכנסו ראשי הקהל של קהילות מוראביה מעין "ועד ארבע ארצות" ארצי. מבני הציבור מהמאה ה-14 לא נשתמרו. אמנם במקום מבנה חד קומתי שהיה בית כנסת, אך זה נבנה באמצע המאה ה-17 והוא ניצב כיום ליד תחנת האוטובוסים המרכזית שהרובע היהודי היה ממוקם לידה, ומשמש כמחסן. לא הרחק ממנו, לכיוון דרום במעלה הגבעה, מצוי בית העלמין. במקום ניתן למצוא אבני מצבה הנושאים את השם קרייסקי – משפחתו של מי שהיה הקנצלר היהודי של אוסטריה.

מכאן נמשיך לאורך הנהר על כביש 395 לכיוון דרום לפוהורליצה Pohorelice.

פוהורליצה pohorelice

במקום הייתה קהילה יהודית כבר בסוף המאה ה-14. והיא התקיימה עד למלחמת העולם השנייה, בה הוקם בשטח העיר מחנה מעבר ליהודים שגורשו מהונגריה לכיוון טריזיין.

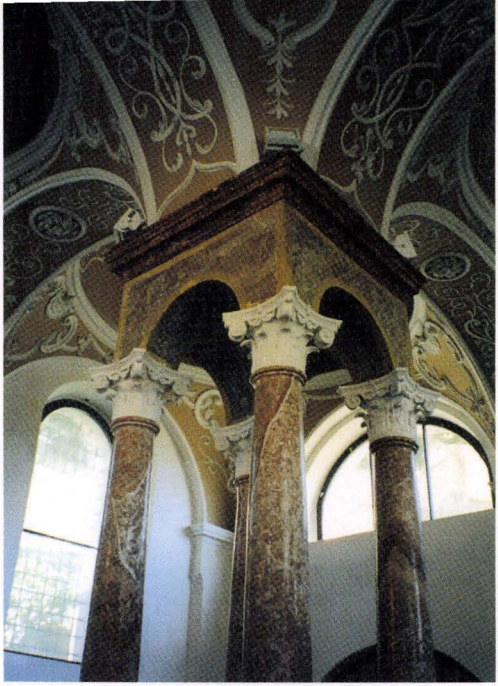
מישוב זה הגיע הרב משה פרידיגר שהיה רבה של קופנהגן בשנות ה-20 של המאה ה-20.

מכאן על כביש 52 (E461) לכיוון ניקלשבורג היא מיקולוב Mikulov הכביש מוליך לכיוון כללי לגבול האוסטרי ומהווה דרך קצרה לווינה. מטרתנו, כאמור, להגיע למיקולוב היא ניקלשבורג.

ניקלשבורג - Nikolsburg - מיקולוב - Mikulov

העיר ניקלשבורג, או בשמה הצ'כי מיקולוב, שבדרום חבל מוראביה, הינה כיום עיר קטנה ויפה. היא שוכנת על מה שקרוי דרך הקיסר מברנו, לווינה. בעיר מבצר מימי הביניים (המאה ה-13) ובו אוספים מעניינים, ולמרות שחלק גדול מהם נפגע במלחמת העולם השנייה, הוא עדיין שווה ביקור. האזור ידוע בתעשיית היין שלו ובמרתפי המבצר שמורים 100,000 גלונים של יין. אגב, כמו בכל מרכז ומזרח אירופה תעשיית היין הייתה בעבר מרוכזת בידיים יהודיות. מרכז העיר, הבנוי בסגנון הבארוק, מרשים. כמו כן בעיר טירת הענק המשקיפה על העיר שהוקמה במאה ה-13 בתוכה מוזיאון ארכיאולוגי מעניין. גבעת התחנות של הצלב, מהווה מוקד משיכה לצליינים נוצרים מזה למעלה משלוש מאות שנה בשל המדונה השחורה.

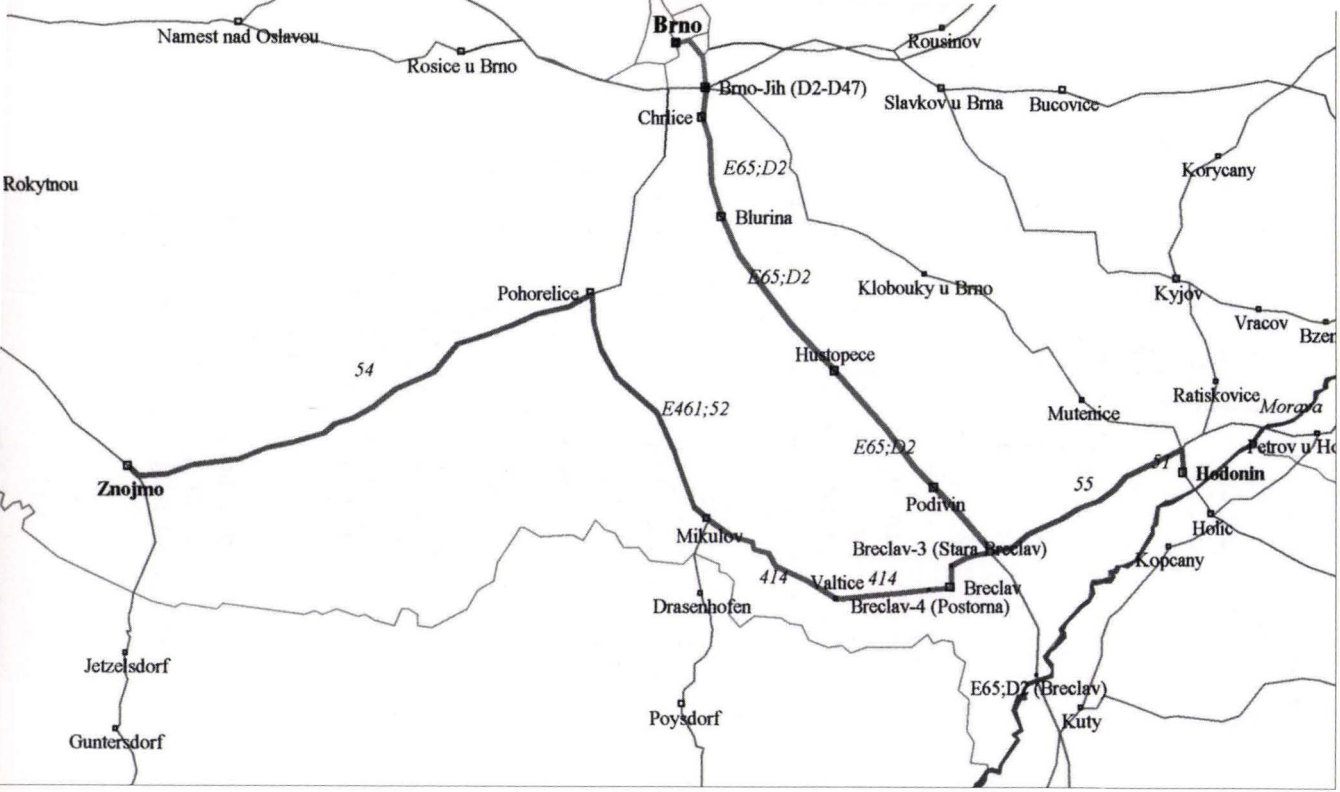
אותנו מעניינת ניקלשבורג בשל הייתה עיר ואם בישראל. הקהילה היהודית בניקלשבורג הייתה מהחשובות והגדולות ביותר בחבל ארץ זה, ובמשך למעלה ממאתיים שנה הייתה מקום מושבו של הרב הראשי. מניחים כי הקהילה נוסדה על ידי מגורשי וינה (1421), אם כי קיים אזכור של יהודי מלוה בריבית מניקלשבורג בשנת 1369. ב-1454 נקלטו בה מגורשי ברין ואולומוץ, ומאז החלו החיים היהודיים לפרוח בה. במאה ה-16 אנו מוצאים שהמהר"ל משמש בה ברבנות. העובדה שנסיכי בית דיטריכשטיין פרסו חסותם על יהודי העיר גרמה לגידולה של

הבמה בבית הכנסת בניקלשבורג

בית הכנסת בניקלשבורג

הדרך מניקלשבורג דרך זניומו להודינו ולברנו

הקהילה. המעניין הוא שעיירה זו קלטה במשך השנים יהודים שנרדפו, אם מגירוש וינה השני (במאה ה-17) ואם מגזרות חמלניצקי. לאחר גזרות חמלניצקי, הייתה ניקלשבורג מוקד לתנועה השבתאית. 40 שנה לאחר מכן, יהודי ניקלשבורג עוסקים בפדיון שבויי יהדות בלגרד, המתיישבים כאן לאחר מכן.

לכאן הגיע רבי יהודה החסיד סג"ל, בשנת 1700, משדלוביץ שבפולניה כדי לארגן את העלייה לארץ ישראל. זהו אותו יהודה החסיד שהקים בירושלים את בית הכנסת שנקרא לאחר מכן על שמו "חורבת רבי יהודה החסיד". עם ירידת ערכה של העיר ועזיבת תושבים מסיבית, גם היהודים החלו לנטוש אותה לטובה הונגריה ואוסטריה. יחד עם זאת במאה ה-18 אנו מוצאים ישיבה גדולה במיוחד בניקלשבורג עם 300 תלמידים. באמצע המאה ה-19 מועם זוהרה של יהדות ניקלשבורג, עם עזיבתו של הרב שמשון רפאל הירש את העיר לטובת פרנקפורט דמיין, ובכך פסקה תקופה של 200 שנים בהם מי שהיה רבה של ניקלשבורג היה הרב הראשי ליהדות מוראביה. במשך שנים, מאז תחילת המאה ה-18, עוסקים יהודים מלבד בהפצת יין, ריבה זהב וכסף שמערך הטבעת המטבעות הוחזק על ידי היהודים.

בראשית המאה ה-20, בימי מלחמת העולם הראשונה, הגיעו לכאן אלפי פליטים יהודיים מפולין (אזורי גליציה). הקהילה היהודית קיבלה אותם בסבר פנים יפות ואף פתחו בתי תבשיל מיוחדים עבורם. אולם האוכלוסייה היהודית התמעטה והלכה עד כדי 437 נפשות בשנת 1930, מכ-4000 נפש בשיא התפתחותה של הקהילה באמצע המאה ה-19. זאת, בשל שובם של היהודים למקומות המגורים המסורתיים שלהם בערים הגדולות.

למעלה מ-13 בתי תפילה ובתי כנסת היו בניקלשבורג וכן מקוואות ובית שחיטה. היהודים התגוררו ב"אזור היהודי" הנמצא לא הרחק מחומת העיר באזור רחוב זאמצ'קה Zamecka, סטרה בראני Stare-Brany והוסובה Husova בו ניתן למצוא את בית הכנסת הישן "דער אלטע שול". זהו בית כנסת שנבנה במקורו באמצע המאה ה-16, אך עלה באש ב-1719, ומייד לאחר מכן נבנה מחדש. צורתו הפנימית מזכירה בתי כנסת מאזור גליציה שבפולין. בשנים האחרונות הוא שופץ ומהווה מוזיאון ליהדות ניקלשבורג. אגב בעת שתהיו בתוך בית הכנסת תנו ליבכם לריהוט. הוא ייראה לכם מוזר ולא בכדי. כיוון שהריהוט

המקורי נעלם, הוכנסו לבית הכנסת ספסלים שמקורם בנגר המייצר ריהוט לכנסיות...

לא הרחק מבית הכנסת, מצוי בית העלמין. תצעדו לכיוון צפון ברחוב הוסובה Husova (כלומר ביציאה מבית הכנסת יש לפנות שמאלה ומייד ימינה וברחוב הראשון שוב שמאלה ולאחריו ברחוב הראשון ימינה) עד שתגיעו לרחוב {כיכר} בשם הרביטובני נאמיסטי Hrbitovni Namesti) ושם הכניסה. תכנסו מבעד לשער ותבחינו כי הגדר עשויה שרידי מצבות. בבית העלמין תצעדו לכיוון דרום שם חלקת הרבנים ובה ניתן למצוא את מקומות קבורתם של רבי מנחם מנדל קרוכמל; הרבי החסידי שמואל שמעלקה הורוויץ מניקלשבורג; מרדכי בנאט ואחרים.

בין הרבנים ששירתו בה בקודש ניתן למצוא את:

המהר"ל מפראג פרטים עליו תמצאו בפראג.

יהודה לייב בן עובדיה אילנבורג שהיה רב במקום בין השנים 1574-1616 של"ד-שע"ו.

הרב **יום-טוב ליפמן ברבי נתן הלוי העלר** שפרטים עליו תמצאו בפראג. שירת ברבנות כאן בין השנים 1624-1626 שפ"ד-שפ"ו.

רבנו פתחיה בן יוסף מוורמס שירת ברבנות בין השנים 1631-1637 שצ"א-שצ"ז.

אברהם בן מרדכי יפה היה רבה של ניקלשבורג בשנים 1637-1647 שצ"ז ת"ז.

רבי אהרן שמואל בן ישראל קוידנובר הידוע בכינויו המהרש"ק (נולד בעיירה קוידאנוב בשנת שע"ד 1614, ומכאן בא שם משפחתו). היה תלמידו של יעקב מלובלין בעת שרבי יעקב היה ראש ישיבה בבריסק דליטא. בעת גזירות חמלניצקי ברח לווילנה ולאחר שבנותיו נרצחו וביתו נשדד בעת המלחמה השוודית רוסית בשנת 1655 ברח לצ'כיה והגיע לניקלשבורג. מכאן עבר לעוד

קהילות כפיורדא גלוגא ופרנקפורט דמיין בערוב ימיו נקרא לשמש ברבנות בקרקוב שם נפטר בשנת תל"ו 1667.

חיבר מספר ספרים שעיקרם חידושים בגמרא ביניהם: "ברכת הזבח" על סדר קדושים; "תפארת שמואל" המכיל חידושים בגמרא; "ברכת שמואל" - דרשות על פרשות השבוע; "הגהות מהרש"ק" על הרא"ש ה"טור" וה"בית יוסף".

רבי מנחם מנדל בן רבי אברהם קרוכמל שנולד בקרקוב בשנת ש"ס 1600 והיה חברותא של הרב דוד הלוי-הט"ז. שניהם היו תלמידיו של הרב יואל סירקיש-הב"ח. רבי מנחם מנדל נתמנה בגיל צעיר מאוד (כ-20) להיות אחד מדייני העיר קרקוב ואף ניהל ישיבה. גם הוא היה ממגידי השיעורים של ר' גרשון אשכנזי ור' מנחם מנדל אויערבך בעל "עטרת זקנים". לאחר מכן, בשנת 1648, ת"ח נדד לניקלשבורג שם שירת בקודש בימי גזרות חמלניצקי. בין השאר ידועים מעשיו בהתרת עגונות. חיבר ספרים רבים שרובם ככולם עלו באש בשנת תע"ט בניקלשבורג, מלבד ספר אחד "שו"ת צמח צדק", ממנו ניתן ללמוד רבות על תולדות היהודים במוראביה במאה ה-17. הוא שירת ברבנות עד לפטירתו בה בשנת 1661 תכ"א.

בתקופה שלאחר גזרות ת"ח ת"ט, דהיינו בין השנים 1661-1662 תכ"א תכ"ב שירת בקודש בניקלשבורג **הרב גרשון אשכנזי**. הרב אשכנזי היה מגדולי דורו ומורו של הרב דוד אופנהיים. היה תלמידם של הב"ח (יואל סירקיש) . וה"צמח צדק" (מנחם מנדל קרוכמל) בקרקוב. לחם קשות נגד השבתאות וספרו החשוב "עבודת הגרשוני", שהינו ספר שו"ת, המהווה אוצר בלום על הנעשה בתחומי ההלכה בדורו. הספר פורס יריעה רחבה על הנעשה בענייני אישות באותו הדור. ספר אחר שיצא לאחר מותו הינו אוסף דרשותיו "תפארת הגרשוני". הרב אשכנזי שירת ברבנות במשך תקופה של 40 שנה בקהילות רבות בין השאר ב: קרקוב, פרוסניץ (1650), הנאו, וינה ומיץ. היה תקיף ביחס כלפי השלטונות ובמיוחד כלפי "המוסרים". בשנה הראשונה לאחר פטירתו נהגו בהרבה קהילות מנהגי אבלות ולא השמיעו מנגינות וזמר אפילו בחתונות.

לאחריו בין השנים 1662-1671 תכ"ב-תל"א שירת בקודש בניקלשבורג **הרב אהרון יעקב בן יחזקאל חריף**.

בנו של מנחם מנדל **קרוכמל הרב יהודה אריה לייב** שירת ברבנות בניקלשבורג בין השנים 1672-1684 תל"ב-תמ"ד.

הרב אליעזר מנדל בן מרדכי פנטה מילא את מקומו של יהודה אריה לייב קרוכמל כרבה של ניקלשבורג בין השנים 1684-1690 תמ"ד-ת"נ.

הרב דוד בן אברהם אופנהיים שירת ברבנות בניקלשבורג בין השנים 1689-1708 תמ"ט תס"ח, לפני ששירת ברבנות בפראג. הוא עמד בראש הישיבה (ראו פרטים אודותיו בפראג).

בסוף המאה ה-17 ובתחילת המאה ה-18 פעל באירופה **הרב גבריאל ברבי יהודה עשקעלעס** יליד קראקוב וממשפחת המהר"ל מפראג. היה תלמידו של הרב אהרון שמואל בן ישראל קוידנובר המהרש"ק. עוד בהיותו צעיר לימים נתמנה דיין בקראקוב וממנה עבר בין הערים החשובות באירופה כפראג, מיץ, פוזנן וניקלשבורג, אותה שירת ברבנות בין השנים 1709-1718 תס"ט תע"ח. תקופתו הייתה תקופת השיא בפריחת ועד ארבע ארצות והוא גילה פעילות רבה בתחום זה. קשריו עם רבי מאיר אייזנשטאט הביאו לכך, כי יצוטט רבות בספר החידושים "פנים מאירות".

את מקומו ברבנות של הרב גבריאל בן יהודה לייב עשקעלעס מילא בנו **ברוך** בין השנים 1718-1753 תע"ח-תי"ג.

בשנים שלאחר מכן עמד בראש ישיבת ניקלשבורג ובראש בית הדין **הרב משה בן אהרון לבוב-למברגר** 1753-1758 תי"ג תי"ח.

בשנים 1758-1772 תי"ח תל"ב שירת בקודש **הרב גרשון בן משה פוליץ**.

לאחריו מונה כרב **רבי שמואל שמעלקה הורוויץ** ששירת בקודש החל בשנת 1774 תל"ד ועד לפטירתו ב-1778 – תל"ח (-1778 1726) מתלמידי רבי דב בר ממזריטש, ויחד עם זה רב בקהילות צ'כיה, למרות שלא ידע גרמנית[11]. מינויו נחתם על ידי מריה תרזה, היה אחיו של רבי פנחס בן צבי הורוויץ מפרנקפורט דמיין. לפני כן שירת בריטשוואהל[12], שינאווה אותה העלה על המפה החסידית וניקלשבורג (מיקולוב) שבצ'כיה. בין תלמידיו ניתן למנות את רבי מרדכי בנאט, יצחק אייזיק טויב מקאליב, רבי יעקב יצחק הלוי הורוויץ – ה"חוזה מלובלין", רבי ישראל ברבי שבתאי מקוז'ניץ, רבי אברהם יהושע השל מאפטא, רבי מנחם מנדל מרימנוב, רבי משה לייב מסאסוב,רבי לוי יצחק מברדיטשב, רבי שמעון דייטש מזעלחוב, רבי שלמה בוכנר מקראשנוב ואחרים. חיבר: "דברי שמואל" = "נזיר השם" על השו"ע אבן העזר.

תלמידו הרב מרדכי בן אברהם בנאט הידוע גם כמהר"מ בנווט שירת לאחריו. נולד ב-1753 בצ'ורגו שבהונגריה והיה מראשי הרבנים בדורו הן בהונגריה והן במוראביה. בין השאר שירת ברבנות בלונדנבורג וניקלשבורג שבמוראביה, שם הקים גם ישיבה. היה מהלוחמים ברפורמיים ובתנועתם ברחבי אירופה. חיבר ספרי הגות , דרוש ופרשנות כ: "באור מרדכי" על "המרדכי" – ספר המצוות של מרדכי בן הלל; "הר המור" – קובץ שות"ים; "חידושי מהר"מ בנאט" הטור; "מגן אבות" על עבודות האסורות בשבת; "מחשבת מרדכי" על התורה; "פרשת מרדכי" שות"ים על השו"ע.

נפטר בקארלסבאד בשנת 1829.

בנו של מהר"מ **בנאט רבי נפתלי** בן מרדכי שנולד ב-1789 בניקלשבורג המשיך את דרך אביו ועסק רבות בחינוך הדור הצעיר. עיקר כתביו עוסקים בהגות יהודית. מניקלשבורג עבר לשאפה Schaffa בה נפטר בשנת 1857. חיבר את הספר "תורת דת משה וישראל".

---

[11] ראה מאמרו של פרופ' גדליה נגאל "רב חסידי בקהילת מתנגדים", סיני, קכ"ב עמ' רל"ו.

[12] ראה מאמרו של פרופ' גדליה נגאל "רב חסידי בקהילת מתנגדים", סיני, קכ"ב עמ' רל"ה.

אחד מחשובי רבני גרמניה ששימש ברבנות בניקלשבורג במאה ה-19, היה **הרש"ר הרב שמשון רפאל הירש** היה זה בן השנים 1518-46. במסגרת זו היה רב המדינה למדינת מוראביה והיה אחד הפעילים הגדולים למען השגת שוויון זכויות ליהודים במהפכת 1848. בעת שירותו בקהילה זו נתקל רבי שמשון רפאל הירש בהתנגדות בשל אורחותיו ואף בשל הבגדים המיוחדים שלבש.

כתביו שכללו פירושים על התורה ואגרות צפון יצאו לאור ומשמשים עד היום נר לממשיכי דרכו במיוחד מקהילות פרנקפורט דמיין וקהילות אחרות מיוצאי גרמניה.

מערת טורוולד

כק"מ מניקלשבורג מצויה מערת טורולד המכילה נטיפים.

לדניצה, וולטיצה וטירת וולטיצה

בסביבה הקרובה נמצאת העיירה **לדניצה Lednice** שבסמוך לה נמצאות **וולטיצה וטירת וולטיצה Zamek Valtice**, שתיהן שוות ביקור הן בגלל הגנים היפים והן בגלל צורתם המזכירה ארכיטקטורה אוסטרית, ושבמאות ה-18 וה-19 שימשו את בית האצילים של משפחת ליכטנשטיין. כל הסביבה הייתה בעברה הסביבה בה גידלו את גפן היין של מורביה ובתי היין שלה היו מן המפורסמים.

מוולטיצה ניסע לכיוון ברנו, אבל קיימת אפשרות אחרת לנסוע מניקלשבורג על כביש 414 לכיוון מערב דרך אזור האגמים לאורך הגבול האוסטרי לכיוון מערב על כביש 414 לכיוון זנוימו Znojmo.

זנוימו Znojmo

אחת הערים העתיקות בהן התיישבו יהודים שהייתה מכונה בין היהודים זנאייעם-או זנהיים או צניים[13]. מתקופה זו מצויה בה מקווה טהרה שהיא העתיקה ביותר ואולי ביחידה שנותרה בצ'כיה מלבד המקווה העתיקה שנמצאה בפראג. לדעתי המקווה שווה ביקור וניתן להגיע אליה.

נמצא בה מבצר המשלב בתוכו סגנונות הן מתקופת הבארוק והם מתקופת הרנסאנס. ליד המבצר מבנה עגול מהמאה ה-12 שהיה בעברו כנסיה על שם קתרינה הקדושה. בתוך המבנה ציורי קיר ותמונות מההיסטוריה של בוהמיה. שימו לב לקמרונות והציורים שבתוכם בסגנון הרומנסקי. יהודים גרו כאן כבר במאה ה-13 אבל בעקבות מותו הירצחו של המלך ב-23 לנובמבר 1457 נפגעו יהודי העיר, לאחר מכן גורשו וחזרו רק בעת מתן החופש ב-1848. המקום בו התגוררו היהודים מצוי ברחוב יפה ועתיק שעדיין משמר את צורתו מימי הביניים והקרוי Vesela. ברחוב זה מצויה המקווה ובתחילתו היה בית הכנסת העתיק מהמאה ה-14. ברחוב נא ואלך Na-valech ol' בקירות הבתים 9 ו-13 תוכלו לראות שרידי מצבה מהמאה ה-13. זהו אזור בית העלמין הישן. מקום נוסף הוא כיכר סבובודי Nam' Svobody בה היה ניצב בית הכנסת החדש. מכאן ניתן להמשיך ברחוב פרישקה Prazska בו ממשיכים עד למזלג עם רחוב פרימיטיצקה Primeticka, ולאחר אזור השיכונים, מימין לנו, נראה פניה שמאלה בכביש צר וכמאה מטר מהפניה מצוי בית העלמין. במקום נותר בית העלמין החדש המצוי במרחק מה מהמקום בו ניצבות המצבות, בהצטלבות הדרכים המובילות פרמיטצה Primetice ואונאנוב Unanov.

אפשרות אחרת היא לנסוע על כביש 414 לכיוון מזרח לעיירה ברסלאב Breclav שנותרו בה שרידי בית כנסת מאמצע המאה ה-19 וכן שרידים מבית קברות ובית הטהרה בגינה שנשתלה על בית הקברות. הייתה זו קהילה יהודית שידוע כי פעלה כבר במאה ה-16 וכי הייתה מרכז כינוס לרבני צ'כיה למעין ועד

---

[13] ראה לקט יושר חלק ב עמוד יז עניין ה.

הקהילות. ומכאן ניתן לעלות על הכביש המהיר לברנו, או לנסוע על הכביש המקביל לו ושמספרו 425.

קיימת אפשרות למי שמעוניין להגיע לעיר הודונין Hodonin לנסוע אליה על כביש 55 החוצה את הדרך הראשית מסלובקיה לברנו ולפראג.

מעקף להודונין

הודונין Hodonin

ידועה בגרמנית כ-Goiding גוידינג, ומהווה עיר גבול עם סלובקיה. במקום היו שני בתי קברות ועל האי באמצע נהר המוראבה היה הרובע היהודי שתחילתו כנראה הרבה לפני המאה ה-17. זאת כיוון שממסמכים ניתן ללמוד שכבר ב-1648 הוגדרה הקהילה כקהילה "מזה הרבה שנים". ב-1774 גורשו היהודים בעקבות צו עליו חתמה מריה תרזה, שהעיר הייתה ידועה כרכושה הפרטי, ובמסגרת ההיתרים שנתן יוסף השני הותר לחלק מהם לחזור. במהלך 1942 גורשו היהודים למחנות ורק מספר מועט מהם שב.

במהלך השנים החזיקו היהודים ביקבים. סיור בסביבות העיר מביא אותנו לכפר פטרוב Petrov ו"תעשיית" היין שלו. אזור זה היה ידוע מבחינה יהודית כמוחכר ליהודים שבימי המאות ה-16 ואילך שלטו על תעשיית היין מסיבות של כשרות.

בעיר ביצורים מהמאה ה-16 שהם מעניינים בצורתם וכן טירה בה מתקיימות תערוכות מחיי הסביבה, פסטיבל פולקלור ועוד. עיקר הביקור צריך להיות מוקדש לעיר העתיקה Stare Mesto.

הש"ך שירת כאן בקודש וכן החת"ם סופר. מלבדם שירת כאן בקודש הרב משה שמשון בן אברהם שמואל בכרך. הרב בכרך היה נינו של המהר"ל דרך אמו חוה. בהיותו בגיל צעיר נפטר אביו אברהם שמואל בפורהליצה Fohorelice בה שירת ברבנות והילד עבר לפראג ללמוד תורה בהשגחת דודיו, ומשנישא לבתו של הרב הראשי למוראביה הרב יצחק פהובוס, התמנה כרבה של קהילת הודונין. מכאן עבר לליפניק, בה שימש כראש ישיבה. בעת מלחמת שלושים השנה, סבל והביע את סבלו וסבל

היהודים בסליחה מיוחדת שחיבר. מליפניק עבר לוורמס, שם נפטר בשנת 1670 ת"ל, לאחר ששירת בה כ-20 שנה.

בנו יאיר חיים בכרך פרסם חלק מדבריו בקובץ השו"ת חוות יאיר.

ברחוב סאדובה Sadova בו היה האזור היהודי ממש ליד הכיכר המרכזית, מצוי בית הכנסת שהוא די בולט וקל לזהותו אם כי הוא משמש כאולם אירועים.

באותו רחוב מצוי גם בית העלמין היהודי.

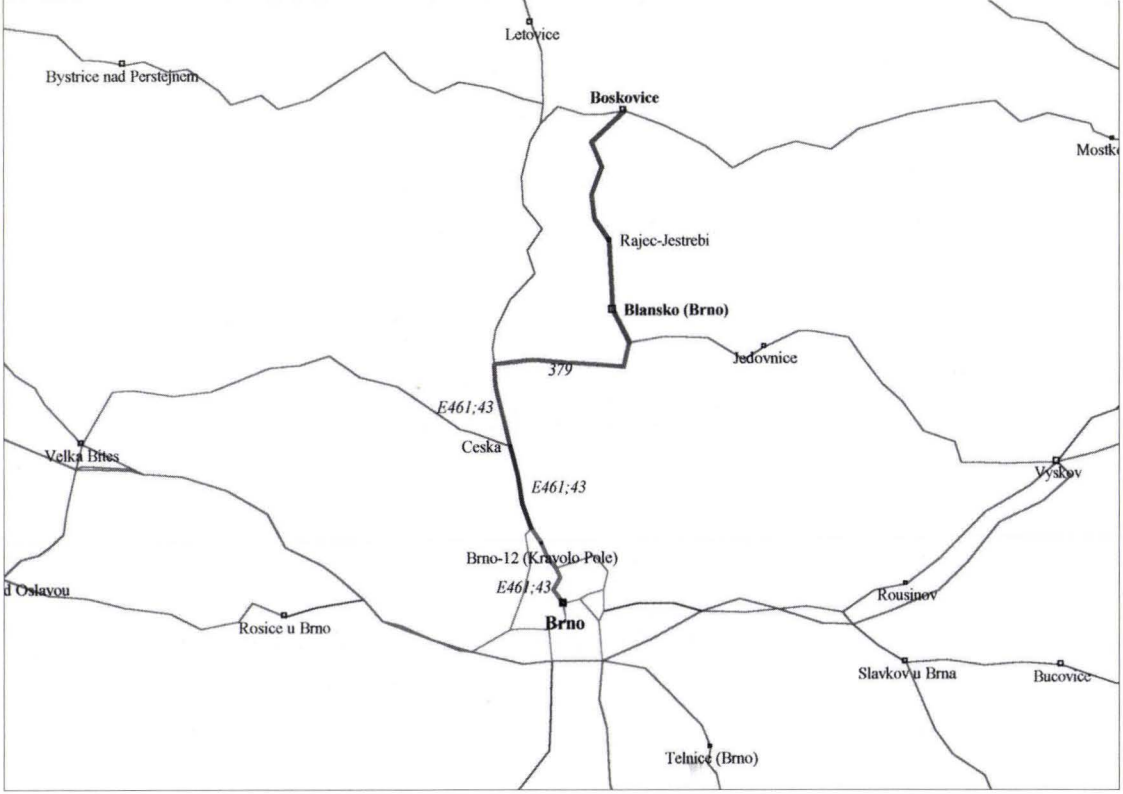
קיז'וב Kyjov וקוסטליץ Kostelec

לא הרחק מהודינין נמצאות **קיז'וב Kyjov** וקוסטליץ Kostelec הצפונית לה, אליה עברו היהודים לאחר הגירוש של מריה תרזה. קיז'וב ידועה בשם שהיהודים קראו לה גאיי. לעיירה זו יחוד מסוים בהיסטוריה היהודית של מוראביה, כיוון שיהודים החזיקו בה בנכסים בתקופות בהן היה אסור ליהודים לשהות בערי מורביה, זאת בשל צו מלכותי משנת 1613 שאיפשר. בתקופת מלחמת העולם הראשונה, הקימה הקהילה היהודית מחנה ליהודים שנדדו בשל מוראות המלחמה. מחנה זה שימש לאחר 1938 כמקום ריכוז ליהודים מהסודטים ומוינה. לאחר מכן הושיבו הנאצים במחנה את יהודי הסביבה לפני העברתם-גירושם לטריזיין. בקיז'וב קיימת אנדרטה לזכר החללים בשואה וגרים בה מספר יהודים. לא הרחק מהודונין על כביש 55 לכיוון מזרח נמצאת **סטראז'ניצה Straznice** בה מצוי בית כנסת המשמש מחסן. לכאן הגיע הש"ך רבי שבתאי ברבי מאיר הכהן בנדודיו, ושימש כרב לפני הגיעו להולשוב. כן קיים בית קברות צמוד לבית הכנסת.

מכאן או ממיקולוב-ניקלשבורג ניסע את 50 הק"מ שיביאונו ונגיע לברין.

ברין-ברנו Brno Brunn

העיר השנייה בגודלה בצ'כיה, הראשונה בעתיקותה (1000 שנה לפני פראג), ובירת חבל הארץ בשם זהה. אוכלוסייתה מונה

הדרך מברנטו לבוסקוביץ דרך מערות המצוחה

למעלה מ-400 אלף תושבים. השם ברנו בא לעיר כנראה מתקופת הקלטים (במאות החמישית והשישית אחר הספירה) כשנקראה ברין שמשמעותו עיר ההר כנראה בשל הר שפילברג. שסביבו מתוחמת העיר.

מבחינת מיקומה הגיאוגרפי היא ממוקמת בקצה הדרום-מזרחי של הרמה הצ'כית מוראבית ממזרח להר שפילברג (בראשו מצודה מימי הביניים ששימשה במאות ה-14 וה-15 מושב למושלי מוראביה. מאז הפכה לבית סוהר ידוע לשמצה) בין שנים מפלגי הדנובה, שבמקום זה מתאחדים לקראת כניסתם אל הדנובה: הסויטאווה Svitava והסוארטקה Svratka.

העיר הינה בעיקרה מרכז תעשייתי והיא מהווה מרכז לתעשיות צמר וטכסטיל וכן לתעשיית נשק (על שמה המקלע ברן).

את הסיור בעיר נפתח בתחנת הרכבת המצויה ברחוב בניסובה Benesova, ממנה נעלה למדרחוב שמולה עד לפינת רחוב נובובראנסקה Novobranska ונפנה ימינה, כשמולנו נבחין במבנה הנושא את השם שער מנין Meninska Brana. אנו צועדים ללב העיר העתיקה דרך רחוב דיבידלאני Divadelni בו נבחין מימין לנו בבניין יפהפה שהיא בניין התיאטרון. כאן נפנה שמאלה לרחוב קובליזנה Koblizna ונמשיך במעלה הרחוב עד לכיכר סבובודה Svobody Nam. בה מצויים מבנים מהמאה ה-16. בפינה העליונה מימין נבחין בבית המועצה, אחריו מציצה מימין כנסיית יעקב ועוד. מכאן נפנה לסמטה בשם זאמיצינקה Zamecnicka המובילה אותנו בירידה לכיכר דומינינסקה, בה מצויה כנסיית סאן מישל וממנה ממשיכים דרך רחוב מיצווה Mecova שבהמשכו ניתן להגיע לקתדראלה הגותית סאן פיטר. לאחר מכן נפנה לכיכר השוק, ששמה המתורגם לעברית הוא הכיכר הירוקה Zeilny Trh, בה נבחין במזרקה המוזרה הקרויה מזרקת פארנס וכן במגדל העירייה מראשית המאה ה-13. בניין זה הוא המבנה העתיק ביותר בברנו. יש בו תערובות סגנונות מהגותי דרך הרנסאנס והבארוק. הכניסה נבנתה בשנת 1510 על ידי פילגראהם. מצודת ברנו הידועה יותר כמצודת שפילברג, ניצבת במרומי הסלע ומשם משקיפה על העיר ומוקפת על ידה. המצודה מוזכרת כבר במאה ה-11 וב-1645 ניסו השבדים במסעותיהם לכבשה ולא יכלו לה. כיום במקום מוזיאון, בתוכו דגם העיר בתקופותיה השונות. הארמון בנוי בסגנון הבארוק והוא מכיל את המוזיאון הלאומי של מוראביה.

במנזר הקפוצינים המצוי לא הרחק מתחנת הרכבת לשמאל, נמצא קברים של גדולי הונגריה ונזירים ביניהם אבי תורת הגנטיקה מנדל.

נפוליון, לפני קרב אוסטרליץ המצויה לא הרחק מברין, הפך את העיר למקום מושב הפיקוד שלו. במהלך מלחמת העולם השנייה נפגעה העיר קשות בהיותה מרכז לתעשיית נשק. עד היום האזור בסמוך לעיר הוא אזור תעשיית הנשק הצ'כית, ובעברו הקומוניסטי היה מרכז לתעשיית נשק שיוצר עבור מדינות במזרח התיכון, במסגרת הסכמי התמיכה שברית המועצות חתמה עימהם. בין השאר ייצרו כאן את הטנקים T-34 והסדרות האחרות של טנקים ממשפחה זו.

אם תעלו למצודת שפילברג, בוודאי תגיעו לדגם של העיר המוצג בה. בקרבת החומה תמצאו את המקום בו היה בית הכנסת במאה ה-13.

אנו פוגשים ביהודים בברונא כבר במאה ה-13 והם חיו בטוב אודות לחסותם של פשמישל אוטוקר ה-2 ובנו ואנצל ה-2. במאה ה-14 (1343) אירע בברנו סיפור שכמעט ונתפתח לעלילת דם, אלמלא זהירותו של היהודי הנוגע בדבר. נוצרייה הציעה את בנה ליהודי תמורת 6 מרקים. היהודי שחשש, פנה לרשות ומסר את האישה שהועמדה לדין וכך נכנס הדבר לכרונולוגיה של אותה תקופה. אבל מאז 1454 ועד המאה ה-19, לא הותר ליהודים לחיות בעיר רק לבוא לימי השוק.[14] למרות זאת הסתננו יהודים לעיר. במאה ה-18 אנו מוצאים בה, את יעקב פראנק שהתגורר בעיר כ-7 שנים. כן היה בעיר בית דפוס יהודי שנוסד ב-1735. אך החשוב מכל הוא הופעתה בספרי ההלכה כעיר בעלת מנהגים שיש להעתיקם. ראה ספר המנהגים של רבי אייזיק טירנא (מנהגי ברונא).

ברחוב סקורפקה Skorepka בבית מספר 13, מצוי בית הכנסת שנבנה בשנות השלושים של המאה נוכחית. ברחוב נזאמיסלובה Nezamyslova מצוי בית העלמין היהודי מהמאה ה-19 ובו בית טהרה נאה ומרשים. בית עלמין זה הוא הגדול ביותר המצוי כיום בתחומי צ'כיה, והוא השני לאחר שהראשון נהרס כנראה

---

[14] התיאור של הגירוש מופיע במקורותינו בלקט יושר חלק ב (יו"ד) עמוד יז ענין ה'.

בתחילת המאה ה-19 ושהיה לא הרחק מהחומה של העיר ברנו, באזור בו היה הרובע היהודי. אגב בית עלמין עתיק זה היה עוד במאה ה-14 ומצבות ממנו מצויות במוזיאון שבמצודה. אזור זה בו היה ממוקם בית העלמין העתיק ניתן לראות היטב בדגם המוקטן של העיר המצוי במצודת שפילברג.

משרדי הקהילה מצויים ברחוב היברסובה Hybersova מספר 14 ניתן להתקשר 336056.

כאן במצודה תלמדו גם על התקופה הפרה-היסטורית שחפירות ארכיאולוגיות גילו כי כבר כ-30,000 שנים לפני הספירה ציידי ממותות חיפשו כאן ציד.

פעלו בה:

רבי ישראל מברונא (1400-1480) שהוסמך לרבנות על ידי המהרז"ך רבי זלמן כהן מנירנברג, היה תלמידם של רבי דויד סויניץ רבי יעקב וויל (מהר"י וייל) ורבי ישראל איסרליין וממשיכם כדמות ההלכתית הפוסקת בדורו. נקרא ר"י מברונא ע"ש המקום הראשון בו שירת ברבנות ברין ברנו BRNO, והיה ידוע כאחד מגדולי הפוסקים. לפני כן היה כנראה רב ברגנשבורג בשנת 1446, שם פתח ישיבה[15]. במהלך שירותו שם הגיע לכדי קונפליקט עם הרב אנשל סג"ל שאף הוא ניהל ישיבה ברגנשבורג. ולאחר פטירת הרב סג"ל נעשה מהר"י מברונא אב"ד במקום. ספרו שו"ת מוהר"י מברונא מאפשר לנו כיום לדעת את שאירע ליהודים בתקופתו. ידוע שנעצר ל-13 ימים בעקבות סירוב הקהילה לשלם את מס הכתר שהוטל על היהודים על ידי פרידריך ה-3. אולם האירוע החמור ביותר היה מעצר אחר שהוטל עליו בעקבות עלילת דם והדרישה להוצאתו להורג. היו אלה פרידריך ה-3 ולאדיסלאב ה-2 מבוהמיה שחקרו את הפרשה והביאו לשחררו.

ב-1755 שירת בה כאב"ד שמונה על ידי הקיסר הרב **אושפיץ** שבנו **שמשון** ולאחריו **אברהם בן אליעזר ישעיהו אושפיץ** המשיכו את

---

[15] אנציקלופדיה יודאיקה בערכו.

המסורת ושירתו כאבות בית דין יהודי במקום. בנו של הרב אברהם היה מייסד תעשיית הטכסטיל בברנו.

מנהיג הכת הפראנקיסטית **יעקב פראנק** לאחר ששוחרר חי כאן עד 1786 מועד בו עבר לאופנבאך.

הרב אברהם לאשק (1799-1884) רבה הראשי של מוריביה ובוסקוביצה מ-1840 ועד לפטירתו. תפקיד שמילא לאחר שהרב שמשון רפאל הירש מילא תפקיד זה. לפני כן שירת בפררוב (1827) והרניצה (1832) שבמוראביה. היה מתומכי הרב שלמה שפיצר במאבקו נגד כניסת הרפורמה לווינה.

הרב יעקב ברוך בן אברהם לאשק (1835-1922) ממשיכו של אביו כרבה הראשי של מוראביה בהיותו רבה של ברנו Brno, בתקופה זו הקים סמינר למורים בברנו.

תחת פסבידון של בנו פלאנק פרסם את הספר "התקיף" תיאור של חיי היהודים בתקופה שלפני האמנציפציה של 1848.

אוטו אבלס 1879-1945 מראשי הציונות באוסטרי הולנד וצ'כיה ומקים ארגון ציוני בוהמיה ומוריביה נולד ופעל חלק מהזמן בברנו.

הבוטניקאי **גורג' מנדל** שחי בין השנים 1822 ל-1884 פעל כאן ואת נסיונותיו הגנטיים בצמחים ניהל במנזר האוגוסטיני המצוי בעיר.

הקומפוזיטור הצ'כי **ליאו יאנאצ'ק** מקורו מעיר זו. אם כי פעל בהקוולדי ובפראג.

כ-25 ק"מ דרומית לברנו מצויה דולני ויסטוניצה Dolni Vestonice שבה נמצאו עקבות הממוטה. במקום נערכו חפירות ארכיאולוגיות ונמצאו ממצאים בעניין זה. כן נמצאו במקום

עצמות אדם וכן שרידי אמנות פרה-היסטורית. חלק מהדברים מצוי בתערוכה במצודת שפילברג שהוזכרה לעיל.

אם אתם מתכוננים לבקר במערות המצוחה – שפרטים אודותם תמצאו בהמשך – **תתקשרו למערות עמק המצוחה מראש, לטלפון 0506-3575 או בפקס 0508-55376.או לפי הכתובת:**

AGENTURA OCHRANY PRIRODY A KRAJINY CR

SPRAVA JESKYNI MORAVSKEHO KRASU

BLANSKO 67825

התקשרות זו צריכה להיעשות מבעוד מועד, אחרת לא תוכלו להיכנס למערה הראשית ותצטרכו להסתפק במערה אחרת המצויה בעמק מעניין זה.

סלאווקוב-Slavkov אוסטרליץ-Austerlitz

נצא מהעיר ברין Brno בכיוון פרוסטאיוב Prostejov, דהיינו לכיוון דרום מזרח. לאחר כ-15 ק"מ, נגיע למסעף מימין הדרך בו נמשיך עוד 6 ק"מ לעיירה פראצי Prace, לידה מצויה סלאווקוב Slavkov היא אוסטרליץ בצ'כית. במקום נמצא את טירתו של הנסיך קוניץ-ריטברג ובה מוזיאון לזכר קרב אוסטרליץ. ב-2 לדצמבר שנת 1805 נערך כאן קרב שלושת הקיסרים בו נחל נפוליון ה-1 את ניצחונו על הצאר אלכסנדר ה-1, הקיסר האוסטרי פראנץ ה-2, ועל המלך ההונגרי. נזכור כי בקרב זה השתתפו כ-160,000 לוחמים כשקווי הצרפתים היו ערוכים לאורך הנהר גולדבאך או בשמו הצ'כי רקוביץ Rakovec והאגף הצפוני שלהם (האגף השמאלי) חצה את הדרך מאוסטרליץ לברין, בעוד בעלי הברית חנו על הנהר ליטאווה Litava. מפקד צבאותיו של נפוליון, דאז ניקולאס לא היה מצליח לנצח את הקרב אלמלא ידע כי האגפים שלו בדרום מכיוון איטליה מוגנים על ידי כוחותיו של המרשל אנדרה מסנה (יש טוענים שמסנה היה יהודי ושמו הינו שיבוש של אחד השמות מנשה או משנה). כוחות אלו פתחו בנסיגה מדומה ואז הצבאות של שלושת המלכים התקדמו אחריהם ונפלו לתוך מארב הכוחות של נפוליאון. על הגבעה מצויה האנדרטה במקום בו הכריז נפוליון "חיילי לאחר מקום זה

תכריזו בגאווה שאתם לקחת חלק בקרב על אוסטרליץ". 32,500 חיילים מתוכם לא שבו לבתיהם כדי להכריז הכרזה זו.

אוסטרליץ במקורותינו מוגדרת "עיר לבן" והקהילה בה הייתה מהעתיקות במוראביה. התקיימו בה ישיבות ועד קהילות מוראביה. במסגרתן נקבעו בשנת 1722 שי"א התקנות (שהן 311 תקנות לקהילות מוראביה). ב-1762 עלה האזור היהודי באש וממסמכי הקהל עולה כי יהודי מורביה תרמו לבניית בית הכנסת.

שימשו כאן ברבנות:

רבי משה בן טובים שכתב כאן בסוף המאה ה-13 1294 את ספרו "ספר המנהגים".

רבי יששכר בער בן ישראל לעזער פרנס איילנבורג נולד בפוזן, פולין, בערך בשנת ה"א ש"י (1550) ונפטר באוסטרליץ, מוראביה, בשנת ה"א שפ"ג (1623). בפוזנן הוא למד אצל ר' מרדכי יפה, בעל פירוש הלבוש (הלבושים) לשלחן ערוך, אצל המהר"ל מפראג וכן אצל בעל ספר מאירת עיניים (הסמ"ע). הוא חיבר פירושים לגמרא ותשובות, שכללם בחיבורו באר שבע. מגאריצ'יה, איטליה, שבה כיהן כרב, שלח את חיבורו לרבני צפת לקבל את הסכמותיהם. בדרכו לקבל משרת רבנות הקהילה האשכנזית שבצפת הוא נפטר. חיבר פירש על רש"י לתורה.

פרוסטאיוב-פרוסניץ Prostejov

ניתן להמשיך לפרוסטאיוב Prostejov על כביש 47 עד לנקודת החיבור שלו בווישקוב עם כביש E 462 ועליו נגיע לפרוסטאיוב Prostejov היא פרוסניץ.

בפרוסטאיוב ניתן לראות מוזיאון עירוני בבניין יפה ששימש בעבר כבית העירייה וכן כנסיות ומבנים מהמאה ה-14 ואילך וטירה מהמאה ה-16.

כבר במאה ה-15 התגוררו יהודים בעיר הזו. והיא התפתחה כאחד ממקומות לימוד התורה המפורסמים באירופה. כאשר בראש ישיבתה עמד החתם סופר לפני שפתח ישיבה נוספת בפרשבורג. מקום מגורי היהודים היה ברחובות קרישקובסיהו

Krizkovskeho, לוטינובה Lutinovova ודימילובה Demelova וכן באזור אחר של העיר ברחוב סקולני Skolni.

בניין בית המדרש שהיה ברחוב דימילובה Demelova עדיין קיים אך משמש כאולם אירועים. זהו בניין דו-קומתי שבחזיתו שבע חלונות כאשר שני החיצוניים דומים זה לזה ומעליהם גג משולש. בית כנסת אחר ברחוב שקאדי מס 2 Sadky הפך להיות כנסיה, וכמותו בית הכנסת ה"חדש" שעמד בצידו האחר של רחוב דימילובה בפינת הרחוב עם כיכר סוטופולקה צ'חה Svatopluka Cechas.

בית העלמין שנותר, מתוך שלושה שהיו, נמצא ברחוב ברניסקה Brenenska ליד בית הקברות המקומי. מצבות שנמצאות במקום מהמאה ה-19 מקורן בבית הקברות שנהרס.

בפרוסניץ שימש ברבנות **הרב יחיאל מיכל הלוי אפשטיין** מחבר "קיצור שני לוחות הברית", סידור מתורגם לאידיש בשם "דרך ישרה" וספר בענייני מוסר בשם "דרך הישר" הוא נפטר בפרנקפורט בשנת 1706.

מהר"ם א"ש רבי מאיר אייזנשטאט מחבר ספר החידושים "פנים מאירות", נולד בפולין בשנת 1670. מבני משפחת הש"ך שירת ברבנות בעיר שדלוביץ שליד ראדום. לאחר תקופה נתבקש לתפוש ישיבה בוורמס וממנה עבר לקהילת פרוסניץ שבמוראביה. בביתו שבפרוסניץ גידל את הנער יהונתן אייבשיץ ובן 57 מונה כרב לראשונה בשבע קהילות-קהילת אייזנשטאט ומכאן בא לו גם שמו. אבל בשל בעיות של מלשינות נאלץ לעזוב בחפזה.

בתקופת שלאחר גזרות ת"ח ת"ט שירת בקודש בפרוסניץ **הרב גרשון אשכנזי**. הרב אשכנזי היה מגדולי דורו ומורו של הרב דוד אופנהיים. היה תלמידם של הב"ח (יואל סירקיש) וה"צמח צדק" (מנחם מנדל קרוכמל) בקרקוב. לחם קשות נגד השבתאות וספרו החשוב "עבודת הגרשוני" שהינו ספר שו"ת מהווה אוצר בלום על הנעשה בתחומי ההלכה בדורו. הספר פורס יריעה רחבה על הנעשה בענייני אישות באותו הדור. ספר אחר שיצא לאחר מותו הינו אוסף דרשותיו "תפארת הגרשוני" הרב אשכנזי שירת ברבנות

במשך תקופה של 40 שנה בקהילות רבות בין השאר ב: קרקוב; ניקלשבורג (1650); הנאו, וינה ומיץ.

מערות הנטיפים של עמק המצוחה

נחזור לשולי העיר ברנו, ונעלה על כביש 50 כשמגמת פנינו היא אולמוץ. אך בטרם ניסע לאולמוץ בדרך זו קיימת דרך נוספת העולה צפונה E 461 ומובילה אותנו לבוסקוביצה. המצויה כ-13 ק"מ מצפון לברנו. לפניה אנו ממליצים להגיע לאזור של מערות נטיפים ונהרות תת קרקעיים. לצורך זה יש לפנות למוראבסקי קראס Moravsky Kras. נמשיך בכביש עד לפניה ימינה לכביש 379 המוביל לכיוון כללי לבלאנסקו Blansko. אם כי הכביש יוביל אותנו באמצעות שילוט גדול ממדים לכיוון עמק המצוחה Macocha בו מצויות מערות נטיפים מרהיבות ביופיין. אם הגעתם מבלי להכין כרטיסים מראש למערה הגדולה שהסיור בה נמשך למעלה משעה וחצי, פנו לאחת ממערות המשנה ושם תוכלו להיכנס.

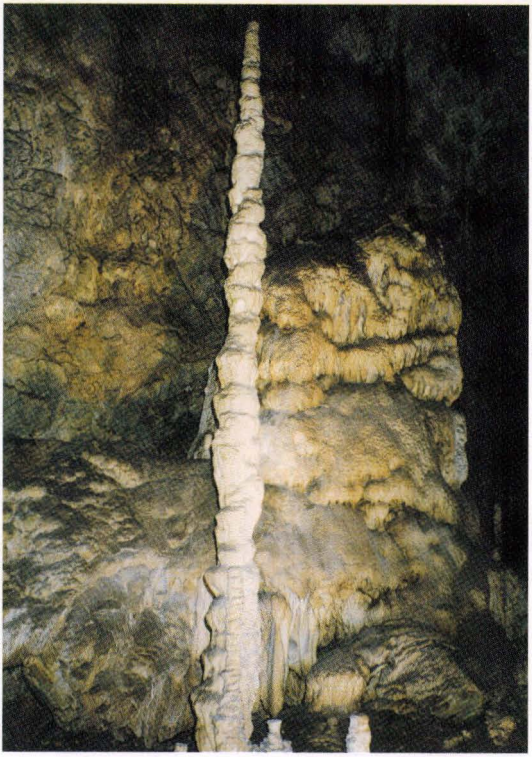
המערות מהווים אתר מדהים ביופיו. והסיור בהן כולל הליכה בתוך אולמות ענק בהם נטיפים וזקיפים בצורות יפות. משך השהיה במקום כ-3 שעות.

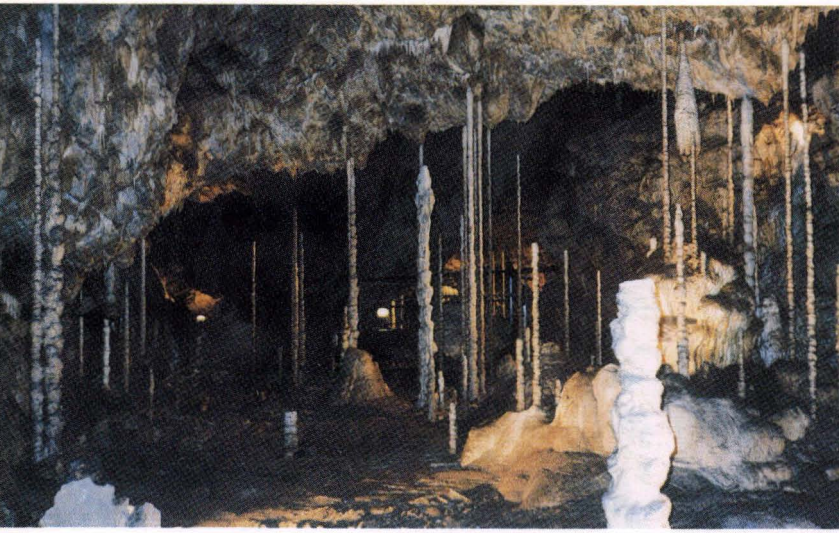
ניתן להגיע מכאן ללומניצה כמעקף:

לומניצה Lomnice

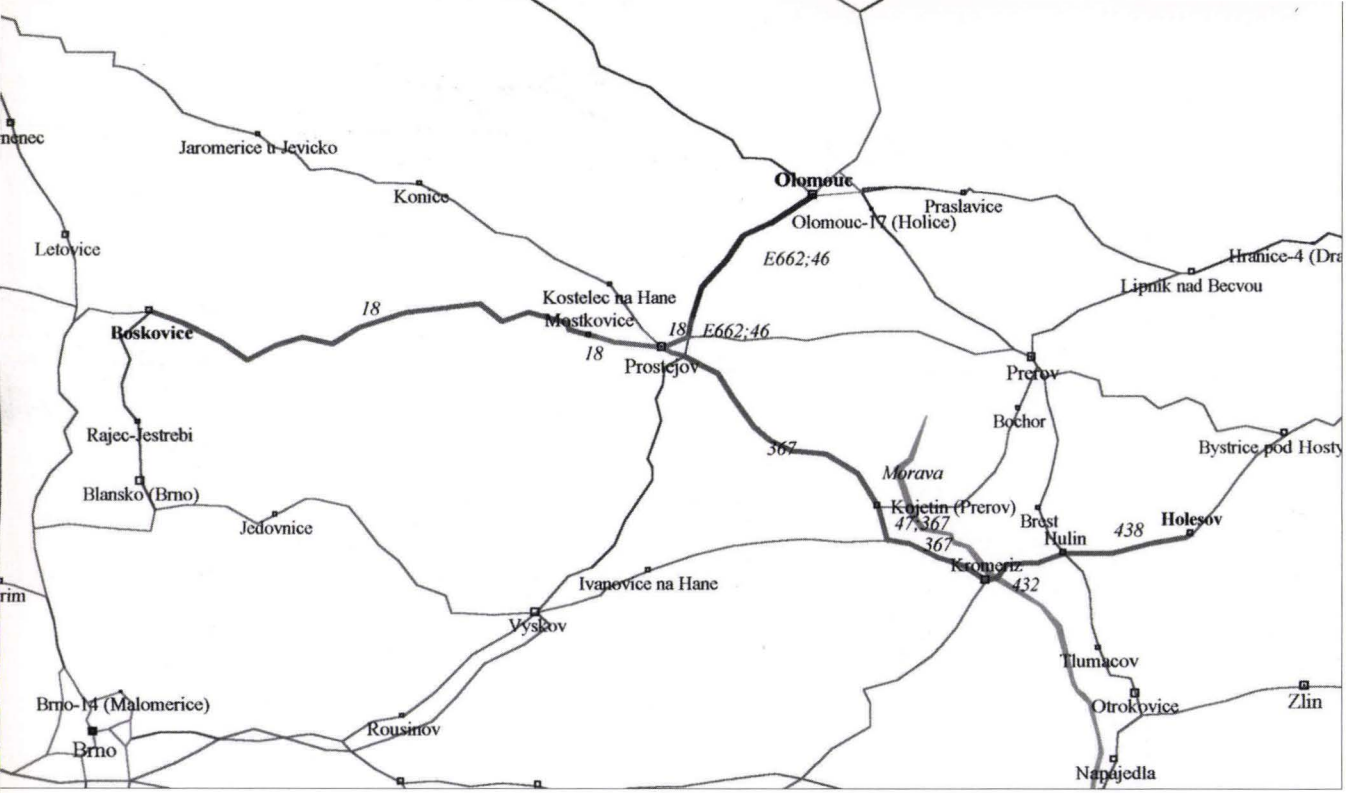
נמצאת לא הרחק מטישנוב Tisnov ובלאנסקו Blansko הנמצאות צפונית לברנו. העיירה מכילה מבנים מעניינים הבנויים בסגנון הבארוק וביניהם טירה קטנה, בית עירייה יפה עם מגדל כבאים וכן כנסיה.

מבחינה יהודית פנו למה שהיה כיכר יוספה אוטרה Josefa Utra Nam. והיום ז'ידובסקה נאם, ותבחינו במבנה בנוי בסגנון הבארוק שבאמצעיתו כניסה ומשני צידיו חלונות וגג משופע המשמש כיום כמחסן. מבנה זה היה בית הכנסת.

מערות המצוחה

הדרך מבוסקוביצה לקרומריז ולאולומוץ

אם תפנו צפונית לבית הכנסת לכיוון המדרון במרחק קצר ביותר, תגיעו לבית העלמין היהודי ובו אבני מצבה מעניינות.

בוסקוביצה Boskovice

בירת נפה בצפון מוראביה. על מנת להגיע עליה לאחר שעלינו על הכביש הבינארצי E461 הנושא גם את המספר 43 כ-8 ק"מ לאחר צ'רנה הורה Cerna-Hora פונים ימינה לכביש 18. במקום מצויים מכרות פחם.

העיר הינה מהעתיקות והייתה מהגדולות בקהילות מוראביה. חיו בה יהודים כבר במאה ה-11 ועל כך מעידה אבן מצבה משנת 1069. קרבתה לעיר המחוז ברנו, הביאה לכך שקיים אזכור על יהודיה בפסקי הדין של בית המשפט בברנו ב-1243. וכ-200 שנה לאחר מכן קולטים יהודי בוסקוביצה את יהודי ברנו שגורשו מעירם. ב-1698 נחנך בה בית כנסת. הייתה זו בוסקוביצה שבתקופתו של הרב לאשק קיבלה את כתר מקום התורה של מוראביה ומקום מגוריו של הרב הראשי למוראביה. ובכך הפכה לחשובה בקהילות מוראביה.

על גודלה של הקהילה יחסית לישוב ניתן ללמוד מהעובדה שבאמצע המאה ה-19 כ-37% מתושביה היו יהודים. לפני המלחמה חיו כאן מעל ל-650 יהודים. במהלך השנים 1942 ו-1943 חוסלה הקהילה ויהודיה הועברו דרך ברנו לכיוון מיידאנק ואושוויץ.

ליד הכיכר המרכזית, באזור רחוב בילקבה U. Bilkva ליד הכנסייה, היה מקום מגורי היהודים לאורך השנים. מאז שנת 1727 זהו אזור גדול מאוד שהיה בעל זכויות ניהול עצמי כרובע קז'ימיז' שבקרקוב. בית הכנסת הפך להיות חנות והוא ניתן לזיהוי בחיצוניותו.

ברובע זה פעלה מערכת של משמר אזרחי יהודי ומערך כיבוי אש יהודי וכל זה בצמידות לארמון.

כק"מ מהכיכר המרכזית לכיוון דרום מערב, מצוי בית הקברות הישן ובו מצבות מעניינות. בבית קברות זה נהגה החברה קדישא לקבור בנפרד נשים שנפטרו בעת לידתן.

שימשו בה ברבנות :

יהודה לייב בן יישכר בר אופנהיים יליד וורמס (1704) שימש בה ברבנות ב-1727 והעמיד בה תלמידים. חיבר את הספר מנחת יהודה.

הרב אברהם לאשק (1799-1884), רבה הראשי של מוריביה ובוסקוביצה מ-1840 ועד לפטירתו. תפקיד שמילא לאחר שהרב שמשון רפאל הירש מילא תפקיד זה. לפני כן שירת בפרוב (1827) והרניצה (1832) שבמוראביה. היה מתומכי הרב שלמה שפיצר במאבקו נגד כניסת הרפורמה לווינה.

הרב נתן נטע אדלר הכהן מפרנקפורט דאודר, מורו ורבו של ה"חתם סופר" פעל כאן בטרם עבר לפרנקפורט.

הרב משה בן שמואל סופר החת"ם סופר" מילא את מקום רבו כאן לפני שעבר לפרשבורג.

הרב שמואל הלוי קולין הקים בה ישיבה.

לאחריו שירת בנו **בנימין זאב בוסקוביץ**.

מוריץ זובל העורך והמו"ל של האנציקלופדיה היהודית שהוצאה בברלין בראשית המאה ה-20 מוצאו מכאן.

ממקום זה עלה לירושלים ד"**ר אברהם טיכו** – רופא העיניים הידוע.

מבוסקוביצה מתפתלת לכיוון מזרח דרך הררית שמספרה 18 עד פרסטיוב ובה נעלה על דרך מספר E462 לכיוון צפון, דהיינו שמאלה, שתוביל אותנו לאולמוץ.

דרך אחרת היא להולשוב:

וישקוב Vyskov

שוכנת על אמצע הדרך E7 בין אולמוץ לברנו. בטירה קיים מוזיאון לקרמיקה ולפורצלאן צ'כי. כמו כן בית העירייה מעניין מאוד.

בכיכר המרכזית מצוי מבנה בית הכנסת. זהו מבנה בן שתי קומות בנוי בסגנון ניאו רומנסקי והוא הפך לכנסייה הוסיטית.

ברחוב קרומריצ'קה Kromerizska קיים בית העלמין היהודי.

מוישקוב על כביש 47 נמשיך לכיוון קרומריז Kromeriz או קרמזייר בגרמנית ממנה יוצא כביש 432 להולשוב.

קרומריז Kromeriz

עיירנות יפיפייה על גדת המוראבה, לא הרחק מאולמוץ, בדרך המקבילה ל-E7 המובילה לוישקוב Vyskov, הייתה בעברה מקום מושב הארכיבישוף. בניניה בנויים בסגנון מעורב גם גותי גם רנסאנס וגם מתקופת הבארוק. מבחינה היסטורית יש לחדר האוכל של הטירה חשיבות כי בו התקיימה בשנת 1738 הישיבה הראשונה של בית הנבחרים האוסטרי, שבו היו נציגים יהודיים מאזורים נרחבים שהיו תחת שליטת הקיסרות האוסטרית.

טירה מצוי מוזיאון לאומנויות אך הוא לא הלהיב את כותב שורות אלו. במוזיאון ציורים בסגנון הרוקוקו ובין הציירים שעבודותיהם מוצגות במקום ניתן למצוא את טיציאן, וואן דייק, יאן ופיטר ברוייגל ולוקס קרנך. בצמידות לטירה קיימת ספריה וארכיב מוסיקאלי שהאווירה הפסטורלית במקום מסייעת לו.

מבחינה יהודית יש מסמכים המעידים כי כבר בשנת 1322 היו היהודים תחת חסותו של הבישוף. בית הכנסת שהיה במקום הוקם במאה ה-15 ועליו היה תלוי שלט שהוא מוגן על ידי הכנסייה... הייתה זו קהילה יהודית רצינית ביותר לאורך השנים. אולם אין זה אומר שקהילה זו לא סבלה כאשר ב-1643 נרצחו רבים מיהודי העיר. החל במאה ה-19 חל גידול מספרי מרשים ביהודי העיר, אולם מספרם ירד בתחילת המאה ה-20.

בין הרחובות טילובה Tylova ומוראבקובה Moravcova שכן האזור היהודי. אם אתם במרכז העיר בתוך הכיכר המרכזית פנו לכיוון

מזרח ומיד ימינה ותגיעו לחומת הגטו ליד הכנסייה ברחוב מוראבקובה. במקום בניין מספר 259 שהיה בית ספר ובית ועד הקהילה וכיום בית תרבות.

בית העלמין מצוי ברחוב בעל שם משונה Osvoboditelu בערך כק"מ ויותר דרומית לבניין ועד הקהילה. כאן נותר בית הטהרה המשמש את תושביה הגויים של העיר.

הולשוב Holesov

נמצאת, כאמור לא הרחק מפררוב **Prerov** ולא הרחק מאולמוץ **Olomouc**. במקום טירה מעניינת.

מבחינה יהודית זו היא עירו ומקום מנוחתו של בעל השפתי כהן –בש"ך, רבי שבתאי ברבי מאיר הכהן (1621-1663), אליה הגיע לאחר מסכת נדודים, בעקבות גזרות ת"ח ת"ט. את שאירע באותה תקופה קיבץ לקונטרס בשם "מגילה עפה". זו הייתה אחת הקהילות החשובות של מוראביה. קהילה שסבלה לא אחת מפוגרומים ביניהם עלילת דם בשנת 1774 כאשר משרתת נוצרייה נמצאה מתה בבית מעסיקיה היהודים. כן היה כאן הפוגרום האחרון החרוט בדברי ימי קהילות צ'כיה בשנת 1918, כאשר שני יהודים מצאו בו את מותם. עם זאת יש לציין כי יהודים חיו כאן כבר במאה ה-14 – 1391. בזמן שירותו של הש"ך כרב הותקנו כאן תקנות שי"א שהם 311 תקנות לקהילות מוראביה. מסמכי הקהל נמצאים בבית הספרים הלאומי בירושלים.

כיום בית הכנסת הקרוי על שמו של הש"ך-שחובה, משמש כמוזיאון ליהודי מוראביה. על מנת להגיע אליו יש לנסוע בכיכר המרכזית של העיר כמעט עד סופה. ואז לפנות ימינה.

בהיכנסכם לבית הכנסת תנו דעתכם לציורי הקיר המפוארים ולארון הקודש היפהפה וכן לבימה.

בית הקברות שמור והוא מצוי ברחוב זאמיצ'קה Zamecka לא הרחק מבית הכנסת. בתוך בית העלמין מצוי קברו של הש"ך. עם זאת כאן המקום לציין שאמנם קברו של הש"ך מסומן וברור. אולם האחים מרדכי והרב דוד בס, שחקרו את מוצאות בית העלמין, הגיעו למסקנה שקיים חשש שהמצבה, לה פנים רבות,

אינה המצבה המקורית. הם מצאו בגנזי הקהילה שהנהר עלה על גדותיו שטף את בית העלמין, המצבות ניזוקו וחלקן נסחף. כותב שורות אלה מציין כי אכן בחזית המצבה מצויה אבן מצבה מועתקת שבראש מצויין במפורש כי אבן מצבה זו היא השלישית וכי היא שיחזור. המעניין שהשנה המצויינת כשנת פטירתו, הן על אבן המצבה הקדמית והן על האחורית אינה השנה הנכונה.

במקום זה פעלו:

הרב שבתי ברבי מאיר הכהן הש"ך נולד בשנת 1621 באמסטיביו. ממנה נשלח על ידי אביו שהיה רב לטיקוצין ללמוד אצל **הרב יהושע השיל ברבי יוסף - ה"מגיני שלמה"** משם עבר עם רבו לקרקוב ולאחר מכן עבר לוילנה שבליטא, בה שירת ברבנות והיה אחד מחברי בית הדין של **הרב משה לימא**. מווילנה בעת רדיפות הקוזאקים ברח ללובלין וממנה ברח לפראג. מפראג המשיך במסכת נדודיו לדרזניץ שבמדינת מהרין ובשנת 1663 נפטר.

ספרו הראשון וממנו נגזר כינויו "שפתי כהן" חובר על ידו בהיותו בן 24 והוא הביאור המקיף ביותר לשולחן ערוך יורה דעה.

ספר השגותיו על פירוש הט"ז "נקודות הכסף" מהווה ספר ביקורת על הט"ז שאף הוא חלק רבות על הש"ך. ומתקופתו חל מפנה בפסיקה ההלכתית כאשר רבני פולין וליטא פוסקים כפי שהורה הש"ך ורבני אשכנז כפסיקת הט"ז.

לאחר מכן חיבר את "שפתי כהן" על החושן משפט.

כן חיבר ספרים נוספים בענייני הלכה כ"גבורות אנשים". וספר בשם "מגילה עפה" ובו תיאור ממצה את הקורות אותו ובני קהילותיו בימי רדיפות חמלניצקי.

אולומוץ-Olomuc

ידועה במקורותינו כאולמיצה או אלמונץ. העיר הקטנה הזו נמצאת במקום המפגש של הנהרות ביסטז'יצה Bystrice ומוראבה Morava על הדרך E7 מהגבול הפולני לברנו.

הדרך מאולומוץ לאופווה וקרנוב

העיר הייתה בתחום שלטונם של בית פשמישל וכבר מוזכרת כמקום מגורי הבישוף במאה ה-11 ובירת מוראביה. בימי מלחמת שלושים השנה נכבשה על ידי השבדים ואז עברה הבירה המוראבית לברנו.

בעיר בתוך הקמפוס של המחלקה לתיאולוגיה מצויים מספר מבנים עתיקים מעניינים, כמו גם בית העירייה שנשתמר מהמאה ה-13, הקתדרלה מהמאה ה-14 וארמון הבישוף שנבנה על ידי האיטלקי פונטאנה. את הסיור בעיר כדאי להתחיל במבני האוניברסיטה ולהמשיך לאורכם לכיוון ארמון הבישוף. משם לחזור לכיוון החניה ולחצות את העיר לכיוון קתדראלת ונצל שבנויה בעירוב סגנונות גותי ורומנסקי. אזור זה בו מצוי רחוב יונברסיטני Univerzitni היה האזור בו גרו היהודים באולומוץ בתקופת ישיבתם הראשונה במאה ה-13.

נראה כי ראשית ההתיישבות היהודית הייתה במאה ה-11, זאת אנו לומדים מהאמור במחזור ויטרי בו מצוטט רבי יצחק דורבלו, מתלמידי רבנו תם, המציין את הטכס שמקיימת קהילת אולומוץ. ב-1349 חויבו היהודים ללבוש לבוש מיוחד וב-23 ביוני 1454 (ר"ד) גורשו יהודי אולמוץ על ידי המלך לדיסלאוס פוסטמוס, שפעל בהשפעת שונא היהודים יוהנס קאפיטארנוס. היהודים חזרו אט-אט אך סבלו בעת הכיבוש השוודי בשנת 1642 בעת מלחמת שלושים השנה ועזבוה. יהודים שבו רק ב-1848, דהיינו בעת האמנציפציה, והקהילה היהודית לקראת המלחמה הייתה השלישית בגודלה במוראביה. ערב המלחמה מנתה הקהילה 2,216 נפש שהושמדו.

ברחוב סוקולקה 586 Sokolska בקומה הראשונה אולם הישיבות של אגודת הספורט היה בעבר בית כנסת.

בית כנסת פעיל שוכן ברחוב קומניסקיהו 7 Komenskeho.

בית העלמין היהודי מצוי ליד בית הקברות העירוני, אך אין זה בית העלמין היהודי הישן של אולומוץ, כי הישן נהרס כליל.

מכאן ניתן להגיע בסטייה קטנה לקרנוב.

קרנוב Krnov

לא הרחק מאולומוץ לכיוון צפון על כביש 446 היוצא מאולומוץ בצמידות לנהר המוראבה, עד לסטפאנוב שהישוב צמוד אליה מצפון לה.

במקום מבנים מימי הביניים ומבנים בסגנון הבארוק והרנסאנס ונראה כי הזמן עמד מלכת. בהיותה עיר ליד הגבול ודרכי המעבר לכיוון פולין, הייתה במקום קהילה יהודית קטנה במאות ה-13 עד ה-15, אך לאחר מכן אולצו היהודים לעזוב את המקום ורק במאה ה-19 שבו והקימו בית כנסת בפינת הרחובות ברווירסקה Barvirska וגוטוולדובה – Gottwaldova זה האחרון קרוי על שם מי שהיה נשיא צ'כוסלובקיה גוטוואלד. בית הכנסת המשמש כארכיב מזכיר בצורה מוקטנת את בית הכנסת בפלזן והוא בנוי בסגנון ניאו-רומנסקי.

פררוב Prerov

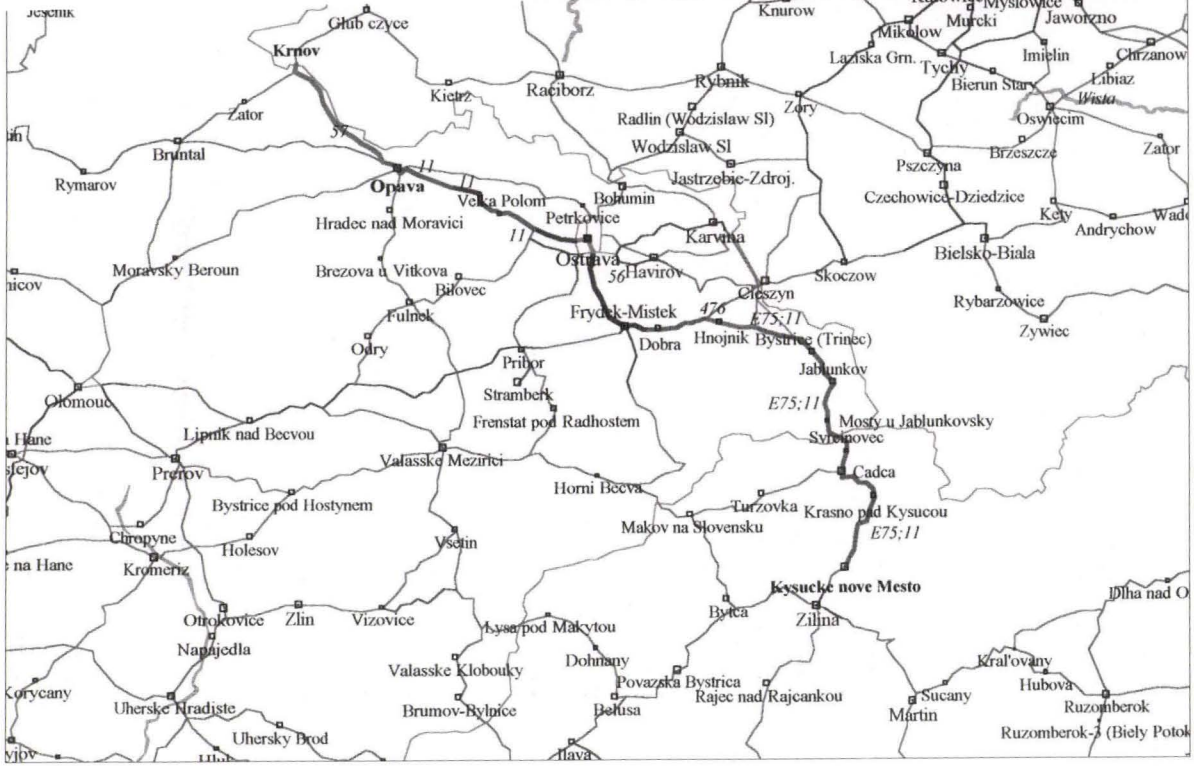
נמצאת לא הרחק מאולמוץ לכיוון דרום על כביש 55 מאולומוץ. ידועה בשל מבניה היפיפיים חלקם מהמאה ה-12. במקום מוזיאון ארכיאולוגי מומלץ המצוי בתוך הטירה.

ברחוב צ'כוסלובנסקי ארמדי Ceskoslovenske Armady מצוי בניין בית הכנסת שהפך להיות כנסיה. בניין נאה מהמאה ה-19. בית הקברות הישן נהרס וחלק מהמצבות הועבר לחדש המצוי ברחוב פרטיזנסקה Paryzanska.

גם מנקודה זו ניתן להגיע להולשוב על כביש 55 דרומה עד הולין Hulin וממנה עולים על כביש 18 המוליך אותנו להולשוב.

סטייה לליפניק נאד בצ

ניתן להמשיך מכאן עוד 13 ק"מ לכיוון ליפניק נאד בצ Lipník nad bečou שהייתה עיר ואם בישראל מאז המאה ה-17. אם כי יהודים ישבו כאן כבר במאה ה-15. שאלו על רחוב פרנסטינסקה Ul' Pernstynska שסביבו היה האזור היהודי. באותו רחוב מצוי מבנה בגובה של שתי קומות שמעל גגו מתנוסס צלב היוצא כביכול מתוך גביע או מנורה... (לא הצלחתי לראות בברור את הצורה)

הדרך מקרנוב לסלובקיה ז'לינה

זה היה בית הכנסת שתחילתו במבנה חד-קומתי שהוקם במאה ה-16 ומאז שופץ והוגבה פעמיים. לידו הייתה הישיבה המוזכרת בסקירה על יהדות.

כאן שירתו כרבנים:

פרנקל-תאומים, הרב ברוך יליד אוסטרוביצה בפולין ומשנת 1808 היה רבה של ליפניק בה הקים ישיבה שהלימודים בה נוהלו בשיטת הלימוד של פולין דהיינו בעמקות ובפלפול. חיבר מספר ספרי חידושים על השו"ע או"ח וכן הגהות למשנה ולגמרא.

הרב משה שמשון בן אברהם שמואל בכרך. הרב בכרך היה נינו של המהר"ל דרך אמו חוה. בהיותו בגיל צעיר נפטר אביו אברהם שמואל בפורהליצה Fohorelice בה שירת ברבנות והילד עבר לפראג ללמוד תורה בהשגחת דודיו, ומשנישא לבתו של הרב הראשי למוראביה הרב יצחק פהובוס התמנה כרבה של קהילת הודונין. מכאן עבר לליפניק בה שימש כראש ישיבה. בעת מלחמת שלושים השנה סבל והביע את סבלו וסבל היהודים בסליחה מיוחדת שחיבר. מליפניק עבר לוורמס שם נפטר בשנת 1670 ת"ל, לאחר ששירת בה כ-20 שנה.

בנו יאיר חיים בכרך פרסם חלק מדבריו בקובץ השו"ת חוות יאיר.

נעלה מאולמוץ בכביש 46 לאופאווה Opava.

אופאווה Opava

מצויה כ-11 ק"מ מאוסטראווה על כביש 35. ההיסטוריה של העיר הזו מעניינת בהיותה בירת שלזיה האוסטרית, ככזו נותרו בה ולידה מספר מבנים ראויים להסתכלות ביניהם טירת הראדאצ נאד מורווצי Hradec Nad Moravici. טירה זו שימשה רבים מנגני התקופה הקלאסית כמקום אירוח. בין השאר התארחו ונגנו כאן בטהובן ליסט ופאגאניני. שאר חלקיה המעניינים נהרסו במלחמת העולם השנייה.

למרות שהעיר הזו הייתה מקום מושבם של יהודים כבר במאה ה-13 לא נותרו במקום שרידים יהודיים, מלבד בית עלמין מסוף

המאה שעברה, המצוי ליד בית הקברות העירוני ברחוב אוטיקה Oticka.

ומכאן נמשיך על כביש 35 לאוסטראווה Ostrava

אוסטראווה המוראבית Ostrava – מוראבסקה אוסטראווה

מצויה על הכביש המקביל ל-E7- מצפונו בכיוון לאולמוץ על נהר האודר. מעל ל-350,000 תושבים. מאז 1267 היא מוגדרת כעיר. העיר ידועה בשל מכרות הפחם המצויים סביבה מאז שנת 1767. כן יש בה תעשיית פלדה. היא מהווה בירה לחבל צפון מוראביה ברפובליקה הצ'כית. לא מומלץ להתאכסן בה בגלל בעיות של איכות אוויר. הדבר היחיד שיש לראות בה זה בניין העירייה על אולמו היפה. הכנסייה במקום קרויה כנסיית וואצלאב.

מבחינה יהודית ידועה העיר בשמה מהריש אוסטראוו, זו הייתה הקהילה השנייה בגודלה בצ'כיה לאחר ברנו. הקהילה היהודית נוסדה כבר במאה ה-16 וחודשה בסוף המאה ה-18. כ-5,000 יהודיה נספו באושוויץ.

ברובע שלזקה מוקסקה אוסטראווה בערך 1400 מ' ממרכז העיר, ברחוב ניזמאנסקי Najmanske מצוי בית העלמין היהודי ובו בית טהרה בתוכו רוכזו מצבות מבית העלמין הישן. מכאן מוביל אותנו הכביש באזור הררי מקסים הקרוי מורווסקה קוסלזשקה בישקאדי Moravs Koslezske Beskydy. כביש זה מגיע לעיירה מקוב Makov בה מצוייה תחנת גבול שבין צ'כיה לסלובקיה של אזור זה. בהמשך מוצעים דרכים אחדות לבחירתכם.

מאוסטראווה ניתן להגיע למספר עיירות בסביבה הקרובה:

הקוולדי Hukvaldy

שוכנת על הכביש 486 היורד מאוסטראווה Ostrava לכיוון דרום באמצע בין כביש 99 המוביל לפרידק מיסטאק Frydek-Mistek לבין כביש 58 המוביל לפריבור Pribor כ-14 ק"מ מהגבול. הקוולדי ידועה בזכות הקומפוזיטור המוראבי ליאו יאנאצ'ק. בבית בו חי מצוי מוזיאון. בכניסה לעיירה שרידי מבצר. מכאן

ניתן להגיע **לפרידק-מיסטק** Frydek-Mistek שהוקמה כבר במאה ה-13. בה יש (בחלק הקרוי פרידק) טירה הבנויה בסגנון רנסאנס.

מבחינה יהודית נותר במקום בית עלמין מסוף המאה ה-19 ברחוב טשינסקה Tesinska.

פרייבור Pribor

נמצאת על כביש 48 (E462) המוביל לאולומוץ ולפררוב. העיירה אינה משהו מיוחד אלמלא מוזיאון פרויד. המוזיאון הוקם כי בעיירה זו נולד זיגמונט פרויד בשנת 1856 והוא ממוקם בבית בו נולד. כמו כן יש בה מבנים עתיקים מהמאה ה-12.

בית העלמין שליד בית הקברות המקומי ריק ממצבות שנלקחו בזמן המלחמה.

לא הרחק מכאן נמצאת **קופריוניצה** Koprivnice הידועה בשל מוזיאון המנועים והמכוניות שלה בהיותה מאז 1901 מרכז לתעשיית מכוניות.

מקום נוסף אליו ניתן להגיע הוא **וסהטין** Vsetin אליה תגיעו לאחר נסיעה על כביש 48 מפרייבור ומשם לנובי ייצ'ין ולאחר מכן מגיעים לוסהטין.

נובי יאצ'ין Novy Jicin

בניניה של העיירה שווים חניית ביניים. מרביתם ברחוב הראשי ובכיכר העיר והם מהמאה ה-16. כן קיים במקום מוזיאון המצוי בתוך הטירה ושהמעוניינים בסוציולוגיה של צ'כיה ומוראביה יכולים ליהנות ממנו.

מבחינה יהודית נותר במקום מבנה בית הכנסת החדש מראשית המאה המשמש כארכיון מקומי והוא מצוי ליד הכיכר המרכזית. גם בית הקברות קיים אבל ללא מצבות כמעט. ובית טהרה.

ממנה ממשיך כביש 57 דרך **וולסקי מזריטשי לוסהטין**.

במקום בית העלמין הוא הדבר היחיד שנותר מהקהילה היהודית והוא צמוד לזה העירוני, ובו בית הלוויות המשמש את הכנסייה ההוסיטית.

מכאן דרך כביש 487 **לוילקי קארלוביצה** Velke Karlovice בה נפנה שמאלה לדרך הרים החולפת באתרי סקי **להוטיסקו סולאנץ** Hutisko-Solanec בה תפנו ימינה לנקודת החיבור עם כביש 18 (E442) שיוביל אתכם למקוב המוזכרת לעיל.

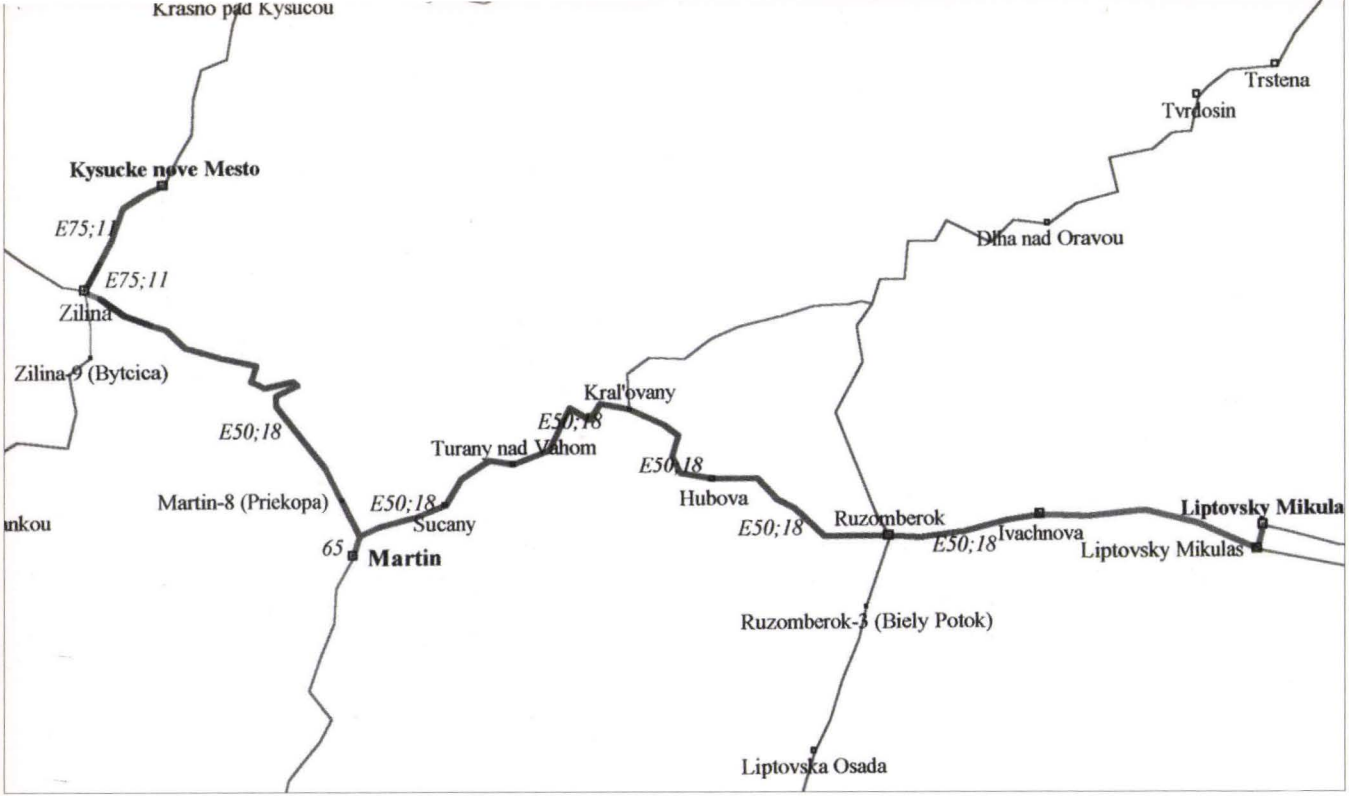
אם לא החלטתם לעשות סיורים בסביבה הקרובה לאוסטראווה, הרי שאנו ממליצים להמשיך וכאמור לחצות את הגבול לכיוון סלובקיה. לשם כך קיימים מספר כבישים המובילים למספר נקודות מעבר בגבול כשהמומלצת מביניהם היא תחנת הגבול שליד מקוב, אולם מלבדה אפשר לנסוע על כביש 11 שמוביל לכיוון **צ'סקי טשין**, דהיינו מעבר הגבול עם פולין. מעט לפני המעבר קיימת פניה ימינה שמעלה אתכם על כביש בינארצי מספר (E75) שמקבל כאן גם את המספר 11 והמוביל אתכם במישרין דרך העיירות **טרינץ** Trinec **ויבלונקוב** Jablunkov למעבר הגבול עצמו כשלאחריו נגיע **לצ'אדצה** Cadca וממנה **לקיסיוק נווי מיאסטו**.

קיסיוק נווי מיאסטו Kysucke Nove Mesto

אנו בתחומי סלובקיה על הכביש המוליך לגבול הפולני כביש 11 (E75), כ-9 ק"מ מזילינה Zilina. העיר הינה עיר תעשייתית אך לידה מצויים שני כפרים שמבניהם הישנים מושכים את העין, **סטארי ונובי ביסטריצה** Stara Bystrica ו**Bystrica Nova**. מכאן נמשיך לז'לינה.

ז'לינה Zilina

בכניסה אליה נבחין בהריסות טירת הריכוב Hricov. העיר העתיקה הזו מצויה על צומת דרכים: כביש האורך 11 המוליך לגבול הפולני נפגש עם כביש הרוחב E50 המוליך לכיוון הקרפאטים וסלובקיה וכביש 61 המגיע מברטיסלבה. העיר שוכנת בנקודת המפגש של נהר הוואך Vah עם נהר קיסיוצה Kysuca. במרכז העיר העתיקה כיכר מקורה וכנסיה מהמאה ה-13 (כנסיית סאן שטפאן). סביבות העיר משופעות בשרידי טירות

הדרך מז'לינה לליפטובסקי מיקולש (הרי הטטרה)

אחת מהן בולטת זו המצויה לכיוון הגבול הפולני, שנשארה שלמה היא טירת בודאטין בתוכה מצוי מוזיאון על הסביבה.

מבחינה יהודית ז'לינה הייתה נקודת המעבר המרכזית של רכבות המוות לכיוון אושוויץ ופולין.

ממנה ניתן להמשיך מרחק קצר של 17 ק"מ לביאטצה כשאנו בכיוון הכללי לברטיסלבה .

ביאטצה Bytca

נמצאת בסטייה לכיוון מערב כאשר נוסעים על כביש 61 פונים לכביש 18 המוביל מערבה מכביש 61 כמעט ק"מ אחד. הסטייה המתבקשת נועדה לאפשר לנו לראות ארמון הבנוי בסגנון הרנסנס הידוע בכינויו כארמון הנישואין. מכאן ניתן לצאת לסיורים בשמורת הטבע הסלובקית סולואסקי Sulovske במרכזה שרידי מבצר סולוב מהמאה ה-12 וכן תצורות גיאולוגיות מעניינות.

מכאן אני ממליץ להמשיך לכיוון הרי הטטרה כשמטרתנו הינה אזור הקייט שמתחת לגרלכובסקי שטיט Gerlachovský Štet. משמעות הדבר שניסוב על עקבותינו בחזרה לז'לינה וממנה נמשיך למרטין.

מרטין Martn

העיר אינה שווה ביקור פרט למוזיאון הטבע והסביבה שלה שנותן תמונת מה על היווצרות החיים באזור זה. מכאן נמשיך על הכביש הראשי E50 לרוזמברוק.

רוזמברוק Ruzomberok

העיירה שוכנת בסלובקיה בלב הרי הטטרה במחוז ליפאטוב, על אם הדרך הידועה כדרך הענבר (אמבר). היא הוקמה על שרידי מצדית סלאבית שהייתה במקום מאז שנת 1233. כעיר היא ידועה משנת 1340 כאשר קרול רוברט נתן לה את סמכויותיה.

במרכזה מספר מבנים נאים וליד מעיינות מרפא בלוקאצ'י לובוחנה וקוריאטניצה.

בלב העיר באזור העתיק, ליד הכיכר, מצוי האזור בו התגוררו היהודים ובו מבנה בית כנסת שהיה נטוש בעת שסיירנו במקום.

כאן המקום לסקור בקצרה את האזור ההררי בו אנו נמצאים המהווה חלק מהרי הקארפאטים.

הרי הקרפטים

הקרפטים: שרשרת הרים במזרח-אירופה הנמשכת בצורת קשת כשהם נחצים על ידי גבולות של מדינות שונות. תחילתם ממערב ליד ברטיסלבה דרך סלובקיה, דרום פולין, צפון הונגריה מערב אוקראינה המשכם במזרח באוקראינה ורומניה וסופם באזור טרנסלווניה (אורסובה) שברומניה, עד שהם משתפלים במקום המוגדר כשער הברזל של הדנובה. כך הם יוצרים קשת רחבה ביותר. רוחב הקרפטים בין 100 ל-350 ק"מ.

הגבוהה ביותר ברכסי הקרפאטים היא שרשרת הרי ה"טטרה הגבוה" הידועה בשמה הסלובאקי כ"ויסוקי טאטרי" Tatry-Vysoke שיא גובהם הינו ברכס גרלכובסקי שטיט.

הקרפטים נוצרו כחלק מהקימוט האלפיני והם מהווים את אגן ההיקוות של הדנובה באמצעות הנהרות הטיסה והדנייסטר. בעוד שמדרונותיהם הצפוניים מנוקזים על ידי הויסלה והאודר.

בצד הסלובקי קיים אתר סקי כמעט בלתי ידוע בשם שטרבסקה-פלסו Strbske Plso, שהינו שמורת טבע יפהפיה בהרי הטטרה. האתר מצוי ליד עיירת נופש בשם טטרנסקה לומניצה Tatranska-Lomnnica.

הפסגה הגבוהה ביותר היא, כאמור, הגארלכובסקי-שטיט Gerlachovský Štet או גראלך בגרמנית שמרקיעה לגובה של 2,665 מטר. במקום מצויה מקפצת סקי ענקית. לא הרחק ממנה מצוי ההר לומנצקי-שטיט שגובהו 2,632 מטר.

בין אתרי הנופש שבסביבה ניתן לנסוע באמצעי תחבורה ציבוריים ובין השאר ברכבת חשמלית המחברת בין עיירות הנופש טטרנסקה לומניצה Tatranska-Lomnnica, סטארי

סמוקוביץ Stary Smokovec- ושטרבסקה-פלסו Strbske Plso בה מצויים מעיינות מרפא מלבד אתר הסקי.

בהרי הטטרה קיים אזור שלם בנוסף לאזור שתיארנו קודם, שהוא בבחינת חובה: ה"סלובנסקי ראי", הכולל את מערת הדובשינה. אל המערה והאזור עדיף להגיע מקושיצה, גם משום שהדרך נופית מעניינת (ראו להלן).

בשלב זה אתם נמצאים באזור הטטרה ובו תתחילו לסייר. דרומית לכם קיימת מערת קרח מעניינת הקרויה דימנובסקה יאסנה לאדובה שהיא בנוסף למערת הדובשינה. (אם זמנכם קצר, כדאי לשקול האם בכוונתכם לראות הן את מערת הדובשינה והן את הדימנובסקה).

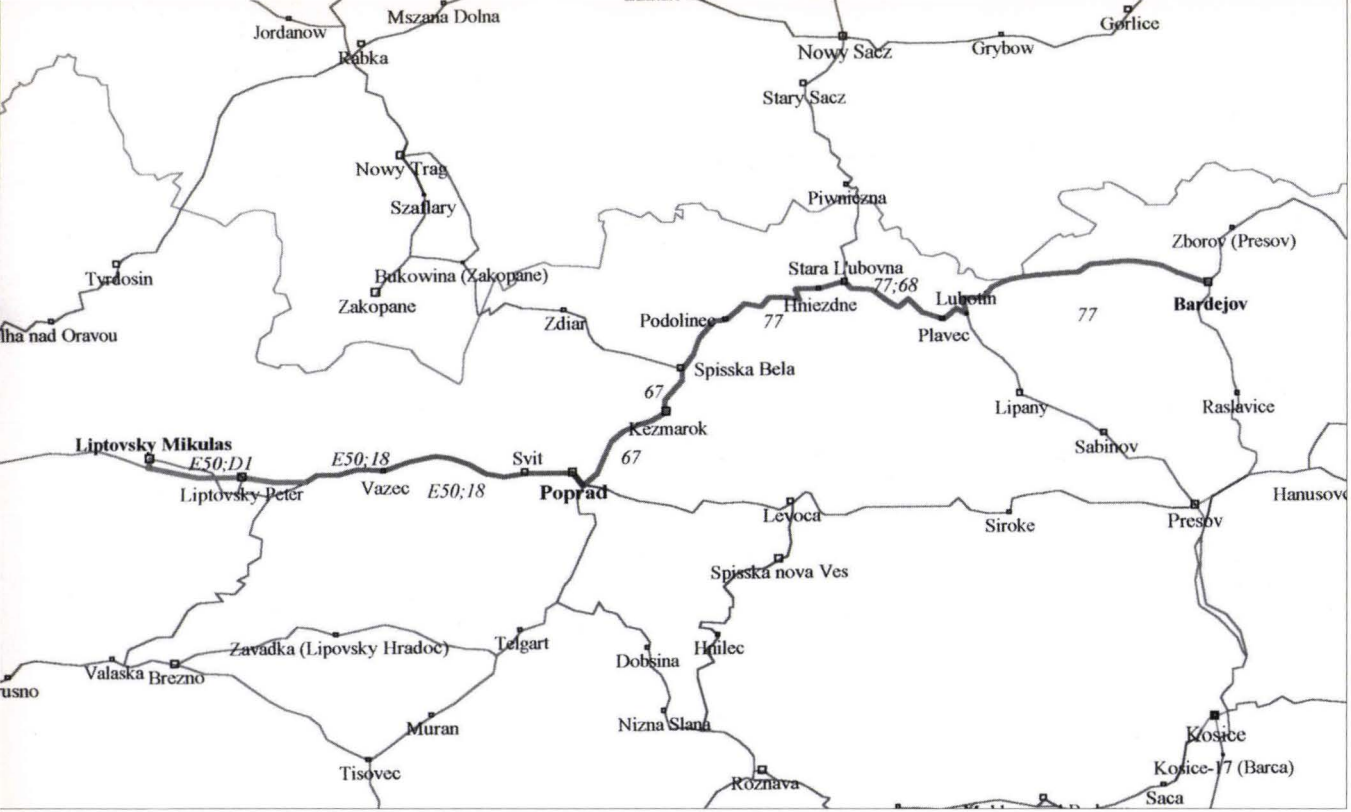
מערת דימנובסקה יאסנה לאדובה
Demanovska J L'adova

אנו ממשיכים מרוזמברוק על כביש מספר E50 עד ליפטובסקי מיקולש Liptovsky Mikulas השוכנת בלב עמק דמנובה שהוא כשלעצמו שמורת טבע יפהפיה ובה המערה שהיא מערת נטיפים וקרח בעלת יופי מיוחד. בליפטובסקי, מעט לאחר הכניסה לעיירה קיימת פניה ימינה לכביש 584 (קיים במקום שילוט מתאים). ממשיכים בדרך זו ונוסעים 9.5 ק"מ עד עיירונת מרפא בשם **וביצקה פלסו מיקילסקה Vabické pleso mikyláśska.** המערה שוכנת בסמיכות לעיירת מרפא זו.

הערה: בליפטובסקי מיקולאש נותר בניין בית הכנסת ממש במרכז העיר.

האזור כולו הוא מערכת אתרי נופש ונוף הקרויה גם דימנובסקה דולינה Demanovska Dolina על מנת להגיע למערה עצמה יש לטפס לגובה רב במעלה מדרגות, אבל הנוף בסוף והמערה מפצים על המאמץ. במקום סיורים מאורגנים.

משהגעתם לאזור, כדאי להתמקם באחד מבתי המלון או במקומות איכסון אחרים, ולהפוך את מקום האיכסון לעמדת יציאה יומית לסיורים בסביבה. אנו ממליצים להקדיש לאזור זה לפחות יומיים וביום השלישי תתחילו בנסיעה לכיוון היעד הבא.

Jordanow
Mszana Dolna
Rabka
Nowy Sacz
Grybow
Gorlice
Stary Sacz
Nowy Trag
Szaflary
Piwniczna
Zborov (Presov)
Tyrdosin
Bukowina (Zakopane)
Zakopane
Stara Lubovna
77;68
Hniezdne
Lubotin
Bardejov
Podolinec
77
Plavec
77
Zdiar
Spisska Bela
67
Lipany
Raslavice
Kezmarok
Sabinov
Liptovsky Mikulas
E50;D1
E50;18
Svit
67
Liptovsky Peter
Vazec
E50;18
Poprad
Levoca
Siroke
Presov
Hanusovc
Spisska nova Ves
Zavadka (Lipovsky Hradoc)
Telgart
Dobsina
Hnilec
Valaska
Brezno
Muran
Nizna Slana
Kosice
Tisovec
Roznava
Kosice-V (Barca)
Saca

הסיור בהרי הטטרה

מכאן נחזור לכיוון כביש מספר 18 (E50) ונעלה עליו כשמגמת פנינו היא כביש מספר 537 המטפס ועולה לכיוון ה"ויסוקי טטרה" דרך האתרים אותם הזכרתי קודם, כשהראשון בהם הוא אתר הסקי שטרבסקה-פלסו Strbske Plso. כאן ניתן לטייל במסלולים לכיוון עמק מנגוסובסקה Mengusovska dolina. אני ממליץ כי תרכשו במקום מפת שבילים כדי לא לטעות בדרך.

תחילת המסלול היא מאזור מלון פאטריה השוכן לחופי האגם. מצד ימין לשביל הראשי בו אתם מטפסים מצויים נחלי מים היוצרים את נהר הפופראד.

נחזור למכונית ומכאן נמשיך בנסיעה לכיוון סטארי סמוקוביץ, ממנה מטפסת רכבת הרים לעבר נקודת בילקובה צאטה, ומשם יוצאת מערכת שבילים מסומנת היטב באזור מקסים ויפהפה. במעלה ההר אנו רואים עצים נישאים ששורשיהם נחשפו ברבבות השנים, בצורות יפות השוות צילום ושפע של מים הזורמים היוצרים אגמים קטנטנים מחד ומפלים מאידך. בעת שאתם צועדים במעלה ההר (אין זו עליה תלולה במיוחד) מימין לכם בעמק ניתן לראות את תהליך הבליה של הטבע. ההר, בשל חום הקיץ וקור החורף, מתפרק וממלא את העמק שכבות שכבות, כאשר תהליך התמוטטות הסלעים ונפילתם לעמק מתרחש אחת לכמה עשרות שנים ובתקופה שבין הנפילה האחת לשניה מתכסה העמק בעצים וירק. ההתמוטטויות קוברות תחתן את היער ונוצר תהליך דחיסה שהפך את האזור מעברו השני של הטטרה למאגר פחם ענק.

נמשיך לאחר מכן ברכב לכיוון טאטרנסקה לומניצה שם ליד מלון פראג (פראה) קיים רכבל המעלה אתכם לרכס הלומניצה שטיט. בעיירה מצוי מוזיאון המיוחד לפארק הלאומי של הרי הטטרה – מומלץ. במוזיאון תוכלו לראות מוצגים מהווי הכפרים וכן פריטים ופרטים על תופעות הטבע בהרי הטטרה.

עיירה אחרת ששווה ביקור ושהייה הינה סמקוביץ (המחולקת לשלוש: החדשה = נובי; הישנה = סטארי והנמוכה =דולני. Novy Smokovec, Stary Smokovec ו-Dolny Smokovec). ניתן להתאכסן וליהנות בעונת החורף מסקי ובקיץ מנופים יפים. המלונות הם ברמה ויש בחלקם "פינוקים".

ליד שטרבסקה פלסו תמצאו אגם הנושא אותו שם וכן רכבל המעלה אתכם להר סקאלנאתה פלסו Skalnate Pleso לאזור אתר הסקי.

ניתן גם לצאת לשייט רפסודות על נהר הדונייץ לאורך גבול פולין. מגיעים בנסיעה לכיוון מעבר הגבול שבין פולין לסלובקיה בעיירה יאבורינה ליסה Javorina-lysa. נסיעה זו על כביש 537 היא בנוף יפהפה הן בקיץ והן בחורף. אפשרות נוספת היא להצטרף לסיורים שמארגנת חברת התיירות צ'אדוק שמשרדיה מצויים במרכז העיירה סמוקובץ.

שבעתם? תשכחו ממנוחה תמשיכו עם הרכב על אותו כביש שיקבל כעת את המספר 67 שיוביל אתכם לתחנת הגבול עם פולין בדרך המזכירה רבות את שוויץ. משמאל לכם הרכסים האדירים של הלומנצה והגרלכובסקי ומימין גאיות ואזורים חקלאיים. חזרו בדרך אבל לא עד לטאטרנסקה לומניצה, כי מעט לפניה קיימת פניה שמאלה המביאה אתכם דרך יער ואזור הקמפינג לכביש המוביל מפופראד לקזמארוק.

הכביש היוצא, כאמור, מפופראד Poprad, שאמנם הינה גדולה יותר מאשר שאר המקומות שליד הטטרה, מוביל לקז'מארוק. בדרך אנו חולפים על פני כפר קטן הנושא את השם הונצובצה.

בפופראד, המרוחקת מה מאתרי התיירות, מקומות האיכסון זולים יותר.

הונצובצה Huncovce

ידועה כאונסדורף בגרמנית והונפלאו Hunfalu בהונגרית. במקום פעלה ישיבה מפורסמת. נמצאת לא הרחק מקזמארוק על כביש 67 המוביל אליה מפופראד Popard.

קז'מארוק Kezmarok

זו היא עיירת צוענים, המחולקת היטב לשני חלקים, האחד עתיק והשני חדש, כאשר מטרתנו הינה להגיע לרחוב הראשי בעיר העתיקה ליד בניין העירייה, ממנו נפנה שמאלה ונגיע

למצודה מהמאה ה-14 ומנזר שבתוכו מצוי המזבח הגדול ביותר בעולם שנבנה בסגנון גותי במאה ה-14.

משם נחזור בחזרה לכיוון ממנו הגענו ונחלוף על פני גשרון על הנהר ומשמאל לנו מצוי האזור בו ממוקם בית העלמין היהודי השמור.

בקז'מארוק שהייתה מקום מפלט לפליטים יהודיים בדרכם אחר המלחמה ממחנות המוות לכיוון הונגריה ואוסטריה, מצוי בית קברות יהודי. ברחובה הראשי ממזרח לנהר הפופראד, ניתן למצוא את האזור העתיק של העיירה בו מצויה, כאמור, המצודה.

מכאן נמשיך לנסוע לאורך נהר הפופראד Poprad עד לשפיסקה בלה Spisska Bela בה נפנה צפונה לכיוון שפיסקה סט ואס Spisska St Ves ממנה מתחילים האתרים לשייט על פני הדונייץ. מדובר בשיט רפסודות כאשר מצד אחד מצוייה סלובקיה ומן העבר השני פולין.

נמשיך בכביש לכיוון מזרח ונחזור לכביש 77, לכיוון כללי של ברדיוב, כשמטרתנו לצאת לשייט רפסודות על נהר הדונייץ לאורך גבול פולין. לכיוון העיירה יאבורינה ליסה Javorina-lysa מכאן נמשיך לברדיוב.

ברדיוב - Bardejov

העיירה ברדיוב או ברטפלד Barfeld בגרמנית שוכנת כ15- ק"מ מהגבול הפולני לידה מצויים מעיינות מרפא וכן מכרות כסף וזהב שנחפרו במאות ה-13 וה-14. במקום מצויים מבנים בסגנון גותי ובסגנון הרנסאנס. ניתן לבקר בחפיר ומגדלי השמירה ובכנסיית אגידיאן על הגילופים הגותיים שלה.

בשל היותה מרכז לתעשיית יין וכן בשל המסחר בזהב התגוררו בברדיוב יהודים. כאן התכנסו ב-1804 הרבי מאפטא יחד עם הרב יצחק אייזיק טויב מקאליב והרב מרדכי פרוסנר כדי לדון בפנייתו של הרוזן צ'אק, מושלה של העיירה הומינה, הנמצאת אף היא בסלובקיה, להשכין שלום בין יהודי הומינה לבין רבם הרב פנחס לורינץ-לוריא. קהילה ממש הוקמה כאן בסוף המאה ה-18. ערב המלחמה מנתה הקהילה כ-550 יהודים. כאמור, עיקר

עיסוקם של היהודים היה בייצור ומכירת יין. לאחר מלחמת העולם השניה הייתה ידועה כמרכז למוסד לעליה ב'.

בעיר שני בתי כנסת שנשתמרו וכתבותיהם:

Klastoska Ul' זהו בית הכנסת הקטן.

Mlynsva Ul' לפני אולם הספורט.המפתח נמצא אצל אדם בשם שמעונוביץ שאת מיקומו ניתן לקבל במשרד התיירות המקומי. מפתח נוסף נמצא אצל מרדכי (מקס) שפירא השוחט של קהילות סלובקיה הגר ברחוב קומנסקיגו 20 Komenskeho.

מכאן ניתן לנסוע ישירות לאזור ספיסקה או להגיע לשם לאחר הנסיעה לפרשוב.

פרשוב Presov

שמה בהונגרית הפריש Eperjes. אחת מעריה העתיקות של סלובקיה. ענייננו בה בהיותה צומת בדרך שבין פולין למרכז ודרום אירופה, ובתור שכזו משכה אליה יהודים כבר במאה ה-12. לאחר מכן היהודים ריכזו בה את סחר היין והצמר, אך מגוריהם היו מחוץ לעיירה בשל רדיפות התושבים. רק ב1790-אנו מוצאים במקום קהילה של ממש. קהילה שמחבריה שירתו בצבא המהפכני ההונגרי ושנעקרה מהמקום על ידי הנאצים והובלה למחנות ההשמדה בפולין.

מהנותרים הוקמה מחדש קהילה יהודית. הבאים לעיר מכיוון צפון יבחינו מייד בכניסה לעיר מימין בבית הכנסת שכל סביבתו זועקת יהדות, כולל השטיבל שמאחוריו על הכתובות העבריות שעל קירותיו. אזור זה שהיה האזור היהודי לפני מלחמת העולם החל להיות יהודי בשנת 1764 עת שבו יהודים לעיר לאחר שגורשו ממנה באמצע המאה ה-15. רק באמצע המאה ה19-יהודים החלו לגור בתוך העיר. בחצר בית הכנסת אנדרטה ליהודי פרשוב שהכורת עלה עליהם. אם לא ראיתם את בית הכנסת מהכביש שאלו על רחוב סוורמובה Svermova או צלצלו 31271 ויבואו לקחתכם.

אוכלוסיות העיר מונה כ-88 אלף נפש.

קושיצה Kosice

העיר קושיצה, השניה בגודלה בקרב ערי סלובקיה, הינה בירת חבל סלובקיה המזרחית. היא שוכנת על כביש E85 בדרך להונגריה לדברצן. העיר משמשת מרכז תעשייתי, שוכנת על גדת הנהר הרנד Hernad שהינו יובל של הטיסה. היא בלב ליבו של אזור עשיר מחצבים. אוכלוסייתה בשנת 1993 הייתה כ-235,000 תושבים. העיר מוזכרת בתעודות בשנת 1249 כעיר מכרות ברזל. במהלך השנים היא הייתה תחת שלטון הונגרי, אוסטרי, טורקי ורוסי. בלב העיר מצויה קתדרלה גותית בתוכה מזבח מהמאה ה-15 מעוטר ב-48 לוחות מצוירים. לא הרחק משם באמצע השדרה המרכזית של העיר נמצאו לאחרונה ממצאים ארכיאולוגיים המצביעים על שלטון רומאי.

תעודות היסטוריות מצביעות על כך שבמאה ה-16 היו בעיר יהודים ביניהם יצחק מקשאהו=קושיצה שהיה בעל המטבעה. הקהילה היהודית לא החזיקה מעמד ועד המאה ה-18 אין פרטים על יהודים שחיו בעיר. במאה ה-19 התפתחה בעיר קהילה יהודית חמה שהתפצלה לחרדית וניאולוגית. במלחמת העולם השנייה גורשו יהודי העיר לאושוויץ ומעטים מהם שבו אליה לאחר המלחמה.

ממש במרכז העיר, מאחורי השדרה המרכזית, מצויים שלושה מבנים חשובים מבחינה יהודית: בתי כנסת, שרק אחד מהם פעיל והוא ברחוב זבונרסקה מספר 5 ושבחצרו מצבה מעציבה לזכר השואה. לבית הכנסת השני קל להגיע, כשיוצאים מזה הראשון דרך הכניסה האחורית, שהיא הכניסה הקבועה, פונים שמאלה וצועדים מרחק קצר עד לרחוב פושקינובה, שם פונים שוב שמאלה ובניין בית הכנסת בולט ביופיו (בניין מספר 3). לידו המבנה שהיה בית הכנסת הניאולוגי שאינו משמש יותר כבית כנסת.

כן נותרו במקום שני בתי עלמין מתוחזקים. בקיץ ניתן לאכול במסעדה ובתנאי שתפגשו את המשגיח.

מצבת זיכרון לקדושי פרשוב

פרשוב, השטיבל החסידי

מקושיצה ניתן להגיע ללבוצ'ה על כביש 547 כשבדרך חולפים באזור ספיסקה פודהראדי.

ספיסקה פודהראדי Spisska Podhradie

זהו חלק מאזור ספיסקה בהרי הטטרה הסלובקיים בו מצוי הר בשם ספיסקי הראד Spissky Hrad. בראש ההר מצודת האצולה לבית צפסטר, שהיא מהגדולות באירופה, וכמובן הגדולה ביותר גם בצ'כיה וגם בסלובקיה. המצודה שנשרפה, נמצאת בהליכי שיחזור, והיא מעניינת, אם כי לא מיוחדת במינה. לא ברור אם היא שווה מאמץ של טיפוס רגלי, הנמשך כחצי שעה למיטיבי לכת, וכמעט שעה ל"בני אנוש רגילים".

לבוצ'ה Levoca

חומת העיר הסלובקית הזו נשתמרה מאז ימי הביניים והיא מרשימה את המבקר. סביב כיכר השוק, הנמצאת לא הרחק מהחומה, ושבה נמצא בניין העירייה ומגדל הפעמונים שלו, תמצאו מבנים גוטיים ומתקופת הרנסאנס. מומלץ לבקר בכנסיית יעקב הבנויה בסגנון הגותי.

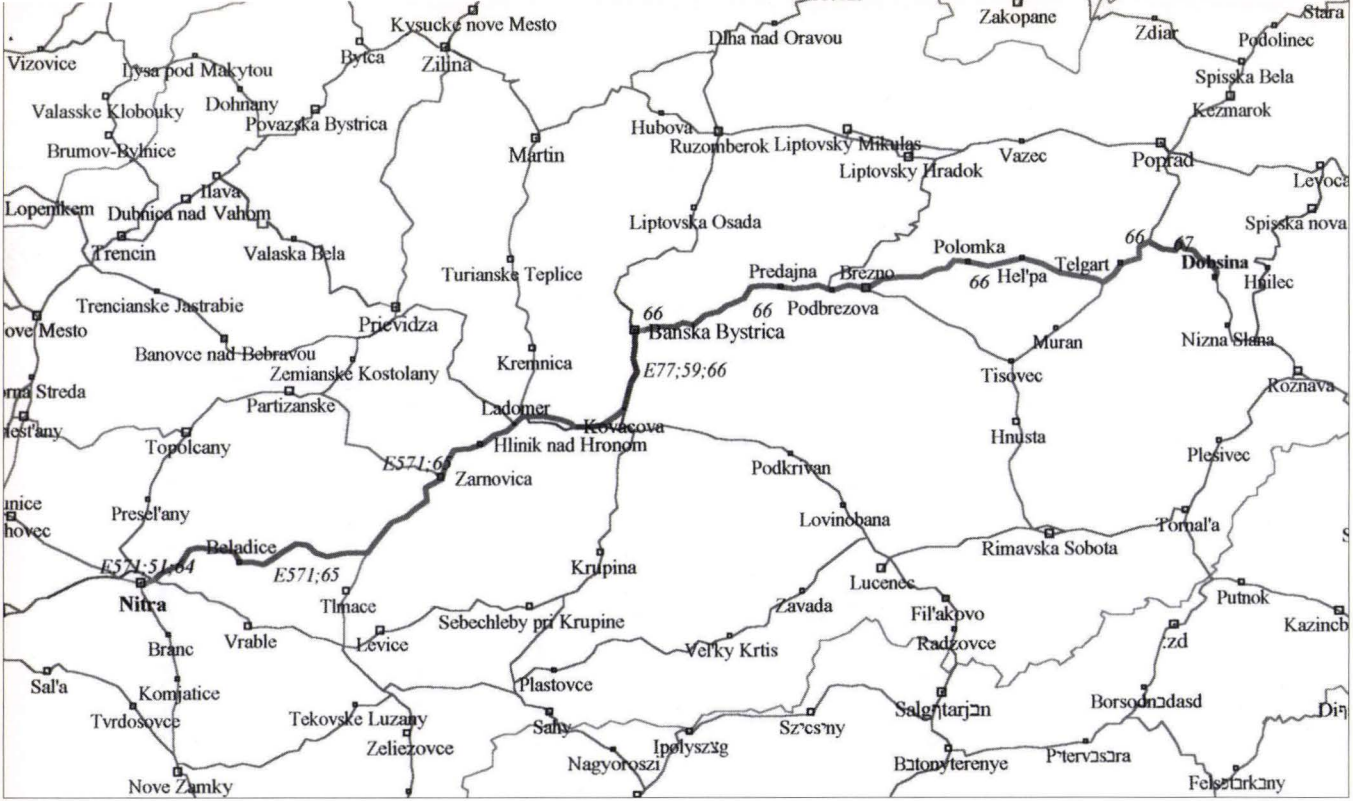
מבחינת חיי היום יום מהווה עיירה זו עיירת צוענים עם הווי צועני על כל המשתמע ממנו.

מכאן נמשיך ונרד בדרך ההררית וצרה כ-8 ק"מ לספיסקה.

ספיסקה נובה ווס Spisska Nova Ves

אזור בהרי הטטרה בו נמצאים מפלי מים בינות למצוקים נישאים בו ניתן לטייל בקצב עצמי ובנוחות יחסית. מומלץ לנסות לעבור בקניונים הצרים ובמעברים שחצייתם מתבצעת על סולמות. המשכה של הדרך הצרה לכיוון דרום יוביל אותנו לאחר 13 ק"מ לזימנה דולינה Zimna dolina, שם נפנה בצומת ימינה, נעבור מלינקי ונגיע לאתר הדובשינה שהינה חלק מהסלובנסקי, ראי שהוא שמורת הטבע הענקית.

מקושיצה Kosice אנו ממליצים כי תגיעו למערת הדובשינה וזאת באמצעות דרך יפה היוצאת ממערב העיר והנושאת את

הדרך ממערת הדובשינה לניטרה

המספר 547, לכיוון יאקלובץ Jaklovce בה תפנו שמאלה לכביש 546 המוביל לכיוון כללי דרום, ותחלפו על פני גלניצה Gelnica כשאתם מקפידים לנסוע לכיוון כללי של באנסקה ביסטריצה Banska Bystrica. כשתגיעו למנישק נאד הנילחום Mnisek nad Hnilcom אל תפנו דרומה לכיוון רוזנאבה Roznava, כי אם תמשיכו בכביש 546 ובהגיעכם לצומת ה-T שלאחר מלינקי Mlynky פנו שמאלה ולאחר כ-6 ק"מ, בכביש פתלתול אתם באתר המצוי מימין לכם.

דובזינסקה לדובה ייסקינה (הדובשינה) Dobsinska Ladova Yaskeyna

ידועה כמערת קרח המפורסמת ביותר בהרי הטטרה. נחשבת לאחת הגדולות באירופה. עובי הקרח בה מגיע במרבית חלקיה לכ-21 מטר ויש מקומות שהוא בעובי 60 מטר. יש מקומות שגובה תקרתה מגיע לכדי 100 מטר. המערה מורכבת ממספר מערות משנה, בהן צורות מצורות שונות. במקום שוררת טמפרטורה קבועה של כ-7 מעלות מתחת לאפס ועל כן בטרם תיכנסו תתלבשו בהתאם.

הדובשינה נמצאת מספר ק"מ מהעיירה דובשינה כשבאים בכביש המוביל מכיוון הונגריה, או לפני אותה עיירה, כאשר מגיעים מכיוון הסלובאנסקי ראי והגארלך, קרי מכיוון הגבול הפולני.

במקום ניתן לראות תצורות מעניינות של קרח שנוצר בתוך המערה בעקבות חדירת מים ואצירת הטמפרטורה במשך כל השנה. יש כאן תהליך של אגירת קור שהוא מיוחד במינו. תהליך זה מתחיל בחורף, ובקיץ בשל עובי הקירות, אין הקור מתפוגג.

כשמגיעים לאתר יש לטפס כמחצית השעה וקיימים במקום שני שבילים: ימני ושמאלי, כאשר השמאלי ארוך יותר ומתון. בתוך המערה יש לרדת 472 מדרגות עץ מתונות ולעתים חלקלקות.

מכאן נמשיך לכיוון באנסקה ביסטריצה על כביש מספר 66 כשבדרך אנו חולפים על פני ברז'נו Brezno. למעוניינים ניתן לפנות ימינה לאחר ברז'נו בעיירה ואלאסקה Valaska לכביש מספר 77 לכוון צפון, כיוון כללי ליפט מיקולאס Lipt Mikulas עליו ניסע 7 ק"מ ושם נפנה שמאלה לדרך צדדית המטפסת

לאורך 10 ק"מ לעבר הרי הניז'קי טאטרי Nizke Tatry לצ'ופוק Chopok שהוא אתר סקי ופארק לאומי בעל קטעי נוף יפיפיים. מכאן נחזור על עקבותינו ונמשיך לבאנסקה ביסטריצה.

באנסקה ביסטריצה Banska Bystrica (בגרמנית נויסהול Neusohl)

העיר והאזור סביבה הנושאים שם זה נמצאים על כביש 66 בסלובקיה בין קושיצה לזבולון על הכביש הבינארצי E77 המוביל מפולין להונגריה. באזור סביבה מחצבי הכסף והנחושת שהביאו עימהם את מחפשי העושר כבר במאה ה-13. הם הקימו במקום ישוב ובעקבות התפתחותו בסגנונות הבנייה השונות, הפך להיות מוזיאון חי. אך המייחד את המקום וסביבתו הוא עמק הרמאנצקה דולינה Harmanecka Dolina שהוא מהמקומות הבודדים בו גדלים עצי טקסוס. כן ניתן לסייר במערת איזביצה שהיא מערת נטיפים. הסיור במקום כולל המערה אורכו כשעתיים וחצי. העיר יושבת על נהר ביסטריצה Bystrica היורד מהרי הניז'קי טטרה Nizke Tatry לכיוון הדנובה. כיום יש במקום כ-80 אלף תושבים.

יהודים הותרו לגור במקום אחרי שנת 1848 והם התגוררו באזור ראדואן. במהלך מלחמת העולם השניה החזיקו מרבית תושביה היהודים מעמד עד ל-28 באוקטובר 1944, עת היתה העיר חלק מהמאבק של הפרטיזאנים הסלובאקיים נגד ממשלתם. מכאן עלתה לישראל הצנחנית חביבה רייק.

מבאנסקה ניסע לכיוון ניטרה דרך זבולן.

זבולן Zvolen

במקום מצוי ארמון שתחילתו כמצודה מהמאה ה-14, הבנוי בסגנון הרנסאנס. המייחד את הארמון הוא האולם המרכזי על ציורי הקיסרים הרומאיים שבו. כמו כן ניתן לראות במקום אוסף של ציורים מימי הביניים.

ניטרה Nitra

העיר השלישית בגודלה בסלובקיה חיים בה כ-90 אלף נפש.

הייתה זו אחת הקהילות הצעירות בסלובקיה שהחלה את צעדיה במאה ה-18 כאחותה הבכורה, פרשבורג, היתה הקהילה ידועה הן בסלובקיה והן בהונגריה בישיבתה, שאף בימי מלחמת העולם השניה עד 1944 לא שבתה ממנה תורה. היה זה הרב מיכאל דוב וייסמנדל שפעל רבות כדי לקיים את הישיבה.

במהלך אמצע המאה ה-19 התפלגה הקהילה לשתי קהילות: האחת אורתודוכסית והשניה ניאולוגית, שבראשית המאה ה-20 (1914) הקימה בית כנסת מפואר.

חיי הקהילה היהודית בתחילת המאה היו מבוססים ביותר. היה כאן בית חולים יהודי ובית יתומים ושרותי רווחה אחרים.

מש"קיבלה" סלובקיה את "עצמאותה" מהממשלה הגרמנית החלו רדיפות אחר היהודים ובין השנים 1942 ו-1944 בוצעו גירושים לכיוון פולין ש"עלו" לממשלה הסלובקית 500 מארק לכל יהודי מגורש ששולמו לגרמנים.

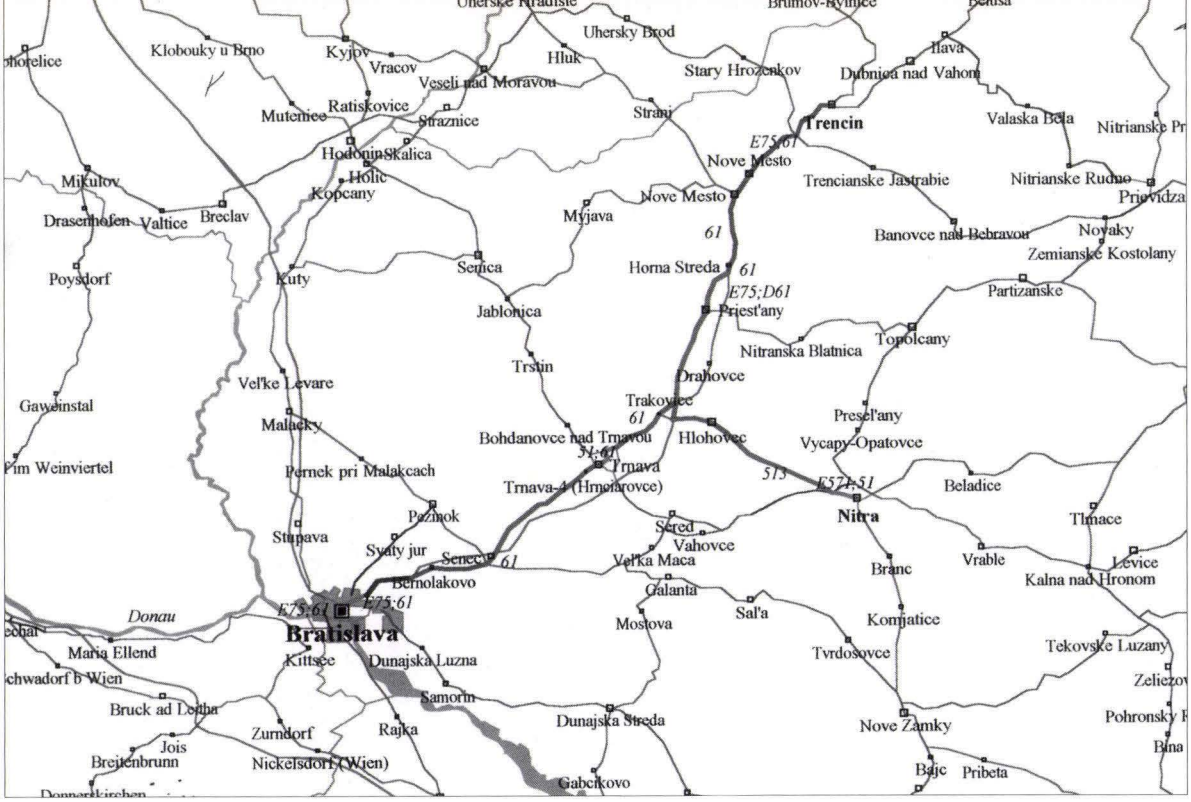
לאחר המלחמה חידשה הקהילה היהודית את חייה, אבל בית הכנסת המפואר הניאולוגי שינה עורו והפך להיות אורתודוכסי.

בתחילת המאה שירת כאן בקודש הרב יחזקאל בנאט (1930-1855) יליד ליפטו מיקלוש שבסלובקיה, שהיה רבה של קרוטשין, ולאחר מכן מרצה בסמינר לרבנים בברלין. חיבר ספרי הלכה ופרשנות לרמב"ם ולתורה.

כמתואר לעיל, פעל בניטרה, במהלך ימי מלחמת העולם השניה, הרב מיכאל דוב ויסמנדל שנפטר בניו יורק ב-1957, פעל רבות לסייע ליהודי ניטרה ויהודי הונגריה וסלובקיה. הוא הזהיר את מנהיגי העולם ודרש מהם להפציץ את מסילות הברזל המובילות לאושוויץ. בסתיו 1944 הצליח לברוח מהרכבת בדרכה לאושוויץ. חיבר: מן המיצר.

פודהראדי Podhradie

העיירה נמצאת באזור נוף הרים יפה על כביש 61 (E16) המוליך מבראטיסלבה לכיוון הגבול הפולני. ניתן לתצפת ממנה על עמק

הדרך מניטרה לטרנזין ולברטיסלבה

הוואך. כמו כן מצויים במקום שרידי טירות וטירה מהמאה ה-17 בנויה בסגנון הרנסנס וכן ארמון מהמאה ה-18. סביבתה ידועה בשל המבנים הגיאולוגיים של ההרים הידועים כסלעי הוואניה.

הארמון הנושא את השם הלבוקה Hluboká שווה בהחלט ביקור והוא מכיל בתוכו ריהוט, תבליטים שטיחי קיר, נברשות וציורים מאלפים. כמו גם ספריה ענקית.

פוואסקה ביסטריצה Povazska Bystrica

נמצאת על כביש E16 61 בדרך המובילה לז'ילינה לכיוון הגבול הפולני. עיקר פרסומה בא מ"אגם הנעורים" שהינו מעשי ידי אדם והמשמש לספורט.

טרינסיאנסקה טפליצה Trencianske Teplice

נמצאת לא הרחק מהכביש 61 (E16) אחרי טרינצין לכיוון הגבול הפולני ולכיוון ז'ילינה. עיירת הגנים והמעיינות הזו מצויה באזור נוף יפה. המעיינות פעלו כבר בתקופה הרומית והם מופיעים בכרוניקות הרומאיות. יש בה, לא תאמינו, אולם תרבות בשם המן שנבנה בסגנון מורי בסוף המאה ה-19, בו מתקיים פסטיבל מוסיקה.

טרינצין Trencin

שם העיירה מוזכר כבר באגרות מ-1096. האזור בו אתם נמצאים הינו אזור שהיה מיושב כבר בתקופה הרומאית, ואפילו לפני כן, בהיותו על אחת מדרכי האורך של אירופה. אנו על כביש 61 (E16). כשניכנס לעיירה ניגש לטירה, שהיא אחת הגדולות במדינה כולה. הטירה נבנתה ונהרסה מספר פעמים ועליה נערך אחד הקרבות המכריעים עם התורכים שבעקבותיו נהרסה הטירה וכן חלק מהעיר. כיום נערכים במקום עבודות שחזור. נחפש לידה את הכתובת הרומאית העתיקה ביותר בצ'כיה, המספרת על ניצחונו של הקיסר מרכוס האורליוס בשנת 179,

שניהל כאן קרב בהשתתפות בנו ו-855 חייליו נגד השבטים הגרמניים שניסו להגיע לאזור. במרכז הטירה נמצאת מזרקה (מזרקת האהבה) שנבנתה על ידי שבוי טורקי במשך שלוש שנים ואפשרה לו את הדרך לחופש. נטייל ליד שער העיר משנת 1534 והבתים היפיפיים שסביבו.

ביצקוב Beckov

נמצאת על כביש 61 (E16) בדרך מבראטיסלבה וטרינצין, לכיוון הגבול הפולני קצת לפני נובי מיאסטו נאד והאום Nove Mesto Nad Vahom במקום היפהפה נמצאים שרידי טירה.

בירידה מהטירה מצויים בתי העלמין היהודיים.

נובי מיאסטו נאד והאום Nove Mesto Nad Vahom

העיירה שוכנת על כביש 61 (E16), לא הרחק מטירינצין, בדרך אליה מבראטיסלבה. המעניין בה היא הכנסייה ששימרה את סגנונה מהמאה ה-13, למרות שיפוצים שעברה במשך השנים.

פיאסטאני Piestany

נמצאת על כביש E16 שכאן מספרו E75 המוביל מבראטיסלבה לכיוון צפון מזרח עד לגבול הפולני. כ-30 ק"מ צפונית לטארנאבה.

העיר נמצאת בין רכס הרי פוואסקילנוביצה Povazskylnovec לבין רכס מאליקארפאטי Male Karpaty. במקום מעיינות מים ידועים כבר מהמאה ה-16 כאשר המים הבוקעים ממעקי האדמה (כ-2 ק"מ עומק) הינם בחום של כ-70 מעלות זלציוס. מבני המעיינות שופצו במאה ה-19.

העיירה נפגעה קשות במהלך השלטון התורכי.

ניתן להגיע למקום בטיסת המשך מנתב"ג באמצעות נתיבי האוויר הצ'כים.

בראטיסלבה, שער מיכאל

בית הכנסת בטרנווה

טרנווה Trnava

טרנווה שוכנת לא הרחק מהגבול ההונגרי במערב סלובקיה וידועה גם בשמה ההונגרי נאגישזומבט Nagyszombat. העיירה הינה מרכז אזורי ובימים קדומים היתה עיר שוק. ידיעות על העיירה ידועות מהמאה ה-10. אמנם כיכר העיר ומגדל העיר, בו ניתן למצוא הן את סגנון הבארוק והן את סגנון הרנסאנס המוקדם יותר. המייחד את העיר הן הכנסיות הרבות ואופי בניניה המכיל בתוכו סגנון בניה ייחודי הידוע כברוק הסלאווי. אופי זה ניתן למצוא בכנסיית האוניברסיטה הגדולה שנבנתה במאה ה-17. כנסייה נוספת שכדאי להיכנס לתוכה היא כנסיית ניקולאס הקדוש הבנויה בסגנון גותי. ככלל מומלץ לטייל סביב האוניברסיטה ובתוכה. העיר מוקפת חומה ורחובותיה נושאים עדיין את חותם העתיקות.

יהודים החלו להתיישב במקום במאה ה-14 ומעידה על כך מצבה משנת 1340. בתחילת המאה ה-15 היה רב המקום הרב אייזיק טירנא. ב-1494 היתה במקום עלילת דם ויהודים רבים שילמו על כך בחייהם כשעלו על המוקד. כבכל הארץ גורשו היהודים באמצע המאה ה-16 מהערים ויהודי העיר התיישבו בכפרים הסובבים אותה. בסוף המאה ה-18, לאחר צו מלכותי שהוצא על ידי הקיסר יוסף השני, שבו היהודים. בסוף המאה ה-19, פרחה במקום הקהילה היהודית ובית הדפוס העברי בסלובקיה היה ממוקם בה. כיום נותר בית עלמין יהודי מסודר בו ניתן למצוא את בית הטהרה בשלמותו. כן מזוהים שני מבנים שהיו בתי כנסת (האחד הפך למוזיאון לאמנות) ובחצרו מצבת זכרון, עשויה כמזבח, לתושביה היהודים של טרנווה שנכחדו בשואה. בית הכנסת הזה מצוי ברחוב הלנרסקה Hakenarska Ul', בתוך בית הכנסת נותר מקום ארון הקודש ועזרת הנשים. המבנה הגדול שליד בית הכנסת והניצב לשמאלו, שמשמש כיום כבית ספר היה בניין ישיבת טרנווה – אחת המפורסמות בחלק זה של אירופה. לא הרחק מבית כנסת זה מצוי בניין בית הכנסת השני שבחצרו שולטת עזובה רבה.

אייזיק טירנא חי במאה ה-14 באוסטריה בה נולד (וינה), ובהונגריה כנראה, בעיר זו ופרשבורג. עליו מספר כי גייר את הדוכס מהלשטיין שביקש את יד בתו יפת התואר. מלבד האגדה

הזו, ראה בנזק שנגרם ליהדות בשל בורותם של האנשים במצוות ובמנהגים דבר שהביאו לכתיבת ספר מנהגים לקהילות שטיירמרק ומערין, שבסופו של דבר היווה מעין שולחן ערוך לקהילות הונגריה ואוסטריה והיה מצורף לסידורים בני אותה תקופה ואף לאחריה. היה תלמידם של שר שלום מנויישטאט, רבי אהרון בן חיים מנוישטאט רבי אברהם קלויזנר מוינה[16]. כן עמד בקשרים עם רבי יעקב מולין בענייני גיטין.[17]

מכאן נמשיך על הכביש לכיוון בראטיסלבה אולם ניתן למעוניינים לצאת על כביש 51 לכיוון סרד Sered ממנה יורד לכיוון דרום כביש לכיוון גאלאנטה.

גאלאנטה

עוד בסוף המאה ה-17 חיו בגאלאנטה יהודים התקיימה בה אחת מהישיבות החשובות בראשות הרב חיים דושינסקי. יהודיה גורשו ב-1940 לעבר מחנות המוות ורק כ-200 מהם שרדו.

מכאן על כביש 75 לכיוון מערב עד לחבורו עם כביש מספר 62 הממשיך לכיוון בראטיסלבה.

בראטיסלבה-פרשבורג-פוז'נוי

בראטיסלבה הינה בירת סלובקיה שהחלה את דרכה כנקודת משמר ומחנות משמר רומאיים, על נקודת המפגש של הנהרות דנובה והמוראווה, שהינו אחד מיובלי הדנובה. העיר שוכנת מדרום הקרפאטים הקטנים ועל כן מהווה גם צומת דרכים וגבולות בין סלובקיה, הונגריה, אוסטריה ולא הרחק ממנה הגבול הצ'כי. העיר מהווה גם מרכז תעשייתי אזורי להפקת מוצרי החקלאות הגדלים בחבל ארץ פורה זה, וכן מפעלי תעשיה שהוקמו בה בגלל מיקומה הגיאוגרפי המאפשר הטענת והעברת סחורות דרך הדנובה ומסילות הברזל.

---

[16] ראו אצל גאנז (צמח דוד מהד ברויאר) עמ 135.

[17] ראו מאמרו של יוסף י. כהן בהמעין 8 לשנת 1968 תמוז תשכ"ח.

תושביה שמספרם מעל ל-450,000 נפש, היו והנם בני לאומים שונים ועד למלחמת העולם השנייה היה המיעוט היהודי המיעוט הגדול ביותר.

מבחינה היסטורית העיר מוזכרת לראשונה בכתובים משנת 709 כאשר השבטים הסלובקיים כובשים אותה. אבל ממצאים ארכיאולוגיים מצביעים על עובדות עתיקות יותר מהתקופה הרומאית.

מהמאה ה-13 ישבו בה מלכי הונגריה ומ-1541 בית המלוכה ההבסבורגי שמלכיו הוכתרו בקתדרלה של סאן מרטין הסמוכה למלון דנובה. עד 1784 שימשה כעיר בירה לאזור המערבי של הונגריה.

בימי מלחמת העולם השנייה, כפי שהיא כיום, היתה בראטיסלבה בירת סלובקיה העצמאית.

מיקומה של בראטיסלבה על הדנובה, הפך אותה למקום אידיאלי לחיים יהודיים, ואכן מהמאה ה-13 אנו מוצאים מסמכים המצביעים על ישוב יהודי. אם כי יש תקופות לגביהם יש חור שחור של חוסר מידע וידע. קיימת הערכה שיהודים היו כאן עוד בתקופה הרומאית. במהלך התקופה שלאחר גזרות תתנ"ו בעת מסע הצלב הראשון נפגעו יהודי פרשבורג והוכנסו לתפילה-קינה המיוחדת לקדושי נירנברג ובה מוזכרים "יזכור אלקים את הרוגי ושרופי פרשבורג רבי יונה וחבריו"[18]. כן הוזכרו יהודים שנרצחו = קדושי פרשבורג בספר הזכרון של קהילת מיינץ. לאחר מכן קיימים מסמכים המצביעים על יהודים באמצע המאה ה-13, בהם רבי יהודה המכונה ליברמן מפרישבורג המזוהה כפרשבורג. מ-1335 מצוי מסמך המזכיר קיומו של בית כנסת והוא חודש ב-1339 (כנראה עלה באש). במהלך גירוש יהודי הונגריה ב-1360 עזבו יהודי העיר ועברו להיינבורג שבאוסטריה, אולם תוך זמן קצר חזרו. בשנת 1376 ידוע שהיהודים לבשו מלבוש מיוחד, לאחר שהם שבו מגירוש וחזרו לגור ב"יודן הויף". במאה ה-14 ידוע שיהודי העיר עסקו בגידול גפנים ויצור יין[19]. בשנת 1371 הונהג ספר יהודים שהסדיר את היחסים הכספיים בין שלטונות העיר לבין היהודים.

---

[18] הוצאת פרופ' סאלפלד.

[19] ראה רשימות רבי יוסף ברבי משה בעל "לקט יושר" עמוד 68.

בארכיון העיר קיים ספר האחוזות (טאבו) שכריכתו שנעשתה בשנת 1439 עשויה מגווילי ספר תורה...

בשנת 1450 יש בית דין בפרשבורג.[20].

ב-1511 שולח ולאדיסלאב השני את שר החצר להגן על יהודי פרשבורג לאחר ש"משתדל" מטעמם הצליח לשכנע את המלך כי רודפים את היהודים.

ב-1520 נכפה על היהודים לבוש מיוחד של גלימה אדומה עם טלאי צהוב, וזאת למרות הוראתו של המלך ולאדיסלאב השני, הוראה שנשנתה ביתר תוקף ב-15 לפברואר 1521. ב-1526 גורשו היהודים מהונגריה, שבראטיסלבה הייתה חלק ממנה, ועד לסוף המאה ה-17 שוב אין רישומים על יהודים המתגוררים בעיר, פרט לגבעת המבצר בה היה הרובע היהודי עד למלחמת העולם השניה. עם זאת קיים תיאור המדבר על עושרם של היהודים ושכנראה מתייחס לתקופה שלפני הגירוש או למתגוררים בצל הקיסר, ששכונתם לא היתה תחת שלטון עיריית פרשבורג[21] והוא מציין בין הקהילות העשירות את פרשבורג. היהודי הראשון שחזר לעיר היה שמואל אופנהיימר וכן בסמוך לכך התיישב בה אבי סבו של המשורר היינה (שמעון מיכל). ב-1699 נרכשה אדמה לבית קברות. ב-1776 הורחבה השכונה היהודית מרחוב אחד למספר רחובות. ישיבת פרשבורג, שהוקמה על ידי הרב מאיר הלברשטאט, הפכה לאבן שואבת לתלמידי החכמים בסלובקיה ובהונגריה ששלטה בה.

בין לבין היו גם גירושים והעברת שכונת היהודים מאזור מרכז העיר העתיקה ליד שער מיכאל למקום בו הייתה עד למלחמת העולם השניה ואף לאחריה.

ב-1807 מונה כאן כרב החת"ם סופר, רבי משה סופר, שהקים כאן את הישיבה הגדולה והקהילה הפכה לאבן שואבת עד למלחמת העולם השנייה, כש-11,000 יהודי העיר הועברו למחנות ההשמדה, חלקם למידאנק ורובם לאושוויץ.

את סיורנו בעיר נפתח בטיילת שלאורך נהר הדנובה. נקודת המוצא שלנו תהיה מלון דונאו (דנובה), המצוי ליד צומת

---

[20] ראה תרומת הדשן פסקים קלח

[21] אנטוניוס מרגריטה דער גאנצע יודישע גלויבע, יצא באוגסבורג ב-1530.

הדרכים המחברת את אוסטריה והונגריה עם סלובקיה. הגשר התלוי שבמרומו מסעדת תצפית בולט בשטח. עכשיו תתקדמו לכיוון מלון דונאו וממנו תמשיכו בצד הימני של מערכת הכבישים כלפי מעלה עד שתגיעו למצבת הזכון לשואה. מולה קיר שיש גדול ועליו צורת הישיבה שהייתה קיימת במקום הזה, ממש מתחת למפלס הדרך במרכז הצומת, היה מיקומה של ישיבת פרשבורג. עם זאת, הכולל והישיבה הגדולה היו במעלה הגבעה. נמשיך במעלה הכביש ובזהירות כי כמעט ואין מדרכה ומשמאל לנו קיים רחוב המקביל לרחוב סטארומיסטקה Staromestska נעלה ברחוב הזה ואנו רואים מספר בתים עתיקים הדבוקים כאילו לצלע הגבעה משמאל לנו. זהו רחוב ז'דובסקה Zidovska, דהיינו רחוב היהודים. זו הסביבה בה גרו היהודים לאורך השנים לאחר שגורשו ממרכז העיר העתיקה. שוכנתם בצל הארמון הייתה כיוון שהפכו להיות מוגני השליט. באזור זה אף היה עירוב שאיפשר טילטול בשבת ושלגביו קיבלו היהודים היתר מהרשויות להתקנתו. בולט במקום מבנה לבן המשקיף על מערכת הכבישים שמאחוריו הייתה הישיבה הגדולה והכולל. יצויין כי ישיבת פרשבורג היתה מהחשובות בישיבות הונגריה, ולמרות שלמדו בה בני הזרם החרדי היו עורכים בה מבחנים בלימודי חול כדרישת השלטונות. את הלימודים החיצוניים היו לומדים במבנה אחר, המצוי עד היום לא הרחק ממקום המסעדה הכשרה במעלה האזור היהודי של פרשבורג, באמצעות מורים יהודיים[22].

נחזור לכיוון הדנובה עד למלון דונאו ונחלוף על פניו לעבר הדנובה ונגיע לרחוב וז'נסקיהו נאנבריזי Vajanskeho Nabrezie כשהמלון מימין לנו ומשמאל לנו הנהר והגשר התלוי. נמשיך ברחוב הזה כק"מ עד לתחנה של הטראמווין-החשמלית הנמצאת בתוך מפרץ של כביש בתחתית הר לא הרחק מפתח המנהרה החוצה אותו. ליד התחנה (חלק ממנה) מצוי פתח זכוכית. מעברו מדרגות היורדות כאילו למרתף. למעשה זו הדרך לבית הקברות, או יותר נכון מה שנותר ממנו, בו מצוי קברו של החתם סופר וכן קברו של רבי עקיבא איגר הראשון. בית קברות הרוס זה החל את פעילות בשנת תק"ל 1670. נותרו ממנו 23 קברים ו-41

---

[22] ראו מאמרו של אהרן משה שרייבער "השקפתו של הגר"א על חשיבות ההשכלה הכללית ב"בדרך כתב עת לייני תורה ומדע" מס 9 תשנ"ט, יר"ל בהוצאת אונבסיטת בר-אילן.

מצבות. על מנת להיכנס יש להתקשר למר פלדמר בקהילה היהודית ולבקש שיבואו לפתוח אותו וזה גם מחייב תשלום.

הכניסה למערת הקבורה מחייבת ירידה בגרם מדרגות ובפנים נוכל להבחין באזור מוגבה כשסביב הקירות מצויות מצבות. אל תטעו, המצבות שסביב הקירות אינן מקום הקבורה והנפטרים קבורים בתוך האזור המוגבה שמשמאל לנו. קברו של החת"ם סופר מצוי מול המצבה כשצמוד אליו קברו של הרב דניאל פרוסטיץ. בצמוד לקברו של הרב פרוסטיץ מצוי קברו של הרב משה חריף, ובהמשך מימין לו קברו של הרב משה משולם איגר. עתה נחזור לכיוון דלת הכניסה וממש ליד הדלת יש פניה ימינה, נלך בה עד לסופה ונעבור ליד מספר קברים שעל אחד מהם, המצוי בתווך, נמצא את הסימון רבי עקיבא איגר. מימין לו קבור הרב יצחק דוקלא ומשמאל לו הרב מאיר ברבי. לאורך הקירות מצויות אבני המצבה שבשל יציקת התקרה נאלצו להוציאן ממקומן ולהציבן במקום זה. בין המצבות מצוי מספר רב של מצבות שהקבר אינו קיים יותר כיוון שבתקופה הקומוניסטית היו "חייבים" לסלול את המסילה של הטראמווין.

לנוחותכם להלן נוסח הכתוב על מצבתו:

לזכר עולם יהיה צדיק איש אלוקים
השוכן שאנן בבית הזה ה"ה עטרת תפארת
פרשבורג
והדר דורו
נזר הרבנים אב החכמים הגאון האמיתי החריף העצום
הבקי בכל תלמוד בבלי וירושלמי פ"ה ע"ה מוה"ר
משה סופר מפ"פ דמיין
זכרונו לברכת עולם
פה גלה משוש ישראל פה נאסף הודו משה בחיר ה' ירד
פה לבית מועדו כל העם כהולכי חושך כל נפש תשתוחה
כי בא השמש כמוה אור לא זורח. בחורי ילדי ישורון
צועקים איפה רועינו יתום ואלמנה נאנחים איה מושיענו
יחד עשיר ואביון הומים ומקוננים אבדנו יועצנו עצת גדול
האמונים. ים ודרום צדקת פרזונו נפצה כמים עד עיר הקודש
עד עיר ירושלים נבזה בעיניו נמאס בצע הון ועושר. עשותם
לא במשפט ולא ביושר עוז ה' עשרו אך לאמונה גברו ידיו
אך להקים עדות ביעקב תכן צעדיו

ומשה היה רועה בתום לבבו עדת מרעיתו שלש
ושלושים שנה נהגם דרך ה' ליראה אותו. הוא אדון עבד
ה' צבאועד תום חייתו הפליא בתורתו פלאות ויער אוזן
לימודי ה' למאות ולאלפים בחדרח תורתו הביאם להוד
תורתו נכספים גדלו הצליחו לתורה ולתעודה רבים מנהו
הוקמו על כסאות בית יהודה ובעת בא ציר אל להעלותו
בחבר השרפים רב קריאי העדה סביב ערשו נאספים
הואיל באר את הפסוק וזאת הברכה וברך את כל הקהל
ועזב את עמק הבכה עד דור אחרון לא ישכחו מעלליו
מעללי אל זה שמו וזה זכרו הצבי ישראל:
ויעל משה אל האלקים ויגוע וימת בשנת חמשת אלפים
ושש מאות שנה ליצירה ביום חמשה ועשרים לחודש תשרי
ויקבר ויאסף פה בבית הגזית הזה למחרתו ששה ועשרים בו
אך זכרו לא יסוף מישראל ואחרון על עפר יקום:
ת. נ. צ. ב. ה.
שם אביו שמואל ע"ה ושם אמו ריזל ע"ה

מכאן נעלה למבצר המשקיף על העיר. זאת נעשה על ידי נסיעה בכביש המוביל מהגשר אודותיו דיברתי קודם לאורך רחוב סטרה מיסטסקה Stara Mestska (העיר העתיקה) עד למחלף שיביא אותנו לרחוב זאמוצ'קה Zamocka המוביל למבצר. המבנה המרשים משמש כיום כמקום מגורי נשיא סלובקיה. המבצר הבנוי בצורה מרובעת, ולו ארבעה מגדלים, הינו במקורו מהמאה ה-10 אך עלה באש בשנת 1911 ובשנות ה-60 שוחזר. תוך כדי השחזור נתגלה שהמקום בנוי על שרידי חומה מהמאה ה-9. מחפירות אלו עולה כי בנייתו המקורית הינה לצרכיי הגנה ורק מאוחר יותר הוא שופץ והפך להיות לארמון. בימיה של מריה תרזה שופץ פעם נוספת והפך להיות מקום מגורים לקיסרית האוסטרו-הונגרית. פיסלה, כשהיא רכובה על סוס, נמצא מייד לאחר הכניסה מצד ימין. נצא מהמבצר לכיוון שמאל לעבר גינה מוריקה שבסופה חומת המבצר ונקודת תצפית על העיר בכלל ועל העיר העתיקה בפרט. שורת הבתים הקרובה לחומה היתה בעבר הלא רחוק הגטו היהודי והיא מסתיימת ברחוב ז'דובסקה אותו ראינו מקודם. הקתדרלה מימין לנו היא הקתדרלה ע"ש סאן מארטין היא מהמאה ה-13 והפנים שלה מעוצב בצורה מעניינת. כאן היו מוכתרים מלכי הונגריה במאות ה-16 וה-18.

ניתן להגיע אליה בירידה מהמבצר לכיוון הגשר. מהמבצר במבט לכיוון ימין ניתן לראות ביום בהיר את פרבריה של וינה.

נרד מהטירה ונמשיך בכביש שהוא המשכו של רחוב זאמוצ'קה Zamocka והמקבל את השם קאפיצינסקה Kapucinska שבקצהו נמצא את שער מיכאל Michalska-Brana שהוא חלק שהשתמר מהחומה העתיקה. בתוכו מצוי מוזיאון. נחצה את השער לתוך העיר ונפנה שמאלה ברחוב זאמוצינסקה Zamocnicka ונרד בו לכיוון בניין העירייה הישן הבנוי בסגנון מעורב של רנסנס גותי ובארוק בשל בנייתו המחודשת. ליד בית העירייה מצוי ארמון הארכיבישוף, בתוכו מוזיאון אמנות ומוזיאון היסטורי. נמשיך כלפי מטה, עד לשדרה ארוכה, שבקצה השמאלי לנו מצוי מבנה יפה שהוא התיאטרון הלאומי הסלובקי. נחצה את הגינה/שדרה לרחוב מוסטובה Mostova (זהירות מהטראמווין!) ומשמאל לנו יהיה בניין הרדהוט (הכובע האדום) שהוא מקום משכנה של התזמורת הפילהרמונית הסלובקית.

מכאן קחו מונית לראות את מבני האוניברסיטה (אקדמיה איסטורופוליטנה) שהינה משנת 1466.

במרכז העיר החדשה מצוי בית כנסת פעיל (ליד בית החולים שהיה בעברו בית החולים היהודי ומלון קייב). בית הכנסת כתובתו: רחוב הידוקובה Heydukova נבנה בשנת 1923.

משרדי הקהילה ברחוב סמראלדובה Smeraldova 21 טלפון 312167.

מגדולי ישראל בפרשבורג:

הרב יהודה ברבי מרדכי ליברמן שירת בפרשבורג באמצע המאה ה-13. אחריו שירת בנו שלמה[23].

רבי אייזיק טירנאו היה רבה של פרשבורג בסביבות שנת 1410. להלן מספר פרטים עליו:

אייזיק טירנא ראו פרטים עליו בטרנבה.

---

[23] ראה שו"ת מהרש"ל סימן כט המביא סדר הדורות של רבני אירופה.

בשנת ר"ה 1445 פעל בפרשבורג **יעקב פרשבורג** שניהל ויכוחים הלכתיים עם הרב ישראל איסרליין, שהיה קשור קשר הדוק עם קהילת פרשבורג.[24]

הרב יום טוב ליפמן ברבי עזריאל הגיע לפרשבורג מוינה לאחר הגירוש הגדול של יהודי העיר בסוף המאה ה-17. היה אב"ד ומעין רב ראשי לקהילות ישראל שבסביבה.

בתקופתו של הרב יום טוב ליפמן שירת גם **הרב בנימין זאב יאקארלס** ששירת לפני כן באייזנשטאט[25]. חיבר פירוש על ספר מצוות קטן (סמ"ק).

אחריו שירת בפרשבורג כאב"ד **רבי משה לבוב (למברגר) חריף** (נפטר בשנת תקי"ח 1758) שהיה מחותנו של רבי יעקב מעמדין[26] והחל משרת בקודש בשנת 1730. כן היה מחותן עם רבי מאיר אייזנשטאט (מהר"ם א"ש בעל פנים מאירות.) המזכירו בספרו.[27]

לאחריו שירת בקודש **רבי עקיבא איגר** הראשון אדלר ששמו היה עקיבא בן שמחה בונם איגר (נולד בשנת 1720 ונפטר ב-1758) תלמידו של הרב צבי הירש בייאלה (חריף) ושל יעקב הכהן פופרס מפראנקפורט דמיין בהלברשטאט הקים ישיבה. היה רב בצילץ Zuelz שבשלזיה מונה כרב בפרשבורג אם כי לפני כן שרת בה כראש הישיבה. בשנת 1756 מונה כרב העיר אבל שירת בקודש רק 11 ימים ונפטר. ידוע שעמד בקשר עם רבי יהונתן אייבשיץ, ועם מהר"מ א"ש חיבר משנת דר' עקיבא.בניו יהודה לייב וזאב וולף שירתו ברבנות הראשון מילא את מקום אביו בהלברשטאט והשני היה רבה של לייפניק. נכדו היה רבי עקיבא איגר מפוזנן.

---

[24] לקט יושר לרבי יוסף ברבי משה חלק א עמוד 48 ועמוד 68.
[25] ראה הסכמה שלו על הספר תולדות יעקב של רבי יעקב אילנבורג מקרקוב.
[26] ראה ספרר של רבי יעקב מעמדין מגלת ספר עמוד 88.
[27] ראה פנים מאירות חלק ג מ"ז, מ"ט ונ'.

הרב יצחק סג"ל ברבי יקותיאל זלמן הלוי לנדוי (נפטר 1761 תקכ"ב) שירת ברבנות בדוקלא שבפולין, בצילץ שבשלזיה בדרוהוביטש ובפרשבורג. ידוע שתמך ברבי יהונתן אייבשיץ במחלוקתו עם רבי יעקב מעמדין. עמד בקשרי שו"ת עם בעל הנודע ביהודה מורו של רבי יוסף תאומים. חיבר: מעיני הישועה.

הרב מאיר ברבי שאול בארבי (נפטר תקמ"ט) תלמידו של הרב צבי הירש חריף ביאלר ושל רבי יעקב הכהן פופר (בעמ"ח שב יעקב) שירת ברבנות בהלה שבגרמניה וממנה עבר לאייזנשטאט ולאחריה לפרשבורג בה לימד בישיבה. חיבר: הלכות מהר"ם ברבי.

אחריו שירת בקודש מי שהשתתף כדיין בבית דינו של הרב בארבי **הרב משולם ברבי שמשון איגרא מטיסמניץ** (נולד תקי"ב) יליד בוטשאטש ששירת ברבנות בברודי. היה מורם של רבי נפתלי צבי מרופשיץ, רבי יעקב מליסא, רבי משה מינץ מאובן, רבי ברוך פרנקל מלייפניק שחיבר הספר ברוך טעם. היה ממובילי ההתנגדות לחסידות.

לאחריו מתחילה בפרשבורג פעילות משפחת סופר:

הרב משה סופר (שרייבר) נולד בשנת 1762 תקכ"ב ונפטר בת"ר 1839. הוא ידוע בכינויו בגין ספרו **ח**ידושי **ת**ורת **מ**שה – חת"ם סופר. מגדולי הפוסקים במאה ה-19. החת"ם סופר היה תלמידם של הרבנים נתן ברבי שמעון כ"ץ, פנחס הורוויץ ונתן נטע אדלר מפראנקפורט. כשהוסמך לרבנות נהיה לרב בבוסקוביצה ממנה עבר לפרוסטיץ ולאחר מכן בדרזניץ ונאגי מרטון. וכשחוכמתו הלכה לפניו, נתבקש בשנת 1806 תקס"ז על ידי קהילת פרשבורג לשמש בה ברבנות. הוא הקים בפרשבורג את אחת הישיבות הגדולות במרכז אירופה. בד בבד ניהל מערכת מסועפת של שמירה על היהדות החרדית עד כדי התבדלות מהיהדות הניאולוגית תחת הסיסמא "חדש אסור מהתורה". בין השאר נלחם נגד האמנציפציה ויצא בדרשות פומביות נגד מתן החופש ליהודים. בעת שנפוליאון כבש את בראטיסלבה עזב את העיר לכפר יורלינג. לאחר פטירת אשתו הראשונה התחתן עם בתו של רבי עקיבא איגר וממנה נולדו לו שני בנים. למרות חששו מהאמנציפציה הסכים שבניו ובנותיו

ילמדו חשבון ושפות ואף היה ממצדדי הקמת בית ספר ללימוד מלאכה וחקלאות. חיבר: "**ח**ידושי **ת**ורת **מ**שה" פ.ר.ד.ס. (פשט - רמז-דרוש-סוד על חמישה חומשי תורה; "שירת משה" ספר השות"ים שלו.

בנו **אברהם שמואל בנימין וולף** ה"כתב סופר" (נולד 1815 תקע"ה נפטר 1872 תרל"ב) המשיך את דרכו של אביו החתם סופר ואף יסד בירושלים את כולל שומרי החומות של עולי הונגריה. בנו של אברהם שמואל, **שמעון**, היה רבה של קרקוב וציר בפרלמנט האוסטרי (ייצג את הצד החסידי).

בנו של הרב אברהם שמואל בנימין וולף סופר **שמחה בונים** ניהל את ישיבת פרשבורג לאחר אביו הוא ידוע בכינויו **"שבט סופר"** ע"ש חיבורו העוסק בשאלות שנשאל.

בן אחר של הרב אברהם שמואל בנימין וולף סופר היה **הרב שמעון סופר** שהיה רבה של ערלוי ובה נהרג במלחמת העולם השניה.

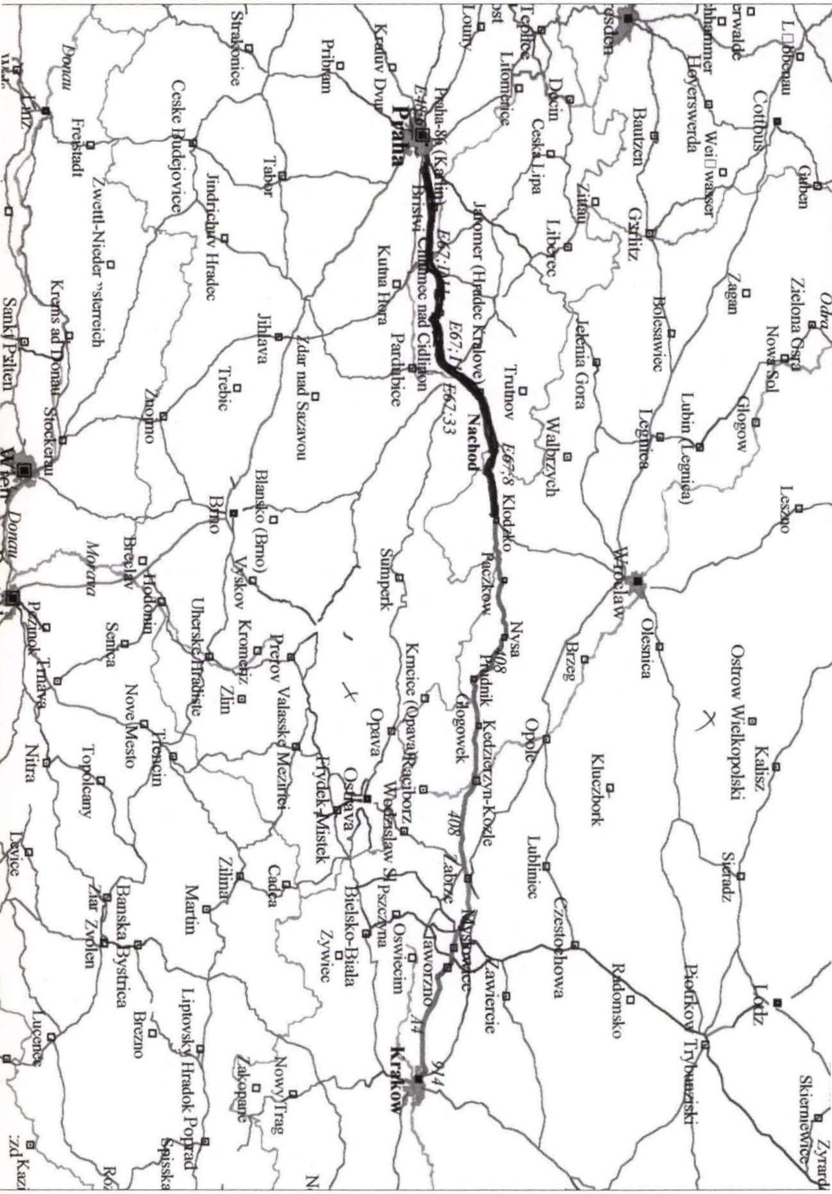
אחריו מילא את מקומו בראשות הישיבה **הרב עקיבא סופר** שבעת המלחמה עלה לישראל.

*

רבי אליהו פנחס בן מאיר נולד בווילנה באמצע המאה ה-18 ונפטר בשנת תקפ"א 1821 בקרקוב. מקובל מחד ומשכיל מאידך, ידוע שעבר בין קהילות ישראל כלבוב, האג, פרסבורג, בוצץ' ואובן ישן. היה מקובל על חוגים נרחבים ביהדות, גם בקרב החסידים וגם בקרב המתנגדים. חיבר: "ספר הברית" שהוא אסופת מאמרים המנתחים מקצועות מדעים ופילוסופיים שונים ומהווה מעין אנציקלופדיה למדע. גם ספרו נתקבל והופץ בקרב חכמי ישראל של תקופתו.

הרב דוד ברבי ישראל איסרל נולד שפ"ז (1627) שירת ברבנות בגידנג ובאייזנשטאט ולבסוף רב בטריביטש. ספרו החשוב שנותר לאחר השריפה הגדולה בניקלשבורג היה "צמח צדק" שהינו ספר שו"תים. גם בניו היו רבנים אחריו.

מסלול מס' 3

Praha
Nachod
Klodzko
Paczkow
Nysa
Prudnik
Glogowek
Kedzierzyn-Kozle
Zabrze
Katowice
Jaworzno
Krakow
E67
408
A4
Wroclaw
Opole
Legnica
Walbrzych
Trutnov
Hradec Kralove
Pardubice
Kutna Hora
Liberec
Dresden
Brno
Olomouc
Ostrava
Opava
Czestochowa
Lodz
Wien
Linz
Bratislava
Zilina
Trencin
Nitra
Zakopane
Nowy Targ
Bielsko-Biala
Oswiecim
Jihlava
Tabor
Ceske Budejovice
Znojmo
Breclav
Zlin
Kromeriz
Prerov
Poprad
Banska Bystrica
Martin
Sieradz
Kalisz
Olesnica
Brzeg
Lubliniec
Zawiercie
Radomsko
Piotrkow Trybunalski
Skierniewice
Leszno
Glogow
Bolesawiec
Jelenia Gora
Zgorzelec
Bautzen
Cottbus
Gorlitz
Zagan
Teplice
Decin
Litomerice
Pribram
Strakonice
Louny
Sumperk

מסלול מספר 3

לבאים מפולין מוצע בזה מסלול דרך הרי הטטרה ונקודת הגבול על כביש E12 עד לפראג.

Nachod - נאחוד

העיירה הראשונה לאחר חציית הגבול היא נאחוד. זו עיירה בת למעלה מ-20,000 תושבים היא משמשת כמרכז לתעשיית טכסטיל. במרכז העיירה נוכל לראות טירה בנויה בסגנון הבארוק. חדרי הטירה מרוהטים בריהוט אורגינאלי ומי שלא שבע ריהוט וטירות מוזמן להיכנס. היא אחת מארבע העיירות הקרויות בלשון חכמנו קרב"ן דהיינו קולין, רודניצה, בומסלא ונאחוד.

מן העיירה, לכיוון צפון, יוצאת דרך ליבלונק נאד ניסו Jablonec-Nad-Nisou (בו היה מחנה עבודה ובו אסירות יהודיות). למעשה הדרך מחברת בין שתי הדרכים הבין ארציות E12 ו-E14 ששתיהן מובילות מוורצלאב. ליד יבלונק נאד ניסו נמצאת העיר ליברץ Liberec שהינה עיר תעשייתית השוכנת למרגלות אתר הסקי של הרי היזירסקי הורי Jizerske-Hory. העיר הייתה מקום בו התגוררו יהודים כבר בשנת 1454. יש בה מוזיאון וגן בוטאני וכן גן חיות. כן מצוייה במקום טירה בסגנון משולב של הרנסאנס והבארוק ובה אוספי ציורי קיר ושטיחים. כיום היא מרכז לתעשיית הרכב הצ'כית.

מתוך נאחוד יוצאת דרך הצמודה לנחל מטויה Metuje המתחיל ליד העיר ויורד בתוך עמק פקלו Peklo, שתרגום שמו לעברית הוא לא פחות מאשר הגיהינום. דווקא בסביבה פסטורלית זו בנו הגרמנים מערכת ביצורים ליד הכפרון דוברושוב Dobrosov שנותרה על מכונה וניתן לבקר בה.

הדרך לכיוון צפון מספר 14, מאפשרת לנו לעבור בטרטנוב – Trutnov בה נמצא כיכר יפייה עם רחוב מקורה. במקום גם מוזיאון עממי המכיל תצוגות מאזור קרקונוז – הרי הענק.

משם נמשיך דרך דבור קראלוב נאד לאבים Dvur Kralove Nad Labem. במקום רחוב מקורה וכן כיכר נאה ומוזיאון לטקסטיל.

ילדים בגופם ובנפשם יוכלו למצוא עניין בפארק הספארי שבמקום.

העיירה הבאה היא **קוקס Kuks** עם מבנים מתקופת הבארוק (1724) המשקיפה על האלבה הזורמת למרגלותיה. במקום מצויה גם טירה מעניינת והמוגדרת על ידי הצ'כים כיהלום שבכתר. לידה ביתלהם Betlem שמקור שמה בית לחם יהודה. סביב תמצאו פסלים דתיים שפוסלו בתוך הסלעים.

נחזור על עקבותינו לכביש E12.

הראחוב - Harrachov

נמצאת ליד מעבר הגבול בין פולין לבין צ'כיה על כביש E14. עיירת הגבול הזו ממוקמת לא הרחק מאתרי ספורט החורף המרכזיים הידועים בשם קרקונושה Krkonose. במקום תעשיית זכוכית ועבודות יד הקשורות בזכוכית. אתר ספורט החורף בהר קרקונושה, או בתרגום הר הענקים, מצוי בגבהים של מעל ל-1500 מ'. הצ'כים מתפארים שזה רכס ההרים הגבוה ביותר בין האלפים לסקאנדינביה, אבל הם שכחו בדרך את הטטרה... מכל מקום זהו אזור מתלולים וגאיות הכולל סוגי צמחיה רבים שבעיקרה היא צמחיה האופיינית לאזורים קרחוניים. הרים אלה מתאימים לתיירות משפחתית. אם אתם מבקשים לנפוש באזור זה טוב אם תקבעו את אחת העיירות: הראחוב Harrachov, פץ פוד סנייז'קו Pec Pod Snezkou לידה מצוי הר סנייז'קה Snezka שהנוף מפסגתו מדהים ושפינדלרוב מלין Spindleruv Mlyn כנקודת בסיס לסיורים בסביבה.

יבלונק נאד ניסו Jablonec-Nad-Nisou

נמצאת בכביש פנימי מערבית לדרך הבינארצית E65 המובילה מצ'כיה לפולין. מרכז לעיבוד יהלומים. בעיירה מצוי מוזיאון מקומי ובו תערוכה קבועה בנושא. העיירה נמצאת בתוך עמק בשם ניסה Nisa ובמקום מצויה עיירה עתיקה מהמאה ה-13 - שמרבית מבניה הם מהמאה ה-18. כמו כן מצויים במקום מספר פארקים וביניהם גינת המלך. שם העיר בגרמנית ידוע כרייכנברג.

ליד יבלונק נאד ניסו נמצאת העיר ליברץ Liberec שהינה עיר תעשייתית השוכנת למרגלות אתר הסקי של הרי היזירסקי הורי Jizerske-Hory. העיר הייתה מקום בו התגוררו יהודים כבר בשנת 1454. יש בה מוזיאון וגן בוטאני וכן גן חיות. כן מצוייה במקום טירה בסגנון משולב של הרנסאנס והבארוק. כיום היא מרכז לתעשיית הרכב הצ'כית.

מכאן נמשיך לכיוון פראג על הכביש עד שנגיע לפרידלנד.

פרידלנד Fridlant

עיירה עם כיכר יפיפייה וכן טירה ממנה ניתן להשקיף על הנוף. בטירה חי הנסיך וונשטיין ומצויים בה אוספים של עבודות זכוכית, נשק עבודות קרמיקה ואמנות.

מעיירה זו הנמצאת בבוהמיה יצאה משפחת פרידלנד שאחד מבניה נתן פרידלנד התמנה במאה ה-17 לראש קהילות בוהמיה.

ז'ליז'ני ברוד - Zelezny brod

ידועה כאחד ממקורות תעשיית הזכוכית הבוהמית. בעיירה בית הספר הצ'כי לניפוח ועיבוד זכוכית ובו מוזיאון קבוע. עיקר המבנים עשויים עץ ובמרכז כנסיה מהמאה ה-13 שבמקורה הנה גותית אך כשחודשה ושופצה, חודשה בסגנון הבארוק.

זו עוד אחת מאותן עיירות בסביבה המייצרות זכוכית בוהמית הבנויה בבתי עץ המשרים אווירה מיוחדת על המסתובב בחוצותיה. מכאן בחזרה לכביש E65 עד טורנוב Turnov.

טורנוב Turnov

עיר זו בבוהמיה נוסדה כבר במאה ה-13. במקום מלטשות אבנים יקרות ויהלומים שנחצבים בסביבה, בהר קזאקוב (גובהו 1743 מ').

המלחין המפורסם דבוז'אק היה אורח בארמון סיצ'ארוב המצוי בעיר. במשך הקיץ מתקיימים באולם הזיכרון שבארמון קונצרטים. כמו כן במקום פארק יפה.

ברחוב קרז'ירובה Krajirova היה האזור היהודי והוא שכן לא הרחק מהכיכר המרכזית ליד הנהר ז'יזרה Jizera. באותו רחוב מצויה חצר יהודית, במרכזה מצוי בניין בית הכנסת שהפך למחסן.

ברחוב פיאנורו Pionyru, לא הרחק מבית הכנסת, מצוי בית העלמין היהודי.

אנו יורדים ומדרימים לכיוון פראג כשבדרך נחלוף על פני מספר עיירות: הראשונה מניחובו הרדיסט Mnichovo Hradistem, בה מצוי ארמון מסוף המאה ה-17, וכן מוזיאון הכולל בתוכו גם ארכיאולוגיה ואומנות וגם כלי נשק במיוחד מתקופת נפולאון; השנייה מלאדה בוליסלאב Mlada Boleslav שנבנתה בידי הנסיך בוליסלאב השני ובה מבצר. כאן יש לתת את תשומת הלב למרכז העיירה העתיק והציורי; השלישית סטרה בוליסלאב Stara-Boleslav, כלומר עירו של בוליסלאב כשמה כן היא, הייתה מקום מושבו של בוליסלאב השני לפני שהחל במסעות המלחמה לכיוון פולין.

ישובים נוספים מחוץ למסלול

למחפשים את שורשיהם מובאת בזאת רשימה של ישובים בהם היו קהילות יהודיות ומיקומם (ערוכה לפי סדר א"ב).

אורבסקי פודזאמוק Oravsky Podzamok

עיירונת ולידה מבצר אוראווה Orava נמצאת על כביש 59 המוביל מרוזמברוק Ruzomberok לכיוון צפון לאחר דולני קובין Dolny Kubin. במבצר ניתן לראות שינויי סגנון מהתקופה הגותית ועד לתקופת הרנסנס. שווה ביקור במיוחד כדי לראות את הארכיטקטורה של המבצר. מלבדו קיים במקום מוזיאון. בדולני קובין מצוי עדיין מבנה בית הכנסת בכיכר המרכזית. זהו השריד היחיד שנותר לקהילה שהחלה צעדיה לקראת סוף המאה ה-17 וסיימה אותם ב-1941.

באנסקה סטיאווניצה Banska Stiavnica

נמצאת על כביש 525 לא הרחק מזבולן Zvolen השוכנת על אם הדרך בכביש 50 המוביל מבאנסקה ביסטריצה דרך זבולן לניטרה.

כמה מלחמות עברו על עיירה זו במאות השבע עשרה ואף לפני כן והכל בשל מכרות הכסף שהיו במקום. כיום ניתן לבקר באתר מרהיב של עשרות אגמים מלאכותיים ותעלות ניקוז כולם בתוך ההר בין המכרות.

ברזניצה Breznice

העיירה שוכנת לא הרחק מכביש 4 המוליך מפראג לדרומה של בוהמיה. לאחר העיירה פריבראם Pribram ממשיכים על כביש 4 עד לנקודת המפגש שלו עם כביש 19, שם פונים ימינה, ומגיעים ללב העיירה לא הרחק מהטירה על המוזיאון שבה.

משם ממשיכים לאזור לוקשאני Loksany המצוי מצפון לכיכר המרכזית של העיירה, לאחר סמטה קטנה וצרה, לא הרחק מהדרך החדשה והסלולה המצוייה שם. האזור קרוי בשם זה על שם בעליו הרוזן שהעניק בסוף המאה ה-16 פריבלגיה ליהודים כדי שיחיו תחת חסותו. במרכז הכיכר הקרויה בשם פופר ע"ש שני ראשי יהדות בוהמיה וולף ויואכים פופר, מצוי המבנה ששימש כבית כנסת וכיום משמש כמחסן. המבנה בן שתי קומות וגג רעפים, כשבמרכז החזית שני חלונות צמודים המזכירים את צורת שני לוחות הברית. בתוכו חלק מהריהוט המקורי. מצפון לכיכר המרכזית של העיירה מצויה דרך המובילה לישוב קטנטן בשם פרדאני פוריצי Predni-Porici, לאחר כק"מ ומחצה מגיעים לבית העלמין היהודי המוקף גדר אבן והמכיל בתוכו אבני מצבה רבות מהמאה ה-17 וה-18.

גולצוב יניקוב Golcuv Jenikov

נמצאת על כביש 38 לא הרחק מהוליקוב ברוד לפני צ'אסלאב. עיירה היסטורית זו מכילה מבנים מהמאות ה-17 ואילך. היה בה רובע יהודי שהיה ממוקם דרומית לכיכר המרכזית ולידה, בבניין מספר 189, היה בית הספר היהודי. במרתפו קיימת, עדיין, מקווה. לא הרחק ממנו בבניין מספר 159 היה גר הרב. במרכז הרובע היהודי מצוי מבנה בנוי בסגנון ספרדי כשמעל לדלת הכניסה שלו עשר קשתות הניצבות על עמודים דמויי שיש. גם חלל ארון הקודש נותר שמור. בית הכנסת שימש מספר שנים את הכנסייה ההוסיטית וכיום הוא שוב בבעלות של הקהילה היהודית של צ'כיה. מפתחות בניין בית הכנסת מצויים אצל אדם בשם רונוביסקי המתגורר בבניין שלפני בית העלמין. בית העלמין נמצא לא הרחק מבית הכנסת לכיוון צפון מערב. נראה ששימש את הקהילה היהודית מאז המאה ה-14. בעיירה זו חי רבי אהרון קורנפלד שהישיבה שעמד בראשה היתה האחרונה שפעלה בבוהמיה.

דאטבה Detva

נמצאת על כביש 50 המוביל בסלובקיה מזבולן מזרחה לכיוון כללי של קושיצה.

עיירה זו בסלובקיה הינה בבחינת אתר אנתרופולוגי בשל השמירה הקפדנית ששומרים תושביה הן על האווירה והן על מסורת הלבוש והתכנון האורבני המקוריים. במקום ניתן לרכוש עבודות גילוף בעץ האופייניים לסביבה זו.

דובריס Dobris

נמצאת על כביש 4 המוליך מפראג לכיוון כללי של פיסק Pisek. 51ק"מ מצפון מזרח לעיירה פריברם Pribram. במקום טירה בסגנון הבארוק השוכנת בתוך פארק נאה.

מבחינה יהודית ניתן למצוא במקום את בית התרבות שהיה בית כנסת, השוכן בפינת רחוב צ'כוסלובנסקה ארמאדי Ceskoslovenske Armady ליד הכיכר. זהו בית כנסת מראשית המאה ה-20. במקום היה בית כנסת מהמאה ה-18 אשר נהרס בעת השלטון הקומוניסטי. כן קיים במקום בית עלמין ישן ובו למעלה מאלף קברים והוא מצוי מצפון מזרח לעיר בערך כק"מ ומחצה ממרכזה.

דומיצה ייסקינה Domica Jaskyna

מערת נטיפים. המקום מצוי לא הרחק מגבול הונגריה, ליד העיירה ההונגרית אגטהלק לידה מצוי מעבר הגבול. ניתן להגיע אליה מרוזנאווה Roznava על הכביש המוביל ממנה לכיוון דרום מערב על כביש E 571(50). זוהי מערת נטיפים ייחודית בתוכה זורם נהר תת קרקעי בשם סטייקס Styx, ממנו ניתן להגיע לצד הגבול ההונגרי שם כרוייה המערה אגטלקר.

דומזליצה Domzlice

ניתן להגיע אליה על כביש 26 היורד מפלזן Plzen לכיוון דרום מערב, דהיינו לכיוון הגבול עם גרמניה. יש להקפיד על תוואי הכביש והפניות הנכונות בו.

מומלץ לערוך סיור במרכזה העתיק של העיר וכן בטירה הנושאת את השם צ'ודסקי הראדצ Chodsky Hradc שנבנתה במאה ה-13 ונהרסה אך נבנתה מחדש במאה ה-18.

בדרך המובילה לטרבניצה Trebnice, כק"מ מהכיכר המרכזית, מצוי בית עלמין יהודי מתוארך למאה ה-19.

דיויסוב Divisov

נמצאת לא הרחק מבנסוב Benešov על כביש 111 כ-4 ק"מ מהכביש D1 המוביל מפראג לברנו. ברחוב סטראנברסקה Sternberska מצוי מבנה מרשים בצורתו ששימש כבית כנסת – כיום מספרה.

בית הקברות בו מצויים אבני מצבות מהמאה ה-18 ואילך מצוי על הדרך לכפר מיכאנוב Mechnov.

הומינה Humenne

שוכנת על כביש 74 ההופך לאחר נסיעה דרומה, לכביש 18, במזרח סלובקיה המוביל למיכאלובצה Michalovce. העיר הומינה היתה ידועה כעיר מרכזית ליהודי האזור. במאה ה-18 פעל במקום בית ספר יהודי ובית עלמין שנותר.

הלוביץ Hlohovec

ידועה בהונגרית כ-Galgoc או בגרמנית כפרידשטאט ובסלובקית פראסטאק Frastak.

עיר זו במערב סלובקיה, הנמצאת צפונית מזרחית על כביש E75 (D61) מטרנווה, ידועה בעלילת דם שפורסמה נגד אחד מיהודיה ב-1536, כאשר יהודי בשם רופוס הוצא להורג בעקבות אותה עלילה של חילול לחם הקודש.

מיקומה של העיר והעובדה שדרכה עבר המסחר במלח, יין, חיטה ועבודות כסף משכו אליה יהודים. המסחר כמובן היה בידי יהודים.

במאה ה-19 בן השנים 1835 ל-1845 פעלה במקום ישיבה בראשותו של הרב ישראל יצחק אהרון לנדסברג. בשנת 1930 פעלה במקום ישיבה ברוח ישיבות בני עקיבא בארץ ישראל עוד בטרם הוקמו ישיבות אלו בארץ.

הרלני Herlany

לא הרחק מקושיצה Kosice, נמצאת העיירה הזו. במקום תופעת טבע ייחודית הנוצרת בשל פעילויות תרמיות בתוך שכבת הקרום העליון של כדור הארץ. אך להבדיל מהנעשה בילוסטון בו מתפרצים הגייזרים עם קיטור של חום ממעבה האדמה, מי הגייזר כאן המתפרץ אחת ל-33 שעות לערך, הינם קרים. במקום בתי מרפא.

הרניצה Hranice

נמצאת על כביש 47 (E462) המוביל מפררוב Prerov לכיוון אוסטראווה Ostrava בצפון מזרח צ'כיה.

ידועה כריניץ ומיריש ויסקירכן - בגרמנית. העיר הקטנה הזו מלאה מבנים מסוגננים.

מבחינה יהודית מהווה מיקומו של בית הכנסת דוגמה אופיינית למיקומם של בתי כנסיות במוראביה בתוך הערים. כמו בברנו, בה היה ממוקם בית הכנסת ליד החומה, כך גם כאן ממוקם בית הכנסת בצמידות לחומה ליד בניין מספר 728. זהו מבנה מרשים בצורתו והשושנה המעטרת את כניסתו כשבליבה לוחות הברית מרשימה. כיום משמש הבניין כמוזיאון עירוני. כבר במאה ה-15, בשנת 1475 מוזכרים יהודים שגרו במקום. ובשנות גזרות ת"ח ת"ט 1648/9 שימשה כמקום מסתור ליהודים שברחו מקלגסי הצורר.

בית הקברות הוא מהמאה ה-17 והוא שוכן ברחוב פאלצקו Palackehoo.

וולקי מזריצ'י (גרוס מזריטש) Velke Mezirici

נמצאת על הדרך הראשית המובילה מפראג לברנו. במקום טירה מהמאה ה-13 ובה מוזיאון מקומי וכן מבנים נוספים מהמאות ה-13 ואילך.

מבחינה יהודית עליכם להגיע לכיכר השוק לידה ניצב בית הכנסת הישן שנותר והוא מצוי בצפון מזרחה של העיירה על גדת הנהר אוסלאווה Oslava, הוא מעניין מבחינת צורת חלונותיו והכניסה שלו. אגב, שמו כשם בית הכנסת בפראג אלטנוי. מלבדו קיים:

בית הכנסת החדש שהפך לתיאטרון והוא מצוי לא הרחק מזה הישן. גגו עשוי רעפים אדום. והוא כקודמו ברחוב נובו בראנסקה Novo Branska.

בית העלמין מצוי במעלה גבעה ליד הנהר לא הרחק מבית הכנסת.

רבי **אפרים בו יעקב הכהן** מחשובי רבני אירופה במאה ה-17 נולד בווילנה בשנת 1616. היה בן לאחת המשפחות המיוחסות שהחזיקו בידיהן מגילת יוחסין מאז ימי הבית השני. ראשית דרכו ברבנות הייתה בעיר הולדתו וילנה אליה שב מקרקוב בה למד בבית מדרשם של הרב שבתאי כהן-הש"ך והרב קוידנובר -המהרש"ק. הוא שירת בקודש כרב צעיר בווילנה ולאחריה עבר לפראג בה הקים ישיבה ומשם לוינה וממנה להונגריה לעיר אובין היא בודא. שם נפטר בשנת 1678. חיבר: "שער אפרים".

במאה ה-19 פעל במקום הרב יצחק הירש וויס מהמורים הנודעים של בית המדרש הווינאי. הרב **איזיק הירש ויס** יליד תקע"ה 1815 חיבר "דור דור ודורשיו" על תולדות התורה שבע"פ. שימש כרב בישוב ומכאן עבר לוינה בה היה מרצה לספרות התלמוד בבית המדרש הוינאי של יליניק. למרות חשיבתו הרפורמית התנגד הן לאורתודוכסיה והן לרפורמה. נפטר בוינה ב-1905.

זוויקוב Zvikov

אנו ניצבים על גדת הוולטווה Vltava ליד אגם אורליק Orlik. במקום מגדל שהוא שריד של מצודה וארמון מהמאות ה-12 וה-13 וששימשה מקום מגורים לונצל הראשון מלך בוהמיה במאה ה-12. כדי להגיע למקום יש לנסוע על כביש 19 עליו מגיעים לאחר נסיעה של 12 ק"מ מתבור מערבה שם עולים על כביש 19 למילבסקו Milevsko ומשם ממשיכים עד לירידה

התלולה לכיוון הנהר. בגדה השניה יש כביש קטן ימינה המוביל למקום. שווה ביקור ולוא מבחינת הנוף.

טאחוב-טאשוו Tachov

נמצאת על כביש מספר 199 שהוא המשכו של כביש מספר 5 המוביל מפלזן Plzen. לכיוון הגבול הגרמני בשולי היער הבווארי.

במקום טירה הבנויה בסגנון הבארוק ונראה שהיא מהמאה ה-12. כמו כן מצויים במקום מבנים בסגנון הבארוק ובסגנון הגותי.

רחוב ק. ה. ברובסקיאו Borovskeho K. H היה לב האזור היהודי של הקהילה לאחר המאה ה-17. לפני כן גרו היהודים בצל הטירה ונראה כי כבר במאה ה-13 חיו במקום יהודים.

ליד העיר, בדרך לצטיבור Ctibor, מצוייה גבעה הקרויה גבעת הקברים בה טמונים 232 אסירי ואסירות מצעד המוות, וכן אסירים שהובאו לכאן ממקומות אחרים. במקום אנדרטה לזכרם.

בית העלמין שוכן בדרך המובילה לטרנווה Trnova. אין זה בית העלמין הראשון כי מהראשון לא נותר ממנו דבר. בית עלמין נוסף חדש יותר נמצאה בהמשך הדרך לטרנווה Trnova.

תקו משה בן חסדאי (מבעלי התוספות) מחסידי אשכנז. חי במאה ה-13 בסביבות 1250 ומדבריו מופיעים בערוגות הבשם שחיבר רבי אברהם בן עזריאל. יש מבין החוקרים המשערים שמקור שמו בעיר מוצאו דכאו, אולם סביר יותר להניח בשל מבנה השם כפי שהוא מופיע במקורות שמקורו בטאחוב שבבוהמיה **טאחוב-טאשוו Tachov** המצויה ליד פלזן ולא הרחק מאגר שהייתה ידועה באותה תקופה כעיר ואם בישראל. זאת ועוד, היא מצויה על אם הדרך שהובילה מחבל הריין לפראג ולוינה, בעוד דכאו לא מופיע במקורותינו ואין סימן ליהודים בה, במיוחד בהיותה כפר קטן במשך השנים (י.ל.) מעבר לזאת בשל מורכבות וגודל הדברים שנכתבו תחת שמו יש המשערים שתחת שמו הביאו אסופות מדברי אחרים. במסגרת עבודתו הפורייה, הביע התנגדות לשיטתו של רס"ג, אם כי

מתוך דבריו עולה שראה ברס"ג כמקור לחסידות אשכנז כמו גם ליוצרים גדולים כרמב"ם ואברהם אבן עזרא.חיבר "כתב תמים".

כנראה שרבי **משה בן חיסדאי** היה אחד ממחברי תפילת "אבינו מלכנו".

לידה שוכנת:

סטראז' Straz

עיר קטנה בבוהמיה וציורית עם מבנים מימי הביניים ותקופות מאוחרות יותר.

מבחינה יהודית נותר בה רק בית הקברות שהוא השריד היחיד לקהילה שחיה במקום כבר במאה ה-13. בית העלמין מצוי כק"מ ממרכז העיירה לכיוון צפון.

יאמניצה Jamnice

העיירונת הזו מצוייה במוראביה. ניתן להגיע אליה בנסיעה על כביש 11 מברונטאל Bruntal לאופאווה Opava (לא הרחק מהגבול הפולני) יש המעריכים שזו היתה הקהילה העתיקה ביותר בצ'כיה. במקום שרידי בית עלמין יהודי מראשית המאה ה-14.

יויצקו Jevicko

העיר נמצאת צפונית לבוסקוביצה ומגיעים אליה על כביש 374 וממנו פונים שמאלה על כביש 366.

כדאי ללכת לאורך חומות העיר ולטפס על מגדל השמירה ועל ידי כך לספוג מאווירת המקום.

מבחינה יהודית פעלה במקום קהילה מאז המאה ה-15. במרכז האזור היהודי מצפון לכיכר המרכזית היה בית כנסת שנבנה כנראה על יסודות בית כנסת קדום יותר. על כל פנים כיום משמש בית הכנסת ככנסיה פרוטסטנטית.

ירומריצה Jaromrice

במקום טירה מתקופת הבארוק שמומלץ להיכנס לתוכה ולחפש את הקיטון הסיני. יפה! אם תגיעו למקום בשעות אחה"צ והערב תמתינו לתחילת הקונצרטים הנערכים במקום. הכביש המוביל אליה הוא 374 המוליך מבוסקוביצה Boskovice לכיוון צפון. מיקומה כ-20 ק"מ מבוסקוביצה.

לאהון Louny

בבוהמיה, צפונית מערבית לפראג, על כביש 7 המוביל מפראג לחומאטוב (55 ק"מ מפראג).

כבר בהיכנסכם לעיירה תוכלו להבחין בקתדרלה גוטית יפה שנראה כי נבנתה במאה ה-16. כמו כן כדאי לראות את המוזיאון המקומי וכן מבנים רבים כולל בית העירייה.

במרכז העיר ברחוב טלמנובה Thalmannova מצוי בניין בית הכנסת, שמשמש כיום כארכיון מקומי. ליד בית הקברות העירוני מצוי בית העלמין היהודי מהמאה הקודמת.

לוז'ה Luze

העיירה נמצאת בבוהמיה על כביש 305 אליו ניתן להגיע בנסיעה על כביש 354 היוצא מכביש 360 המגיע מהדרך הראשית מפראג לברנו. ליד ויאלקי מזריטצי Velke Mezirici פונים לכיוון צפון.

בעיירה הזו מצוי בית כנסת מהמאה ה-18 שמשמש כיום בורסקאים. למרות זאת ניתן לראות בתוכו חלקים מבית הכנסת כולל ארון הקודש. בית הכנסת מצוי ברחוב ירונימובה Jeronymova לא הרחק מהכיכר וצורתו בולטת. זהו בניין בן שתי קומות וחלונות שהזכירו לי יותר בית סוהר מאשר בית כנסת...

בית העלמין מצוי מחוץ לעיירה בכיוון צפון מזרח ונותרו בו מספר מצבות.

ליבוחוביצה Libochovice

נמצאת לא הרחק מטריזיין Terezin לכיוון פראג, כאשר נוסעים על כביש 8 (E55) לאחר כ-12 ק"מ פונים ימינה לכביש 30 שלאחר כ-6 ק"מ, בעיירה בודיני נאד אוהרי Budyne ,nad ohri קיימת פניה ימינה. שם בדרך צדדית נוספת, מגיעים לעיירה. אגב, בעיירונת זו – בודיני – מצויים שרידים יהודיים כדוגמת בית הכנסת שהפך למחסן ונמצא ממש במרכז ממול המבנה ששימש בעברו בית הספר היהודי וכן בית עלמין הניצב בצל בית הקברות הנוצרי. בית העלמין הרוס וחלק מהמצבות שקעו במשך השנים..

כבר במאה ה-16 הייתה במקום קהילה יהודית שבשנים שלפני מלחמת העולם השניה, בעקבות המעבר של יהודים לאזורים העירוניים, התפרקה.

ליטומישל Litomysl

שוכנת על כביש 35 (E442) המוביל מהראדאצ קארלובה לכיוון אולומוץ וברנו. זהו מקום הולדתו של פרדריק בדזיך סמטנה. בטירה ממוקם החדר בו נולד וכן יש במקום מוזיאון מוזיקה. מדי שנה בחודשי הקיץ יולי ואוגוסט מתקיים פסטיבל המוקדש למלחין (המוזיאון המרכזי לסמטנה מצוי בפראג).

יש לשים לב לכיכר השוק היפה, הבנויה בצורה מוארכת והמכילה מבנים רבי סגנונות בניה מהבארוק והרנסאנס וכלה בארט נובו.

מבחינה יהודית יש במקום בית עלמין.

בדז'יך סמטנה, המלחין הלאומי הצ'כי, נולד ב-1824 וכבר בגיל 5 ניגן ברביעיית מיתרים, בהיותו בן 20 כבר היה מורה למוסיקה. הוא היה חברם של המלחינים ליסט ושומן והיה ידוע כבעל דעות שצידדו בצ'כיה חופשית. לרוב יצירותיו שאב את השראתו מנוף מולדתו ומההיסטוריה שלה. בין השאר חיבר:

"הבראנדנבורגים בבוהמיה" – אופרה.

"הכלה המכורה" – אופרה שגיבורה הוא דאליבור הגיבור הלאומי של צ'כיה.

"ליבושה" – אופרה על מייסדת פראג.

שש פואמות סימפוניות הנושאות את השם "מולדתי" ובהן אחת הוולטאבה, שהאטיוד המרכזי שלה הוא זה שנבחר על ידנו כמנגינת "התקווה".

הוא מת בשנת 1884.

לוקט Loket

עיירה זו נמצאת על נהר האורה Ohre בקטע כביש 6 מקרלובי וארי לכיוון סוקולוב Sokolov ואגר (כב) Cheb. העיירה הבנויה על צלע הר בנוף ייחודי, היתה מקור השראה למשורר גטה. האזור כולו שווה סיור נוף. הצמידות לאזור המרחצאות ולגבול הגרמני ומתקני תיירות הנופש, מאפשרים גיחות לסיורים רגליים ואחרים בטבע.

לושטיצה Lostice

נמצאת על כביש 35 (E442) מצפון לפרוסטאיוב = פרוסניץ Prostejov צפונית לברנו. בעיירה זו נותר בית כנסת הבנוי בסגנון בתי הכנסת של עיירות פולין. קדם לו בית כנסת קודם שהיה במקום והיה עשוי עץ. הבניין מצוי ברחוב זטרצ'נה Ztracena ומהווה כיום בית ספר מקומי.

כן מצוי במקום בית עלמין, ליד הדרך המובילה לפלונין Palonin המתוארך לראשית המאה ה-16, דבר המצביע על קדמותו של הישוב היהודי במקום.

מילהאוזן-מילווסקו Milevsko

מיקומה כ-70 ק"מ דרומית לפראג על כביש מספר 19 היוצא מתבור Tabor לכיוון כללי של פיסק. לאחר 12 ק"מ מתבור, קיימת פניה ימינה. ממנה 10 ק"מ נוספים יובילו אתכם למקום.

בניין המוזיאון המקומי הבנוי בסגנון הבארוק היה בעברו מנזר וחלקו נבנה במאה ה-12. מעניינת גם הכנסייה שמגדלה אף הוא מהמאה ה-12.

אבל מעל הכל מעניין בית הכנסת החדש (דער נייע שול) המצוי ברחוב סוקולובסקה Sokolovska. בהגיעכם לרחוב תבחינו במבנה שחזיתו מורכבת מארבעה עמודים מסיביים שמעליהם גג משופע. לצערנו כיום משמש בניין זה את הכנסייה ההוסיטית אבל מקום ארון הקודש נשמר בשל היותו עשוי אבן. בפניה ימינה בכיכר הקרויה הכיכר הקטנה מלה נמיסטי Male Namesti בניין 387 בנוי מעל לבית הכנסת הישן שהפסיק את פעילותו בראשית המאה.

בחורש באזור הקרוי ז'ידובנה Zidovna מצוי בית העלמין היהודי. בתוכו בית טהרה.

יונגבונסלאו מלאדה בוליסלאב – Mlada Boleslav

נמצאת על כביש מספר 10 (E65) המוליך מפראג לכיוון הגבול הפולני בערך כ-50 ק"מ צפונית מזרחית לפראג.

העיירה הזו מעניינת מבחינה היסטורית, הן יהודית והן צ'כית. אמנם זו עיר תעשייתית אבל יש בה מבנים עתיקים.

כבר במאה ה-13 משמשת העיירה כחלק מהמצודות השומרות על פראג מצפונה. מאותה תקופה נשארו בעיר מבנים ביניהם בית העירייה, כנסיות הבנויות בסגנון הבארוק והרנסאנס וכן טירה בעלת שני מגדלים זהים, בה ניתן למצוא פריטים היסטוריים.

מבחינת ההיסטוריה היהודית היתה זו העיר ששימשה מקלט לרוזן היהודי יעקב בשווי (בסוי) שר האוצר של הקיסר רודולף השני. יהודי ביהם הגדירו את תושביה היהודים כ"חלמא" – טיפשים בסלאבית, כן כן זה המקור גם ל"טיפשותם" של יהודי חלם... על ההתייחסות של העיר לתושביה היהודיים ניתן ללמוד משמות רחובות כסינגוגי Synagogni (בית הכנסת בסלבית) שהיה לב ליבו של האזור היהודי של העיר. מבית הכנסת לא נותר דבר, אבל בית העלמין מצוי ברחוב דימיטרובה Dimitrovova , לא רחוק מהמוזיאון הטירתי אותו הזכרתי קודם, מכיל מצבות מעניינות ובינם מצבתו של יעקב בסוי.

בקרבתה ובתוכה מפעלי סקודה.

נויה צרקוב (נובה צרקוב) Nova Cerekev

נמצאת ליד פילגרמס-פילגרימוב Pelhrimov ממנה יוצאים על כביש מספר 19. הכביש יוצא לכיוון מערב לתבור או מתבור Tabor מזרחה על כביש זה.

עיירה קטנה בה מצוי בית כנסת המזכיר בצורתו מבנה של טירה ספרדית, לא רחוק מהכיכר הראשית ונראה די בולט בשטח. בכיוון צפון מזרח.

במקום נותר בית עלמין לא רחוק מבית הכנסת.

נויה בידשוב (נובי בידשוב) Novy Bydzov

מצויה ליד הראדצ קארלובה Hradec Kralove על כביש מספר 324 לכיוון מערב.

בניין העירייה הוא מבנה השווה ביקור.

יהודים גרו בעיירה כבר במאה ה-16.

במרכז העיר מצוי פארק גדול שהוקם בעקבות שריפת ענק שפרצה בעיר בראשית המאה ה-20. במרכז הפארק נותר מבנה שבראשו לוחות הברית שהיה בית הכנסת ונותר יחיד מהמבנים שסביבו.

במקום שני בתי עלמין ישן וחדש. הישן מכיל קברים מהמאה ה-17 ומצוי ברחוב רובלוצ'ני Revolucni.

פולנא Polna

נמצאת על כביש 352 היוצא לכיוון צפון מזרח ליאלאווה Jihlava, במקום מצויים שרידי טירה וכן מספר כנסיות ומבנים מהמאה ה-14 ואילך.

יהודים גרו בעיירה כבר במאה ה-16.

במרכז העיר ממש מצוי האזור בו גרו היהודים ושכונתם היתה מתוחמת בין שני שערים שאחד מהם נותר. משם, דרך כיכר משולשת, ניתן להגיע למה שנותר מבית הכנסת.

שרידי המבנה שהיה בית הכנסת, מראים על מבנה מרובע חד-קומתי ובו שלוש חלונות מן הצד האחד של הפינה בה הוא ניצב ושני חלונות בצד האחר, כשבאמצעית היה חלון עגול ובו היה מגן דוד עשוי זכוכית צבעונית.

צפונית-מזרחית לכיכר העיר, מצוי פלג של נחל לידו בית העלמין היהודי ובו נותרו מצבות מתקופות שונות כולל התקופה בה התנחלו יהודים בישוב קרי המאה ה-16.

בעיירה זו אירעה ב-1899 עלילת דם כאשר סנדלר צעיר הואשם ברצח צעירה נוצרייה לקראת חג הפסח... תומאש מסאריק התערב, אבל הצעיר נדון למאסר וכעבור 17 שנים שוחרר.

סלובסקה סקלי Sulovske Skaly

אזור גיאולוגי ובוטאני ליד מצודת סולוב לא הרחק מטרנצ'ין בה קיבלו הסלעים תצורות מעניינות.

סלאטינה Slatina

מדובר בכפרון, המצוי לא הרחק מפיסק, ממנה נוסעים על כביש 139 עד לנקודת החיבור שלו עם כביש 4 משם מגיעים. סביבת הכפר הזה מעניינת בשל המבנים וסגנונותיהם.

בכפר בית כנסת בו ניתן לראות תערוכה בהתגבשות על יהודי המקום. בבניין מספר 58.

בחורש, כק"מ צפונית לכפר, מצוי בית העלמין היהודי. כדי להגיע אליו יש לנסוע בדרך המובילה לכפר בזדיקוב Bezdekov וניתן למצוא בו קברים מתחילת המאה ה-17.

סטראקוניצה ונובי סטראקוניצה Strakonice

נמצאת על כביש 4 מפראג לגבול הגרמני, לא הרחק מהגבול באזור שלפני היער הבווארי. בעיר ניתן למצוא טירה שהיתה

בעברה מנזר מהמאה ה-13 שמאוד מאוד מומלץ לבקר בה וכן מבנים ישנים מימי הביניים ואווירה מיוחדת.

העיר המורכבת למעשה משני חלקים שהתאחדו, סטראקוניצה החדשה וסטראקוניצה, כאשר בסטראקוניצה החדשה היה אזור המגורים של היהודים בגדה של מפרץ וולינקה Volynka בנקודת החיבור של הנהר עם הוולטווה Vltava.

בדרך לכפר דרכקוב Drachkov קצת מעל לק"מ וחצי מהטירה מצוי בית העלמין.

סושיצה שטטינהופן Susice

נמצאת על כביש מספר 169 הנמצא דרומית/דרומית/מזרחית לפלזן Plzrn ליד הגבול הגרמני. בעיר ובסביבתה ביצורים ובנינים בסגנונות בניה יפים וכן טירות. כן ידועה העיר כאתר הגפרורים של צ'כיה, בה קיימת תעשיית הגפרורים. זו אחת מערי הזהב לאורך נהר האוטווה וזו גם כנראה אחת הסיבות שיהודים התיישבו בה כבר במאה ה-16. יהודים מתושבי העיר ניהלו את תעשיית הגפרורים והם היו גרים באזור רחוב וודני Vodni אך מהקהילה נותרו רק שני בתי עלמין שאחד מהם (הישן) בסמיכות לקצה רחוב וודני, והחדש כק"מ ממנו בדרך המובילה לכפר צ'רבוני דבורצ'ה Cervene Dvorce.

פראחאטיצה Prachatice

נמצאת על כביש מספר 141 לא הרחק מהגבול הגרמני (כביש 141 מתחבר לכביש מספר 4 המוביל מהגבול הגרמני לפראג). במקום מבנים מתקופת הרנסאנס מהם יפים במיוחד ובינם:

1. כנסיית יעקב על קמרונותיה וקישוטיה.

2. בית העירייה סביבו כדאי לעמוד בשעה 10 בערב, מדי יום, ולשמוע את צלילי הפעמונים. הבניין הוקם בשנת 1571. העיירה היתה בעברה עיירת מעבר למלח שסופק לבוהמיה מהעיר פסאו, שהמסחר בו הפכה לעיירה מסחרית אליה הגיעו הסוחרים, צלצול הפעמונים ב-10 בערב שימש להם כאות להיכנס לתחומי העיר לפני סגירת השערים.

פרידלמאט Frydlamt

המיוחד במקום זה היא המצודה שעל המצוק ובתחתיתה טירה ושני אלה יוצרים אתר נוף ייחודי. בטירה ניתן למצוא ציורים ריהוט וכלי נשק.

צ'חאטיצה Cachtice

במקום כנסיה גותית, טירה בסגנון הרנסאנס וכן שרידי מצודה מהמאה ה-13 בה נרצחו כ-300 בתולות על ידי בעלת המצודה אליזבט באטורי שרחצה את ידיה בדמן. עונשה היה מעצר בית עד למותה. בין המבנים מקשרות מחילות תת-קרקעיות.

ציצמני Cicmany

נמצאת בסמוך לטרינצ'ין שבסלובקיה. עיירונת זו הצליחה לחמוק לאורך ההיסטוריה מהרס ומקרבות ולכן נותרה בשלמותה. היא משמשת בבואה נאמנה לארכיטקטורה הכפרית של ימי הביניים. תשומת לב מיוחדת יש לתת לקומות העליונות של הבתים ולגילופים המיוחדים במינם.

טרינצ'ין עצמה היא עיר עתיקה בה מצוי בית כנסת מראשית המאה ה-20, לא הרחק מנהר הואך הזורם בה, ברחוב ואהיאנקיהו Vajanskeho שמשמש היום כמוזיאון שבחצרו לוח זכרון .

צ'סקה ליפה (בוהמיש ליפה) (Bohmisch Leipa) Ceska Lipa

העיר הקטנה שוכנת על כביש 6 כ-65 ק"מ צפונית לפראג, על הדרך המובילה לגרמניה. במקום ליד חומות העיר לכיוון מזרח מצוי הרובע היהודי, בו שכנו יהודים כבר במחצית השניה של המאה ה-16 ושחלק מבתיו נותרו. העיירה ידועה בשמה האידי

לייפען. ישוב זה היה אחד הישובים שסבלו בעת העברת הסודטים לידי גרמניה. בליל הבדולח נשרף בית הכנסת והגרמנים קראו לרחוב בו היה בית הכנסת "שטירמרגאסה". זה היה למעשה סופה של קהילה שהוקמה, כאמור, במאה ה-16. במקום נותר בית קברות אליו ניתן להגיע לאחר צעידה של 500 מטר מהכיכר המרכזית לכיוון צפון מזרח, לא רחוק מהפארק. בית קברות זה הינו מהמאה ה-16 ובראשית המאה נפתח בית עלמין חדש ובו קבר של 17 מקורבנות צעדת המוות שעברה במקום בדרך לגרמניה. אגב מחנה ריכוז שוורצהיידה היה בסביבה בהורני חרז'ייבסקה Horni Chribska כ-9 ק"מ צפונה. כמו כן היו בסביבה שני מחנות עבודה לנשים – בירז'טין פוד ידלובו Jiretin-Pod-Jedlovou. כן היה מחנה בדולני פודלוז'י Dolni-Podluzi.

מבני העיר בחלקם בנויים בסגנון הרנסנס והבארוק.

בסביבה הקרובה היו קהילות יהודיות ברומבורק השוכנת כ-30 ק"מ צפונה; וורנסדורף השוכנת כ-25 ק"מ מצפון-צפון מזרח יבלונה פודישטיידי Jablonne vas podj' השוכנת כ-18 ק"מ מצפון מזרח. כן מצוייה בסביבה כ-10 ק"מ מצפון צפון-מערב קאמיניצקי שנוב Kameniecky-Senov בה מצוי מוזיאון לתעשיית הזכוכית. מהעיירה ניתן להגיע לשמורת הטבע קמנה וורהני על תצורות האבן היפות שלה כתרגום שמה עוגב האבן. בעיירה סלופ Sloup מצוי ארמון חצוב שהיה מקום מיסתור לפרשים ובעיירה זאקופי Zakupy מצוייה טירה מעניינת בסגנון הרוקוקו בה ניתן לבקר. כן ניתן לבקר באתר הנופש מאחובו יזרו ולהשתכשך במימי האגם.

צ'סקי טשין Cesky Tesin

עיירת הגבול המפרידה בין פולין לבין צ'כיה.

ברחוב בוז'קובה Bozkova מצוי בניין תרבות דו-קומתי שחלונות הקומה העליונה שלו מסגירים את שהיה בעבר – בית כנסת אם כי לא מדובר בבי"כ עתיק אלא משנות ה-20 של המאה ה-20.

לגבי בית הקברות היהודי הרי שהוא מחולק בין שני חלקי העיר והצד הפולני עתיק יותר ומעניין יותר. הצד הצ'כי מצוי ברחוב הרביטובני Hrbitovni.

צ'רבני קלסטור (המנזר השחור) Cerveny Klastor

מנזר מתחילת המאה ה-14, בנוי בסגנון רומנסקי משקיף על נהר הדונאיץ בסלובקיה. המנזר עובר שיפוצים לאחר שנהרס ברבות השנים. למעשה זו היא שמורת הטבע הסלובקית המעניינת ביותר בשל סוגי הצמחים הנדירים הצומחים בה.

קדיין Kdyne

שוכנת מדרום מערב לפראג ליד טירת Ryzmberk.

ברחוב מאסריקובה Masarykova מצוי בניין בית הכנסת המשמש כיום את הכנסייה ההוסיטית אם כי תוכו נשאר כפי שהיה.

קולינץ Kolinec

110 ק"מ דרומית נערבית לפראג ליד קלאטובי Klatovy.

במקום מבנה של כנסיה מהמאה ה-13 וכן טירה מעניינת שהפכה להיות בית ספר וכ-200 מ' ממנה לכיוון דרום מזרח בית עלמין יהודי.

קלאדנו Kladno

כ-23 ק"מ צפון מערבית לפראג.

בהגיענו לעיר המכרות והמתכת הזו כדאי לראות את הטירה בסגנון הבארוק בה מוזיאון קטן ומעניין.

מבחינה יהודית ברחוב פולקובניק סטריבאנו Stribrneho, ליד כיכר הרבולוציה, מצוי בניין בית הכנסת המרשים והנאה שמשמש כיום את הכנסיה ההוסיטית. כן קיים במקום בית עלמין ליד בית הקברות העירוני.

קסייוביצה Kasejovice

58 ק"מ מפראג לכיוון דרום מערב וכ-40 ק"מ מפלזן Plzen.

במקום הייתה קהילה יהודית ידועה במאה ה-16. ידוע שהקהילה חיה באזור מיוחד שהיה קרוי "העיר היהודית" Zidovske Mesto. בליבו קיים עד היום בניין בית הכנסת, שחזיתו מזכירה במשהו לוחות הברית ללא הכותרת המעוגלת הידועה לנו כיום בצורה הרגילה. הבניין משמש כמוזיאון אך מבנה ארון הקדש נותר במקומו.

כאן פעל הרב פיליפ בונדי (1830-1907) לפני שעבר לברנדייס ולפראג.

במקום מצוי גם בית עלמין לא הרחק מהכנסייה הקתולית.

קרמניצה Kremnica

נמצאת על כביש מספר 65 המוביל ממרטין שבסלובקיה לכיוון דרום לא הרחק (כ-14 ק"מ) מנקודת החיבור שלו עם כביש מספר 50 (E175). במשך תקופה ארוכה, מטבעת הכסף הפועלת במקום, מזה 600 שנים, היתה בבעלות יהודית. ניתן לבקר במיטבעה ולראותה בפעולה. סגנון הבנייה במקום הינו גרמני ומקורו בתושבי שלזיה שהגיעו לכאן במאה ה-12. מיוחדת הטירה והחומה שסביבה.

במאה ה-17 (1620) נפטר בקרמניץ הרב **אהרון שמואל בן משה שלום** מתלמידי רבי **אפרים שלמה מלונטשיץ**. מכתביו נותר הספר "נשמת אדם".

רבי אהרון שימש ברבנות בפולדה שבגרמניה.

רבי Rabi

שרידי המצודה מהמאה ה-15 בולטים בשטח ומהווים לא רק נקודת ציון כי אם גם נקודת תצפית יפה לאזור כולו. בעבר היתה העיירה ידועה כעיירה של מחפשי זהב שהיו מסננים אותו על גדת נהר האוטווה. על מנת להגיע יש לנסוע על כביש 22

מסטארקוניצה עד להוראז'דוביצה Horazdovice ולאחר שחוצים אותה קיימת פניה ימינה לכביש 169 דהיינו לכיוון דרום לסושיצה Susice ובאמצע הדרך מצד שמאל נמצאת הטירה.

כבר במאה ה-15 חיו במקום יהודים. במקום נותר בית עלמין בגבעת הטירה עם מספר מצבות.

רבשטיין נאד סטרילו Rabsejn Nad Strelou

נמצאת על כביש מספר 206 עליו ניתן לעלות בפניה שמאלה מכביש מספר 6 (המוביל מפראג לכיוון קרלובי וארי), לכביש מספר 10 לכיוון דרום. לאחר כ-10 ק"מ פונים ימינה בכפרון הנושא את השם ז'דאר Zdar ועולים על כביש מספר 206. לאחר 25 ק"מ חולפים על פני ז'יהלה Zihle ומגיעים.

עיר שהיא קוריוז. זו היא העיר הקטנה ביותר באירופה ומספר תושביה אינו עולה על כ-50. ולמרות קטנותה יש בה מספר מבנים מעניינים לא פחות מערים גדולות, בין השאר הכנסייה הבנוייה בסגנון הבארוק, שרידי טירה גוטית כנראה מהמאה ה-12 וכן שרידי חומות ושרידים אחרים. פרטים תוכלו לקבל בלשכת התיירות המקומית (בדואר המקומי אליו תגיעו בוודאי כדי לשלוח גלוייה מהמקום. שימו לב סוגרים בצהרים).

לא הרחק מבית הדואר מצוי בית העלמין היהודי שאליו תגיעו אם תלכו בשביל המוליך מבית הדואר לכיוון הנהר.

רקובניק Rakovnik

העיירה נמצאת מערבית לפראג ממנה יוצאים על כביש 6 המוביל לכיוון מערב וליד קלאדנו Kladno מצוייה עיירונת בשם סטוחוב Stochov, לאחריה קיימת פניה שמאלה לכביש 237 המוביל לעיירה.

בעיירה ניתן לראות שרידים של בית העירייה וכן שני מגדלי שמירה שנותרו מהחומה.

ברחוב ויסוקה מספר 123 Vysoka מצויים שני מבנים דבוקים זה לזה. האחד היה בית ספר יהודי והשני בית כנסת שהוקם במאה ה-18. במהלך מלחמת העולם הגיעה הקהילה היהודית לידי הסדר עם הכנסייה הצ'כוסלובקית לפיו השתמשה הכנסייה בבית הכנסת ובימי שבת היו יהודים מתגנבים ומתפללים בו. כיום בית הכנסת אינו בשימוש והוא מהווה אולם לתצוגות.

בדרך לכפר נובי דום Novy Dum מצוי בית העלמין היהודי ובו בית טהרה.

רוזינוב Rousinov

ידועה בשמה הגרמני רוזניץ. שוכנת על כביש 47 המוביל מוישקוב לברנו.

מבחינה יהודית, היתה מקום ישוב ליהודים כבר במאה ה-16. יהודי וישקוב עברו להתגורר בה בעת שכלל יהודי מוראביה נצטוו לעזוב את הערים הגדולות. בית הכנסת ברחוב טראוניקי Travniky הפך לכנסיה, זהו בית כנסת מהמאה ה-16 ששופץ במשך השנים והמצוי בבניין חד-קומתי בעל קירות עבים במיוחד וחלונות מטויחים בצורת מסגרת עם קדקוד של אבן. לא רחוק ממנו מצוי בית העירייה הבנוי בסגנון הבארוק,

ברחוב סקאלובה Skalova מצוי בית העלמין היהודי.

כאן פעל **רבי מנחם מנדל ברבי משולם זלמן אויערבך** יליד וינה (ש"פ 1620) מתלמידי הב"ח. שימש כרב גם בקרוטשין. חיבר את הספר "עטרת זקנים" שהוא ביאור והגהות לשולחן ערוך.

ריחנוב נאד קניזנו Rychnov Nad Kneznou

המקום מצוי בבוהמיה לא הרחק מהראדאצ על כביש 14 (יוצאים מהראדאץ על כביש 11 וחוצים את קוסטליץ נאד אורלה Kostelec Nad Orlicke משם בואמברק קיימת פניה שמאלה לריחנוב כ-130 ק"מ מזרחית לפראג)

בהגיענו לריחנוב נפנה לראות את הטירה מהמאה ה-17 בה מוזיאון מעניין. בעיר עצמה מצויים מבנים בסגנונות בניה שונים כולל כנסיה בסגנון גוטי.

בואמברק Vamberk מצוי בית העלמין היהודי ששימש גם את תושביה היהודיים של קוסטלץ וכפרים נוספים בסביבה.

מבחינה יהודית ידוע כי כבר בשנת 1527 חיו במקום יהודים.

מקום זה הוא חלק מאזור פודוליצקה Podorlicko שבשל סמיכותו לגבול הפולני היווה אזור קישור בין יהודי צ'כיה לבין יהודי פולין. זו הסיבה שכבר במאה ה-16 הוקמו באזור קהילות יהודיות ולקראת המאה ה-17 התחזקה המגמה. קצת פחות מארבע מאות שנה חיו יהודים באזור ובין ה-17 ל-21 בדצמבר 1942 גורשו כולם לגטו טרייזין Terezin.

בית הכנסת ברחוב פלאצקיהו Palackeho מצוי כמעט בתחילת הרחוב, נבנה ברבע השני של המאה ה-19, כיום משמש לתערוכות. מגן דוד מתכתי המצוי בראש הבניין בעל הגג החד והקומה האחת, מעיד עליו. בתוכו שופצה הבימה שנשתמרה.

בית העלמין היהודי הוא מהמאה ה-16 (1588) ונותרו בו מצבות עתיקות. בית הטהרה הוקדש לאחרונה לזכר הקהילה היהודית. כדי להגיע לבית העלמין יש לנסוע לכיוון הכפר לוקוטי Lokoty לאחר כ-550 מטר ממרכז העיר נעבור לידו.

בסביבה הקרובה נותרו אתרים יהודיים שבחלקם הם הרוסים ב:

רוקיטניצה וה אוליצקיך הוראך Rokynice v Orlickych horach הנמצאת לא הרחק מזאמברק לכיוון צפון, בית קברות בקצה היער הרוס בחלקו הגדול.

דודלבי נאד אורליצי' Doudleby nad Orlic הנמצאת כ-5 ק"מ מזרחית על כביש 11, מקוסטלץ, תשאלו על רחוב בנטקך במקום מצוי בניין בית הכנסת המשמש את הכנסייה ההוסיטית.

טובאצ'וב Tovacov

עיר במוראביה, לא רחוק מפררוב Prerov, על כביש מספר 434 המקביל לכביש 30 הנמצא מצפונית לכביש 434. המקום ידוע

בקרב שהתנהל בו בין יחידות הצבא האדום לבין הגרמנים בימים באחרונים למלחמת העולם השניה.

במקום טירה שהיא מהמאה ה-14 וכן מבנים מהמאות ה-15 ואילך.

האזור היהודי היה ברחוב דניסובה Denisova לא הרחק מחומת העיר. במקום נותר בית עלמין ברחוב סוורמובה Svermova.

אורסקי ברוד Uherske Brod

עיר במוראביה לא הרחק מאורסקי הראדישטי Uherske Hradiste על כביש 50. לא הרחק מהגבול הסלובקי.

במקום שרידי חומה ומבנים בסגנונות בניה שונים.

מבחינה יהודית זו היתה אחת הקהילות הגדולות במוראביה. שמה במקורות היהודיים הוא ברודא Uherske Brod או במקומות אחרים הונגריש ברוד Uherske Brod.

היהודים סבלו מאוד בעת התנפלות הקרוצים בכ' בתמוז תמ"ג 14 ביולי 1683 ורוב בני הקהילה נרצחו, כשבין הנרצחים יהודים שברחו מגזרות ת"ח ת"ט וביניהם הרב נתן נטע הנובר מחבר יון מצולה.

בין רבניה היה רבי דוד הלוי הט"ז.

מכל הקהילה הגדולה נותרו שרידים של שני בתי עלמין, האחד בצד הדרומי של חומות העיר, לא רחוק מתחנת הרכבת. במקום נותרו שרידים של אבני מצבה והאבנים השלמות הועברו לבית הקברות החדש. בדרך המובילה לטישוב Tesov שהוא כפרון באזור הצפוני של העיירה על כביש 490.

אוסוב Usov

עיירה במוראביה, דרומית לעיר סומפרק Sumperk, ידועה במקורות היהודיים כאוייסא או מיריש אוייסא, כ-10 ק"מ על כביש 315 היוצא לכיוון מזרח מהעיירה זאברה Zabreh (שוכנת על כביש 44 המוביל לסומפרק) או על כביש 444 היוצא ממוהלניצה Mohelnice (הנמצאת על הדרך הבינארצית 35 (E442) מאולומוץ).

במקום טירה מהמאה ה-13 ובה מוזיאון מקומי וכן מבנים נוספים מהמאות ה-13 ואילך.

יהודים מוזכרים לראשונה בשנת 1564. במהלך מלחמת 30 השנה סבלה הקהילה היהודית. הקהילה הייתה אחת מ-15 הקהילות של אזור סופרים.

בית הכנסת שנותר מצוי בצפון מערבה של העיירה והוא מוחזק ככנסיה כיום. אין זו הפעם הראשונה בהיסטוריה של המקום שבית הכנסת זה משנה את ייעודו. ביום כיפור שנת 1721 נתפס בית הכנסת על ידי הכנסייה וקהל היהודים נצטוו להתרכז זו ולשמוע הטפות של איש הכנסייה במקום. על כך פנו היהודים לבתי המשפט בפראג ונכשלו. הם ערערו בפני בית המשפט העליון של הקיסרות שישב בווינה, זה לאחר זמן קבע כי הם צודקים אבל על היהודים והנוצרים לפנות את המקום ויש להרוס את בית הכנסת. מספר שנים לאחר מכן, בשנת 1753, נבנה בית הכנסת מחדש והפעם בצו קיסרי עליו חתומה מריה טרזה. כל סיפור המעשה הועלה על הכתב בספרון בשם "מגילת סדרים" שנכתב על ידי הדיין אברהם בראודה ליפניקר ומדי שנה בשמחת תורה הוקראה המגילה בבית הכנסת.

בית העלמין מצוי לא הרחק מבניין בית הכנסת.

הקהילה התחסלה מעצמה לקראת סוף שנות העשרים של המאה ה-20.

ווליני (וולין) Volyne

עיירה בבוהמיה 110 ק"מ דרומית/מערבית לפראג, על כביש 4 המוליך מהגבול הגרמני מכיוון היער הבווארי, לכיוון העיירה סטראקוניצה Strakonce כ-13 ק"מ דרומית לה.

במקום ביצורים בהם מוזיאון וכן מבנים נוספים מימי הביניים.

האזור היהודי היה באזור בו מצוי רחוב ז'יז'קובה Zizkova וכיכר דולני נאם Dolni Nam ליד מרכז העיירה. באותו רחוב הבניין המאכלס את בית הקולנוע הוא בניין בית הכנסת העל כניסה יפה הבנוייה בסגנון גוטי-קלאסי. בית העלמין מצוי ברחוב וודימו Vodojemu והוא מעניין ביותר.

ז'אמברק Zamberk

עיר בבוהמיה השוכנת על כביש מספר 11 היוצא מהראדאצ קראלובה Hradec Kralove לכיוון הגבול הסלובקי דהיינו למזרח. העיר רחוקה כ-145 ק"מ מזרחית מפראג, ליד **אוסטי נאד אורליצי Usti Nad Orlici**. לידה, על כביש גישה היוצא מכביש 312, מעט לפני העיירה פסטביני Pastviny, מצוי סכר פסטביני Pastviny שבימי הקיץ האגם שהוא יוצר מהווה מקום ספורט לסקי מים וכד'. ממנה קל להגיע לאזורי הקייט ההרריים של הרי אורליצקה Orlicke Hory.

באוסטי נאד אורליצי הידועה בשמה הגרמני וילדנשוורט הייתה קהילה יהודית.

האזור היהודי הוא בסביבות רחוב צ'סקי בראטארי Ceskych Bratri וברחוב זה עומד בית הכנסת שכיום משמש כבית תפילה נוצרי. ליד המוזיאון העירוני מצוי בית העלמין היהודי ובו בית לוויות.

סויהוו Svihov

נמצאת על כביש 27 (E53) מעט יותר מ-10 ק"מ צפונית לקלאטובי Klatovy, על הדרך המובילה לכיוון הגבול הגרמני לאזור היער הבווארי .

בעיר טירה מעניינת מאוד וכן מבנים מימי הביניים.

מבחינה יהודית נותרו שני בתי עלמין יהודיים, הישן והחדש. הישן נמצא ליד מסילת הברזל והכביש-המוביל לבית הקברות המקומי-והוא מהמאה ה-16.

בית העלמין השני מצוי מאחורי מסילת הברזל.

מלכים בבוהמיה=צ'כיה

וצלב הקדוש דוכס בוהמיה שלט בביהם מ-921 ונרצח על ידי אחיו בוליסלאב האכזר.

וצלב ה-1 מלך בבוהמיה מ-1230. היה בנו של המלך פשימשל אוטוקאר ה-1, הדף את המונגולים מצ'כיה.

וצלב ה-2 מלך מ-1290 בשל היותו קטין המתין עד שהורשה להיות מלך. הוא נבחר גם כמלך פולין קטן ועם נישואיו לבתו של פשמיסלאב מלך פולין השתלט כמעט על כל פולין. בתחילת דרכו אהד את היהודים אך ביום בהיר אחד ציווה לאסרם ושדד את רכושם.

ונצל (וצלאב ה-4) מלך בוהמיה 1378-1419 ובחלק מהתקופה הזו אף מלך גרמניה. היה בנו של קארל הרביעי. תקופתו ידועה כתקופת רדיפות אחרי היהודים ובימיו היה הרצח הגדול של יהודי פראג בבית הכנסת אל תנאי. הוא הגדיל לעשות שלא העניש את פורעים ולקח אליו את רכוש היהודים. השם וצלאב אותו נשא בא לו בירושה במסגרת שמות מלכי בוהמיה ביניהם היה ואצלאב הראשון או הקדוש שפעל להחדרת הנצרות בבוהמיה.

ואצלב השני היה גם מלך פולין מבית דוכסי פשימשל כשהתחתן עם בתו של פשמיסלאב מלך פולין.

ואצלב השלישי נרצח באולמיץ בשנת 1306 כשהכין מסע להגנת זכויותיו כמלך נגד קזימיז הגדול.

קארל ה-6, אביה של מריה תרזיה (1685-1740), הקים מבני פאר בוינה ורושש את הקיסרות האוסטרו הונגרית.

גם ליהודים גילה יחס עוין אך למרות זאת היה זה קארל ה-6 שמינה את דוד אופנהיים כרבה של פראג ובוהמיה. ואף התיר להדפיס את הש"ס.

ראשי תיבות ופענוחם

אחת הנקודות המעניינות בעת סיור ברחבי אירופה למי שמסייר גם בבתי כנסת ובתי העלמין היא ראשי התיבות שמופיעים בכל מקום.

זאת ועוד: באירופה כולה ובמיוחד במזרח אירופה מאופיינים בכך שהמצבות הניצבות על קברי הנפטרים מביאות את סיפור האדם שנפטר לבית עולמו. סיפור זה ניתן לקוראו מהכיתוב שעל המצבה ואם הכיתוב נשחק הרי שהציורים שעל המצבות מבהירים לנו במי מדובר.

אדמור"ם ולעיתים רבנים זכו לקבל אזור קבורה מיוחדים עליהם נבנה מבנה הקרוי אוהל ובתוכו הקבר;

רבנים וכן דיינים ומורי הוראה - על קברם מצבה המעוטרת בארון ספרים;

אישה - על המצבה חקוקים נרות השבת כשלעיתים אחד מהם שבור;

כהן - הידיים הפרושות במחווה הברכה;

לוי - הנטלה השופכת את המים על ידי הכהן;

מגן דוד מציין בדרך כלל ישראל;

מלבדם ניתן למצוא קופות צדקה החקוקות על האבן והמציינות את מעשה הצדקה; טליתות מציינות את היות הנפטר בעל בעמיו מחשובי הקהל;

הכיתוב בנוי לעתים בצורה של אוסטריכונים לפי שם הנפטר והמתארים את מעשיו וכבודו.

להלן מספר מילים המופיעות על גבי מצבות בדרך כלל בראשי תיבות ולידם פירושם:

א"א איש אלוקים;[28]

א"א אדוני אבי;

א"א אברהם אבינו;

---

[28] הועתק מנוסח מצבת רבי מנחם מנדיל מקוסוב

אאע"ה אברהם אבינו עליו השלום;

אב"ד = אב בית דין;

אבד"ק אב בית דין דקהילה;

אדמו"ר = אדוננו מורנו ורבנו;

א.ה.ש.א א.ה.ש.ל. = אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלוקיו.[29]

אחב"י = אחינו בני (בית) ישראל;

"א.ט.ל.ס." = אַך טוב לישראל סלה[30]

א"מ = אבי מורי[31];

אנימ"נ = אל נקמות יקח מהם נקמה;

אס"ו = אמן סלה ואמן;

אע"ה = אבינו עליו השלום;

א"ש = אייזנשטאט[32]

באאדמו"ר = בן אבי אדוננו מורנו ורבנו;

ב"ב = במהרה בימינו;

ב"ב = בני ביתו;

בב"י = במהרה בימינו;

בג"ח = בגמילות חסדים;

בה"כ = בית הכנסת;

בהרה"צ = בן הרב הצדיק;

ב"ו = בשר ודם;

בוצינא קדישא = בן של רב חשוב בדרך כלל אצל חסידים;

---

[29] מופיע על קיר בית הכנסת בפירנצה.

[30] דוגמה לכך ניתן למצוא בבית הכנסת אלטנוי בפראג.

[31] מופיע על גבי מצבת מאיר יעקב טויסיק בפראג בית הקברות הישן.

[32] מופיע על גבי מצבות בבית העלמין הישן של אייזנשטאט וכן בבית העלמין בווינה.

ב"י = בני ישראל;

ביהכ"נ = בית הכנסת;

בן אאע"ה = בנו של גר דהיינו בן אברהם אבינו עליו השלום;

בנש"ק = בנם של קדושים-דהיינו מגזע של גדולים בחסידות או בהוראה הרבנית;

בעמ"ה = בעל מחבר הספר;

בעהמ"ח = בעל המחבר (מחבר חיבור תורני או ספר ולאחר ראשי התיבות יופיע שם הספר או החיבור);

בר' = הבן של;

בש"ט =בשם טוב;

ב"ת = בן תורה;

גאב"ד = הגאון אב בית דין;

"ג.ה.א י.מ.ה." = **גַדול הַעונה אַמן יַהא שמי רבא מֵהַמברך**[33]

גמ"ח = גמילות חסדים;

גפ"ת = גמרא, פוסקים, תוספות;

ד"א = דרך ארץ;

דומ"צ = דיין ומורה צדק;

דלמ'אע = "**דַע לַפני מַי אַתה עַומד**"[34]

דפח"ח = דברי פי חכם חן;

האשה מ' = האשה מרת;

הגה"ק = הגאון הקדוש;

הה"צ = הרב הצדיק;

ההצ"ק = הרב הצדיק הקדוש;

הו"ל = הוי ליה (הוי לנו);

---

[33] דוגמה לכך ניתן למצוא בבית הכנסת אלטנוי בפראג.

[34] דוגמה לכך ניתן למצוא בבית הכנסת אלטנוי בפראג.

הי"ד = השם יקום דמו אחד שנרצח על ידי גויים;

ה"ל = הלך לעולמו;

המאה"ג = המאור הגדול;

הק' = הקדוש ראה בהמשך;

הקדוש = אחד שמת על קידוש השם;

הר"ר = הרב רבי או הרב רבנו;

הרה"ג = הרב הגאון;

הרה"ח = הרב החסיד או הרב החכם;

הרה"צ = הרב הצדיק;

הרהצה"ג = הרב הצדיק הגאון;

הרה"ק = הרב הקדוש;

זי"ע = זכותו יגן עלינו;

ז"ל = זכרו לברכה;

זלה"ה = זכרונו לחיי העולם הבא;

זצ"ל = זכר צדיק לברכה;

זצוק"ל = זכר צדיק וקדוש לברכה;

זצלה"ה = זכר צדיק לחיי העולם הבא;

זצללה"ה = זכר צדיק לברכה לחיי העולם הבא;

חוהמ"ס = חול המועד סוכות;

חוהמ"פ = חול המועד פסח;

חכמז"ל = חכמינו זכרונם לברכה;

ח"ת = חידושי תורה;

חד"ת = חידושי תורה;

יו"ד = יורה דעה;

יו"ט = יום טוב;

יוט"ש = יום טוב שני;

י"צ = ישמרהו צורו;

יצ"ו = ישמרהו צורו וגואלו;

יצ"ט = יצר טוב;

יצה"ר = יצר הרע;

יר"ש = יראת שמים;

כה"מ = כל המצוות;

כהר"ר = כבוד הרב רבי / רבנו;

כיה"ר=כן יהי רצון;

כמאה"כ = כמאמר הכתוב;

כמו"כ = כמו כן;

כקש"ת = כבוד קדושת;

כמ"ר = כבוד מעלת רבנו;

כנס"י = כנסת ישראל;

כ"ש = כבוד שמו;

כקש"מ = כבוד קדושת שם מעלת;

כקש"ת = כבוד קדושת שם תפארתו;

כ"ת = כבוד תורתו; כתר תורה;

להש"י = להשם יתברך[35]

לפ"ק = לפרט קטן דהיינו השמטת הערך 1000 מהשנה הנזכרת לדוגמא תתנ"ו = 1096 היא תתנ"ו לפ"ק אחרת הייתה נכתבת ד'תתנ"ו;

לש"ש = לשם שמים;

מ' = מורנו;

מו"ה = מורנו הרב;

מוה"ר = מורנו ורבנו;

---

[35] מופיע על מצבתה של רוזה בת ר' יום טוב בפראג

מוהר"ר = מורנו הרב רבי;

מוהר"צ = מורנו הרב הצדיק;

מו"צ = מורה צדק;

מופה"ד = מופת הדור

מו"ר = מורנו ורבנו

מ"כ = מנוחתו כבוד;[36]

מ.כ.ב.י. מ.כ.נ.ב = מי כמוך באלים ה' מי כמוך נאדר בקודש;[37]

מלאה"ש = מלאכי השרת;

מ"מ = מגיד מישרים;

מס"נ = מסירות נפש;

מע"ט = מעשים טובים;

מ"צ מורה צדק;

פמ"כ = פה מנוחתו כבוד;

נבג"מ = נשמתו בגנזי מרומים;

נבג"ע = נשמתו בגן עדן;

נ"ח = נשמת חיים;

נ"ע = נוחו עדן; נוהו עדן;

נ"ק = ניצוץ קדוש;

נ"ש = ניקלשבורג;[38]

ס' = סלה ובלבד שתופיע בסוף המצבה ממש; לעיתים בבתי עלמין עד למאה ה-14 ניתן למצוא את החיקוק ס' ס' ס' דהיינו סלה משולש;

"ס.מ.ו.ט." = סור מרע ועשה טוב,[39]

---

[36] ראו הספר אבני זכרון על מצבות העיר טוליטולה היא טולדו עם הערותיו של שד"ל שמואל דוד לוצאטו בסימן א נראה שרישום זה הופיע על מצבות של יוצא ותושבי ספרד.

[37] מופיע על קיר בית הכנסת בפירנצה.

[38] במצבות רבות ברחבי צ'כיה.

ספה"ק = ספרי הקודש;

ס"ת = ספר תורה;

ע"ה = עליו השלום;

עוה"ב = עולם הבא;

עוה"ז = עולם הזה;

עכ"ל = עד כאן לשונו;

ער"ח = ערב ראש חודש;

עש"ק = ערב שבת קודש;

עשי"ת = עשרת ימי תשובה;

פב"פ = פלוני בן פלוני;

פ"ה = פאר הדור;

פ"ט = פה טמון;

פ"נ = פה נטמן;

ppפד"מ = פרנקפורט דה מיין;

צרורה ב"ה = צרורה בצרור החיים;[40]

קיר"ה =הקיסר ירום הודו;

ר' = תואר כבוד ליהודי בדרך כלל מקיים מצוות;

ראב"ד = ראש אב בית דין;

רבע"ה = רבינו עליו השלום;

ר"ה = ראש השנה יכול להופיע גם כ-א' דר"ה או ב' דר"ה;

רז"ל = רבותנו זכרונם לברכה;

ר"ח = ראש חודש יכול להופיע גם כ-א דר"ח או ב' דר"ח;

רח"ל = רחמנא ליצלן;

ריתב"ע = רוח ה' תניחנו בגן עדן;[41]

---

[39] דוגמה לכך ניתן למצוא בבית הכנסת אלטנוי בפראג..

[40] מופיע על גבי מצבתה של ליפט בת רבי צדוק בבית העמין הישן בפראג..

ר״ל = רחמנא ליצלן;

ר״מ = ראש מתיבתא;

שה״ג = שבת הגדול;

שו״ב = שוחט ובודק;

שו״ע = שולחן ערוך;

שו״ת = שאלות ותשובות;

שיילת= **שׁ**יוויתי **ה׳ ל**נגדי **ת**מיד[42];

ש״צ = שליח ציבור;

ש׳צ׳ע׳ = שאר צדיקי עולם;[43]

ש״ק = שבת קודש;

ת״ח = תלמיד חכם;

ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳ = תהה נשמתו צרורה בצרור החיים;

תהה נשמתו צ.ב.ה. כנ״ל;

תמ״ך = תהי מנחתו כבוד;

ת״ת = תלמוד תורה;

יחד עם זאת נציין שדווקא אבני המצבה מהתקופה שלפני שנת 1600 מאופיינות רק במלל המתאר את הנפטר ומעשיו ומשנה זו לערך והלאה ניתן לראות קישוטים כמתואר לעיל. קיימות מצבות מהתקופה של עד המאה ה-16 המזכירות בצורתן ארונות קבורה רומאיים וגלוסקמות. אולם צורות אלו נעלמות במאה ה-16 ומהמאה הזו ואילך ניתן למצוא מצבות עומדות.

---

[41] ראו הספר אבני זכרון על מצבות העיר טוליטולה היא טולדו עם הערותיו של שד״ל שמואל דוד לוצאטו בסימן מח נראה שרישום זה הופיע על מצבות של יוצא ותושבי ספרד.

[42] דוגמה לכך ניתן למצוא בבית הכנסת אלטנוי בפראג..

[43] מצאתי בקרקוב ב״בית העלמין הישנה ומקום קבורת הגאונים״ על מצבת קברה של אם הרמ״א מרת גיטל בת רבי משה אערבך בשורה התחתונה.

הנחיות ועצות ליוצאים לחו"ל

(לפי א"ב)

אשראי-כרטיס!

נבלע בבנקומט כנס לבנק שהבנקומט בלע ובקש את המנהל, דאג להיות לבוש בצורה מסודרת ועשה רושם. הסבר את מהות הבעיה וייתכן ויסייעו לך.

נגנב או אבד! צלצל למוקד בארץ מיידית: ישראכרט ואמריקן אקספרס 972-3-6364666, ויזה 972-3-5726333, מסור את מיקומך ואל תשכח לציין היכן תהיה בחמשת הימים הבאים.

אשרות-ויזות

ניתן לקבל אשרות גם בשגרירויות שמחוץ למדינת ישראל, אם כי לעיתים יש בעיות בעניין. בכל מקרה אם נגנב הדרכון או אבד, יש לגשת לנציגויות הזרות שהנפיקו את הויזות ולהציג אישור משטרתי ותקבלו ויזה חלופית.

בתי מלון

דאגו לקבל חדרים מאווררים והפונים לצד האחורי ולא לכביש הראשי, כי זה האחרון יכול להביא לחדרכם רעש חסר פשרות ולא תעצמו עין. במדינות מזרח אירופה בידקו האם המגבות מצויות ואם לאו דרשו מייד את החסר, אחרת תשלמו ביציאה וזה לא נעים.

ג'טלג

אחת מתופעות הלוואי הידועות של טיסות ארוכות, עשויה לפגוע משמעותית בהנאה שלנו מחופשה וביעילותן של נסיעות עסקים. כמה טיפים בנושא של שינה ועירנות לפני הטיסה, במהלכה ואחריה - עשויים לצמצם את השפעותיה השליליות של התופעה.

שינה

ליצור שגרת טרום שינה, דוגמת האזנה למוסיקה.

להתאים את הסביבה - אור, טמפרטורה, רעש - לשינה כך שאפשר להרגיש נינוח. להימנע מצריכת קפאין, ניקוטין ואלכוהול ומפעילות גופנית במהלך 3-2 השעות שלפני השינה.

אם מתעוררים באמצע השינה כדאי להמשיך לשכב ולנסות להרדים את עצמכם ולא להביט בשעון.

לנוטלים תרופות כדאי לבדוק את הפרשי הזמנים שבין המקום אליו אתם טסים למקום ממנו אתם מגיעים, ובתקופה של כשבוע לפני הטיסה להתחיל לכוון את זמני לקיחת התרופות כך שיתאימו למועדים בנקודת היעד (לדוגמא תרופות הנלקחות בבוקר (נגד לחץ דם) וכדי.

דרכון

החזיקו את הדרכון על גופכם ולא בתיקים או בכיסים.

צאו לחו״ל עם צילום של עמודי הדרכון המכילים את פרטיכם, כולל התמונה, ובמדינות בהן הכניסה מחויבת באישור כניסה- ויזה גם את העמוד ובו הויזה והחזיקו אותו בנפרד מהדרכון. כמו כן צאו תמיד עם שתי תמונות דרכון לכל צרה שלא תבוא.

אם אתם משרתים במילואים או חייבי גיוס, זכרו לקבל אישור יציאה לחו״ל משלטונות הצבא.

נגנב! אבד! דאגו לפנות למשטרה, ולקבל אישור על הגניבה, או על האיבוד. פנו לשגרירות ישראל או לנציגות הישראלית המקומית, יחד עם שתי תמונות וצילומי הדרכון שנגנב, ותסתייעו בהם.

טיסה

לפני הטיסה - תכנון התפריט: אל תצאו לדרך רעבים. קיבה ריקה נוטה לקלקול קיבה יותר מקיבה מלאה. אכלו ארוחה קלה, דלה בשומנים, זמן קצר לפני היציאה.

הודיעו לחברת התעופה לפחות יומיים מראש אם אתם בדיאטה בה יש הגבלות מזון שונות. ברוב המקרים חברות התעופה יכולות לספק מזון דל מלח, דל כולסטרול, מזון שמתאים לחולי סוכרת וארוחות מיוחדות אחרות.

אם הארוחה הראשונה שלכם ביעד המרוחק היא ארוחת בוקר או ארוחת צהריים, תאכלו כמות גדולה של חלבונים. בארוחת הערב תאכלו כמות גדולה של פחמימות.

כרטיסי טיסה - שמרו על כרטיסי הטיסה יחד עם הדרכון על הגוף.

איחור לטיסה! אם הכרטיס הוא לטיסה סדירה והינו כרטיס רגיל לא תהיה בעיה-גשו לחברת התעופה בשדה והם ינסו לעזור. סרבו תתחילו ללחוץ ותדרשו לפגוש את הבכיר ביותר. בטיסות צ׳רטר-אתם בבעיה.

ביטול טיסה על ידי חברת תעופה - בטיסה סדירה: דרשו מיידית טיסה חלופית. אם אין טיסה חלופית מיידית, הוצאות מלון ושהיה כולל אש״ל אתם זכאים לכך! בטיסת צ׳רטר קוו לטוב ותמתינו לטיסה הבאה.

נגנבו! גשו למשרדי חברת התעופה מנפקת הכרטיס, ושם יסדירו לכם כרטיס חילופי.

אובדן ציוד תוך כדי הטיסה או שלא קיבלתם את ציודכם במסוע - פנו בתוך אולם הנכנסים למשרד אבדות ומציאות ומסרו פרטים, כולל תווית המטען שהודבקה לכרטיס הטיסה שלכם בשדה התעופה ממנו המראתם (ראו פרטים נוספים בפרק המזוודות).

רישום לפני טיסה - בהגיעכם לנמל התעופה חפשו את הצג שיצביע לכם על מקום הבידוק והרישום שלכם לפני הטיסה. על הצג יופיע מספר הטיסה ושם חברת התעופה ולעיתים מזומנות גם היעד. בעת הרישום, ודאו שהמזוודות הנמסרות סגורות היטב. כמו כן, וודאו שהודבקה על מעטפת כרטיס הטיסה שבידכם, תגית המכילה את פרטי הרישום של החפצים שנמסרו לדיילת בעת הרישום.

בזמן הטיסה בזמן הטיסה שתו כמות גדולה של מים ומיץ. אל תשתו משקאות אלכוהוליים ומשקאות קלים נטולי קפאין, כיוון ששני הסוגים ממריצים את הכליות לייצר כמויות גדולות יותר של שתן, וכך אתם עלולים להתייבש ביתר מהירות.

טלפונים

כרטיס החיוג הישיר של בזק בינלאומי מחייב את חשבונכם כשיחת גוביינה, על כל המשתמע מכך מבחינת העלות. אל תצלצלו מהחדר במלון זה יקר בצורה מדהימה. בררו עם ההגעה האם משתמשים בארץ אליה הגעתם בטלקארד מקומי והשתמשו בו.

כויסתם

גשו למשטרה מסרו עדות ודרשו אישור. הדרכון נגנב או אבד, ראה לעיל דרכון.

כספים: משיכות והחלפות

הדרך הטובה והזולה להחליף כספים הנה דווקא בבנקים, שם העמלות נמוכות יותריחסית לחלפנים. אבל עוד יותר זול למשוך כסף באמצעות הבנקומט. כאן גם קיימת בעיה: משיכת כספים באמצעות הבנקומט עולה עמלה עבור כל פעולה, והמעניין הוא שעד לגובה של כ-500$ העמלה זהה לכל משיכה. דהיינו, תמשכו 100$ או 10$ או 500$ ותשלמו את אותה עמלה. לכן משכו סכומים גדולים וכלכלו מעשיכם בתבונה. בארצות אירופה קיימת בעיה במשיכת כספים או רכישות באמצעות כרטיסי

אשראי של אמריקן אקספרס, בעוד שויזה ויורקארד מתקבלים כמעט בכל מקום. לגבי המרת הכספים שהוזכרה, זכרו שזיפני כספים יש בכל מקום ולכן הבנקים הם המקום הבטוח למשיכה והחלפה.

בכל מקרה, קחו עמכם את המטבע הספציפי של המדינה אליה אתם נוסעים.

מזוודות

לטיסה מותר להעלות מזוודה המכילה ציוד אישי ושמשקלה לא יעלה על 20 ק"ג. את המזוודה מוסרים בדלפק הקבלה בו מוסרים את כרטיס הטיסה. במקום תקבלו את כרטיס הטיסה, ללא שובר הטיסה עליה אתם עומדים לטוס, ותוצמד לכרטיס שיושאר בידכם תווית הנושאת את מספר המזוודה. כן מותר להעלות בנוסף לכך מזוודת או תיק יד קטנים, המכילים ציוד אישי דחוף ומצלמות.

אבדה המזוודה ולא הגיעה לידכם בעת הנחיתה, גשו מייד למשרד האבדות יחד עם כרטיס הטיסה והתווית המודבקת עליו, מלאו טופס ומסרו פרטים ופנו מייד למשרד חברת התעופה על-מנת לקבל פיצוי ראשוני לרכישת ציוד אלמנטרי בגובה 75$ לנוסעי מחלקת תיירות, 100$ למחלקת עסקים ו-150$ לנוסעי המחלקה הראשונה. לא קיבלתם המזוודה לאחר זמן, דרשו פיצוי נוסף שיגיע עד ל-400$.

בעת לינה במלונות או במקומות אחרים, אל תשאירו דבר במכוניות.

לעולם אל תשאירו מזוודות שלא בהשגחה.

מזוודות-אריזה

את הביגוד הקל שאינו מחייב קיפול מיוחד, כמו חולצות T, גופיות, גרביים, בגדים תחתוניים וכדומה, גלגלו לגלילים ויהיה לכם קל לארוז. תרופות אירזו בתיק היד, ותרופות שאינם ברות מרשם ארזו במזוודה בתא אטום לרטיבות.

מזוודות ציוד שביר ורגיש: ציוד שביר ורגיש, קחו בתיק יד שיעלה עמכם למטוס.

מזוודות-משקל: לפני הנסיעה בחרו במזוודה קלה, קומפקטית ויציבה ובעלת יכולת סגירה טובה ותאים העשויים מחומר אטום לרטיבות.

מזוודות תגי זיהוי: אל תשכחו לרשום את שמכם, כתובתכם ומספר הטלפון שלכם בארץ מגוריכם על תג עמיד שיוצמד למזוודה. חברות התעופה וחברות הנסיעות מספקים תגים, אבל תגים אלו הם חד-פעמיים.

פריטים שחשוב לקחת

אולר כולל פותחן קופסאות. ללוקחים ציוד צילום וציוד טכני, מומלץ לקחת "לדרמן" המשמש בו זמנית גם פליאר-מיניטול, מברג, פותחן, אולר ועוד (אל תשכחו לפני טיסות להכניס אולרים לתוך המזוודות ולא לתיקי היד העולים עמכם לתא הנסיעה).

חגורת כיס לחגירה מתחת לבגדים להחזקת כספים דרכונים ושאר מסמכים חשובים ביותר.

מגדיל מפות מפלסטיק או זכוכית מגדלת קטנה לעיון במפות.

כף חשמלית להרתחת מים לקפה או תה.

מגהץ קטן לנסיעות בהן נדרש ביגוד מכופתר ו/או במקרים בהם כמות הבגדים הנלקחת הנה קטנה ומחייבת כיבוס מיידי.

מנעול למזוודות עם רוכסן

מיבש שער קטן

נרות שבת ופמוטון

פנס קטנטן

שעון מעורר קטן

תיק יד מתקפל

תרופות – ראו בהמשך.

צילום וכד'

לפני הנסיעה בדקו את המצלמות, המסרטות ושאר אביזרי הצילום וכן החליפו בטריות ישנות בחדשות. אל תשכחו לקחת את המטען לבטריה של המסרטה, כולל הכבלים המתאימים. הפילמים בשדה התעופה זולים יותר מאלה שבחנויות הצילום בארץ.

קניות - החזר מסים

קניתם באירופה, אתם זכאים להחזר מע"מ. החזרים אלו משולמים לכם לאחר שהגעתם לנמל התעופה עם הסחורה, אבל יש להצטייד בקבלות הקניה ואישור מיוחד, חתום על ידי החנות בה רכשתם את המוצר, ושערך הרכישה יהיה בה מעל לסכום מסוים. בררו היטב לפני הקניה. כמובן תתבקשו להציג דרכון כדי להוכיח פרטים אלה שאין אתם תושבי קבע באותה ארץ.

רכבות - שימוש ב:

אם אתם מתכוננים לטייל באירופה, שלא באמצעות רכב שכור כדאי שתרכשו לעצמכם **בארץ** כרטיסי יורופאס, שיאפשרו לכם לנסוע בנוחות רבה ממקום למקום. הכרטיסים מונפקים לפי תקופות ויש על כן לתכנן את הטיול מראש. שירותי הרכבות יעילים ומדייקים. ניתן לרכוש את הכרטיסים לפי מסלול או מנקודה לנקודה.

כרטיסי הפאס מיועדים למחלקה שניה, אבל ניתן בתחנות הרכבת להוסיף להם סכום מסויים ולקבל כרטיס למחלקה ראשונה.

הפאסים מחולקים לשנים יוריילפאס ויורופאס. הראשון תקף לנסיעה בתוך ובין 17 מדינות לתקופות קצובות של מ15- יום ועד לשלושה חודשים. כן ניתן לרכוש פאסים גמישים והם המומלצים ביותר. כמו כן קיימים פאסים על בסיס של מדינות.

יש רכבות לילה ובהן תאי שינה ברמות שונות. ככלל לנוסעים במזרח אירופה ברכבת לילה לפעמים כדאי לנסוע במחלקה

ראשונה ולא בתאי שינה. זאת מסיבות של נוחות, כיוון שבמחלקה ראשונה יש מיעוט של נוסעים, המחיר זול בהרבה ולכן ניתן להשתרע על גבי המושבים ולישון שנת ישרים.

תחנות הרכבת מכילות בתוכן שירותי תיירות נרחבים, ולכן למגיעים אליהם קיימת אפשרות למצוא מקומות לינה ושירותי המרת כספים.

רשימת ציוד

לפני האריזה, ערכו רשימת ציוד אותו אתם עומדים לארוז במזוודה, ולאחר האריזה עברו על הרשימה וודאו שלקחם עמכם את הדברים הנחוצים. שמרו על הרשימה למקרה בו אבדה המזוודה ותוכלו לדרוש את מחיר הציוד.

שכירת רכב

בואו עם רשיון הנהיגה הישראלי הרגיל ועם תרגומו המופק בממסי. מסרו השובר והקפידו שהרכב שאתם מקבלים הוא מהדרגה אותה הזמנתם. בדקו את מצב הרכב לפני היציאה כולל שריטות בצבע, שלמות, דפיקות כל שהן ואל תתביישו לשאול שאלות כולל סוג הדלק ומיקום אביזרי הבטיחות ואביזרי הרכב האחרים ודרשו לראותם. במזרח אירופה צלמו את המכונית במצלמתכם סביב סביב. אין רכב מהסוג שהזמנתם, דרשו מדרגה גבוהה יותר ועמדו על זכויותיכם. אירעה תאונה, דירשו לראות מסמכי הרכב הפוגע או הנפגע ורשמו דוח כולל צילום שטח האירוע.

תרופות וציוד רפואי מיוחד

מרשמי רופא הניתנים בארץ אינם תקפים בחו"ל, ולכן יש להצטייד בכמות מתאימה של תרופות. תרופות אירזו בתיק היד, ותרופות שאינם ברות מרשם, ארזו במזוודה בתא אטום לרטיבות. אם אתם זקוקים לתרופות קבועות, קחו עמכם מרשם מהרופא המשפחתי וכן אם אפשר גם מכתב רפואי על מחלות מהן אתם סובלים (המרשם יוצג בפני רופא מקומי וזה יאשר התרופה).

להלן רשימת תרופות שכדאי שיהיו באמתחתכם:

תרופה לשיכוך כאבים והצטננות, כמו אקמול, אופטלגין או קולדקס. כדאי להצטייד בתרופות להורדת חום, בעיקר אם אתם נוסעים עם ילדים.

- אנטיביוטיקה עם טווח רחב, כמו מוקסיפן או אריתרומצין, המכסה את מרבית הזיהומים: גרון, דרכי שתן, מערכת עיכול וכו' (יש לוודא אלרגיה לתרופות ממשפחת הפנצילין ולהיוועץ ברופא).

- מונע שלשול, כדוגמת אימודיום. בכל מקרה, לא להשתמש בתרופה זו אם יש זיהום בגוף.

- טיפות עיניים לא אנטיביוטיות, בעיקר למי שמטייל באזור שבו יש אבק, או מי שסובל מיובש בעיניים בעת טיסה.

- טבליות להקטנת נפח הגזים בבטן ולהקלה על הרגשת נפיחות. בשוק קיימים מספר סוגים של טבליות כאלה.

- חומר חיטוי, יוד, צמר גפן, פלסטרים, תחבושת ומד חום. אלו פריטים שכדאי להצטייד בהם בכדי לחסוך ריצה לבית המרקחת במקרה שתזדקקו להם.

- אם אתם מקבלים תרופות קבועות במרשם מרופא, רצוי להכין מלאי מספיק לכל הטיול. כדאי לקחת אפילו כמות כפולה, ולחלק לשני תיקים, למקרה שתיק אחד ילך לאיבוד.

- כשנמצאים בחו"ל, יש להימנע משתיית מים שמקורם לא ידוע.

אל תטוסו אם אתם לוקים בדלקת בסינוסים, בדלקת אוזניים או בהצטננות רצינית המורגשת באזור הראש. אתם עלולים להיתקף כאבים עזים עקב בעיה רפואית הידועה בשם דלקת טיסה או טראומה ברומטרית. אם אתם חייבים לטוס, הקפידו על אמצעי המניעה הבאים: השתמשו בתרסיס אף נגד גודש או באנטי היסטמין שעה לפני ההמראה, ופעם נוספת שעה לפני הנחיתה.

אם יש לכם הצטננות קלה, דאגו למעברים פתוחים באף וטפלו בבעיות אוזניים, בעזרת תרסיס נגד גודש שיעילותו ארוכת טווח. כדאי למצוץ סוכריה או ללעוס מסטיק, כדי להגביר את קצב הבליעה וכדי לפתוח את חצוצרות השמע.

לפתיחת המעברים באוזניים בזמן טיסה, קחו נשימה עמוקה דרך הפה, סתמו את האף בעזרת האצבעות ונישפו בעדינות כשפיכם סגור.

מקומות ואתרים בלועזית

Aussig, 125
Austerlitz, 7, 173
Slavkov Austerlitz, 7, 173
Badejov, 31
Banska Bystrica, 8, 31, 195, 206, 206
Banska Stiavnica, 9, 229
Bardejov, 8, 199
Barfeld, 199
Beckov, 9, 210
Benešov, 99
Beroun, 6, 116
Berounka נהר, 112
Betlem, 225
Bezdekov, 241
Blansko, 176
Bohmisch Leipa, 10, 131, 243
Ceska Lipa Bohmisch Leipa, 10, 243
Boskovice, 8, 179, 236
Bozi-Dar, 121
Brandov, 121
Brandýs Nad Labem, 7, 133
Bratislava Pressburg, 9, 31,32, 193, 213
breclav, 165
Breznice, 9, 228
Brezno, 205
Brno Brunn, 7, 22, 24, 25, 142, 149, 151, 156, 164, 166, 167, 176, 179
Brtnice, 7, 152
Bruntal, 235
Budyne nad ohri, 233
Bystrica נהר, 206
Bystrica Nova, 191
Bystrice נהר, 183
Bytca, 8, 193
Cachtice, 10, 243
Cadca, 191
Caslav, 7, 142
Cerna-Hora, 179
Cervene Dvorce, 242
Cerveny Klastor, 10, 245
Ceske-Budejovice, 6, 104, 107, 111, 75
Ceske-Krumlov, 6, 108
Cesky Brod, 7, 136
Cesky Raj שמורה, 147
Cesky Tesin, 10, 244
Cheb, 6, 117
Chedova-Plana, 116
Chlum קרב, 146
Chlumec, 127
Chlumec nad Cidlinou, 149
Chodsky Hradc טירה, 230
Chomutov, 122, 134
Chopok, 206
Cicmany, 10, 243
Ctibor, 234
Decin-Podmokly, 6, 127
Demanovska Dolina, 195
Demanovska J L'adova מערה, 8, 195
Detva, 9, 229
Divisov, 9, 231
Dobris, 9, 230
Dobrosov, 224
Dobruska, 7, 148
Dobsinska Ladova Yaskeyna מערת הדובשינה, 205
Doksany, 6, 131
Dolni Kounice, 7, 155
Dolni Vestonice, 172
Dolni-Podluzi, 244
Dolny Kubin, 228
Domica Jaskyna, 230
Domica Jaskyna מערה, 230
Domzlice, 9, 230
Doudleby nad Orlic', 249
Drachkov, 242
Duchcov, 122
Dvur Kralove Nad Labem, 224
Edmundsklamm קניון, 127
Eger, 6, 21, 117
Eperjes, 200
Fohorelice, 166, 188
Frastak, 231

Fridlant, 229, 9
Frydek-Mistek, 190
Frydlamt, 243, 10
Gelnica, 205
Gerlachovský Štet הר, 29, 33, 193, 194
Goiding, 166
Golcuv Jenikov, 229, 9
Harmanecka Dolina עמק, 206
Harrachov, 225, 9
Herlany, 232
Hermanuv - Mestec, 143, 7
Hlohovec, 231, 9
Hluboka, 106
Hodice, 154
Hodonin, 167, 166, 7
Holašovice, 108
Holesov, 182, 167, 87, 23, 8, 186
Horazdovice, 247
Horni Chribska, 244
Hradec Kralove, 252, 237, 149,
Hradec Králové, 146, 7
Hradec Kralove, 240
Hradek, 149
Hradek u Nechanic טירה, 149
Hranice, 232, 9
Hrensko, 127
Hricov טירה, 191
Hroznetin, 122, 6
Hukvaldy, 189, 8
Hulin, 186
Humenne, 231, 9
Huncovce, 198, 8
Hutisko-Solanec, 191
Iglau, 7, 22, 150, 151
Ivancice, 154, 7
Jablonec-Nad-Nisou, 224, 9, 225
Jablonne vas podj', 244
Jablunkov, 191
Jacymov, 121
Jaklovce, 205
Jamnice, 235, 9
Jaromer, 148
Jaromrice, 236, 10
Javorina-lysa, 198
Jevicko, 235, 9
Jicin, 147, 7
Jihlava, 240, 154, 152, 151, 150, 22, 7
Jihlava נהר, 154
Jindrichuv-Hradec, 104, 103, 6
Jiretin-Pod-Jedlovou, 244
Jizerske-Hory הר, 226, 224
Josefov, 148
Kameniecky-Senov, 244
Karlsbad, 120, 6
Karlstejn, 94
Karlstejn טירה, 116, 6
Kasejovice, 246, 10
Kdyne, 245, 10
Kezmarok, 198, 31, 8
Kladno, 247, 245, 134, 10
Klatovy, 252, 245
Kolin, 139, 26, 7
Kolinec, 245, 10
Konopiste, 100, 6
Koprivnice, 190
Kosice, 206, 203, 201, 31, 8, 232, 229
Kostelec Nad Orlicke, 248
Kostelec-nad-labem, 134
Kovarska, 121
Kralicky-Sneznik הר, 26
Krasne Brezno, 127
Kremnica, 246, 10
Krkonose הר, 225, 149
Krnov, 186, 8
Kromeriz, 181, 8
Krusne-Hory, 121
Kuks, 225
Kumburk טירה, 148
Kutna Hora, 140, 7
Kyjov, 167, 7
Kysuca נהר, 191
Kysucke Nove Mesto, 191, 8
Labe נהר, 133, 26, 5
Lednice, 164
Levoca, 203, 8
Liberec, 226, 224
Libochovice, 237, 132, 10
Lidice, 134, 7
Lipa, 150

Lipnik nad bec, 23, 114
Lipt Mikulas, 205
Litava נהר, 173
Litomerice, 6, 22, 125, 128, 131
Litomysl, 10, 237
Litvinov, 121
Loket, 10, 238
Lokoty, 249
Lomnice, 8, 176
Lomnnica, 29, 194
Lostice, 10, 238
Louny, 10, 236
Lovosice, 127
Luze, 10, 236
Makov, 189
Male Karpaty הר, 210
Marianske-Lezne, 6, 117
Marianske-Lezne (מרינבד), 116
Martn, 8, 193
Mechnov, 231
Melnik, 7, 26, 133
Metuje נהר, 224
Michalovce, 12, 231
Mikulov, 7, 156
Milevsko, 10, 233, 238
Mlada Boleslav, 227
Mlada-Boleslav, 10, 239
Mlynky, 205
Mnichovo Hradistem, 227
Mnisek nad Hnilcom, 205
Mohelnice, 250
Morava, 5, 34
Morava נהר, 5, 26, 183
Moravs Koslezske Beskydy הר, 189
Moravske Branice, 155
Moravsky Kras, 176
Moravsky Krumlov, 7, 155
Mze נהר, 112
N. Ves, 132
Nachod, 9, 224
namest, 152
Neusohl (Banska Bystrice), 8, 206
Nikolsburg, 7, 156
Mikulov-Nikolsburg-, 156
Nisa, 225
Nitra, 8, 31, 207
Nizke Tatry הר, 206
Nizke Tatry הר, 206
Nova Paka, 148
Nove Mesto Nad Metuji, 149
Nove Mesto Nad Vahom, 9, 210
Novy Bydzov, 10, 240
Novy Dum, 248
Novy Jicin, 8, 190
Ohre (Eger) נהר, 26
Olomuc, 8, 21, 22, 24, 156, 183, 185
Opava, 188, 235
Opocno טירה, 7, 149
Orava טירה, 228
Oravsky Podzamok, 9, 228
Orlicke Hory הר, 149, 252
Orlik אגם, 233
Oslava נהר, 233
Ostrava, 189
Ostrava- מוראווסקה אוסטראווה, 188, 189, 232
Ostrov, 121, 122
Otava נהר, 112
Palonin, 238
Panska-Lhota, 152
Pardubice, 143
Pastviny, 252
Pastviny סכר, 252
Pec Pod Snezkou, 225
Pecka טירה, 148
Pelhrimov, 240
Perknov, 150
Petrov, 166
Piestany, 9, 210
Pisek, 111, 112, 230, 238
Plzen, 24, 112, 230, 234, 246
Podhradie, 8, 207
pohorelice, 155
Polna, 10, 240
Poprad, 31, 198
Povazska Bystrica, 9, 209
Povazskylnovec הר, 210
Pozsony Bratislava pressburg, 9, 31, 32, 193, 213

Prace, 173
Prachatice, 242
Prachovske Skaly שמורה, 147
PRAHA, 6, 21, 22, 24, 27, 35, 36, 42
Prazak, 111
Predni-Porici, 229
Prerov, 8, 182, 186, 232, 249
Presov, 8, 200
Pressburg, 9, 31, 32, 193, 213
Pribor, 8, 189, 190
Pribram, 228, 230
Primetice, 165
Pristoupim, 136
Prostejov, 22, 161, 173, 174, 238
Pruhonice, 6, 99
Rabi, 10, 246
Rabsejn Nad Strelou, 10, 247
Radbuza נהר, 112
Radostin, 150
Rakovec נהר, 173
Rakovnik, 10, 247
Rokycany, 6, 116
Rokynice v Orlickych, 249
horach
rosice, 152
Roudnice nad Labem, 6, 22, 132
Rousinov, 10, 248
Roznava, 205, 230
Ruzomberok, 8, 99, 193, 228
Rychnov Nad Kneznou, 10, 248
Sazava נהר, 150
Sered, 213
Slatina, 10, 241
Slavkov, 7, 173
Sloup, 244
Smokovec, 29, 195
Snezka הר, 225
Sobeslav, 103
Sokolov, 238
Spindleruv Mlyn, 225
Spisska Bela, 199
Spisska Nova Ves, 8, 203
Spisska Podhradie, 8, 203
Spisska St Ves, 199
Spissky Hrad, 203
Spissky Hrad הר, 203
Stara Bystrica, 191
Stara-Boleslav, 227
Stary Smokovec, 29, 195
Stochov, 247
Strakonce, 251
Strakonice, 10, 241
Straz, 235
Straznice, 167
Strbske Plso שמורת טבע וסקי, 194, 195
Stribro, 116
Styx נהר, 230
Sulovske שמורה, 193
Sulovske Skaly, 10, 241
Sumperk, 250
Susice, 10, 242, 247
Sv Kriz, 150
Svetla Nad Sazaou, 7, 150
Svihov, 10, 252
Svitava נהר, 169
Svratka נהר, 169
Tabor, 6, 99, 100, 238
Tachov, 9, 234
Tatranska-Lomnnica, 29, 194
Tatry-Vysoke הר, 29, 32, 33
Tatry-Vysoke הר, 194
Telc, 6, 7, 104, 151, 152, 1554
Tepel נהר, 120
Teplice-Snow, 6, 124
Terezin, 6, 128, 129, 132, 237, 249
Tesov, 250
Tetschen-Bodenbach, 6, 127
Decin- (Tetschen-Bodenbach) Podmokly, 6, 127
Tovacov, 10, 249
Trebic, 7, 152, 154
Trebnice, 231
Trebon, 104, 106
Trencianske Teplice, 9, 209
Trencin, 9, 209, 210, 241, 243
Trest, 7, 154
Trinec, 191
Trnava, 9, 212
Trnova, 234

Trutnov, 224
Turnov, 9, 226
Uherske Brod, 10, 250
Uherske Hradiste, 250
Uhlava נהר, 112
Unanov, 165
Usov, 10, 250
Ustek, 6, 131
Usti Nad Labem/Aussig, 6, 125
Usti Nad Orlici, 252
Vah נהר, 191
Valaska, 205
Valtice, 164
Vamberk, 249
Varvazov, 127
Velke Karlovice, 191
Velke Mezirici, 9, 232, 236
Velky-Pecin, 106
Veltruby, 140
Veltrusy, 7, 133
Vissi Brod, 108
Vltava נהר, 5, 24, 26, 35, 37, 106, 108, 110, 133, 233, 242
Vodnany, 111
Volyne, 10, 251
Votice, 103
Votitz, 103
Vsetin, 190
Vyskov, 8, 174, 181,
Zabreh, 250
Zakupy, 244
Zamberk, 252
Zamek Valtice, 164
Zdar, 247
Zebrak טירה, 116
Zelezny brod, 9, 226
Zihle, 247
Zilina, 31, 191
Znojmo, 7
Zubrnice, 127
Zvikov, 9, 233
Zvolen, 8, 31, 206, 248

אינדקס עברי

אביב של פראג, 36
גזרת הרועים21
היטלר, 69
היידריך, 19, 134
אייכמן, 22, 40
הפ הפ, 40

הרים

אורליצקה Orlicke Hory, 149, 252
גרלכובסקי שטיט Gerlachovský Štet, 29, 33, 193, 194
הקרפאטים, 5, 32
ויסוקי טאטרי Tatry-Vysoke, 194
ויסוקי טאטרי Tatry-Vysoke, 29, 32, 33
יזירסקי הורי Jizerske-Hory, 224, 226
מאליקארפאטי Male Karpaty, 210
מוראווסקה קוסלזשקה בישקאדי Moravs Koslezske Beskydy, 189
ניז'קי טאטרה Nizke Tatry, 206
סנייז'קה Snezka, 225
ספיסקי הראד Spissky Hrad, 203
פוואסקילנוביצה Povazskylnovec, 210
קזאקוב, 226
קראליצקי שנזניק Kralicky-Sneznik, 26
קרוסני הורי Krusne-Hory, 121
ויזות, 5, 14
ועד ארבע הארצות, 82

טירות ומבצרים

אופוצ'נו Opocno, 7, 149
אוראווה Orava, 228
הראדאצ נאד מוראוצי Hradec Nad Moravici, 188
הריכוב Hricov, 191
וולטיצה Zamek Valtice, 164
זיבראק Zebrak, 116
נחניץ Hradek u Nechanic, 149
סיצ'ארוב, 226

צ'ודסקי הראדצ Chodsky
Hradc, 232
פיצקה Pecka, 148
קארלשטיין Karlstejn, 6, 94, 116
קומבורג Kumburk, 148
קונופישטה Konopiste, 6, 100
ריזברג Ryzmberk, 245
טלפונים וכתובות חשובים, 28

כבישים ודרכים

כביש 10 (E65), 239
כביש 11, 148, 149, 191, 235, 248, 249
כביש 11 (E75), 191
כביש 111, 231
כביש 116, 116
כביש 12, 136
כביש E12, 116, 224, 225
כביש 13, 127
כביש 13 (E442), 121, 122
כביש 139, 241
כביש 14, 248
כביש 141, 242
כביש E14, 225
כביש 15, 131
כביש 152, 155
כביש 16, 132, 133, 148
כביש 169, 242, 247
כביש 18, 186, 193, 231
כביש 18 (E442), 191
כביש 19, 151, 228, 233, 238
כביש 199, 234
כביש D1, 152, 231
כביש 20, 120
כביש 21, 116, 117
כביש 22, 111, 246
כביש 221, 122
כביש 23, 103, 104, 106, 151, 152
כביש 237, 247
כביש 25, 121
כביש 26, 230
כביש 27, 122
כביש 27 (E53), 252
כביש 298, 148, 149
כביש 3, 106
כביש 30, 127, 132, 237, 249
כביש 312, 252
כביש 315, 250
כביש 326, 147
כביש 33 (E67), 148
כביש 34, 104, 106
כביש 34 (E551), 106
כביש 35, 188
כביש 35 (E442), 237, 238, 250
כביש 352, 240
כביש 366, 235
כביש 37, 146, 149
כביש 374, 235, 236
כביש 379, 176
כביש 38, 140, 142, 150, 229
כביש 38 (E59), 154
כביש 394, 152
כביש 395, 155
כביש 4, 228, 230, 241, 242, 251
כביש 406, 154
כביש 414, 164, 165
כביש 425, 166
כביש 432, 181
כביש 434, 249
כביש 44, 250
כביש E442, 146
כביש 444, 250
כביש 46, 188
כביש E461, 179
כביש E462, 174
כביש 47, 174, 181, 248
כביש 47 (E462), 232
כביש 48, 190
כביש 48 (E462), 190
כביש 486, 189
כביש 487, 191
כביש 490, 250
כביש 5, 234
כביש 5 (E50), 116
כביש 50, 176, 228, 229, 250
כביש 50 (E571), 230
כביש E50, 191, 193
כביש 525, 228
כביש 537, 198
כביש 546, 205
כביש 547, 203
כביש 55, 166, 167, 186
כביש E55, 108
כביש 57, 190
כביש 58, 189
כביש 59, 228
כביש 6, 117, 243, 247
כביש 61, 191, 193

כביש 61 (E16), 209, 210
כביש 61 (E16), 207, 209, 210
כביש 61 E16, 209
כביש 613 (D8), 125
כביש E65, 133, 225, 239
כביש 66, 205, 206
כביש 67, 198
כביש E67, 148
כביש 7, 134
כביש 74, 231
כביש E75, 210
כביש E75 (D61), 231
כביש 77, 199, 205
כביש E7, 181
כביש 8, 132, 133
כביש 8 (E55), 237
כביש E84, 117
כביש E85, 201
כביש 99, 189
כביש E12, 112
כביש E14 (E55), 99
כביש E50, 150
כביש מספר 11, 252

ליל הבדולח, 135

מקומות, אתרים וישובים

אגם אורליק Orlik, 233
אגר Eger (כב Cheb), 6, 21, 117
אדמונדסקלאאם-קניון Edmundsklamm, 127
אוייסא, 250
אולמוץ-Olomuc, 8, 21, 22, 25, 186, 189
אונאנוב Unanov, 165
אונסדורף, 198
אוסוב Usov, 10, 250
אוסטי נאד אורליצי Usti Nad Orlici, 252
אוסטי נד לאבם Usti Nad Labem/Aussig, 6, 125
אוסטק Ustek, 6, 131
אוסטראווה המוראווית -Ostrava מוראווסקה אוסטראווה, 189, 232
אוסטרוב Ostrov, 121, 122
אוסטרליץ-Austerlitz סלאווקוב Slavkov, 7, 174
אוסיג Aussig, 125
אופאווה Opava, 188, 235
אופוצ'נו Opocno, 7, 149
אורבסקי פודזאמוק Oravsky Podzamok, 9, 228
אורסקי ברוד Uherske Brod, 10, 250
אורסקי הראדישטי Uherske Hradiste, 250
איגלאו- (Iglau) א'יהלאווה Jihlava, 7, 22, 150, 151
א'יהלאווה Jihlava איגלאו Iglau, 7, 22, 150, 151
איוואנציצה=אייבשיץ-Ivancice, 7, 154
אייבשיץ-Ivancice, 7, 154
באנסקה ביסטריצה Banska Bystrica, 8, 31, 195, 205, 206
באנסקה סטיאווניצה Banska Stiavnica, 9, 228
בוהמיש ליפה (Bohmisch Ceska Lipa Leipa), 10, 130, 243
בודיני נאד אוהרי Budyne nad ohri, 132
בוז'י דאר Bozi-Dar, 121
בוכנוואלד, 40
בוסקוביצה Boskovice, 8, 179, 180, 236
ביסטריצה Bystrica נהר, 206
ביצקוב Beckov, 9, 210
בירז'טין פוד ידלובו Jiretin-Pod-Jedlovou, 244
ביתלהם Betlem, 225
בלאנסקו Blansko, 176
בארדיוב Badejov, 8, 31, 199
בזדיקוב Bezdekov, 241
ביאטצה Bytca, 8, 193
ביכלוואה, 7, 151
בנסוב Benešov, 91
בראון Beroun, 6, 116
בראטיסלבה-פרשבורג-פוז'נוי Bratislava Pressburg, 9, 31, 193, 213

בראנדוב Brandov, 121
בראסלאב breclav, 165
ברודא Uherske Brod, 250
ברונטאל Bruntal, 235
ברז'נו Brezno, 205
ברזניצה Breznice, 9, 228
ברטניצה Brtnice, 7, 152
ברטפלד Barfeld, 199
ברין-ברנו Brno Brunn, 7, 22, 25, 136, 149, 150, 156, 164, 166, 167, 169, 170, 171, 172
ברנדיס נד לבם Brandýs Nad Labem, 7, 133
גאלאנטה, 9, 213
גוידינג, 166
גולצוב יניקוב Golcuv Jenikov, 9, 229
גלניצה Gelnica, 205
גן העדן הצ'כי=צ'סקי ראי Cesky Raj, 147
גרוס מזריטש Velke Mezirici, 9, 236
דאטבה Detva, 9, 229
דבור קראלוב נאד לאבים Dvur Kralove Nad Labem, 224
דוברושוב Dobrosov, 224
דוברושקה Dobruska, 7, 148
דובריס Dobris, 9, 230
דובשינה - דובזינסקה לדובה ייסקינה (הדובשינה) Dobsinska Ladova Yaskeyna, 205
דודלבי נאד אורליצי Doudleby nad Orlic', 249
דוכצוב Duchcov, 122
דולני ויסטוניצה Dolni Vestonice, 172
דולני פודלוז'י Dolni-Podluzi, 244
דולני קוניצה Dolni Kounice, 7, 155
דולני קובין Dolny Kubin, 228
דוקסאני Doksany, 6, 131
דייץ'ין (Tetschen-Bodenbach) Decin-Podmokly, 6, 126
דרכקוב Drachkov, 242
דומזליצה Domzlice, 9, 230
דומיצה ייסקינה Domica Jaskyna, 230
דיויסוב Divisov, 9, 231
דימנובסקה דולינה Demanovska Dolina, 195
הבליצ'קוב ברוד Havlickuv Brod, 7, 150
הדובשינה Dobsinska Ladova Yaskeyna, 205
הודונין Hodonin, 7, 166, 167
הודיצה Hodice, 154
הוטיסקו סולאנץ Hutisko-Solanec, 191
הולושוויץ Holašovice, Holasovice, 108
מהולין Hulin, 186
הולשוב Holesov, 8, 23, 167
הומינה Humenne, 9, 233
הומינה Humenne, 231
הונגריש ברוד. Uherske Brod, 250
הונפלאו Hunfalu, 198
הוראז'דוביצה Horazdovice, 247
הורני חרז'ייבסקה Horni Chribska, 244
הלובוקה Hluboka, 106
הלוביץ Hlohovec, 9, 231
הפריש Eperjes, 200
הראדאצ קראלובה Hradec Králové, 7, 146, 237, 240, 252
הראדק Hradek, 149
הראחוב Harrachov, 227
הרוזנטיין Hroznetin, 6, 123
הרז'ינסקו Hrensko, 128
הרלני Herlany, 234
הרמאנצקה דולינה Harmanecka Dolina, 208
הרמנוב מיסטץ - Hermanuv Mestec, 7, 144
הרניצה Hranice, 9, 234
הררצאוב-Harrachov, 9, 225
ואווז'וב Varvazov, 127
ואלאסקה Valaska, 205
ואמברק Vamberk, 249
וודאנאני Vodnany, 111
ווטיצה Votice, 103

ווליני (וולין) Volyne, 10, 25
וולקי מזריצ'י (גרוס מזריטש) Velke Mezirici, 9, 234
וולקי פשין Velky-Pecin, 107
וורמס, 168
ויאלקי מזריטצי Velke Mezirici, 236
וילקי קארלוביצה Velke Karlovice, 191
וישי ברוד Vissi Brod, 108
וישקוב Vyskov, 8, 174, 181
ולטרובי Veltruby, 140
ולטרוסאי Veltrusy, 7, 133
וסהטין Vsetin, 190
ורנסדורף, 244
זאקופי Zakupy, 244
זאברה Zabreh, 250
ז'אמברק Zamberk, 252
זבולן Zvolen, 31
זבולן Zvolen, 8, 206
ז'דאר Zdar, 247
זוברניצה Zubrnice, 127
זוויקוב Zvikov, 9, 233
זטץ, 22
ז'יהלה Zihle, 247
ז'לינה Zilina, 31, 191
ז'ליז'ני ברוד Zelezny brod, 9, 226
זנוימו Znojmo, 7
חומאטוב Chomutov, 122, 134
חוות פראז'אק Prazak, 111
חלום-קרב Chlum, 146
חלומץ Chlumec, 128
חלומץ נאד צידלינו Chlumec nad Cidlinou, 149
טאחוב טאשוב-טאשוו Tachov, 9, 234
טובאצ'וב Tovacov, 10, 249
טורוולד - מערה, 164
טז'יבון Trebon, 104, 106
טטרנסקה לומניצה Tatranska-Lomnnica, 29, 194
טישוב Tesov, 250
טלץ Telc, 6, 7, 104, 151, 152, 15
טפליצה-שנוב Teplice-Snow, 6, 124
טרביץ Trebic, 7, 152, 154
טרבניצה Trebnice, 231
טריזין-טריזינשטאט Terezin, 6, 128, 129, 132, 237, 249
טרינץ Trinec, 191
טרינצין Trencin, 211, 243, 245
טרנאוה Trnava, 9, 32, 214
טרטנוב-Trutnov, 226
טרינסיאנסקה טפליצה Trencianske Teplice, 9, 211
טרינצין Trencin, 9, 209, 210, 241, 243
טרסט -טריש- Trest, 7, 154
טורנוב Turnov, 9, 226
יאבורינה ליסה Javorina-lysa, 198
יאכימוב Jacymov, 121
יאלאווה Jihlava, 152, 154, 240
יאמניצה Jamnice, 9, 235
יאנדריחוב הראדאצ Jindrichuv - Hradec, 6, 103, 104
יאקלובץ Jaklovce, 205
יבלונה פודישטיידי Jablonne vas podj', 244
יבלונקוב Jablunkov, 191
יבלונק נאד ניסו Jablonec- Nad-Nisou, 9, 224, 225
יוזפוב Josefov, 148
יויצקו Jevicko, 9, 235
יונגבונסלאו מלאדה בוליסלאב Mlada-Boleslav, 10, 239
יזירסקי הורי Jizerske-Hory, 224, 226
ייצ'ין Jicin, 7, 147
ירז'טין פוד ידלובו Jiretin-Pod-Jedlovou, 242
ירומרז' Jaromer, 148
ירומריצה Jaromrice, 10, 236
כב (איגר) Cheb, 6, 21, 117
לאהון Louny, 10, 236
לבוצ'ה Levoca, 8, 203
לדניצה Lednice, 164
לובשיצה Lovosice, 127
לוז'ה Luze, 236
לומניצה Lomnice, 8, 177
לומניצה Lomnnica, 29, 194
לוקוטי Lokoty, 249
לוקט Loket, 10, 238
לושטיצה Lostice, 10, 238

ליבוחוביצה Libochovice, 10, 132, 237
ליברץ Liberec, 224, 226
לידיצה Lidice, 7, 20, 134
ליטוינוב Litvinov, 121
ליטומיירז'יצה Litomerice, 6, 22, 125, 128, 131
ליטומישל Litomysl, 10, 237
ליפט מיקולאס Lipt Mikulas, 205
לייפען, 244
לייש, 122
ליכטנשטאט, 122
ליפה Lipa, 150
ליפניק נאד בצ Lipnik nad bec, 23, 114
מהריש אוסטראוו Ostrava, 189
מוהלניצה Mohelnice, 250
מוראווה Morava, 5, 34
מוראווסקה אוסטראווה, 23, 189, 232
מוראווסקה בראניצה Moravske Branice, 155
מוראווסקי קראס Moravsky Kras, 176
מורווסקי קרומולוב Moravsky Krumlov, 7, 155
מיריש ויסקירכן, 232
מיכאלובצה Michalovce, 231
מיכאנוב Mechnov, 231
מיכלובצ'ה Michalovce, 31
מילבסקו Milevsko, 10, 233, 238
מילהאוזן-מילווסקו Milevsko, 10, 238
מיקולוב-ניקלשבורג-Mikulov-Nikolsburg, 7, 156
מלאדה בוליסלאב -Mlada Boleslav, 10, 241
מלינקי Mlynky, 207
מלניק Melnik, 7, 27, 134
מלאדה בוליסלאב Mlada Boleslav, 227
מניחובו הרדיסט Mnichovo Hradistem, 227
מנישק נאד הנילחום Mnisek nad Hnilcom, 205
מערות עמק המצוחה, 173
מקוב Makov, 191
מרטין Martn, 8, 193
מרינסקה לז'נה- Marianske Lezne (מרינבד), 6, 116
נאגישזומבט Nagyszombat, 212
נאד ווס N. Ves, 132
נאחוד-Nachod, 9, 224
נאמסט namest, 152
נובה מסטו נאד מטוי Nove Mesto Nad Metuji, 149
נובה פאקא Nova Paka, 148
נובה צרקוב Nova Cerekev, 10, 240
נובי בידשוב Novy Bydzov, 10, 240
נובי דום Novy Dum, 248
נובי יאצ'ין Novy Jicin, 8, 190
נובי מיאסטו נאד והאום Nove Mesto Nad Vahom, 9, 210
נובי סטראקוניצה Strakonice, 10, 241
ניז'קי טאטרי Nizke Tatry הר, 206
נויה בידשוב (נובי בידשוב) Novy Bydzov, 10, 240
נויה צרקוב (נובה צרקוב) Nova Cerekev, 10, 240
נויסהול (באנסקה ביסטריצה Neusohl, 8, 206
ניטרה Nitra, 9, 32, 207
נימבורק, 22
ניסה Nisa, 225
ניקלשבורג-מיקולוב-Mikulov-Nikolsburg, 7, 22, 153
סב קריץ Sv Kriz, 150
סוביסלאב Sobeslav, 103
סווטלה נאד סאזאוו Svetla Nad Sazaou, 7, 150
סויהוו Svihov, 10, 252
סולוב, 241
סומפרק Sumperk, 250
סוקולוב Sokolov, 238
סושיצה Susice, 247
סטרה בוליסלאב -Stara Boleslav, 227

סטארי ונובי ביסטריצה Stara Bystrica Nova Bystrica, 191
סטארי סמוקוביץ Stary Smokovec, 30, 195
סטוחוב Stochov, 247
סלופ Sloup, 244
סנייז'קה Snezka, 225
סושיצה שטטינהופן Susice, 10, 242
סטירבורו Stribro, 116
סטראז' Straz, 235
סטראז'ניצה Straznice, 167
סטראקוניצה ונובי סטראקוניצה Strakonice, 10, 243, 241
סלאווקוב-אוסטרליץ Slavkov-Austerlitz, 7, 173
סלאטינה Slatina, 10, 241
סלובסקה סקלי Sulovske Skaly, 10, 241
סמוקוביץ Smokovec, 29, 195
ספיסקה נובה ווס Spisska Nova Ves, 8, 203
ספיסקה פודהראדי Spisska Podhradie, 8, 203
ספיסקי הראד Spissky Hrad, 203
סרד Sered, 213
פארדוביצה Pardubice, 143
פודהראדי Podhradie, 9, 207
פוהורליצה pohorelice, 156
פרשבורג פוז'נוי בראטיסלבה Bratislava Pressburg, 9, 31, 213, 193
פולנא Polna, 10, 240
פופראד Poprad, 199
פורהליצה Fohorelice, 166, 188
פוואסקה ביסטריצה Povazska Bystrica, 8, 209
פוואסקילנוביצה Povazskylnovec, 210
פיאסטאני Piestany, 9, 210
פילגרימוב Pelhrimov, 240
פיסק Pisek, 111, 112, 230
פץ פוד סנייז'קו Pec Pod Snezkou, 225
פראג PRAHA, 6, 22, 28, 37, 43
פראסטאק Frastak, 233
פריברם Pribram, 230, 232
פרידלנד Fridlant, 9, 228
פרידשטאט, 233
פררוב Prerov, 234
פרשוב Presov, 8, 202
פטרוב Petrov, 167
פילגרמס-פילגרימוב Pelhrimov, 242
פלונין Palonin, 240
פלזן Plzen, 6, 25, 113, 232, 236, 248
פנסקה להוטה Panska-Lhota, 153
פסטביני Pastviny, 252
פראג PRAHA, 6, 21, 22, 24, 27, 35, 36, 42
פראחאטיצה Prachatice, 242
פראצי Prace, 173
פרדאני פוריצי Predni-Porici, 229
פרהוניצה Pruhonice, 6, 99
פרוסטאיוב = פרוסניץ Prostejov, 22, 161, 173, 174, 238
פרייבור Pribor, 8, 189, 190
פרידלמאט Frydlamt, 10, 243
פרידק-מיסטק Frydek-Mistek, 190
פרמיטצה Primetice, 165
פרקנוב Perknov, 150
פרורב Prerov, 8, 182, 186, 250
פרשבורג - פוז'נוי - ברטיסלבה Bratislava Pressburg, 9, 31, 213, 193
פרחובסקי סקאלי Prachovske Skaly, 147
פריסטופים Pristoupim, 136
צ'אדצה Cadca, 191
צ'ופוק Chopok, 206
צ'חאטיצה Cachtice, 10, 243
צטיבור Ctibor, 234
ציצמני Cicmany, 10, 243
צ'סלאב Caslav, 7, 142
צ'סקה ליפה (בוהמיש ליפה Ceska Lipa, Bohmisch Leipa) 10, 243, 131

צ'סקי בודאוויצה Ceske-Budejovice, 6, 104, 106, 107, 108
צ'סקי ברוד Cesky Brod, 7, 136
צ'סקי טשין Cesky Tesin, 10, 244
צ'סקי קרומלוב Ceske-Krumlov, 6, 108
צ'רבוני דבורצ'ה Cervene Dvorce, 242
צ'רבני קלסטור (המנזר השחור) Cerveny Klastor, 10, 245
צ'רנה הורה Cerna-Hora, 179
קאמיניצקי שנוב - Kameniecky Senov, 244
קומבורג טירה Kumburk, 148
קוקס Kuks, 225
קרקונושה Krkonose, 225
קארלובי ורי Karlovy Vary
קארלסבד, 6, 120
קארלסבד-Karlsbad, 6, 120
קארלשטיין Karlstejn, 94
קדיין Kdyne, 10, 245
קובארסקה Kovarska, 121
קוטנה הורה Kutna Hora, 7, 140
קוייטן, 114
קולין Kolin, 7, 26, 139
קולינץ Kolinec, 10, 245
קונופישטה Konopiste, 6, 99
קוסטיליץ נד לבם Kostelec-nad-labem, 134
קוסטליץ נאד אורלה Kostelec Nad Orlicke, 249
קופריווניצה Koprivnice, 190
קושיצה Kosice, 8, 31, 201, 203, 206, 229, 232
קז'מארוק Kezmarok, 8, 31, 198
קיז'וב Kyjov, 7, 167
קיסיוק נווי מיאסטו Kysucke Nove Mesto, 8, 191
קלאדנו Kladno, 10, 134, 245, 247
קלאטובי Klatovy, 245, 252
קמנה וורהני שמורת טבע, 244
קניגגראץ, 146
קניון אדמונדסקלאאם Edmundsklamm, 127
קסייוביצה Kasejovice, 10, 246
קרומריז Kromeriz, 8, 181
קרמניצה Kremnica, 10, 246
קרנוב Krnov, 8, 186
קרסנה ברזנו Krasne Brezno, 127
קרקונושה Krkonose, 148, 225
ראדוסטין Radostin, 150
רבי Rabi, 10, 246
רבשטיין נאד סטרילו Rabsejn Nad Strelou, 10, 247
רודניצה נאד לאבם - ראודניץ Roudnice nad Labem, 6, 22, 132
רוזנאבה Roznava, 205
רוזינוב Rousinov, 10, 248
רוזמברוק Ruzomberok, 8, 99, 193, 228
רוסיצה rosice, 152
רוקיטניצה ו אוליצקיך הוראך Rokynice v Orlickych horach, 249
רוקיסאני Rokycany, 6, 116
ריחנוב נאד קניזנו Rychnov Nad Kneznou, 10, 248
רקובניק Rakovnik, 10, 247
רוזנאווה Roznava, 230
שטטינהופן Susice, 10, 240
שדובה פלאנה Chedova-Plana, 115
שפינדלרוב מלין Spindleruv Mlyn, 223
שפיסקה סט ואס Spisska St Ves, 199
שמורת הטבע קמנה וורהני, 244
שמורת שטרבסקה - פלסו Strbske Plso, 194, 195
שפיסקה בלה Spisska Bela, 197
תבור Tabor, 6, 99, 100, 238

מזג האוויר, 5, 26
מזג האוויר בסלובקיה, 5, 32
מחנה ריכוז שוורצהיידה, 244
מטבע, 14
מסלול מספר אחד, 6, 99
מערת אגטלקר, 230

מערת דובזינסקה לדובה ייסקינה (הדובשינה) Dobsinska, 205
מערת דומיצה ייסקינה, 230
מערת דימנובסקה יאסנה לאדובה Demanovska J L'adova, 8, 195
מערות עמק המצוחה, 173
מערת טורולד, 164
מצודת ברנו, 169
מצודת סולוב, 241

נהרות

אוהזה (Eger) Ohre, 26
אוטאווה Otava, 112
אולאוה Uhlava, 112
אוסלאווה Oslava, 233
אילאווה Jihlava, 154
אלבה Labe, 5, 26, 133
ביסטז'יצה Bystrice, 183
ביסטריצה Bystrica, 206
ברונקה Berounka, 112
דונאיץ, 245
דנובה, 5, 33
הדונייץ, 200
הרנד Hernad, 203
וואך Vah, 191
ולטווה Vltava, 5, 24, 26, 35, 37, 106, 108, 110, 133, 233, 242
טפל-Tepel, 120
ליטאווה Litava, 173
מוראווה Morava, 5, 26, 34, 183
מז'ה Mze, 112
מטויה Metuje, 224
סאזאבה Sazava, 150
סוארטקה Svratka, 169
סויטאווה Svitava, 169
סטייקס Styx, 230
פופראד Poprad, 31, 198, 199
קיסיוצה Kysuca, 191
רדבוזה Radbuza, 174
נהרות סלובקיה, 5, 33
סוף מסלול מספר אחד., 164
סכר פסטביני Pastviny, 252
סלעי הוואניה, 209
עמקים
הרמאנצקה דולינה Harmanecka Dolina, 206
עמק הוואך, 209
פופראד Poprad, 31

פראג מקומות ואתרים

ארמון המלכות הישן, 70
ארמון וואלנשטיין, 73
ארמון טוסצאני, 67
ארמון לובקוביץ Lobkowicz, 72
ארמון פון שווארצנברג, 73
ארמון שטרנברג, 67
בית בולת הזהב, 52
"בית האוצר של פראג", 69
בית הארכיבישוף, 67
בית הכנסת "היובל", 60
בית הכנסת "על תנאי", 47
בית הכנסת "פנקס", 56
בית הכנסת הגבוה "הוכשול", 49
בית הכנסת הספרדי, 50
בית הכנסת מייזל, 55
בית הכנסת קלאוסובה, 54
בית הספר "תורה", 55
בית הספר ע"ש טין, 52
"בית העירייה היהודי", 43, 59
בית העירייה הישן, 52
בית העלמין ברחוב ולאדיסלווה Vladislavova, 58
בית העלמין הישן, 56
בית הקברות החדש, 58
בניין החברה קדישא, 55
בניין העירייה המרכזי, 74
בניין הרודולפיניום, 60
גשר יראשקוב Jiraskuv, 74
גשר פאלאצקנו Palackeno, 74
גשר קארל, 62
ה"עיר הקטנה" ה"Mala Strana" (מאלה סטרנה), 73
האורלוי-מגדל השעון, 52
הבאסיליקה ע"ש גאורגיוס הקדוש, 70
הגלריה הלאומית הצ'כית, 73
הגלריה הלאומית לאומנות, 69
המוזיאון היהודי, 60
הסיור בפראג, 6, 42
הקלמנטינום, 63
כיכר דרוואני Drevny Placek, 42
כיכר העיר העתיקה, 50

כיכר הקצבים Placek Reznicky, 42
כיכר וצלאב, 74
כיכר יאן פאלך, 60
כיכר לוריטאנסקה נאם Loretanske-Nam, 65
כיכר מרייאנסקה Marianske, 52
כיכר סטרומסקה ראדניצה Staromestska Radnice, 50
כנסיית "פרנציסקוס הקדוש", 62
כנסיית בית-לחם, 50
כנסיית טין-Teyn, 40
כנסיית סט' ניקולאס, 52
מגדל אבק השרפה, 60
מוזיאון דבוז'אק, 94
מלה סטרנה (העיר הקטנה), 63
מלוסטראנקה נאם Malostranske Nam, 73
מנזר סט אגנס, 74
מצודת הראדצ'אני Hradcany, 6, 65
פסלו של המהר"ל, 52
פראג היהודית, 6, 37
פראג העיר, 6, 60
פריז'קה=פריס Parizska, 40
קתדראלת סאן ויטוס, 69
רחוב ואדשטנסקה Vadstenska, 73
רחוב זלוטה, 72
רחוב טאונובסקה Thunovska, 73
רחוב מוסטיצקה Mostecka, 74
רחוב נובי שויאט (העולם החדש) Novy Svet, 65
רחוב צ'ירוקה (הרחב) Siroka, 56
רחוב צרנינסקה, 65
רחוב קלארוב Klarov, 74
רחוב קריזוניצקה Krizovnicka, 60
שחודי Schody, 73
קרב ביאלה-הורה, 52
קרב חלום Chlum, 144
קרקונוז Krkonose, 148
שגרירות ישראל בפראג, 28

שמות אישים

אבלס אוטו, 172
אבלס שמעון, 40, 51
אברהם בן יעקב, 36
אברהם ברבי עזריאל, 21, 75
אברהם חלאדיק, 75
אברהם יהושע השיל בן רבי שמואל מאפטא, 163
אדלר נתן נטע הכהן, 180, 221
אהרון בן חיים פלומל – בלומלין מנוישטאט, 213
אהרון שמואל בן משה שלום, 246
אויערבך מנחם מנדל ברבי משולם זלמן, 161, 248
אופנהיים דוד בן אברהם, 47, 88, 90, 161, 162, 176, 253
אופנהיים דוד בן ישכר בר, 92
אופנהיים חיים, 93
אופנהיים יהודה לייב בן יישכר בר, 181
איגר זאב וולף בן רבי עקיבא, 220
איגר יהודה לייב בן רבי עקיבא, 220
איגר עקיבא בן שמחה בונם, 220
איגרא משולם ברבי שמשון, 221
אידליץ משה זרח ברבי מאיר, 91
אייבשיץ יהונתן בר נתן נטע, 23, 88, 90, 91, 92, 154, 175, 220
אייבשיץ נתן נטע זליג מקרקוב, 154
אייזיק טירנא, 212, 219
אייזנשטאט הרב מאיר מהר"מ א"ש, 162, 175, 220
איילנבורג-פרנס ישכר בער בן ישראל לעזער, 174
אילווי ברנרד, 140
אילנבורג יהודה לייב בן עובדיה, 160
איסרל דוד ברבי ישראל, 222
איסרליין ישראל, 76, 119, 171, 220
איסרליש משה בן איסרל (הרמ"א), 77
איש רוסהיים יוסף יוזלמן, 86
אלטשולר דוד בן אריה לייב, 89
אלטשולר יחיאל הלל בן דוד, 89
אליהו בן שמואל, 154
אליהו מחלם, 39
אליהו מפראג הרב, 76
אליהו פנחס בן מאיר, 222
אליעזר בן יצחק מביהם, 21, 38, 75

אלכסנדר ה-1, 173
אפרים בן יעקב הכהן, 233
אפשטיין בנימין וולף הלוי, 87
אפשטיין יחיאל מיכל הלוי, 175
אשכנזי אליעזר ברבי אליהו הרופא., 83
אשכנזי גרשון בר' יצחק, 161
אשכנזי הרב גרשון בר' יצחק, 175
אשכנזי יעקב בן יצחק, 84
אשכנזי יעקב בן צבי (הירש) מעמדין, 39, 90, 91, 220, 221
בארבי מאיר ברבי שאול, 221
בוכנר שלמה מקראשנוב, 163
בומסלה משה שמחה, 143
בונדי פיליפ, 134, 247
בוסקוביץ בנימין זאב בן שמואל הלוי, 140, 180
בוסקוביץ שמואל, 140
ביאלה (חריף) צבי הירש, 220
ביאלר חריף צבי הירש, 221
בכרך אברהם שמואל, 166, 188
בכרך משה שמשון בן אברהם שמואל, 166, 188
בלוך משה, 143
בן טובים משה, 174
בן מאיר יהודה, 39
בן שאול אריה לייב, 91
בנאט יחזקאל, 207
בנאט מרדכי בן אברהם, 163
בנאט נפתלי בן מרדכי, 163
בניש אברהם, 93
בנעט מרדכי בן אברהם, 163
בנש אדוארד, 18, 69
בס - משורר שבתי, 45
בסוי יעקב, שר האוצר של רודולף ה-2 , 147
בעלי התוספות, 75, 234
בצלאל בן יהודה לוויא (בנו של המהר"ל), 140
בראה טיכו, 52
ברגמן שמואל הוגו, 56
ברוד ד"ר מקס, 93
ברודא אברהם בן שאול, 88, 89, 90
ברונא ישראל מברונו, 76
גאנז דוד בן שלמה (אווזא), 81
גוטוואלד, 19
דבורז'ק אנטונין, 94
דגן אביגדור, 147
דובצ'ק אלכסנדר, 19, 37
דוד בן שמואל הלוי הט"ז, 161, 250
דויד סויניץ, 171
דוייטש יוסף, 133
דורבלו יצחק, 185
דייטש יעקב שמעון חיים מז'ליחוב, 163
דלקרוט מתתיהו בן שלמה, 77
ה"נודע ביהודה" יחזקאל ברבי יהודה הלוי לנדא, 23, 45, 46, 49, 60, 91, 140
הומברג נפתלי הרץ, 92
הוס יאן, 17, 50, 51
הופשטיין ישראל בן שבתאי ה"מגיד מקוז'ניץ", 163
הורוויץ אברהם בר' שבתאי שעפטיל הלוי, 82
הורוויץ אהרון משולם, 56
הורוויץ יעקב יצחק הלוי ה"חוזה מלובלין", 163
הורוויץ ישעיהו בן אברהם הלוי, 82
הורוויץ ישעיהו בן משה, 56
הורוויץ פנחס, 221
הורוויץ פנחס בן צבי, 163
הורוויץ שבתי שעפטיל בן ישעיהו הלוי, 83
הורוויץ שמואל שמעלקי מניקלשבורג, 163
הילמן שמואל, 91
הירונמוס מפראג, 51
הירש שמשון רפאל, 159, 164
הכהן אפרים בו יעקב, 87
הכהן חיים ברבי יצחק, 86
הכהן שבתאי ברבי מאיר (הש"ך), 23, 87, 166, 167, 176, 183, 183, 233
הנובר נתן נטע בן משה, 87, 174
הסמ"ע, 174
העלר יום-טוב ליפמן בן נתן הלוי, 84
השל"ה, 82
ואנצל ה-2, 170
ואצלב ה-4, 63
ואצלב הקדוש, 69
ואצלב ריינר, 62
וויל יעקב (מהר"י וויל),76, 171
וייל נתנאל בן נפתלי צבי, 88, 90
וייס איזיק הירש, 233
ויסמנדל מיכאל דב, 32, 207

ורכליצקי יארוסלאב, 52
זובל מוריץ, 180
זלמן כץ מנירנברג, 76
זרחיה הלוי גירונדי בעל "המאור", 56
חלאדיק הרב אברהם, 75
חריף (ביאלה) צבי הירש, 220
חריף אהרון יעקב בן יחזקאל, 162
טויב יצחק אייזיק מקאליב, 163
טיכו ד"ר אברהם, 180
טרויאנברג יעקב בסוי, 39, 84, 147
יאנאצ'ק ליאו, 172, 189
יאקארלס בנימין זאב, 220
יהודה אריה בן יצחק מודינא, 85
יהודה החסיד משפיאר, 75
יהודה מגרמייזא, 75
יהושע פאלק, 82
יואן פון נפומוק, 63
יוהן מלך בוהמיה מבית לוקסמבורג, 62
יוזף ה-2, 40
יום טוב ליפמן ברבי עזריאל, 220
יום-טוב ליפמן ברבי נתן הלוי העלר, 84, 160
יוסף בן יצחק הלוי, 82, 84
יוסף ה-2, 17, 22
יוסף שלמה בן אליהו דלמיגו
יש"ר, 85
יילטש ברוך, 22
יילטש ד"ר יונה, 22
יילטש יהודה, 22
יעקב בן מאיר תם (רבנו תם), 75
יעקב בן משה הלוי סג"ל מולין, 213
יעקב יעקל מאיגר, 119
יעקב מוינה, 120
יעקב פרשבורג, 220
יפה אברהם בן אביגדור, 86
יפה אברהם בן מרדכי, 160
יפה מרדכי בן הרב אברהם, 23, 86
יצחק בן יעקב הלבן הרב, 21, 38, 75
יצחק האור זרוע, 21
יקותיאל בן יהודה הכהן (יהב"י), 75
ירוסלאב האשק, 94
ישעיהו בן אברהם הלוי הורוויץ, 82
ישראל איסרליין, 171
ישראל המגיד מקוז'ניץ', 163
ישראל מברונא, 171
יששכר בער בן ישראל לעזער פרנס איילנבורג, 174
כהן אלברט, 133
כץ זלמן המהרז"ך, 171
כץ נתן ברבי שמעון, 221
כץ ראובן ברבי האשקי, 87
לאשק אברהם, 172, 180
לאשק יעקב ברוך בן אברהם, 172
לבוב-למברגר משה בן אהרון, 162
לדיסלאוס פוסטמוס, 185
לוי יצחק מברדיטשב, 163
לוינזון שלמה, 22
לוצאטו שמחה בן יצחק לוצאטו, 85
לוריא-אשכנזי שלמה בן יחיאל, המהרש"ל,77, 81
ליברמן יהודה בן מרדכי, 219
ליברמן שלמה בן יהודה, 219
לייב "שיר השירים", 45
ליכטנשטאט אברהם אהרון, 122
לנדא יהודה ברבי צבי הירש, 91
לנדא יחזקאל ברבי יהודה הלוי ה"נודע ביהודה", 23, 45, 46, 49, 60, 91, 140
לנדוי יצחק סג"ל ברבי יקותיאל זלמן הלוי, 221
לנדסברג ישראל יצחק אהרון, 231
לנדסברגר סבסטיאן, 49
לנדססופר יונה בן אליהו, 90
מאזנים מושיל, 119
מאיר בן ברוך הלוי שר שלום מנישטט, 213
מארכס קארל, 56
מהר"י וייל, 171
מהר"ל יהודה ליווא בן רבי בצלאל, 76, 81, 84, 86, 156, 160
מהר"מ א"ש הרב מאיר אייזנשטאט, 175, 220
מהרז"ך, 76, 171
מהרי"ל, 213
מהרש"ל שלמה בן יחיאל לוריא-אשכנזי, 77, 81
מודינא יהודה אריה בן יצחק מודינא, 85
מולין יעקב, 119
מושיל מזניים, 119

מייזל מרדכי בן שמואל, 55, 83
מילהאוזן הרב יום טוב ליפמן, 76
מנדל ג'ורג', 172
מנדלסון משה, 92
מנחם מנדל מרימאנוב, 163
מסאריק יאן, 18, 69
מרדכי יפה, 77, 174
מרדכי מייזל, 49
מריה תרזה, 17, 40, 49, 163
משה בן חיסדאי, 235
משה החסיד, 89
משה לייב מסאסוב, 162
משורר בס שבתי ברבי יוסף, 89
מתתיהו בן שלמה דלקרוט, 76
נפוליאון, 127
נפוליון ה-1, 173
סאלאון לדיסלאב, 51
סופר (שרייבר) משה בן שמואל, 221
סופר אברהם שמואל בנימין וולף בן משה, 222
סופר יונה, 88
סופר משה בן שמואל, 180
סופר עקיבא, 222
סופר שמחה בונים בן משה, 222
סופר שמעון בן אברהם שמואל בנימין, 222
סופר שמעון בן שמואל בנימין וולף, 222
סיני בן בצלאל, 81
סירקיש הרב יואל ברבי שמואל הב"ח, 175, 161
סלומון יעקב בן אברהם, 84
סלעי יוסף, 93
עקשטיין מנחם מנדל, 39
עשקעלעס ברוך בן גבריאל, 161
עשקעלעס הרב גבריאל ברבי יהודה, 162
פאלק יעקב, 91
פהובוס יצחק,166, 188
פולאק הרב יעקב, 77
פולאק יעקב, 23
פוליץ גרשון בן משה, 162
פון לעמל ליאופולד, 13
פופר יעקב הכהן, 219
פופרס יעקב הכהן, 220
פיק דוד, 124
פישר מרכוס, 22
פלומל – בלומלין אהרון בן חיים מנוישטאט, 213
פלקלס אלעזר, 114
פנטה אליעזר מנדל בן מרדכי, 162
פראנץ ה-2, 173
פראנק יעקב, 172
פרדיננד הקיסר, 47
פרידיגר משה, 156
פרידלנד נתן, 226
פרנס-איילנבורג ישכר בער בן ישראל לעזער, 172
פרנקל זכריה, 92, 124
פרנקל-תאומים ברוך, 113, 186
פרשבורג יעקב, 220
פשמישל אוטוקר ה-2, 43, 170
פתחיה בן יוסף מוורמס, 160
פתחיה בן יעקב הלבן, 75
פתחיה הנוסע, 75
קארל ה-4, 36, 62, 69, 133
קארל הרביעי, 151
קארלוס ה-6, 47
קוידנובר הרב אהרון שמואל בן ישראל המהרש"ק, 87, 160, 162, 234
קולין שמואל הלוי, 180
קוסמאס, 20
קורנפלד אהרון, 229
קלויזנר אברהם מוינה, 213
קמינר משה מאיר, 91
קצנלבוגן שמואל יהודה, 83
קרא אביגדור בן יצחק, 38, 43, 76
קרוכמל יהודה אריה לייב בן מנחם מנדל, 162
קרוכמל מנחם מנדל בן רבי אברהם, 93, 160, 161, 175
ראקובר יוסף, 154
רבנו תם, 75
רגשבורג בצלאל, 92
רודולף השני, 52, 147
רוזנברג יהודה יודל, 39
רוזנברג-בן מאיר ישראל שלמה, 39
רייק חביבה, 206
ריישר יעקב, 89
רמ"א, 77
רפפורט שלמה יהודה, 93
שארפשטיין חיים, 39
שבתאי צבי, 90, 91
שלום מוינה, 120
שלום שכנא מלובלין, 77
שלמה אפרים בן אהרון איש לונטשיץ, 81, 84

שלמה בן יחיאל לוריא, 77, 81
שלמה ר' לייבצעס, 82
שלקוביץ אברהם לייב (בן אביגדור), 121
שמחה בן יצחק לוצאטו, 85
שפירא אהרן שמעון ברבי בנימין, 89
שפירא אליהו, 86
שפירא בנימין בן אהרון משה, 89
שר שלום הרב מאיר בן ברוך הלוי מנישטט, 76
תאומים אהרון בן משה, 86
תם יעקב בן מאיר, 74
תקו משה בן חסדאי, 234
שגרירות צ'כיה בארץ, 28
שוורצהיידה - מחנה ריכוז, 242

שמורות טבע

סולואסקי Sulovske, 193
פרחובסקי סקאלי Prachovske Skaly, 146
צ'סקי ראי Cesky Raj, 147

מדריך זה מאגד בתוכו מסלולי טיול בצ'כיה וסלובקיה עם דגש על מקומות הקשורים להיסטוריה היהודית בעבר הרחוק והקרוב וכמובן לא ויתרנו על קטעים קצרצרים על גדולי ישראל שחיו בארצות הללו בהתאם למקומות מגוריהם...

הפעם צרפנו בתוך המדריך קטעי מפות, תמונות ומידע, גם על מקומות ואתרי תיור, ובראשם גולת הכותרת "זלטה פראהה" (פראג של זהב) כפי שמכנים אותה תושביה.

הספר כולל מידע ומימצאים ממחקרים בגיאוגרפיה היסטורית יהודית ואחרת ומסיורים ברחבי צ'כיה וסלובקיה, שערך המחבר.

